

BIBLIOTEKA

84-31
K 83

UILLKI KOLINZ

GURI I HËNËS

(ROMAN)

84-31

K 83

UILLKI KOLINZ

GURI I HËNËS

ROMAN

E përktheu: JORGJI DOKSANI

Shtëpia Botuese Private «JANI VRUHO»
Berat, 1993

Seria e romanit dedektiv

Variant i shkurtuar

Redaktor:

XHEVAHIR LLESHI

Kopertina:

GAZMEND MUKA

Korrektor:

GENT ARIANITI

21879
BIBLIOTEKA
E SHTETIT
TIRANE

DY FJALË

Uiljam Uillki Kolinz (1824-1889) është shkrimtar anglez, njëri nga pionierët e letërsisë dedektive, që, së bashku me Konan Dojllin (1859-1930), hodhën bazat e kësaj letërsie jo vetëm në Angli por edhe në botë. Miqësia dhe bashkëpunimi krijues i Kolinzit me Ç. Dikensin përcaktuan profilin krijues të shkrimtarit të dëgjuar, autor romanesh të përkthyer në shumë gjuhë të botës, si «Gruaja me të bardha» (1860), «Guri i Hënës» (1868) dhe i një vargu veprash në bashkautorësi me Dikensin, etj.

Romani dedektiv «Guri i Hënës» tanimë e ka siguruar vendin e nderit përbri tregimeve famëmëdha për dedektivin Sherlock Hollms të K. Dojllit, në bibliotekën e romanit dedektiv, aq shumë të dashur dhe të lexuar në botë. Romani është pjellë e një imagjinatë krijuese të begatë e realiste, mbushur me ngjarje interesante dhe karaktere njerëzore të skalitur me art.

U parapëlqye ky variant i shkurtuar për arsye se në të, falë ngjeshjes së kujdesshme të ngjarjeve, është siguruar një dinamizëm më i madh subjekti dhe lakonizëm shprehjeje, pa cënuar tërësinë ideokompozicionale të veprës.

PËRKTHYESI

PROLOG

Tregimi i pazakontë për diamantin e verdhë, me ngjyrë të jashtëzakonshme, shkëlqim të jashtëzakonshëm dhe madhësi të jashtëzakonshme, zë fill në dorëshkrimet e vjetra indiane.

Më i vjetri prej tyre na bën të ditur që ky diamant ka zburuar ballin e perëndisë indiane të Hënës. Edhe nga shkaku i ngjyrës së veçantë, po edhe nga legjenda për të, ky diamant iu nënshtroka ndikimit të hyjnisë që përfaqëson, ashtu shkëlqimi iu zmadhoka apo zvogëloka në vartësi të plotësisë apo paplotësisë së hënës, ai edhe sot e kësaj dite njihet me emrin **GURI I HËNËS**.

PJESA E PARË.

HUMBJA E DIAMANTIT

Viti 1848

Ngjarje të treguara nga Gabriel Beterexhi, kryeshërbëtori
i zonjës Xhuli Verinder.

1.

— Duhet të tregojmë gjithë sa dimë, — tha zoti Frenklin.
— Dhe duhet ta fillojmë qysh nga çasti kur diamanti ra në dorë të zotit Xhon Hernkastl, xhaxhait tim, kur shërbente në Indi pesëdhjetë vjet të shkuara. Të dhëna për këtë ka: ruhet një kronikë e vjetër ku vetë ai ka shtjelluar me hollësi ngjarjet. Mandej duhet kallzuar si u gjend ky diamant në shtëpinë e tetos sime në Jorkshir dy vjet të shkuar dhe si u zhduk pastaj pas dymbëdhjetë orësh. Kërkush s'e di më mirë se ju, Beterexh, se ç'ndodhi atëherë në atë shtëpi. Ju dhe duhet t'i viheni punës për të hedhur dritë mbi këtë ngjarje.

I bëra pyetjen vetes, si t'i vihesha punës: duke qëmtuar në kujtesë gjithë ç'qe ruajtur apo të ndiqja këshillën e time bije, Penelopës, për t'iu drejtuar ditarit të saj e për të ndjekur kështu rrjedhën e ngjarjeve.

Penelopa thotë se duhet ta filloje nga dita kur mbërriti lajmi se do të vinte zoti Frenklin Blek. Pra në mëngjesin e së mërkurës, datë 24 maj 1848, më thirri zonja Verinder.

— Gabriel, — më tha, — ja një lajm që do të të habis: Frenklin Bleku qënka kthyer nga jashtë shtetit, paska qëndruar në Londër tek i ati dhe nesër do të vijë tek ne për kremtimin e datëlindjes së Reçëllit.

Sikur të mbaja ndër duar kapelen, vetëm respekti për zonjën do të mund të më pengonte ta hidhja e ta prisja fluturimthi. S'e kisha parë zotin Frenklin qysh kur kishte qënë djalth e kishte rrojtur tek ne.

Ishte në të gjitha drejtimet (nga ç'më kujtohet) një fëmijë e dashur edhe kur lëshonte fluturake apo thyente ndonjë xham. Zonjusha Reçëll, që ishte e pranishme në këtë bisedë, tha se e mbante mend si tiran të kukullave, si kalorës azgan që mbreh-te vajzat dhe i detyronte të vraponin, duke i drejtuar ai me frerët.

— Sa e kujtoj, — tha më në fund zonjusha Reçëll, — ziej përbrenda nga zemërimi dhe ndiej kapitje nga lodhja.

Vetvetiu të lind pyetja: përse zoti Frenklin tërë këta vite i kaloi jashtë shtetit? Kjo sepse i ati ka pasur fatkeqësinë të jetë trashëgimtari më i afërt i një titulli hercogu, por që juridikisht nuk mundi ta vërtetonte.

Dhe ja, ditën e enjte, më 25 maj, ne duhej të shihnim për herë të parë se ç'burrë na ishte bërë ai djalth çamarrok. Ishte nga derë e mirë, guximtar e fisnik, sapo i kishte mbushur njëzetë e pesë vjeç. Qëlloi një ditë e bukur buzëvere; zonja me të bijën, që nuk e prisnin zotin Frenklin para drekës, shkuan të hanin mëngjes të ca miq fqinjë. Unë mora karrigen prej kash-te për t'u shullëhur, kur ndala këmbët që të hetoja nga vinin ato të rrahura daulleje. Vura re se disa njerëz kishin qëndruar në tarracë para dhomave të zonjës.

Kur i dola tarracës nga ana tjetër, më zunë sytë tre india-në lëkurëzinj, me këmisha dhe shallvare të bardha liri, që shi-hnin shtëpinë.

Kur iu afrova, pash se ishin ata që u binin daulleve të vo-gla të varura në qafë. Para tyre qëndronte një djalkë i vogël anglez, i dobët e flokëverdhë, me një thes në dorë. I mora për fallxhorë endacakë, ndërkohë që ai djalka mbante në thes ve-glat e zanatit të tyre. Njëri nga të tre, që fliste anglisht dhe mbahej tërë sqimë, ma vërtetoi hamendjen: më kërkoi leje të shtinte fall në prani të zonjës së shtëpisë.

U thashë se s'kishte njeri dhe i urdhërova të largohen. Ky m'u përkul tërë finesë dhe ata u larguan. S'kaloi shumë, më vjen vrap ime bijë, Penelopa, e më thotë se ata tre indianët duhen çuar në polici sepse ishin në dijeni të ardhjes këtu nga Londra të zotit Frenklin Blek dhe kishin ndërmend ta sulmo-nin. Bashkë me një shoqen e saj fare rastësisht kishte parë se-si indianët, pasi qenë siguruar që s'i shihte njeri, qenë kthyer me fytyrë nga shtëpia jonë dhe e kishin parë për një kohë të gjatë. Pastaj diç kishin dërdëllitur e s'di përse qenë grindur në atë gjuhën e tyre, duke dyshuar për diçka. I qenë drejtuar për ndihmë atij djalkës anglez; kokësi i tyre e kishte urdhëruar:

— Nxirri duart përpara!

Djalka kishte tundur kryet në shenjë mosdashjeje. India-ni e kishte pyetur (pa qenë fare i zemëruar), mos dëshironte ta kthenin në Londër, ta linin aty ku e kishin marrë, mes katër rrugësh, të urtuar, trokecopë, të pastrehë? Kundërshtimi qe thyer. Djalka pa qejf kishte zgjatur duart përpara. Indiani ki-shte nxjerrë një shishëzë nga gjiri dhe i kishte derdhur një lëng të zi, si mellan, në pëllëmbë të dorës. Pastaj i kishte vënë dorën në kokë, kishte bërë ca lëvizje e shenja në ajër dhe ki-shte thënë:

— Shiko!

Djalka kishte ngrirë si statujë, duke ia ngulur shikimin mellanit në pëllëmbë të dorës...

Indianët përsëri panë në i shihte njeri apo jo dhe kokësi i tyre e kishte pyetur sakaq djalin:

— A e sheh atë anglezin që ka ardhur nga dhë i huaj?

Djali i qe përgjigjur:

— E shoh.

Indiani i kishte thënë:

— Njëpër këtë rrugë apo njëpër ndonjë tjetër ka për të ardhur ai sot?

Djali i qe përgjigjur:

— Njëpër këtë dhe jo nga ndonjë rrugë tjetër ka për të ardhur sot anglezi.

Pasi kishte heshtur një çast, indiani i kishte bërë një pyetje tjetër:

— A e ka ai anglezi atë me vete?

Pas një heshtjeje të shkurtër djali i qe përgjigjur:

— E ka.

Atëherë indiani i kishte bërë pyetjen e katërt dhe të fundit:

— A do të vijë këtu ai anglezi, siç ka premtuar, në mbrëmje?

Djali i qe përgjigjur:

— Këtë nuk e them dot.

Indiani e kishte pyetur përse. Djali i qe përgjigjur:

— Jam i lodhur. Kam një mjegull para syve, ajo më pengon të shohë. Sot asgjë s'mund të shohë tjetër gjë.

Me kaq pyetjet kishin marrë fund. Indiani diç i kishte thënë në gjuhën e tij bashkudhëtarëve, duke u bërë me shenjë nga djali dhe nga qyteti, ku (siç mësuam më pas) kishin ndaluar. Pas kësaj kishin bërë përsëri ca shenja e lëvizje mbi kokën e djalit, i kishin fryrë në ball; ky ishte rrënqethur dhe qe përmendur. S'e kishin bërë të gjatë, qenë nisur për në qytet dhe vajzave u patën humbur nga sytë.

Thonë se prej çdo ngjarjeje mund të nxjerrësh një përfundim po të mundohesh pak. E ç'përfundim mund të bëhej pas gjithë kësaj? Sidoqoftë më kryesore ishte ajo pyetja e tretë e indianit: «A e ka ai anglezi atë me vete?» Pas pak e mësova se me atë indiani nënkuptonte Gurin e Hënës.

3.

Them se ju, lexues, doemos duhet të viheni në dijeni edhe të historisë së «Rërës së Tallazitur» dhe të historisë së Rozanës,

përderisa ato lidhen drejtpërsëdrejti me atë historinë e diamantit.

Rozana është shërbëtorja e vetme që kemi marrë në shtëpi këto kohët e fundit. Nja katër muaj më parë zonja, kur kishte qënë në Londër, në një shkollë edukimi, me rekomandimin e drejtoreshës kishte pranuar të merrte për shërbëtorë në shtëpinë e saj Rozana Spirmanin. Neve ajo na e pat kallzuar historinë e dhimbshme të kësaj vajze: kishte qënë vjedhacake nga e keqja, e kishte kapur policia, e kishin futur në burg, pastaj në shkollën e edukimit. Mendimi i drejtoreshës për Rozanën kishte qënë nga më të mirët (pavarësisht nga ç'i kish pas ndodhur), e kishte lavdëruar për sjelljen e mirë dhe pat përfunduar që lypsej vetëm t'i jepej rasti që ta tregonte veten të denjë për të bërë jetë bashkë me tërë njerëzit e mirë.

Zonja, si shpirt njeriu që është, i pat thënë:

— Do ia jap unë atë rast që ta tregojë veten.

Pas një jave Rozana erdhi tek ne shërbëtores e dytë. As edhe një s'ia dinte të kaluarën, përveç meje dhe Reçëllit.

Fati i buzëqeshi kësaj vajze. Dhe duhet thënë, se edhe ajo e tregoi veten të denjë për t'u respektuar. Edhe pse ishte shëndetligë aq sa herë-herë i binte edhe të fikët, punët i bënte pa fjalë, tregohej e zellshme dhe e kujdesshme, por s'di përse nuk u miqësua me askënd përveç se me time bijë Penelopën.

Nuk e di se përse vajza s'u pëlqente shërbëtorëve. Nuk ishte e bukur që t'ia kishin zili, ishte më e shëmtuara në atë shtëpi, për më tepër që njërin sup e kishte më të lartë se tjetrin. Ndoshta shërbëtorëve s'u pëlqenin heshtja e saj e vazhdueshme dhe prirja për të qënë e vetmuar. Kur të gjithë kuvendonin, ajo lexonte ose bënte ndonjë punë tjetër. Shëtiste kurdherë vetëm. Kurrë nuk grindej me njeri, kurrë s'i mbante kujt mëri, vetëm se qëndronte larg shoqeve pa ndonjë arsye. Shtojmë këtu që, edhe pse nuk qe e bukur, diç kishte ajo vajzë që e bënte të ngjante më tepër me një zonjë sesa me një shërbëtores. Dukej kjo sidomos në zërin që nxirrte, por edhe në fytyrë. Me të shkelur këmbë e saj tek ne, gratë që të gjitha thanë se Rozana Spirmani e heq lart,

S'mund të mos vë në dukje edhe një ekstravagancë të saj, që do më japë dorë për t'u hedhur menjëherë tek ajo historia e «Rërës së Tallazitur».

Shtëpia jonë gjendet në bregdetin e Jorkshirit, mu në buzë të detit. Rrethrotull ka vende të mrekullueshme për shëtitje, me përjashtim të njërit.

Ky është gjiri me duna rëre që zbresin deri poshtë në det. Rruga për aty kalon përmes ca mollokësh të thepisur që quhen disa Veriorë e disa Jugorë. Ndërmjet tyre të zë syri atë rërën e tmerrshme të tallazitur. Gjatë zbaticës, seç ndodh në thellësitë e atij vendi që e bënë sipërfaqen e rërës të dallgëzohet në një mënyrë të pazakontë. Ndaj dhe banorët ia kanë vënë emrin «Rëra e Tallazitur». Një vend i vetmuar që të kall datën! As edhe një anije s'guxon t'i afrohet këtij gjiri. Kurrë s'të zë syri aty këmbë njeriu! Madje edhe zogjtë i qëndrojnë larg atij vendi. Që një vajzë e re në orët e lira, duke patur mundësi të zgjedhë nga sa e sa vende të këndshme për shëtitje, ku fare lehtë mund të hasë edhe ndonjë bashkudhëtar të gatshëm për t'i bërë shoqëri, të parapëlqejë një të tillë vendi dhe të merret me punëdore apo me lexime fill e vetme, kjo s'do mend, që nuk është diçka e zakonitë. Veç, thoni ç'të doni, por pikërisht ky ishte vendi i zemrës i Rozana Spirmanit. Vetëm një a dy herë i pat bërë vizitë një shoqes së vetme që kishte në fshatin peshkatar të Kobs-Hollit, për të cilën do të tregoj më vonë.

Pra u nisa në kërkim të vajzës për ta thirrur të hante drekë. E gjeta në një shkëmb të «Rërës së Tallazitur», duke parë detin dhe rërën. U rrënqeth kur e preka dhe më ktheu krahët. Kur e detyrova të më shihte drejt në sy, vura re që i shkonin curg lotët. Dukej fare e dërrmuar, fatkeqe.

— A s'më thoni, moj shpirte, — i thashë, — ç'janë këta lotë?

— M'u kujtuan vitet që shkuan e vanë, zoti Beterexh, — ma ktheu qetë-qetë Rozana.

— Mjaft me këto, moj vajzë! Vitet e shkuara ti i ke larë. Shkuli nga mendja!

Më tregoi me gisht vendin e njollës së yndyrës që ajo vetë e kishte larë me një tretësinë të re, por që gjurma ende ruhej.

— Njolla s'është më, por vendi ku ajo ka qënë duket, zoti Beterexh! — më tha.

Nuk e ndjeva veten të zotë që ta ngushëlloja ato çaste,

ndaj dhe më mbetej të bëja vetëm një gjë: ta merrja me vete për të ngrënë drekë.

— Kam ardhur t'ju marrë për të ngrënë drekë, — i thashë. — Kësisoj ju do të pranoni më lehtë një qortim timin.

Më shtrëngoi heshturazi dorën dhe mezi po i mbante lotët, ia doli mbanë, e kjo mua më pëlqeu.

— Ju faleminderit, zoti Beterexh, — më tha. — S'më ha-het fare sot, më lejoni të qëndroj këtu.

— E pse ju ka hyrë kaq në zemër ky vend? — e pyeta. — E pse bëni ç'bëni dhe dilni në këtë anë aq të trishtë?

— Diç më tërheq për këtu, — m'u përgjigj, duke vizatuar me gisht një figurë mbi rërë. — I them vetes që s'duhet ardhur e përsëri vij. Nganjëherë... — shtoi ultas si të trembej nga fantazia që i shkrepse vetiu, — nganjëherë, zoti Beterexh, më bëhet, se këtu është varri im.

— Të pret në shtëpi mishi i dashit të pjekur dhe budingu me gjalp! — i thashë. — Hajde, nisemi tani! Ja se ç'mendime të vërshojrë kur e ke stomakun bosh!

I fola rreptë tërë indinjatë kësaj vajze njëzetvjeçare që zinte ngoje vdekjen.

Sikur nuk i kishte dëgjuar fare ato që i kisha thënë. Ma vuri dorën në sup dhe vazhdoi:

— Më duket se ky vend këtu më ka lidhur me magji, — më tha. — Më del natëpërnatë në ëndërr, këtu më rri mendja edhe kur qëndis. Se ju e dini që ju jam shumë falnderuese, zoti Beterexh, e dini që bëj çmos të meritoj vëmendjen dhe besimin e zonjës. Veç rri-rri dhe e pyes veten: a nuk është si shumë e qetë dhe e mirë jeta e këtushme për një të tillë njeriu si unë, pas gjithë asaj që hoqa? E ndiej veten edhe më bonjake mes shërbëtorëve, sesa këtu, duke e ditur që s'jam si ata. Zonja vetë nuk e di, drejtoresha e shkollës së edukimit, as ajo nuk e di se ç'qortim i tmerrshëm janë njerëzit e ndershëm si të tillë në vetvete për një njeri si unë. Mos më shani, i dashuri dhe i miri Peterexh. Jam duke vepruar ashtu si e kam bërë top mendjen. Ju lutem, as edhe një fjalë mos i thoni zonjës për pakënaqësitë që ju shpreva. Se unë nga gjithçka jam e kënaqur. Vetëm nganjëherë seç më legendiset shpirti, kjo është e gjitha... — E hoqi dorën nga supi im, dhe atë çast më tregoi me dorë në drejtim të «Rrës së Tallazitur». — Pa shihni, — më

E pranoj që toni i bisedës nuk qe aspak i hijshëm, por nga njeriu i shkretë s'ke ç'të presësh aq shumë, as nga unë s'ke ç'pret më shumë.

— Takova Penelopën, — vazhdoi zoti Frenklin, — dhe ajo më tregoi. Keni vajzë për kokën e vajzës, Beterexh... E ç'erë i kishte sjellë ata në këto anë?

Ia kallzova gjithë sa dija për ta zotit Frenklin. Ndërkaq s'kisha si të mos vija re se sa vinte e po i shuhej ai ngazëllimi i atyparshëm. Qëndronte kokulur dhe ngacmonte mjekrën. Përsëriti vetëm dy pyetje që indiani i kishte bërë djalit:

— «Nëpër këtë rrugë e jo nga ndonjë tjetër do të vijë sot anglezi? A e ka me vete atë?» Dyshoj, — vijoi zoti Frenklin, duke nxjerrë nga xhepi një paketë të vogël të mbështjellë me kujdes, — që ajo atë ja se ç'do të thotë; do të thotë, Beterexh, diamanti i famshëm i xhaxhait tim Xhon Hernkastlit.

— Zoti ju ruajt, zotëri! — bërtita. — Si u gjend tek ju diamanti i kolonelit fatkeq?

— Gjynahmadhi kolonel në testamentin që la ia caktoi këtë diamant si dhuratë kushurirës sime, Reçëllit, me rastin e ditëlindjes, — tregoi zoti Frenklin. — Im atë, si përmbaues i atij testamenti, ma ngarkoi mua detyrën që ta sillja këtu.

— Babai juaj qënka përmbaues i testamentit të kolonelit? Vë bast, zoti Frenklin, që babai juaj s'do të ketë dashur të ketë të bëjë me kolonelin!

— Ashtu vërtet, Beterexh! Po ç'mund të them unë për kolonelin. Ai është njeri i brezit tuaj, më tregoni gjithë sa dini për të, kurse unë do ju kallzoj si u bë im atë përmbaues dhe diçka më shumë. Se në Londër kam mësuar ca gjëra që s'i bëjnë nder xhaxhait Hernkastl dhe diamantit të tij, desha të di në i pohoni edhe ju?

Kur e pashë të më fliste seriozisht, i rrëfeva gjithë sa dija. S'është zog i mirë ai që lëshon gëlase në folenë e tij. Familjen e konsideroj si folenë time, ndaj s'do i futem hollësive për Xhonin nga derë e madhe. Jam plotësisht i bindur se ka qënë një nga maskarenjtë më të mëdhenj që kanë ekzistuar në botë. Nisi shërbimin ushtarak në regjimentin e gardës. U detyrua ta lraktisë para se të mbushte njëzet e dy vjeçët, — s'kam për ta thënë përse. U nis për në Indi për të provuar fatin. Sa për trimëri, mund të them se qe një përzierje e qenit

bulldog me kaposhin sherrxhi. Mori pjesë në sulmin e Seringapatamës. Më pas i ra pika e diellit dhe u kthye në Angli.

Kishte emër aq të keq, saqë iu mbyllën të gjitha dyert e sojme. Zonja jonë (që sapo ishte martuar) kishte qënë ndër të parat që e shpalli atë ndalesën për të vëllanë (kuptohet në mirëkuptim me të shoqin). Kishte shumë njolla në reputacionin e kolonelit, po ju kujtoj vetëm njëren që ka të bëjë me «Gurin e Hënës». Kurrë, kërkujt nuk i pat rrëfyer si i ra në dorë ky diamant me vlerë fantastike nga India. Nuk u orvat qoftë edhe një herë, as ta shesë e as ta dhurojë. Qarkullonin zëra se këtë ai nuk e bënte ngaqë e dinte se mund t'i kushtonte kokën. Veç ai nuk e bënte në Indi, edhe këtu në Angli, e mbante vetë atë diamant, duke i treguar të gjithëve se s'ia bënte syri tërt nga kjo. Për të është folur e ç'nuk është folur; sido që të ishte, bënte jetë vetmitare, veseshumë, misterioze. Unë vetëm një herë pata rastin ta shohë kur qe kthyer në Angli.

Ndonja një vit e gjysmë para se të vdiste, koloneli pa pritur e pa kujtuar i bëri një vizitë zonjës në shtëpinë e saj në Londër, me rastin e ditëlindjes së Reçëllit. Ishte orvatur disa herë të pajtohej me të motrën nëpërmjet letrave vetëm e vetëm që t'i punonte ndonjë rrëng (për këtë jam plotësisht i bindur). Në shtëpi tek ne ai vinte për herë të parë. Kur ia njoftova, mora nga zonja këtë përgjigje:

— I thoni kolonelit Hernkastl se zonja Verinder është e zënë dhe nuk ka as dëshrën më të vogël që ta takojë.

Bëra ta bindja zonjën që t'i jepte një përgjigje më të butë, duke e ditur që ky koloneli s'para i përmbahej ca rregullave të mirësjelljes që zakonisht i kanë në gjak xhentëllmenët. Por e pësova. Rrëmbimi i saj, i trashëguar nga të parët, u zbraz mbi mua.

— Kur kam nevojë për ndonjë këshillë tuajën, — më tha, — e dini fort mirë që jua kërkoj unë vetë. Tani nuk jua kërkoja.

Zbrita poshtë dhe mora mbi vete përgjegjësinë t'i flas me një tekst paksa të zbutur.

— Zonja dhe zonjusha Reçëll ju kërkojnë ndjesë se janë të zëna, kolonel, — i thashë. — Ju vjen shumë keq që s'do të kenë nderin t'ju presim.

Thashë me vete se do të më përvishej, por për çudinë time të madhe kjo nuk ndodhi: koloneli më kallj datën me atë qetësinë e panatyrshme që tregoi. Qeshi nën buzë dhe si të fliste vetë me veten, me zë të ulët e ligësi të tmerrshme, nëpërdhëmbi:

— Ju faleminderit, Betereh. S'kam për ta harruar kurrë këtë ditën e lindjes së mbesolles sime.

U kthye rrëmbimthi dhe doli.

Para një gjysmë viti zonja mori një letër nga një pastor tepër i respektuar, në të cilën thuhej se, kur kishte qënë duke dhënë shpirt, koloneli ia kishte falur gjithçka së motrës por edhe të tjerëve, se kishte vdekur i paqtuar. Vetë unë ushqej respekt të mirëfilltë për kishën, por jam i bindur se ky Xhoni sojlli, që ka qënë kurdoherë nën pushtetin e djallit, kish bërë edhe një tjetër veprim të ndyrë: e kishte mashtruar pastorin.

— Në gjithë sa më kallzuat, — më tha zoti Frenklin, — shoh tri gjëra që duhen sqaruar: a ka qënë ky diamant objekt shërr në Indi, a vazhdoi ky shërr të mbetet i hapur edhe këtu në Angli dhe a ka qënë në dajeni të këtij shërr vetë koloneli dhe mos vallë me paramëndim ia la trashëgim këtë minë motrës dhe bijës së saj të pafajshme?

— Lidhur me pyetjen e parë, — vazhdoi të tregojë zoti Frenklin, — në kërkim të disa dokumenteve për të vërtetuar të drejtën e trashëgimit të titullit të hercogut, im atë iu drejtua edhe zotit Hernkastl. Si këmbim për shërbimin ky i kërkoi t'i ruante diamantin e sjellë nga India. Kohë mbas kohe do i bënte të ditur me letër në ishte gjallë apo jo. Para tetë muajsh ky i kishte shkruar: «Zotëri, me sa duket, po më afron fundi. Ejani më ndihmoni të formuloj testamentin». Në të ai la si amanet që **Guri i Hënës** t'i dhurohej së mbesës për ditëlindjen. Formalitetet e kërkonin që ky diamant të çmohej përpara se të dhurohej në testament. Sekserët njëzëri pohuan se ky na qënka njëri nga zhevahirët më të mëdhenj të botës. Madhësia atë e bënte fenomenal, shkëlqimi e bënte të jashtëzakonshëm, të veçantë, veç, duhet thënë, se kishte edhe një cen: një njollë të bardhë mu në mes. Edhe me këtë cen kushtonte më e pakta njëzet mijë stërlina. Kur e mësoi im atë këtë, që trembur, deshi të mos e pranonte detyrën e përmbaruesit. Mori masa që të ruhej në vend të sigurt.

U sqaruan dhe rrethanat si pat rënë në dorë të kolonelit Hernkastl ky gur i çmuar. Besimtarët e tempullit të perëndisë së Hënës, pavarësisht nga vështirësitë dhe sakrificat, domosdo që do ia kthenin xhevahirin perëndisë së tyre dhe ju jeni krejt një mendje me mua për durimin dhe këmbënguljen e banorëve të lindjes, për ndikimin që ushtrojnë mbi ta besimet fetare. Me këtë shpjegohet edhe shfaqja në këto anë e atyre tre indianëve fallxhorë.

Lind pyetja, a ka qënë koloneli në dijeni të rrezikut të atij që i binte në dorë **Guri i Hënës**? S'ka dyshim që po. Mua s'ma kishte ënda fare që ta sillja atë këtu, por qeshë i detyruar, dikush duhej ta çonte në vend amanetin. Kur e mora diamantin nga banka, m'u duk se dikush po më ndiqte, ishte një korrozi zhelan. Mezi munda t'i rrëshqas përndjekjes së tij dhe u nisa për këtu me trenin e mëngjesit. Mbërrita, siç më shihni, shëndoshë e mirë. Por ç'më dëgjuan veshët? Që paskan qënë tre indianë erdacakë. Sa për atë mellanin që derdhën në dorën e vogëlushit për të parë se ku ndodhet njeriu me diamantin, kjo s'është veçse fall. Kam patur rastin të shoh shpesh kësi numrash në Lindje. Për ne ka rëndësi të sqarojmë ja se çfarë: në është thjesht rastësi kjo ardhja e tyre këtu, apo indianët kanë rënë në gjurmët e **Gurit të Hënës**?

Pamë sy ndër sy njeri-tjetrin, pastaj baticën që gjithë më tepër përmbytte rërën e tallazitur.

— Për çfarë mendoni? — më pyeti befas zoti Frenklin.

— Po ja, zotëri, ndiej një dëshirë të papërmbajtshme që ta flak atë diamant në këtë rërë të tallazitur dhe t'i jepet kështu njëherë e përgjithmonë fund kësaj meseleje.

— Nëse ju gjenden në xhep aq para sa duhen për ta blerë këtë xhevahir, atëherë më thoni, Beterehx, jam gati ta flak atë në baticë.

— Zoti Frenklin që i pari që iu kthye përsëri temës së bisedës sonë. Nxori nga xhepi një zarf, e hapi dhe më zgjati letrën.

— Beterehx, — më tha, — për hir të tetos më duhet të merakosem për arsyen që e ka shtyrë kolonelin t'i lërë trashëgim mbesës këtë diamant. Ndërmendni ato marrëdhëniet e zonjës Verinder me të vëllanë, fjalët e tij se s'kishte për ta harruar ditën e lindjes së mbesolles.

Në letër ishte kopjuar ajo pjesë e testamentit të kolonelit ku flitej për këtë dhuratë. Shtanga nga habija.

— Hë, — më pyeti zoti Frenklin. — Tani që e patë çdo gjë vetë, ç'do më thoni. Duke sjellë këtu këtë Gurin e Hënës, jam duke i shërbyer hakmarrjes që ka pasur në mendje koloneli apo jam duke çuar në vend pendimin para vdekjes së një të krishteri.

— Është e rëndë ta përfytyrosh gjithë ç'po ndodh zotëri, — iu përgjigja. — Se ku i dihet si të ketë dhënë shpirt ai njeri: me hakmarrjen ndryshe në zemër apo me mashtrimin ndryshe në buzë. Vetëm një Zot e di të vërtetën. Mua mos më pyesni.

— Nuk dua ta trëmb teton pa pasur për këtë shkaqe, — shtoi zoti Frenklin, — por nuk dua të mos i bëj edhe ndonjë paralajmërim. Të ishit ju në këmbën time, Beterexh, ç'do të bënit? A s'ma thoni dot me dy fjalë?

— Do të prisja.

— Do ta bëj me gjithë zemër, — më tha zoti Frenklin. — Po sa kohë?

Zura t'ia shpjegoj mendimin tim.

— Siç e kuptova unë këtë punë, zotëri, — i foli, — dikush duhej t'ia sillte këtë diamant të mallkuar zonjushës Reçell për ditëlindje, ju këtë e bëtë siç mund ta bënte edhe gjithkush tjetër. Bukuri. Sot jemi më 25 maj, ditëlindja i bie të jetë më 21 shohim, ç'do të ndodhë gjatë kësaj kohe; pas kësaj ose e paralajmërojmë zonjën, ose shohim e bëjmë.

— Mrekullia vetë, Beterexh! — thirri zoti Frenklin.

— Po si t'ia bëjmë me diamantin deri atëherë?

— Të bëjmë atë që bëri ati juaj, zotëri, — iu përgjigja. — Ai e dorëzoi në bankën e Londrës, ju dorëzoheni në bankën e Frizingolit.

Frizingoli është qyteti që kemi më pranë dhe banka aty është po aq e sigurt si dhe bankat e tjera të Anglisë.

— Të qeshë në vendin tuaj, zotëri, — shtova sakaq, — do i hipja kalit dhe do e çoja pa vonesë, para se të ktheheshin zonjat.

— Beterexh, ju jeni flori e jo njeri! — më tha. — Shkojme dhe urdhëroni të shalojnë kalin më të mirë të stallës...

Po afronte ora e ngrënies së darkës, kur te porta ia behu zoti Frenklin që qe kthyer nga Frizingoli. I çova një legen me ujë të nxehtë në dhomë, me shpresën që të dëgjoja nga goja e tij ndonjë aventurë. Për çudinë time të madhe (por ndoshta edhe për tuajën) nuk kishte ndodhur asgjë. Nuk i kishte hasur indianët, Gurin e Hënës e kishte dorëzuar në bankë, duke thënë vetëm se ishte diamant shumë i shtrenjtë, dhe në xhep kishte dëftesën e dorëzimit. Zbrita poshtë me mendimin se pas gjithë asaj tronditjeje të mëngjesit për diamantin, ky fund i tij do të ishte krejt i rëndomtë.

Po takimi i zotit Frenklin me teton dhe kushërirën si kishte shkuar? Iu drejtova me këtë pyetje zotit Frenklin, kur po bëheshim gati të flinim.

— Reçëlli është vajza më hamgjitëse nga të tëra vajzat që kam takuar pasi jam kthyer në Angli! — ja kjo qe e gjitha që munda të shkëpusë nga goja e djaloshit.

Aty nga mesnata së bashku me ndihmësin bëmë si zakonisht kontrollin e dyerve të shtëpisë. Ishin që të gjitha të mbyllura. Kishte mbetur hapur vetëm dera anësore që të çonte në tarracë, u ndava me ndihmësin dhe dola për të marrë pak ajër të pastër.

Ishte një natë e qetë, zagushi, hëna shkëlqente në kupën e qiellit. Ishte aq qetë saqë dëgjoheshin edhe dallgëzimet e detit. Tarraca qe e zhytur në errësi, por drita e zbehtë e hënës e rriçonte fare mirë rruginën që shkante përgjatë murit dhe fshihej në qoshe. Kur pashë në atë drejtim, më zuri syri hijen e një njeriu atje në qoshen e shtëpisë.

Si i vjetër e me përvojë në kësi punësh, nuk bëra të thërrës kush ishte, por ama, për fat të keq, si plak njeri dhe i rënduar, rëra më kërciste nën këmbë dhe më ndien. S'kisha mbërritur ende te qoshku, kur dëgjova ca hapa më të lehta se të mijat dhe, sic m'u duk jo, të një njeriu të vetëm, që u larguan me ngut, u fshehën prapa ca gëmushave dhe më humbën nga sytë. Që aty ata fare lehtë mund të kapërcenin gardhin dhe të delnin në rrugë. S'kisha takat t'i ndiqja, ndaj dhe u ktheva për të cuar pas tyre ca këmbë më të shpejta. Ndihmësi dhe unë

morëm armë, i ramë rrethrotull shtëpisë, kontrolluam nëpër gëmusha dhe, kur u bindëm që brenda territorit tonë askush nuk fshihej, u kthyem. Kur po kalonim nëpër rruginën, ku kisha parë atë hijen, vura re mbi rërën e ndriçuar nga hëna diçka shkëlqimtare. E mora, ishte një shishe boje, që mbante erë të këndshme.

Të nesërmen (data 26 maj) ia kallzova zotit Frenklin dhe i rrefeva për gjithë sa kishte ndodhur natën. Më besoni, — më tha zoti Frenklin, — indianët janë të bindur që diamanti gjendet këtu tek ne, ata sollën me vete djaloshin magjistër që t'u tregonte si duhej ta merrnin kur të futeshin në shtëpi.

— Mendoni, zotëri, se do ta përsërisin këtë orvatje të tyre? — e pyeta.

— Varet nga ajo që do t'u thotë djali. Në qoftë i zoti për ta parë diamantin në kasafortën e hekurt të bankës së Frizingolit, indianët tani për tani nuk kanë për të na shqetësuar me vizitat e tyre. Nëse ai këtë s'e bën dot, s'kanë për të kaluar as disa net e do të kemi rastin t'i trembim përsëri kur të jenë të fshehur në ato gëmushat.

Isha i përgatitur për këtë, por, o çudi, ky rast nuk u përsërit më.

Se u kishte rënë në vesh lajmi që zotin Frenklin e kishin parë në bankë dhe kishin nxjerrë nga kjo përfundimet e tyre, se vërtet ai djali e kishte gjetur ku ndodhej tani diamanti (këtë unë asfare nuk e besoj) apo mos ishte kjo thjesht koinçidençë, s'arrita ta di, por këmbë indiani nuk u duk në anët tona ato ditë deri në ditëlindjen e zonjushës.

Më 19 qershor ndodhi një ngjarje që s'duhet lënë pa u zënë ngoje. Erdhi mjeku për t'i bërë vizitë Rozana Spirmanit. Kjo vajzë fatkeqe, që aq shumë na habiti me atë sjeljen e saj të «Rëra e Tallazitur», po na habiste edhe më tepër gjatë gjithë kësaj kohe. Mendimi që më shfaqti Penelopa se Rozana kishte rënë në dashuri me zotin Frenklin, (me porosinë time ime bijë këtë e ruante në fshehtësi të madhe) si dhe më parë më dukej gjezur. Por s'kishte si të mos e vije re që sjellja e shërbëtores së dytë që bërë tejet misterioze, për të mos thënë diçka më tepër.

Zonja e pikasi këtë sjellje të shërbëtores dhe më pyeti ç'mendim kisha. Bëra çmos ti dilja krah vajzës, dhe i thashë se

më dukej që s'para ndihej mirë; dërguan të thërresin mjekun dhe ndodhi ajo për çka u fol. Ky konstatoi çrregullime nervore dhe shtoi se do të ishte mirë të mos shërbente në këtë shtëpi. Zonja mendoi ta dërgonte për klimë në një fermën tonë të largët. Rozana i ra në gjunjë dhe iu lut me lot ndër sy që ta lejonin të qëndronte këtu; dhe, o orë ogurzezë, qeshë unë ai që e këshillova zonjën ta provonim edhe për njëfarë kohe. Ngjarjet e mëpastajme, siç do të kemi rastin ta shohim, treguan se këshillë më të keqe se kjo s'kisha si të jepja. Se sikur të kisha dhunti profeti, do të isha unë ai që do ta kisha larguar Rozanën një orë e më përpara nga shtëpia jonë.

6.

Më 21 qershor, ditën e lindjes së zonjushës, moti gdhiu me re por në mesditë doli dielli.

Ne shërbëtorët e filluam këtë ditë gëzimi, siç e donte zakoni, duke i çuar dhurata të vogla zonjushës Reçëll, kurse unë mbajta atë fjalimin që mbaj çdo vit si kryeshërbëtor. Ndjek atë metodë që e ka bërë zakon mbretëresha me rastin e fillimit të punimeve të parlamentit, domethënë, përsëris çdo vit të njëjtën gjë. Këtë fjalë timen, ashtu si edhe atë të mbretëreshës, e presin me padurim, si diçka kurrë ndonjëherë të padëgjuar. Kur e shohin që aty nuk përmbahet asgjë e re, dëgjuarit, edhe pse mërmërisin ca të pakënaqur, prapë shpresojnë të dëgjojnë diçka të re vitin e ardhshëm. S'është zor të drejtosh si parlamentin, ashtu edhe guzhinën — ja se ç'përfundim mund të nxjerësh nga kjo.

Pas mëngjesit zoti Frenklin pati me mua një bisedë të shkurtër për **Gurin e Hënës**: duhej marrë nga banka e Frizinolit dhe t'i dorëzohej Reçëllit.

Në kishte provuar përsëri t'i shfaqte ndjenjat e dashurisë mikeshës së tij apo pagjumësia e zgjatur ia kishte shtuar edhe më kundërtitë çudishumë dhe pavendosmërinë e karakterit, ruk e di. Veç zoti Frenklin fare keq po e rekomandonte veten atë mëngjes: brenda njëzetë minutave njëzetë herë e ndryshoi mendimin për diamantin.

Sa për mua, nuk qeshë i mendimit se duhej ndryshuar qëndrimi që të dy e kishim pranuar si më të drejtin. Nuk kishte ndodhur goftë edhe diçka që të na jepte shkas të përligjnim shqetësimin e zonjës lidhur me diamantin, kurse ligji e kërkonte që zoti Frenklin duhej domosdo t'ia dorëzonte zonjushës. Kjo ishte pikëpamja ime edhe pse zoti Frenklin e ndryshoi diçka herë qëndrimin e vet; më në fund ai u detyrua të binte në një mendje me mua. Vendosëm që të nisej kaluar pas drekës për në Frizingol dhe ta sillte këtu diamantin.

Pas kësaj zotëria i ri shkoi për të vazhduar, së bashku me zonjushën Reçëll, bojatisjen e dyerëve. Penelopa u qëndronte pranë, duke e përzier bojën, kurse zonjusha hynte e dilte duke vënë në hundë shaminë (e kishin tepruar me atë tretësirën që kutërbonte). Vetëm në orën tre i hoqën përparëset, e lanë të lirë Penelopën dhe u lanë e u pastruan me merak. Veç atë që deshën e kishin arritur: dera që lyer për ditëlindjen dhe me këtë krenoheshin sa më s'behët.

Zoti Frenklin hëngri bukë shpejtshpejt dhe u nis për në Frizingol, që të merrte ca kushërira (kështu i tha zonjës); që të merrte **Gurin e Hënës** (këtë e dinim vetëm ne të dy).

U mora me punët e shumta të përgatitjes së darkës. Nga punët dhe mendimet më shkëputi troku i kalit që solli zotin Frenklin dhe dy kushërira të tij shtatlarta, faqekuqe e zhurmëmëdha.

Zgjodha çastin e volitshëm dhe këmbeva dy fjalë me zotin Frenklin.

— Çdo gjë në rregull është me diamantin, zotëri?

Tundi kryet dhe preku me dorë vendin në xhepin e brendshëm ku e kishte vënë.

— I patë gjëkundit ata indianët?

— As edhe një.

Pas kësaj më pyeti ku që zonjusha dhe, kur dëgjoi se ishte në dhomën e vogël të pritjes, u nis për atje. S'kaloi shumë dhe që andej u dëgjuan britma habije; mahnitjeje dhe entuziazmi. Kur hyra (me pretekstin diç të pyesja për punë të darkës) pashë zojunshën Reçëll që qëndronte e mahnitur me diamantin ogurzi të kolonelit në dorë e rrethuar nga kushërirat që e shihnin si të fandaksura dhe s'dinin si ta shprehnin entu-

ziazmin, kur vinin re se si e këmbente shkëlqimin sa herë që e lëvizje.

— I mrekullueshëm! I mahnitshëm!

Vetëm ca fjalë si këto dëgjoje nga të katër anët.

Zoti Frenklin rrinte me kutinë përpara dhe trazonte i merakosur me dorë mjekrën, duke parë herë pas here tërë shqetësim nga dritarja. Aty qëndronte më këmbë zonja me shpinë nga gjindja dhe lexonte atë pjesë të testamentit që i kishte dorëzuar zoti Frenklin.

Kur më pa, më tha:

— Ejani tek unë pas një gjysmë ore. Duhet t'ju them diçka.

Në këtë e sipër doli nga dhoma e pritjes. Dukej sheshit që po e brenin po ato dyshime si edhe zotin Frenklin e mua, kur bisedonim te «Rëra e Tallazitur». Ç'kuptim të kishte vallë ky testamenti i kolonelit?

Para se të dilja nga dhoma, zonjusha Reçëll, kurdoherë e vëmendshme me shërbëtorin e vjetër, që kishte qënë në atë shtëpi qysh nga dita kur ajo kishte lindur, më ndali me fjalët:

— Pa shiheni dhe ju, Gabriel!

Ndërkohë e çoi diamantin në rrezen e diellit që binte nga dritarja.

Zot, o perëndi! Ç'mrekulli! I madh sa veza e kanarinës! Shkëlqimi që rrezatonte ngjante si vezullimi i hënës së plotë. Kur e shihje, të përpinte të tërin ajo thellësia kaltëroshe, s'ia shqisje dot më sytë. Ajo thellësi të dukej e pamatë; ky diamant që mund të mbahej ndërmjet gishtit të madh dhe atij tregues, dukej si të ishte pa fuqnd e anë, si vetë qielli. Në fillim mbi të binin rrezet e diellit, pastaj mbyllën grilat dhe ai rrezëllinte në atë gjysmëerrësirë me ngjyresat vetjake si shkëlqimi i hënës. S'kishe pse habitеше që zonjusha Reçëll kishte mbetur pa mend, që kushërirat s'i përmbanin dot thirrjet e adhurimit. Diamanti më joshi aq shumë, saqë s'bëra dot pa thirrur: «Ah...»

Pas një gjysmë ore shkova, siç më patën urdhëruar, në dhomën e zonjës. U përsërit gjithë sa kam treguar për bisedën me zotin Frenklin te «Rëra e Tallazitur», veçse s'iu hapa për fallxhorët indianë sepse nuk kisha asnjë arsye ta trembja zonjën përderisa mungonin shënjat. S'kisha si të mos vija re që

zonja ime këtë dhuratë të kolonelit e cilësonte ogurzezë dhe të rrezikshme dhe me veten e saj e kishte marrë vendimin ta largonte një orë e më parë nga e bija.

7.

Zunë të mblidhen miqtë. U bënë gjithsej njëzet vetë bashkë me të zotët e shtëpisë. Ç'pamje madhështore që ajo, kur zunë vendet në tryezë dhe pehkopi nga Frizingoli nisi të shqiptojë lutjen me atë zërin mrekullisht të bukur.

Nuk dua t'ju lodhë me përshkrimin e të ftuarve. Ju nuk keni për t'i hasur kund; në këtë tregimin tim jo që jo, me përjashtim të dy vetave.

Janë ata që kishin zënë vend në të dyja anët e zonjushës Reçëll, e cila si mbretëreshë e gostisë, kuptohet që ishte fokusi i vëmendjes së krejt shoqërisë. Kësaj radhe ajo më shumë se kurdoherë ishte në qendër të vëmendjes edhe ngaqë në gjoks i rrezëllinte dhurata mahnitëse që errësonte gjithçka tjetër: **Guri i Hënës**. Dhurata nuk kishte pasur skelet, por zoti Frenklin, njeri me duar të arta, i sajoi një varëse sërimi për fustanin e bardhë. Kuptohet të gjithë i mahniti si madhësia ashtu edhe shkëlqimi krejt të pazakontë të diamantit. Vetëm dy prej mysafirëve u shprehën në një mënyrë të veçantë: ishin ata, që kishin zënë vend në të dyja anët e zonjushës Reçëll.

Mysafiri që rrinte në krahun e majtë ishte zoti Kandi, mjeku i Frizingolit. Ishte një burrë shtatvogël, i këndshëm dhe i afruar me njerëzit, por që, s'kemi pse e fshehim, me një të metë në karakterin e tij: i pëlqente shumë, me vend dhe pa vend, të mburrej e të krekosej me shakatë e veta dhe të hynte ca si ters në bisedë me njerëz të panjohur. Jo rrallë lajthiste dhe si pa gjë të keq bënte të grindeshin mes tyre të tjerët. Veç në përcaktimin e diagnozave ishte tepër i kujdesshëm, dhe falë instinktit të zhvilluar (sipas fjalëve të kundërshtarëve të tij) që i saktë, ndërkohë që ca mjekë më të arsyetueshëm gabonin. Gjithë sa tha lidhur me atë diamantin e zonjushës Reçëll, e tha në atë mënyrën e tij të zakonshme paksa të mistifikuar dhe paksa qesharake. Iu lut e iu fal (për hir të shkencës) t'ia

jepte diamantin për pak kohë që ta provonte me anë të dje-
ges.

-- Në fillim e nxehim pak, zonjushë, — i thoshte doktori,
— deri në një temperaturë të caktuar, pastaj e lëmë të vepro-
jë mbi të ajri, dhe pak nga pak e bëjmë që ai të avullojë, duke
ju çliruar kështu juve nga përkujdesi për ruajtjen e një guri
aq të çmuar.

Zonja e shihte me një merak të pafshehur në fytyrë, si të
dëshironte që doktori tërë këto t'i thoshte seriozisht dhe të
arrinte kësisoj të ngjallte te Reçëlli dëshirën për ta sakrifikuar
atë dhuratë në dobi të shkencës.

Mysafiri tjetër, që rrinte në krahun e djathtë të zonjushës
Reçëll, ishte udhëtari i famshëm nëpër Indi, zoti Mertuet. Du-
ke vënë kokën në rrezik, i veshur si indian kishte mundur të
depëronte aty, ku kurrë ndonjëherë nuk kishte shkelur këmba
e ndonjë evropiani.

Ishte një burrë shtatlartë, korrozi, i heshtur, me një shi-
kim të lodhur por të fortë dhe të vëmendshëm. Qarkullonin
zëra se i kishte ardhur në majë të hundës ajo jeta e rëndomtë
mes njerëzve të këtyre anëve dhe i rrinte mendja tek vendet e
egra të Lindjes. Me përjashtim të asaj që i tha zonjushës Re-
çëll lidhur me diamantin, zor se tha më shumë se gjashtë fja-
lë, ai nuk piu më tepër se një gotë verë gjatë tërë darkës. Guri
i Hënës që e vetmja gjë që në një farë mase e interesoi. Për të,
me ç'dukej, ç'prej kohe diç kishte dëgjuar gjatë udhëtimeve
nëpër Indi. Ia nguli fort shikimin dhe heshti aq gjatë, sa që zo-
njusha Reçëll mbeti e turbulluar, pastaj i tha me atë gjak-
ftohtësinë e tij të zakonshme:

— Në ju çoftë rruga që të udhëtoni nëpër Indi, zonjusha
Verinder, mos e merrni me vete këtë dhuratë të dajës. Dia-
manti indian mbahet në Indi si relikë kulti fetar. Di një qytet
dhe një faltore në të ku, me të mbërritur, s'do të qëndronit dot
as pesë minuta gjallë, në paçi me vete këtë stoli.

Zonjusha Reçëll, duke qënë jashtë çdo rreziku këtu në An-
gli, i priti e entuziazmuar fjalët për rrezikun që i kanosej në
Indi. Kushërirat fjalëshume zunë të hazdisen edhe më, duke
hedhur e pritur tërë hare thikat e pirunjtë e duke thirur me
zë të lartë.

— Sa gjë interesante!

Zonja u mbrodh në karrigen e saj dhe e këmbëu temën e bisedës.

Nga ç'vura re, mund të them se kjo festë e ditëlindjes kaloi më keq se të tjerat. Duke kujtuar tani gjithë ç'ka ndodhi më pas, mund të them se diamanti ogurzi përhapte mënxyrë e pikëllim. I qerasja miqtë me verë dhe u lutesha të provonin ato gatimet që u kishim shtruar, por fjalët më shkonin kot. Në nëntë raste nga dhjetë mernin vetëm nga respekti për plakoshin Beterexh, por vetëm kaq. Biseda zhvillohej e zvargur, madje e sforcuar. Zoti Kandi shumë më tepër se zakonisht fliste me romuze.

Mos ju shkon në mendje që ishte zoti Frenklin ai që do bëhej shpirti i shoqërisë dhe që do ta tjetërsonte këtë në darkë të këndshme? Aspak! Vërtet që s'qe keq me humor, por ndër dhjetë tema që kapi, nëntë qenë të pasuksesshme: disa i fyeu, të tjerët i bëri të mendohen. Edukata perëndimore që kishte marrë e tregoi veten në dritë të shtrembër në këtë tryezë mikpritëse të zonjës Verinder.

Jo vetëm kaq, por kur ajo edukatë angleze zinte e nxirte krye, ky e humbiste atë lustrën perëndimore dhe, kur u ndez debati për profesionin e mjekut, i vuri aq shumë në lojë, sa që mend e çmendi babaxhanin zotin Kandi.

Debati mes tyre u ndez kur zoti Frenklin deshi s'deshi u detyrua ta pranonte që kohët e fundit vuante nga pagjumësia. Zoti Kandi i vuri në dukje se i qenë çkurdisur nervat dhe duhej të kurohej. Zoti Frenklin ia ktheu se të kurohesh dhe të ecësh me hamendje mes territ, për mendimin e tij, është e njëjta gjë. Zoti Kandi, duke iu përgjigjur me një flakërimë të saktë, i tha se vetë zoti Frenklin është duke e kërkuar me hamendje gjumin mes territ dhe është vetëm mjekësia ajo që do ta ndihmonte ta gjente ku ndodhej. Zoti Frenklin, duke u orvatur ta shpërblejë me po atë monedhë, i tha se kishte dëgjuar shpesh të flitej se si një i verbër heq hosh një tjetër të verbër dhe se vetëm tani po e kuptonte me tamam se ç'donte të thoshte kjo. Kësisoj dhanë e morën pa e kuisyer më tej për tësinë, dhe qenë nxehur aq shumë, e sidomos zoti Kandi, duke dashur ta marrë në mbrojtje profesionin e tij, sa që zonja u detyrua të ndërhynte dhe t'ua ndalonte vazhdimin e mëtejshëm të debatit. Ky urdhër, i diktuar nga nevoja, e zhduku

përfundimisht gëzimin e darkës. Ndonjë vatër bisede që u ndez aty-këtu, nuk zgjati më shumë se dy-tri minuta, por edhe ato qenë fare pa jetë, pa zjarr. Satanaja (apo diamanti) u bë sundimtar i gjithfuqishëm dhe gjindja psherëtinë të lehtësuar, kur zonja e shtëpisë u çua dhe u bëri shenjë grave t'i linin burrat të vazhdonin të pinin verë.

Sapo kisha vënë gotat dhe garafët me verë mbi tryezë, kur në taracë u dëgjuan ca tinguj që më trembën aq shumë, sa që u detyrova të mos e ruaj dot atë sjelljen prej njeriu të shoqërisë së lartë. U pamë sy ndër sy me zotin Frenklin: ishin tingujt e daulleve të indianëve. Jam gati të vë çdo lloj baсти në qoftë se fallxhorët nuk u kthyen tek ne ngaqë këtu u gjend **Guri i Hënës**.

Ata sapo kishin hyrë në taracë, kur vrapova që t'i zboja. Por, për fat të keq, kushërirat fjalamane kishin dalë më përpara, pas tyre po vinin edhe gra e burra të tjerë. Zoti Frenklin qëndronte pranë zonjushës Reçëll, kurse unë prapa tyre. Dyshimet tona tani s'ishin më dyshime, kurse ajo qëndronte para indianëve dhe në fustan i rrezëllinte **Guri i Hënës**.

I mërzitur nga dreka zyrtake dhe i zemëruar nga ata batakinj që kishin mundur të vinin tamam kur u duhej për ta parë diamantin me sytë e tyre, të them të drejtën, e kisha humbur pusullën fare. Më ndërmendet vetëm zoti Mertuet që, pasi la mënjanë grumbullin e ardhanakëve dhe të atyre që kishin dalë nga salla e ngrënies, iu afrua nga pas fallxhorëve dhe zuri t'u flasë në gjuhën e tyre.

Sikur t'u kishte vënë në grykë kamën, them se s'do të ishin trembur asisoj ata njerëz, nuk do të ishin kthyer nga ai me atë shpejtësi që u kthyen, kur dëgjuan t'u flisnin në gjuhën amtare. Zunë t'i përkulen me shumë mirësjellje dhe nënshtrim. Pasi këmbëu me ta disa fjalë, zoti Mertuet u largua po aq qetë sic dhe kishte ardhur. Kokësi i tyre, që ishte edhe në rolin e përkthyesit, u kthye përsëri nga të pranishmit. Vura re që fytyra e kaftë iu hirmos pas bisedës me zotin Mertuet. Iu përkul zonjës dhe i tha se shfaqja kishte marrë fund. Djali kaloi sa te njëri te tjetri me kapelen e zgjatur përpara. Gratë u kthyen në dhomën e pritjes, kurse burrat (me përjashtim të zotit Frenklin dhe zotit Mertuet) u kthyen për të pirë verë.

Unë me një shërbëtor tjetër u shkova pas indianëve që t'i nxirrja nga sinori i shtëpisë sonë.

Kur po kthehesha, pashë si bënin ecejake në kopsht zoti Frenklin dhe zoti Mertuet. Zoti Frenklin më bëri shenjë që t'u afrohesha.

— Është Gabriel Beterehi; — më prezantoi me udhëtarin e njohur. — Kryeshërbëtori i shtëpisë, për të sapo ju fola. Ia thoni edhe këtij, kini mirësinë, gjithë sa më kallzuat mua.

Zoti Mertuet hoqi cigaren nga buzët dhe, me atë pamjen e vet prej njeriu të lodhur, zuri të flasë:

— Zoti Betereh, këta tre indianë janë fallxhorë po aq sa ç'jemi edhe unë e ti.

Një e papritur e re! E pyeta në i kishte takuar edhe më parë.

— Kurrë ndonjëherë! — m'u përgjigj. — Por i di mirë ato fallet e indianëve unë. Ajo që patë, s'është veçse një imitim i keq i tyre. Në s'më mashtroftë përvoja, ata janë brahmanë të kastës së lartë. U thashë që s'janë aspak fallxhorë dhe u turbulluan keq, edhe pse indianët janë mjeshtër për të fshehur ndjenjat. Diç fehihet në tërë këtë sjellje të tyre, që s'jam në gjendje ta zbuloj; kanë bërë dy herë gjynah: që kanë kapërcyer detin dhe që janë veshur si fallxhorë. Atje tek ata ky konsiderohet krim e shkuar krimi. Duhet të kenë një arsye të fortë që e kanë bërë dhe një justifikim të jashtëzakonshëm për t'u pranuar rishtas në kastën e tyre, kur të kthehen në atdhe.

Shtanga i mahnitur. Më në fund zoti Frenklin e ndërpreu heshtjen:

— Nuk do ta merrja guximim, zoti Mertuet, t'ju shqetësoja për një çështje që i takon vetëm familjes sonë, që juve mund të mos ju interesojë fare dhe për të cilën unë thua jse s'flas jashtë rrethit tonë familjar. Por, mbas asaj që na thatë, e quaj veten të detyruar, për hir të zonjës Verinder dhe vajzës së saj, t'ju rrëfej për diçka që ndoshta jua vë në dorë kyçin. Jua them tepër sekret dhe shpresoj që të mos ju dalë kjo kurë nga mendja.

Ia kallzoi tërë historinë këtij udhëtari të shquar, ashtu si ma kish treguar mua te «Rëra e Tallazitur». Edhe Mertueti

flegmatik u intrigua aq shumë nga ajo që dëgjoi, saqë iu fik edhe cigarja.

— Ç'mund të thoni pas gjithë kësaj, nisur nga përvoja juaj e pasur? — pyeti zoti Frenklin.

— Mund t'ju them atëherë, — iu përgjigj udhëtari, — se tërë jetën time plot rreziqe unë s'kam qënë ndonjëherë aq afër vdekjes sa ju, zoti Blek.

— Të jetë kështu vërtet?

— Për mendimin tim, po. S'kam as më të voglin dyshim se kthimi i Gurit të Hënës atje ku e ka vendin, në ballin e idhullit indian, është shkaku dhe justifikimi i shkeljes së nomit të kastës, për çka sapo ju fola. Indianët do të presin rastin e vulltshëm me durim maceje, dhe kanë për të vepruar me egërsinë e tigrin. Si mundët që t'u shpëtonit, as që arrij dot ta kuptoj. Keni udhëtuar sa dhe si ju ka dashur qejfi me diamantin me vete nëpër Londër, dhe jeni ende gjallë! Po përpiqemi ta shpjegojmë këtë. Atje në bankën e Londrës të dy herët keni shkuar ditën, apo jo?

— Po, — iu përgjigj zoti Frenklin.

— Dhe rrugët kanë qënë plotepërplot me njerëz?

— Po.

— Ju, sigurisht, ia bëtë të ditur zonjës Verinder kohën e ardhjes këtu. Rruga deri në stacion është pak e rrahur. Erdhët tamam sipas njoftimit?

— Jo, mbërrita katër orë më parë seç kisha njoftuar.

— Ju uroj nga zemra për këtë! Po në bankën e Frizingolit kur e çuat?

— Ndonjë orë pasi mbërrita këtu dhe tri orë përpara kohës së caktuar të ardhjes.

— Më lejoni t'ju uroj edhe një herë nga zemra! Nëse do ju mbushet mendja të udhëtoni në ndonjë vend jashtë kufijve të civilizimit, zoti Blek, kini mirësinë të ma bëni të ditur, do të vij edhe unë me ju. Qënkeni njeri fatlum!

Në këtë e sipër ndërhyra unë. Pikëpamjet e mia, të anglezit, s'kishin si pajtoheshin me kësi gjërash.

— Mos doni të thoni, zotëri, — fola prerë, — se indianët do ta kishin vrarë zotin Frenklin, për t'i rrëmbyer diamantin, në se ju jepej rasti?

— Pini duhan ju, zoti Beterexh? — më pyeti udhëtari.

— Po, zotëri.

— A e çmoni hirin që ju mbetet në llullë?

— Aspak, zotëri.

— Në atë vend nga kanë ardhur ata njerëz, jetën e njeriut e çmojnë po aq pak sa çmoni ju hirin e çibukut tuaj. Edhe në qëndroftë para jeta e një mijë njerëzve për të kthyer diamantin, ata as që do mendoheshin fare, do i vdisnin që të gjithë. Sakrifikimi i kastës është diçka serioze në Indi, sakrifikimi i jetës nuk është ndonjë kushedi çfarë.

Lidhur me këtë s'vonova t'i quaj ata indianë bandë hajdutësh dhe vrasësish. Zoti Mertuet shprehu mendimin e tij dhe i quajti njerëz të çuditshëm. Zoti Frenklin nuk shprehu asnjë lloj mendimi, por e çoi llaftin përsëri te çështja.

— Ata e panë **Gurin e Hënës** në fustanin e zonjushës Verinder, — tha. — Ç'duhet bërë?

— Atë që kërcënonte të bënte xhaxhai juaj, domethënë ta copëtoni — iu përgjigj zoti Mertuet. — Koloneli Hernkastl e dinte fort mirë se me ç'njerëz kishte të bënte. Qysh nesër çojeni diamantin me njerëz të besuar në Amsterdam. Porositini të bëjnë një një gjysmë duzinë me brilantë në vend të njërit. Atëherë ky nuk do të jetë më ai guri i shenjtitë i Hënës, merr fund kësisoj edhe rreziku.

Zoti Frenklin pa nga unë.

— S'na mbetet tjetër veç të bisedojmë nesër me zonjën Verinder.

— Po sot si do ia bëjmë, zotërinj? — pyeta. — Po sikur të kthehen indianët?

Zoti Mertuet e mori fjalën para zotit Frenklin.

— Indianët sonte nuk kanë për t'u kthyer. Se ata kurrë s'i bëjnë punët në rrugë të drejta, pa le pastaj kur është fjala për këtë, se edhe gabimi më i vogël mund të rrezikojë misionin.

— Po sikur këta torovela të tregohen më të guximshëm nga ç'i pandehni ju, zotëri? — ngula këmbë unë.

— Atëherë lëshojini qentë nga zinxhirët, — tha zoti Mertuet. — Keni qenë stani këtu?

— Kemi dy zotëri.

— Janë më se të mjaftueshëm.

Sakaq u dëgjuan tingujt e fortepianos. Zoti Mertuet mori nga krahu zotin Frenklin që të ktheheshin te zonjat. Duke çapitur pas tyre, vura re se moti qe me re. Edhe zoti Mertuet e vuri re këtë. Pa nga unë dhe me atë tonin ironik të ngahershëm tha:

— Indianët që të vijnë duhet të jenë të pajisur me ombrella, zoti Beterexh!

Kollaj të bëje shaka në atë situatë.

8.

Kur edhe më i fundmi i mysafirëve kishte ikur, u ktheva në sallë dhe e gjeta njërin nga shërbëtorët duke përgatitur konjak me ujë sode. Zonja dhe zonjusha Reçëll erdhën nga dhoma e pritjes të shoqëruara nga dy zotërinj: Zoti Godfri dhe zoti Frenklin. Zoti Godfri piu konjak me ujë sode, kurse zoti Frenklin nuk deshi. Ky u ul; kishte një pamje njeriu të kapitur. Dukej sheshit që tërë ç'pöndodhte në këtë ditë të shënuar e kishte munduar për vdekje.

Zonja, duke iu drejtuar me urimin: «Natën e mirë», nuk mënoi t'ia qepë shikimin dhuratës së kolonelit rrëngaxhi, që shkëlqente në fustanin e së bijës.

— Reçëll, — i tha, — ku mendon ta vësh diamantin?

Zonjusha Reçëll ishte në humor të mirë, në një të tillë gjendje shpirtërore, kur njeriu thotë gjepura dhe i mbron me aq zjarr, si të qenë nga më të arsyeshmet, një humor ky që jo rrallë vihet re te vashat e reja, pas ditës së kaluar në vrunduj emocionesh. I tha se s'dinte ku ta vinte diamantin. Pas pak shtoi: «Epo, po e vë mbi tryezën e tualetit bashkë me arturinat e tjera». Pastaj u kujtua që diamanti mund ta trembte natën me atë shkëlqimin e çuditshëm si të hënës dhe i shkoi mendja tek ai dollapi indian që t'u jepte mundësi dy këtyre suvenirëve të mrekullueshëm të huaj të adhurojnë njëri-tjetrin. Zonja, që po e ndiqte me shumë durim tërë këtë dërdëllitje të së bijës, ia preu me këto fjalë:

— Moj shpirtë, po dollapi indian nuk ka çelës!

— O Zot! — thirri zonjusha Reçëll. — Po pse ku jemi këtu në hotel, pse mos kemi hajdutë në shëpi.

Zonja e la pa përgjigje këtë replikë të së bijës dhe i uroi zotërinjve natën e mirë, pastaj u kthye nga e bija dhe e puthi.

— Përse të mos ma japësh mua ta ruaj diamantin? — e pyeti.

Zonjusha Reçëll këto fjalë i priti siç do ta priste para dhjetë vjetësh kërkesën për t'u ndarë me kukullën e dashur. Zonja u bind se të ngulje këmbë ishte e kotë.

— Eja tek unë në mëngjes, sapo të çohesh nga gjumi. Do të të them diçka, — i foli.

Zonja doli nga dhoma e vrenjtur, me ç'dukej aspak e kënaqur me rrjedhën e mendimeve që e kishin kapërthyer.

Fill pas saj u largua edhe zonjusha Reçëll. Në fillim i shtrëngoi dorën zotit Godfri, që qëndronte në fundin tjetër të sallës, duke parë tablotë në mur. Pastaj iu drejtua zotit Frenklin, që ashtu i kapitur siç ishte, rrinte i heshtur në qoshen përballë.

Ç'fjalë këmbyen, s'mund ta them. Por duke qëndruar në një vend ku pasqyrimi në pasqyrë më lejonte të shihja çdo lëvizje të tyre, pashë se si zonjusha i tregoi me shenjë zotit Frenklin medaljonin me diamantin dhe i buzëqeshi. Kuptohet, kjo kishte një domethënie të mirëfilltë. Thashë me vete se ime bijë, Penelopa, kushedi paska patur të drejtë kur më tregonte për ndjenjat e zonjushës Reçëll ndaj zotit Frenklin.

Sapo zonjusha pushoi së verbuari me praninë e saj zotin Frenklin, ky më vuri re mua. Si njeri që është i paqëndrueshëm në mendime, e kishte ndryshuar pikëpamjen për indianët.

— Beterehx, — më tha. — Them se sikur i mbivlerësova ca gjithë sa na tregoi zoti Mertuet për indianët atje në kopsht. Ku i dihet, mos donte të na detyronte të pendohemi për gjithë sa kemi bërë, këtë e kanë fort për zemër këta udhëtarët. Pse, vërtet do i zgjidhni qentë sonte?

— Do i lë të lirë të shëtisin si ua ka ënda, zotëri. — i thashë. — Le të bëjnë si dinë, në u dhëntë rasti të nuhasin gjurmë të huajsh.

— Epo mirë, nesër shohim e bëjmë. S'kam ndërmend ta trëmb teton, Beterehxh, pa patur për këtë ndonjë shkak. Natën e mirë!

Dukej aq shumë e këputur dhe i zbehtë, kur më përshëndeti me tundje koke dhe mori qiririn për t'u ngjitur lart, sa që mora guximin ta këshilloj të pinte pak konjak me ujë sode para se të binte të flinte. E ngulita mirë në kujtesë këtë rretharë ngaqë vura re me kënaqësi se të dy këta zotërinj, zoti Godfri dhe zoti Frenklin, favoritë të zonjushës Reçëll, ishin në marrëdhënie të mira midis tyre. Rivaliteti për punën e dorës së zonjushës Reçëll, me ç'dukej, nuk i kishte çuar në prishje të miqësisë. Se që të dy ishin njerëz mondanë dhe kësisoj njerëzish kanë meritën të mos grinden me shoshoqin, siç bëjnë ca të rëndomtë.

* Zoti Frenklin nuk deshë të pinte konjak, dhe u ngjit lart bashkë me zotin Godfri, ngaqë dhomat e të dyve ishin ngjitur, por në shkallët ose shoku ia mbushi mendjen, ose ai vetë ndërroi mendje, siç e kishte zakon, dhe zoti Frenklin më thirri:

— Ndoshta do të dua të pi natën. Më sillni ca konjak në dhomë.

Dërgova për tek ai një shërbëtor me konjakun, kurse vetë shkova të çoja qentë. Që të dy thuajse po çmendeshin nga habija që i lanë të lirë në këtë orë të natës dhe zunë të hidheshin e të spërdridheshin. Por shiu ua shoi zjarrësinë, pinë pak ujë dhe u kthyen përsëri në strofkull. Kur po kthehesha vura re se moti po vinte duke u përmirësuar, por shiu ende vazhdonte të binte.

Bashkë me një shërbëtor tjetër i ramë rretheqark shtëpisë, siguruam mirë dyertë, çdo gjë e bëja vetë me dorën time. Vetëm rreth orës një munda të prehem në shtrat. Por tensioni i ditës kishte qënë i madh, atë natë e ndjeva veten të infektuar nga sëmundja e zotit Frenklin. Kishte dalë dielli kur, më në fund, munda të mbyllë sy. Tërë atë kohë që s'po më zinte gjumi, në shtëpi asgjë nuk pipëtinte, mbretëronte një heshtje varri.

Në ora shtatë e gjysmë u zgjova dhe hapa dritaren. Dita që shumë e bukur, me diell. Kur ra ora tetë, shkova për të lidhur qentë; më zuri veshi një fëshfërimë fustani nëpër shkallë. Ktheva kryet. Nëpër to vraponte si e çartur Penelopa.

— Baba! — bërtiti. — Shkoni lart me vrap! **Diamanti u zhduk.**

— Mos ke lojtur, moj bijë? — e pyeta.

— U zhduk! — përsëriti Penelopa. — U zhduk dhe askush nuk e ai se si. Shkoni, shkoni.

Më tërhoqi osh për në dhomën e pritjes së zonjushës, pas së cilës ndodhej dhoma e saj e gjumit. Në prag të kësaj dhome qëndronte zonjusha Reçëll po aqë e bardhë në fytyrë sa edhe diamantet e këmishës së natës. Të dyja kanatat e dollapit indian ishin të hapura. Njeri nga sirtarët ishte i tërhequr deri në fund.

— E shihni?! — tha Penelopa. — E pashë me sytë e mi, kur zonjusha Reçëll e vuri aty diamantin mbrëmë.

Iu afrova dollapit: sirtari ishte bosh.

— Vërtet që është zhdukur, zonjushë? — e pyeta.

Me shikimin që s'ngjante fare me atë të zakonshmin dhe me zërin që thua nuk ishte i saji, zonjusha Reçëll më dha atë përgjigje që e pata dëgjuar nga ime bijë:

— Diamanti u zhduk!

Pa shtuar më as edhe një fjalë, hyri në dhomë dhe e mbylli derën me kyç. Para se ne të mblidhnim mendjen dhe të ndërmermim diçka, hyri zonja; kishte dëgjuar zërin tim në dhomën e pritjes së zonjushës dhe pyeti ç'kishte ndodhur. Lajmi për zhdukjen e diamantit e alaniti. Iu afrova derës së dhomës së gjumit dhe nguli këmbë që t'ia hapnin. Zonjusha Reçëll ia hapi.

Alarmi që pushtoi shtëpinë solli aty para të gjithëve dy zotërinjtë.

Zoti Godfri doli i pari nga dhoma e tij. Kur dëgjoji ç'kishte ndodhur, vetëm tundi krahët i habitur, kjo habi e tij fliste shumë aspak në dobi të qetësisë së tij shpirtërore. Zoti Frenklini, te mendjeqartësia e të cilit vija aq shumë shpresa, dukej jo më pak i huptë se ai zotëria i mëparshëm, kur dëgjoji lajmin. Ndryshe nga ç'e kishte pritur, pati bërë një gjumë të thellë, dhe kjo gjendje beotie, e pazakontë për të, se si e kishte matufepsur. Por, pasi piu një filxhan kafe, koka iu kthjellua, zuri të gjykojë esëll, siç e kishte zakon, me vendosmëri e mençuri ndërmori ja se çfarë: urdhëroi shërbëtorët të mos preknin as dyert e as dritaret, na porositi të kontrollonim mos kishte rë-

në në ndonjë vend diamanti, dërgoi Penelopën te zonjusha Reçelli për ta pyetur si qëndronte puna, por kjo u kthye tek ne fare e habitur dhe tha:

— Zhdukja e diamantit e ka tronditur aq shumë zonjushën, sa që nuk dëshiron të flasë për këtë me kërkënd.

— S'na mbetet tjetër gjë veçse të thërresim policinë, — thashë fare i qetë.

— Kurse policia duhet para së gjithash të ndalojë indianët, — tha Frenklini.

Zonjat dhe zoti Godfri, që s'dinin gjë për atë punën e indianëve, u rrëzqethën.

— S'kemi kohë për shpjegime, — vazhdoi zoti Frenklin. — Unë mund t'u them se diamantin e kanë vjedhur indianët. Më lëshoni një autorizim që në emrin tuaj t'i drejtohem ndonjë gjyqtari të Frizingolit; i shkruani vetëm që jam duke vepruar në mbrojtje të interesave tuaja dhe me vullnetin tuaj, pastaj më lejoni të nisem sa më parë. S'duhet humbur as edhe një minutë, — i tha rrëmbimthi zonjës Verinder.

Vuri përpara tetos bojë, penë e letër, kjo zuri të shkruajë jo me shumë ëndje. Po të mos kish qënë ai sendi i zhdukur me vlerë njëzet mijë sterlina, them se me një lehtësim të madh në zemër do t'ua kishte lënë të hapur rrugën hajdutëve të fshihe-shin bashkë me Gurin e Hënës.

Shkova pas zotit Frenklin në stallë dhe shfrytëzova rastin ta pyes, si të kishin depërtuar vallë indianët në shtëpi?

— Njëri syresh mund edhe të fshihej në sallë kur ishin duke dalë mysafirët, — më tha zoti Frenklin. — Ka të ngjarë që të ketë qënë i fshehur nën divan, kur tetoja dhe Reçelli diskutuan se ku do ta vinin diamantin. I është dashur vetëm të presë sa të binin në gjumë njerëzit dhe pastaj t'i afrohej dollapit dhe ta merre diamantin.

Vetëm kaq më tha dhe ngau me të katra.

Po si të ketë dalë nga shtëpia? Kur hapa portën kryesore në mëngjes, ajo ishte e mbyllur me kyç, ashtu si e kisha lënë unë; sa për dyert dhe dritaret e tjera, ato qënë të mbyllura mirë dhe ende vazhdonin të ishin mbyllur. Po qentë? Ata qënë shëndoshë e mirë, hovnin të gëzuar edhe pse të lagur. S'po më kënaqte ky shpjegimi i zotit Frenklin.

Pas mëngjesit më thirri zonja. I tregova për indianët. Si grua burmeshë që është, e mblodhi shpejt e shpejt veten pas tronditjes së parë. Dukej tepër e merakosur për gjendjen e së bijës.

— Vërtet që Reçelli s'para ngjan me vërsniket, por zhdukja e këtij diamanti sikur e ka shastisur fare. E kush mund ta parasmonte që ky xhevahir ogurzi do ta magjepste kësisoj.

Kishte përse të çuditej! Por s'ishte vetëm ajo që çuditej. Edhe zoti Godfri. s'dinte ku të futej. Endej kot së koti sa nëpër shtëpi e sa nëpër kopsht. S'po vendoste dot ç'të bënte pas kësaj fatkeqësie: të largohej për të mos i bezdisur me praninë e tij njerëzit e shtëpise, apo të rrinte për të ndihmuar sadopak me ç'të mundte. Zgjodhi më në fund këtë të dytën. Kurse shërbëtorët, me përjashtim të Rozanës, zunë të përshpërisin nëpër qoshe, sa për mua, unë ndihesha sa më s'bëhej i alarmuar. Ai i mallkuar **Gur i Hënës** na e përmbysi tërë shtëpinë.

Rreth orës njëmbëdhjetë u kthye zoti Frenklin. Ajo vendosmëria e fillimit sa vinte e po avullonte nga shkaku i barrës së përgjegjësive që kishte hedhur mbi shpatulla. Qe nisur me galop e u kthye me hap.

— Hë si, do vijnë ata të policisë? — e pyeti zonja.

— Po, — iu përgjigj. — Thanë se do vinin menjëherë. Inspektori kryesor i policisë së këtushme Sigrevi me dy ndihmës. Sa për të larë gojën, shpresa nuk ka.

— Pse mos ia arritën t'i humbasin gjurmët ata indianët, zotëri? — e pyeta.

— Të gjorët e të mjerët indianë më kot i kanë rrasur brenda. Janë krejt pa faj ata, — tha zoti Frenklin. — Ajo hamendja që ju shpreha s'qëndronte gjëkund. U vërtetua se ishte krejt e pa mundur që dikush të mund të fshihej. Pastaj indianët i kishin parë atë mbrëmje në Frizingol, ku qenë kthyer fill pas asaj shfaqjes në taracën tonë. Edhe në mesnatë kishin qenë të gjithë bashkë në një han. Dyert në mesnatë ne i mbyllëm me duart tona, pra hamendja për indianët nuk qëndron. Por nga padija paskan shkelur një rregull dhe me këtë i dhanë shkas policisë t'i fuste brenda. Gjyqtari qënkej mik me zonjën dhe i ka lënë nën mbikqyrje.

Por nëse fallxhorët s'të janë me faj, atëherë si u zhduk diamanti?

Pas ndonja dhjetë minutash mbërriti inspektori Sigrev. Na bëri të ditur se kishte takuar në tarracë zotin Frenklin dhe ky e paska lajmëruar se çdo lloj ndjekjeje do të qe e padobishme. E pra, në një kohë kur çështja ende s'kishte filluar të ndiqej.

Inspektori Sigrev ia nisi punës duke kontrolluar me vëmendje shtëpinë, brenda dhe jashtë. Doli e qartë se nga jashtë hajdutët s'kishin si hynin, pra vjedhja ishte kryer nga ata që kishin qënë brenda. Merret me mendje se ç'panik i pushtoi shërbëtorët, kur u erdhin në vesh ky përfundim. Inspektori tha se do e fillonte me kontrollin e dhomës së zonjushës Reçëll, pastaj do pyeste për shërbëtorët. Gratë u turrën për në dhomën e zonjushës, mes tyre edhe Rozana Spirman, që t'i kërkonin inspektorit t'u thoshte, për cilën dyshonin. Ky s'pranoi të fliste.

— Pa shihni këtu! — u ngërdhesh sakaq, duke u treguar shenjën e bojës së fshirë mu nën çelësin e derës së bojatisur para një dite të zonjushës Reçëll. — Pa shihni, moj, ç'na bëtë me ato fundet tuaja! Dilni jashtë!

Rozana, që kishte qëlluar më pranë tij se të tjerat, dhe e kishte parë mirë vendin e fshirë, u largua e para dhe u kthye në punë. Pas saj dolën dhe të tjerat.

Pas pak inspektori zuri të marrë në pyetje shërbëtorët: e para ishte Penelopa, ngaqë ajo e kishte mësuar e para lajmin e zhdukjes së diamantit, kur kishte hyrë në ora tetë te zonjusha Reçëll me gotën e çajit.

Pas kësaj inspektori shprehu dëshirën për të folur me zonjushën Reçëll.

— Nuk kam asgjë ç'ti them inspektorit; nuk dëshiroj të shoh kërkënd, — ishte përgjigja e saj.

Pas kësaj zbritëm poshtë dhe, duke kaluar nëpër dhomën e ndënjies, pamë zotin Godfri dhe zotin Frenklin.

Inspektori i pyeti që të dy në mund të sillnin ndonjë të dhënë për të ndihmuar në sqarimin e çështjes. Që të dy pohuan se s'kishin ç'të thoshin. A kishin dëgjuar përveç fëshfërimës së shiut. Po unë, që kisha rënë më pas të tjerëve, a kisha dëgjuar gjë? Asgjë. Kur këto pyetje kishin marrë fund, zoti Frenklin më pëshpëriti:

— Ky njeri s'ka për të arritur gjë. Inspektori Sigrev është gomar.

Nga ana e vet zoti Godfri më pëshpëriti:

— Duket që është mjeshtër. Beterexh, shpresoj që ky do ia dalë mbanë. Mendje-mendje kjo dynja, mendja-mendjes nuk i ngja!

U kthjem përsëri në dhomën e pritjes së zonjushës Reçëll. Kur ishim duke kërkuar poshtë orendive, u hap befas dera e dhomës së gjumit të zonjushës Reçëll dhe kjo iu drejtua Penelopës me këtë pyetje:

— Zoti Frenklin Blek qe ai që ju dërgoi tek unë sot në mëngjes?

— Po, zonjushë.

— Ku ndodhet tani?

Më erdhën në vesh zërat e të dy zotërinjve që ishin duke shëtitur në tarracë. Duke iu përgjigjur në këmbë të sime bije, i thashë:

— Zoti Frenklin është në tarracë, zonjushë.

Pa thënë më as edhe një fjalë, pa i kushtuar as vëmendjen më të vogël inspektorit që u orvat të hynte me të në bisedë, e verdhë dyll, me një pamje tejjet të menduar dhe të merakosur; ajo doli nga dhoma dhe zbriti në tarracë te kushurirat.

E di që i shkela me të dyja këmbët rregullat e mirësjelljes dhe të respektit, por ja që s'u përmbajta dot që të mos shihja nga dritarja si u takua zonjusha Reçëll me zotin Frenklin, pa e çarë kokën fare për praninë e zotit Godfri, që bëri mënjanë për t'i lënë ata të dy vetëm. Dukej që po i fliste tërë nervozizëm. Biseda e tyre nuk zgjati shumë, por, po të gjykoje nga fytyra e tij, dukej që mbeti tej mase i habitur. Ndërkaq erdhi zonja. Zonjusha Reçëll këtë e pikasi, diç i foli shpejtshpejt zotit Frenklin dhe sakaq i ktheu krahët dhe u largua, para se e ëma t'u afrohej. Zonja vetë e çuditur, duke parë edhe habinë e zotit Frenklin, hyri me të në bisedë. Atyre iu afrua edhe zoti Godfri, natyrisht, që të bisedonte edhe ai. Zoti Frenklin eci bashkë me ta nëpër tarracë, me sa dukej, duke u treguar për ç'i ndodhi; pas disa hapash befas ndalën të tre si të shtangur, të pushtuar nga një habi e madhe. Mezi arrita ta vë re këtë, kur dera e dhomës së pritjes u hap vrulltas. Zonjusha Reçëll hyri në dho-

mën e saj të gjumit, e nervozuar dhe e inatosur, me sy që i shkrepetinin nga tërbimi dhe me faqet prush të kuqe. Inspektori bëri përsëri ta ndalonte. Ajo i ktheu krahët dhe hyri në dhomën e gjumit.

— Nuk ju çova lajm të vinit! — i foli zemërake. — Mua ju nuk më nevojiteni. Diamanti im u zhduk. As ju e askush tjetër në botë nuk ka për ta gjetur!

Nga tërë këto mund të nxirrej përfundimi se zonjusha Reçëll ndihej e fyer për vdekje ngaqë u thirr policia dhe se habia e zotit Frenklin në tarracë shpjegohej me atë që ajo i kishte folur ashpër pse e kishte thirrur. Në ishte kështu, pse qe kundër njerëzve që do ta ndihmonin të gjente diamantin? E nga ta dinte vallë që Guri i Hënës s'kishte për t'u gjetur kurrë?

Inspektori Sigrev m'u drejtua me pyetjen, në dinin gjë shërbëtorët ku qe vënë diamanti atë natë.

— E dija unë dhe një shërbëtor tjetër që u ndodhëm aty atë natë në sallë kur u fol për këtë. E ka ditur edhe ime bijë. Ajo dhe shërbëtori mund t'u kenë treguar edhe të tjerëve, dhe u kthyen për të fjetur, ndokush mund ta kishte dëgjuar pas derës. Sipas meje, shumëkush mund të ketë qënë në dijeni të vendit ku u ruajt diamanti.

Atëherë më kërkoi t'i flisja për shërbëtorët. Më shkoi mendja në çast të Rozana Spirmani, por t'i drejtoja shpjegimet tek ajo m'u duk e pandershme: kjo vajzë e gjorë i kishte kaluar tanimë të gjitha provat.

— Shërbëtorët tanë janë në çdo drejtim njëri më i mirë se tjetri. — iu përgjigja. — E kanë merituar që të gjithë besimin e zonjës.

I mori vetë në pyetje njerin pas tjetrit, asgjë nuk doli nga kjo. Duke iu përmbajtur mendimit që diamanti ndodhej brenda shtëpisë, inspektori i kërkoi leje zonjës të kontrollonte plaçkat personale të shërbëtorëve. Zonja ime e mirë nuk pranoi që me to të silleshin si me hajdutët.

Inspektori iu përkul dhe më drejtoi një shikim si të thoshte: «E pse më paskeni thirrur, në m'i lidhni kësisoj duar e këmbë?»

Si kryeshërbëtor e ndieva se nuk kishim të drejtë të keq-përdornim zemërgjerësinë e zonjës sonë.

— Ju falënderojmë nga shpirti, lartmadhëri — i thashë, — por kërkojmë të na lejohet të bëjmë ashtu si të jetë më mirë për çështjen, ne vetë ua japim çelësat. Kur e jep këtë shembull Gabriel Beterexhi, të tjerët s'kanë për të ngurruar, ju siguroj për këtë. Ja ku i kinë çelësat e mi!

Zonja më zuri nga duart dhe më falënderoi me lotë në sy. O Zot, e ç'nuk do të jepja atë çast për ta patur të drejtën që ta zhdëpja pak këtë inspektor të policisë.

Ashtu si thashë, shërbëtorët ndoqën shembullin tim, kuptohet jo me ëndje, por sidoqoftë ia dorëzuan. T'i shihje gratë e gjora ç'vuajtje provonin kur policët ua kthenin rrobat përmbys.

Kontrolli mbaroi, kurse diamanti, kuptohet, që nuk u gjet. Inspektori Sigrev u mbyll në dhomën time që të mendonte; kurse mua më çuan lajm nga zoti Frenklin t'i shkoja në bibliotekë. S'arrita ta kap dorëzën e derës, kur ajo u hap nga brenda dhe që andej doli Rozana Spirman. Ajo s'kishte punë aty, ndaj dhe s'e lashë pa i tërhequr vëmendjen.

— Zoti Frenklin Blek kishte humbur unazën, unë e gjeta dhe ia dhashë, — më tha Rozana.

Faqet i digjeshin flakë.

Kur hyra në bibliotekë, zoti Frenklin ishte duke shkruar. Me të më parë, më porositi t'i bëja gati kuajt për të shkuar deri në stacion. Dukej tejet i vendosur.

— Po niseni për në Londër, zotëri? — e pyeta.

— Po shkoj të telefonoj në Londër, — m'u përgjigj zoti Frenklin. — Arrita ta bind teton t'i drejtohem për ndihmë një njeriu më të zgjuar se inspektori Sigrev. Do i telegrafoj tim eti. Ai njihet me shefin e policisë. Ky mund të gjejë ndonjë dedektiv të zotim për ta zhbiruar këtë fshehtësi. Meqë ra fjala për punë fshehtësie, dua t'u them, ja se çfarë: ose kjo Rozana Spirman s'është në rregull nga trutë e kokës, ose di për Gurin e Hënës më shumë sa i takon të dijë. Erdhi këtu me unazën që më kishte rënë në dhomën e gjumit, — vazhdoi zoti Frenklin. — E falënderova dhe zura të presë që ajo të largohet, kurse kjo qëndroi përkundraill tryezës dhe po më shihte në mënyrë të çuditshme: gjysmë e trembur dhe gjysmë me familjaritet, nuk arrita dot ta marrë vesh. «Është diçka e çuditshme ajo zhdukja e diamantit, zotëri», — më tha papritur e pa kujtuar. I thashë

«po» dhe prita ç'do më thoshte tjetër. Ju betohem, Beterehx, ajo vajzë më duket e ndërliqur! Më tha: «Se ai diamanti nuk ka për t'u gjetur, apo jo? Edhe atë që e ka marrë, s'kanë për ta gjetur, për këtë unë përgjigjem me kokë!» Më pa ngultas dhe tundi kryet tërë familjaritet duke më buzëqeshur. Para se të bëja për ta pyetur se ç'donte të thoshte me këtë, prapa derës u dëgjuan hapat tuaj. Me siguri u tremb që e gjetët këtu. Sidoqoftë ndryshoi krejt në fytyrë dhe doli nga dhoma. Ç'kuptim të ketë e gjithë kjo?

As edhe këtë herë nuk guxova t'i rrëfej historinë e asaj vajze. Se kjo donte të thoshte thjesht ta akuzoje për vjedhje. Pastaj, edhe po t'ia kisha treguar fill e për pe atë histori, duke supozuar që është ajo që e ka vjedhur diamantin, pyetja përse Rozana kishte zgjedhur pikërisht atë, zotin Frenklin, për t'ia zbuluar të fshehtën, **prapseprapë do të mbetej e paqartë.**

I thashë vetëm se do ia bëja të ditur zonjës mendimin e zotit Frenklin.

Kur po shkoja në stallë për të bërë gati pajtonin për zotin Frenklin, u ktheva në mencë ku hanin shërbëtorët. Rozana Spirmani nuk ishte aty. Kur pyeta se ku gjendej, më thanë se nuk e ndiente veten mirë dhe kishte shkuar të shtrihej ca në dhomën e saj.

— Çudi! M'u duk fare mirë me shëndet, kur e takova atypari. — nuk lashë pa vënë në dukje.

Penelopa doli fill pas meje dhe më tha:

— Baba, mos flisni kështu, kësisoj ju vetëm edhe më i acaroni shërbëtorët kundër Rozanës. Ajo mjerane ka rënë keq në dashuri me zotin Frenklin Blek.

Ja dhe një tjetër shpjegim i çudanërive të Rozanës. Domethënë se ajo ishte gati t'i hapej për gjithë sa dinte zotit Frenklin, mjaftonte që ky t'i çonte fjalë.

Para se zoti Frenklin të merrte frerët ndër duar, më hoqi mënjandë dhe më foli me zë të ulët që askush të mos e dëgjonte.

— Hapini sytë e bëjini katër, zoti Beterehx. Përpiguni të nxirrnin ndonjë gjë nga Rozana Spirmani. Nuk ju kërkoh ndonjë veprim poshtërues apo të pashpirt në lidhje me atë vajzë, vetëm ju lutem të vini në veprim tërë aftësitë tuaja vrojtuese e depërtuese. Tetos për këtë do t'i flasim si për një gjepur, kur-

se çështja në vetvete është ku e ku më serioze.

— Është fjala për njëzetë mijë stërlinat, zotëri, — ia kujtova, duke pasur parasysh çmimin e diamantit.

— Është fjala për paqtimin e Reçëllit. — m'u përgjigj seriozisht zoti Frenklin. — Jam shumë i shqetësuar për të.

U largua shpejtshpejt për t'i dhënë fund bisedës. E kuptova përse: kishte frikë se mos më zbulonte fshehtësinë e atyre fjalëve që i kishte thënë zonjusha Reçëll.

Dhe në këtë e sipër u nis për në Frizingol.

9.

Nata e të enjtes kaloi pa ndonjë ngjarje. Mëngjesi i së premtes solli dy lajme: çiraku i simitexhiut e kishte takuar Rozana Spirmanin në të ngrysur duke shkuar për në Frizingol nëpër një rruginë që çante mespërmes kënetës, e mbuluar me një vel të errët. Çudi që dikë e morën për Rozanën, sepse kjo mjerane, siç dihet, tërë ditën e ditës të enjten kishte ndenjtur shtrirë e sëmurë lart në dhomën e saj. Lajmin e dytë e solli postjeri. I nderuari zoti Kandi, duke dalë në shiun rrebesh, kishte shqiptuar një nga ato batutat e tij mendjeholla e kishte thënë se lëkura e mjekëve është impermeabël. Ishte ftohur keqas atë natë dhe kishte zënë shtratin. Fliste përçart e dërdëlliste pa pushim për gjithfarë mbresash që kishte pas pasur.

Pas mëngjesit erdhi përgjigja e zotit Blek nga Londra. Aty njoftohej se kishte mundur të porosiste për ndjekje dedektivin Kaf: ky pritej të vinte me trenin e mëngjesit.

Kur e lexoi këtë emër, zoti Frenklin u drodh. E ç'nuk kishte dëgjuar të flitej për të.

— Kam arsye të shpresoj që së shpejti do u vijë fundi shqetësimeve tona, — tha. — Edhe gjysma e atyre, që kam dëgjuar të flitet, në është e vërtetë, në Angli s'gjen dot të dytë që të krahasohet me dedektivin Kaf.

Të gjithë qemë me mendje të ngritur dhe mezi prisnim ta shihnim. Kur e mori vesh këtë inspektori Sigrev, u mbyll në dhomën time, pasi u pajis me bojë, penë e letër, për të shkruar

raportin që do i kërkonin. Ma kishte ënda ta takoja dedektivin Kaf në stacion. Por s'kisha me se, ngaqë zoti Godfri, duke i shprehur zonjës keqardhjen e tij të thellë që po e linte vetëm në një kohë me aq shumë shqetësime, kishte bërë mendje të ikte. Me shpirtmadhësi vetëm mundi të bënte që ta shtynte nisjen deri me trenin e fundit, për të mësuar mendimet e dedektivit të shquar londinez. I duhej të ishte domosdo në Londër në një mbledhje të rëndësishme të komitetit femëror që kryeson-te. Mbledhja kushtuar disa vështirësive eventuale të veprimtarisë së kësaj shoqërie, ishte lënë për të shtunën në mëngjes.

Po afronte koha e mbërritjes së dedektivit dhe dola ta prisja te porta. Nga karroca zbriti një burrë i moshuar, i thinjur, aq i dobët sa që dukej kockë e lëkurë. Ishte veshur krejt me të zeza, vetëm papionin e kishte të bardhë. Fytyrën e kishte me cepa të mprehtë si spatë, kurse lëkurën aq të verdhë, të thatë, të regjur si gjethe vjeshtake. Në sytë e çelur gri rrezëllinte një shprehje aspak qetësuese, dukej sikur priste nga ti më shumë se ç'dije. Ecte me hap të shtruar, fliste paksa zvargur, përtueshëm; gishtat e gjatë si shkopinjtë të thatë, i kishte tërë gllomoka, si çaponj. Ngjante me pastorët, me nëpunësit e zyrave të varrimit, me këdo, veçse jo me atë që ishte në të vërtetë.

— Shtëpia e zonjës Verinder? — më pyeti.

— Po, zotëri.

— Jam dedektiv i Kaf.

— Urdhëroni brenda.

Duke ecur, i tregova emrin dhe detyrën që kryeja për t'i dhënë mundësi të flliste për çështjen që kishte ardhur. Por ai nuk e zuri ngoje fare. Habitesha vetë me veten: si të kishte arritur vallë ky njeri të bëhej aq i famshëm. Shtëpisë iu afruam si dy qenë të lidhur me zinxhir që i vënë pranë njeri-tjetrit për herë të parë.

Çova të thërrisnin zonjën. Dedektiv i Kaf vuri re që nga parmakët serrën me trëndafila dhe u nis drejt e për atje, duke shfaqur kështu për herë të parë interes për diçka. Për habi të kopshtarit dhe indinjatën time ky polic famëmadh doli që ishte pus i thellë në çështjen e kultivimit të trëndafilëve.

E ç'të prisje nga ky njeri që duhej të gjente diamantin e zonjushës Reçëll!

— S'para kam kohë për t'u dhënë me shpirt pas ndonjë gjëje, — m'u përgjigj. — Por kur kam kohë të lirë, atë ia kushtoj trëndafilave, zoti Beterexh. E kam nisur jetën mes tyre, në serrën e tim eti, dhe do ta përfundoj po mes tyre, në m'u dhëntë mundësia. Po. Do vijë një ditë, me ndihmën e të madhit Zot, që s'do të merrem më me kapjen e hajdutëve dhe do merrem me kultivimin e trëndafilave. Veç ato rrugëzat mes posteve s'do t'i kem të shtruara me çakëll e rërë, zoti kopshtar, do t'i kem të mbuluara me bar!

Duket që mbeti i çuditur, nga rrugëzat tona.

— Shije e çuditshme kjo, zotëri, për një njeri të profesionit tuaj, — mora guximin të vë në dukje.

— Po të shihnit mirë rretheqark, gjë që e bëjnë ca të pakët, — tha dedektivi Kaf, — do të vinit re që shija e njeriut në pjesën e saj më të madhe nuk harmonizon me profesionin. Më thoni dy gjëra më të përkundërta se hajduti dhe trëndafil dhe unë në vend kam për ta ndërruar shijen time, në rast se nuk është ende vonë në këtë moshë që jam... Po nejtse, ja ku po vjen zonja. Është zonja Verinder, apo jo?

E pa përpara meje dhe kopshtarit edhe pse ne e dinim në ç'drejtim pritej të vinte zonja, kurse ai jo. S'kisha si të mos e konsideroja shumë më të vëmendshëm sesa m'u duk në fillim.

Pamja e jashtme apo çështja pse kishte ardhur, dhe, më mirë të themi, që të dyja bashkë, e turbulluan paksa zonjën. Ishte hera e parë që e shihja të mos dinte çfarë t'i thoshte një të huaji. Dedektivi Kaf e nxori në çast nga gjendja e vështirë. E pyeti në ishte ngarkuar kush me ndjekjen e çështjes para se ta thërrisnin atë, dhe i kërkoi leje të bisedonte me të. Zonja u fut në shtëp. Para se t'i shkonte pas, Kafi edhe njëherë i përfoli ato rruginat e shtruara me çakëll e rërë.

Përse inspektori Sigrev u tut dhe dukej më i vogël se ishte kur ia paraqitën dedektivin Kaf, këtë nuk marr dot përsipër ta shpjegoj. Vetëm e kujtoj si fakt. U veçuan në dhomë dhe qëndruan aty për një kohë të gjatë. Kur dolën, inspektori ishte i tronditur, kurse dedektivi gogësinte.

— Zoti Kaf dëshiron të shohë dhomën e pritjes të zonjushës Verinder! — tha Sigrevi, duke m'u drejtuar me një solemnitet të jashtëzakonshëm dhe shumë i frymëzuar. — Mos ka nevojë të bëjë edhe disa pyetje. Ju lutem, çojeni atje.

Kafi famëmadh e pa inspektorin fare i qetë, duke pritur që ta shoqëronin. E kqyri me shumë kujdes dollapin indian, i kaloi rrethërreth, duke bërë edhe pyetje, në të rrallë inspektorit e më shpesh mua, kuptimi i të cilave ishte njëlloj i paqartë për të dy ne. Iu afrova, më në fund, derës dhe e vuri re që ishte e bojatisur taze. Preku me gisht njëllëzën që ishte nën çelësin; atë e kishte diktuar edhe inspektori Sigrev, kur u kishte hequr vërejtjen shërbëtorëve të mbledhura aty për t'i shprehur pakënaqësinë e kontrollit që do u bënte.

— Po kjo këtu, ç'të jetë vallë? — pyeti.

Pyetjen ma drejtoi mua. I thashë se kishin qënë shërbëtorët dhe ato do ta kenë fshirë me fundet.

— Po a e vutë re se cili nga fundet ta ketë fshirë? — vazhdoi pyetjet dedektivi Kaf.

— Jo, zotëri.

Sakaq u kthye nga inspektori Sigrev dhe e pyeti.

— Edhe ju, besoj, e patët vënë re këtë?

— E pata vënë re po s'ka ndonjë rëndësi kushedi se çfarë.

Dedektivi Kaf e pa njëlloj siç pa edhe ato rruginat e serrës të shtruara me çakëll e rërë dhe me atë melankolinë e tij të zakonshme për herë të parë na dha të kuptonim se kush ishte.

— Para se të bënit qoftë edhe një hap më tej në hetimin e kësaj çështjeje, duhej sqaruar cili fund e kishte fshirë këtu derën dhe të dënit saktë kur mund të ishte tharë boja e derës.

Inspektori e dëgjoi i myrrëtuar këtë vërejtje dhe nga ana e tij e pyeti, a duhej t'i mblidhte gratë. Dedektivi Kaf mendoi një hop, tundi kryet dhe psherëtit.

— Jo, ne më parë do merremi me bojën. Sqarohet kollaj kjo punë, kurse sqarimi i fundit kërkon kohë. Në ç'orë të kenë qënë shërbëtorët në këtë dhomë dje në mëngjes? Në ora njëmbëdhjetë? A mund të na e thotë kush, qe tharë në këtë orë boja e derës?

— Nipi i zonjës, zoti Frenklin Blek këtë e di, — i thashë.

— Këtu është?

Zoti Frenklin mezi po priste rastin që t'i paraqitej famëmadhit Kaf. S'kaloi minuta dhe u gjend në dhomë. Ai tha:

— Derën e leu zonjusha Verinder nën mbikqyrjen time me një tretësinë të shpikur nga unë. Thahet plot pas dymbëdhjetë orësh, pavarësisht nga ngjyrat e përdorura.

— A ju kujtohet, zotëri, në ç'orë ka qënë e përfunduar ajo pjesë e derës ku është njolla? — e pyeti dedektivi.

— Fort mirë bile, — iu përgjigj zoti Frenklin. — Ajo pjesë është lyer e fundit, ditën e mërkurë, rreth orës tre është përfunduar.

— Sot është e premtë, — tha Kafi, duke iu drejtuar inspektorit Sigrev. — Pra, ditën e mërkurë në ora tre ka qënë e lyer, tretësira thahet për dymbëdhjetë orë, ditën e enjte në ora tre të mëngjesit ka qënë e tharë. Hetimet në këtë vend i keni kryer në ora njëmbëdhjetë të mëngjesit. Del që boja ka qënë 11 — 3 = 8. Tetë orë më pas ajo ka qënë e thatë, fundet e grave s'mund të shkaktonin këtë fshirje.

Ishte nokdauni i parë për inspektorin Sigrev!

Dedektivi Kaf tani po i drejtohej zotit Frenklin si më shpresëdhënësi në punën e hetimeve.

— Ka shumë të ngjarë që të jeni ju ai që na dhatë kyçin për zbulimin e të fshehtës, — i tha.

Këto fjalë ende nuk ishin shkëputur nga buzët e tij, kur u hap vrulltas dera e dhomës së gjumit dhe pa pritur e pa kujtuar u duk zonjusha Reçëll. Zuri të flasë me dedektivin pa e zënë fare merakun që ky ishte për të një i panjohur.

— Ju thatë, — foli duke treguar me dorë nga zoti Frenklin. — që ky ju dha kyçin për zbulimin e të fshehtës?

— Është zonjusha Verinder, — i pëshpërita dedektivit.

— Po, ashtu thashë.

U kthye vetëtimthi dhe u orvat të shihte drejt në sy zotin Frenklin. Thashë « u orvat », sepse ajo në çast i ktheu shpinën, para se sytë e tyre të shkëmbejnë shikimin. Dukej sheshit që mendimet i kishte çuditërisht të turbulluara prej diçkaje. U skuq dhe pastaj menjëherë u zbeh. Bashkë me fshehtësinë fytyra i mori një të tillë shprehje që më kalli datën.

— Pasi iu përgjigja pyetjes suaj, më lejoni zonjushë t'ju drejtoj edhe unë një pyetje. Këtu në këtë derën tuaj ka një njollë. A e dini kur mund të jetë bërë dhe kush mund ta ketë bërë?

Në vend që t'i përgjigjej pyetjes, zonjusha Reçëll vazhdoi të sajën, sikur ky të mos e kishte pyetur fare.

— Jeni nga ata të policisë ju, zotëri?

— Jam dedektivi Kaf, zonjushë, i ndjekjes së krimeve.

— Pse si thoni ju, a i duhet vënë veshi këshillave të një çupërlinë?

— Do të jem shumë i gëzuar t'ju dëgjoj, zonjushë?

— Atëherë vërinë vetë shpatullat detyrës dhe mos e lejonin zotin Frenklin Blek t'ju ndihmojë!

I tha këto me keqdashje e zemërim, me një mllaf aq të përmabajtur kundër zotit Frenklin, shoqëruar me zërin inatçor dhe shprehjen zemërake të fytyrës, saqë edhe pse e njihja që foshnjë, edhe pse e doja dhe e respektoja më shumë në atë shtëpi, pas zonjës, për herë të parë në jetën time ndjeva të më skuqej faqja nga sjellja e zonjushës Reçëll.

Dedektivi Kaf s'ia shqiti për asnjë çast shikimin e palëvizshëm hetues.

— Ju taleminderit, zonjushë, — tha. — Mos dini të më thoni diçka për këtë njollë? Mos ndoshta ju vetë pa dashje e keni fshirë bojën në atë vend?

— Unë asgjë nuk di për atë njollë.

E tha këtë dhe u mbyll përsëri në atë dhomën e saj. Dëgjova dënesje dhe ofshama. S'guxova t'ia hidhja shikimin dedektivit, pashë nga zoti Frenklin që më ishte dhe më pranë. Duke qdhe më i leqendisur se unë nga gjithë çka ndodhi.

— Ju thashë që jam në alarm të plotë për gjendjen e saj, — më pëshpëriti. — E kuptuat tani arsyen?

— Më duket se është tejet e merakosur për zhdukjen e diamantit, — vuri në dukje dedektivi. — S'i thonë shaka, është diçka me vlerë... Domosdo...

Një drithmë e akullt ma përshkoi trupin, përse vallë, atëherë nuk e dija; mendoj se në atë kohë më vezulloi dhe dyshimi i parë (dyshim i tmerrshëm) që i gëloi në mendje edhe dedektivit Kaf mbi bazën e asaj që pa në qëndrimin e zonjushës Reçëll dhe dëgjoji nga goja e saj në këtë takim.

— Gjuha e vashave gëzon ca privilegje, zotëri, — vazhdoi dedektivi, duke iu drejtuar zotit Frenklin. — Ia lëmë harrësës gjithë sa ndodhi dhe i vihemi punës. Është-merita juaj që na e sqaruat kur është tharë boja. Na mbetet të mësojmë, kur e

kanë parë për herë të fundit derën pa njollë. Se, me ç'shoh, ju qënkeni njeri me mendje dhe po më kuptoni ku dua të dalë.

Zoti Frenklin bëri të pamundurën për ta mbledhur veten dhe me vështirësi arriti ta heqë mendjen nga zonjusha Reçëll.

— Më duket se po. Sa më saktë arrijmë ta përcaktojmë kohën, aq më shumë e ngushtojmë sferën e kërkimeve tona.

— Saktë e thatë, zotëri, — e miratoi dedektivi. — A e kini parë derën ditën e mërkurë, pasi e mbaruat së lyeri?

Zoti Frenklin tundi kryet dhe iu përgjigj:

— S'më kujtohet.

— Po ju? — m'u drejtua mua dedektivi Kaf.

— As unë s'mund të them gjë, zotëri.

— Kush ka qënë i fundit në këtë dhomë të mërkurën në darkë?

— Them se ka qënë zonjusha Reçëll, zotëri.

— Mos ndoshta ka qënë vajza juaj, Beterexh, — ndërhyri zoti Frenklin. U kthye nga zoti Kaf dhe i shpjegoi se ime bijë është shërbëtorja e zonjushës Verinder.

— Zoti Beterexh, thirrëni vajzën tuaj të vijë pak këtu... Pa prisni njëherë, — më mori mënjane te dritarja për të mos na dëgjuar kush dhe më tha me pëshpërimë: — Inspektori Sigrëv më raportoi për punën e bërë. Siç e tha vetë, i paska zemëruar ca shërbëtorët, për mua ka shumë rëndësi që t'i qetësojë. Çojini përshëndetjet e mia vajzës suaj dhe gjithë të tjerëve dhe u thoni se, së pari, s'ka asgjë që të dëshmojë që diamantin e kanë vjedhur, dihet vetëm që ai ka humbur, së dyti, shërbëtorëve do u drejtohem vetëm për ndihmë.

— Po a mund t'u them grave edhe diçka të tretë? — iu drejtova me pyetje zotit Kaf. — Se lirisht mund të ngjitin dhe të zbresin shkallët, të shkojnë tek shoshogja, të bëjnë ç'tu teket?

— Mund t'u thoni.

— Kjo do t'i qetësonte menjëherë, zotëri.

— Bëjeni këtë sa më shpejt, zoti Beterexh.

S'kaloi as pesë minuta dhe të gjithë ishin vënë në dijeni. Veç u gjeta para një vështirësie: si t'i përmbaja gratë të sulshin gjithë sa ishin për të bërë dëshmitë e nevojshme para zotit Kaf?

U duk që Penelopa i pëlqeu dedektivit. Në fytyrë iu shfaq po ajo shprehje që ia pashë, kur sytë i shkuan tek ai trëndafil i bardhë muskat te sera. I tha se kishte ndihmuar në lysterjen e derës, se vendi nën kyç i kujtohej, atë e kishin lyster të fundit, e kishte parë edhe pas disa orësh pa atë njollën, e kishte lënë në ora dymbëdhjetë të natës pa njollë. Kur doli, e kishte kapur me kujdes dorezën sepse e dinte që boja nuk ishte tharë, ndoshta fustani mund ta kishte prekur gjëkund derën, për këtë nuk hante inat, fustanin që kishte veshur e dinte, ishte dhurata e fundit e zonjushës Reçëll, ajo mund ta sillte fustanin që tani. Fustanin palashumë e kontrolluan me imtësi, në të s'u gjend asnjë njollë boje.

Më pyeti në kishim ndonjë qen të madh që mund ta kishite gërricur. Kur dëgjoji përgjigjen negative, zuri ta kqyrë njollën me lente: aty s'kishte gjurmë të gishtave të njeriut, ajo ishte fshirë nga ndonjë rrobe ndërmjet orës dymbëdhjetë të ditës së mërkurë dhe orës tre duke gdhirë e enjte. Pra duhej sqaruar, si mund të gjendej rroba që e kishte shkaktuar, kujt i përkiste dhe pse zoti i saj kishte qënë në atë orë në dhomën e fjetjes së zonjushës Reçëll. Nëse shpjegimet do të ishin të pakënaqshme, s'kishte pse e kërkoje gjetiu dorën që e kishte grabitur diamantin. «Këtë, në më lejohet, dëshiroj ta bëj vetë, për të mos ju shkëputur edhe ju nga punët e tjera», — i tha inspektorit Sigrev. Ky sidoqoftë ia shprehu mendimin që kishte para se të largohej.

— Duke e lënë hetimin e kësaj çështjeje në duart tuaja, s'mund të mos ju them që miza fare kollaj mund të bëhet buall. Lamtumirë!

— Por ca njerëz që e vrasin lart, fare lehtë mund të mos e vënë re atë mizën, — iu përgjigj zoti Kaf. Pastaj i ktheu krahët dhe pa nga dritarja. Unë dhe zoti Frenklin qëndruam në pritje të veprimeve të mëtejshme. Pasi ndenji aty si ndonja dy minuta, dedaktivi Kaf bëri disa hapa drejt mesit të dhomës dhe ndali i zhytur në mendime me shikimin nga dhoma e gjumit e zonjushës Reçëll. «Kështu do jetë më mirë!» — mërmeriti. Më shprehu dëshirën të bisedonte si ndonja dhjetë minuta me zonjën e shtëpisë, kur të ishte e mundur.

Kur po dilja, dëgjova që zoti Frenklin iu drejtua me një pyetje. Ndala te pragu për të dëgjuar përgjigjen.

— Ende s'i kini rënë në të se kush e ka vjedhur diamantin? — e pyeti zoti Frenklin.

— Diamantin kërkush nuk e ka vjedhur, — iu përgjigj zoti Kaf.

Një këndshikim i tillë i çështjes na la të habitur dhe domosdo që i kërkua sqarime bindëse se ç'donte të thoshte me këtë.

— Kini pak durim, — na e ktheu dedektivi. — Ende s'janë bashkërenduar që të gjitha hallkat e zinxhirit.

10.

Zonjën e gjeta në kabinetin e saj. U drodh, kur më pa, dhe fytyra i shprehu pakënaqësi, kur i njoftova dëshirën e zotit Kaf për ta takuar.

— Mos vallë jam e detyruar ta pres? A nuk më zëvendësoni dot ju Gabriel?

M'u duk e pakuptimtë kjo dhe desha s'desha e shpreva në fytyrë. Zonja pati nderin të shpjegohej:

— Druhem se i kam ca të acaruar nervat, — më tha, — kurse ky dedektiv seç më ysht një si neveri, as vetë s'e di përse. Parandiej se do të shkaktojë tollovi dhe fatkeqësi në këtë shtëpi ai. Kjo është diçka absurde dhe e panatyrshme, por them se kështu ka për të qënë.

S'dija ç'përgjigje t'i jepja. Sa më shumë që i vëreja vepri-
met e dedektivit Kaf, aq më shumë po më hynte në zemër. Pas kësaj që tha, zonja aty për aty e mblodhi veten; kam thënë unë, është grua me një okë mend ajo, është njeri për të qënë.

— Po në qënka i domosdoshëm ai takimi me të, s'ke ç'bën, — tha. — Veç jo kokë më kokë, rrini edhe ju.

U ktheva në dhomën e pritjes. Zoti Frenklin kishte dalë të përcillte zotin Godfri Ebluajt, po afronte koha e nisjes së tij. Unë me dedektivin Kaf shkuam drejt e në dhomën e zonjës.

Zonja vetëm se u zbeh pak, kur e pa, po me asgjë tjetër nuk e dha veten; e pyeti dedektivin në ishte kundër qëndrimit tim aty. Ky tërë mirësjellje i tha se praninë time e konside-

ronte si ndihmë, sepse do t'i duhej diç të fliste edhe për shërbëtorët; përvoja ime do t'i qe tepër e dobishme.

Zonja na bëri me shenjë të zinin vend dhe filluam nga puna.

— Tanimë e kam një mendim për këtë çështje, — zuri të thotë dedektivi Kaf. — Ju kërkoj ndjesë, zonjë, por do të desha ta ruaja në veten time. Dua t'u tregoj se ç'farë gjeta në dhomën e pritjes së zonjushës Verinder dhe se nga mendoj ta filloj punën.

I kallëzoi për njollën në derë, për përfundimet që dilnin nga kjo.

— Një gjë është e qartë, — tha në mbyllje. — Diamanti është zhdukur nga dollapi. Edhe diçka tjetër është po ashtu e qartë: gjurmët e bojës së derës duhet të gjenden në rrobet e dikujt në këtë shtëpi. Këto rrobe duhen gjetur, para se të ndërmarim hapa të tjerë në hetimet tona.

— Kjo, me ç'duket, do të na çojë në gjetjen e hajdutit? — e pyeti zonja.

— Më falni, zonjë, nuk po them që diamantin e kanë vjedhur. Po ju them vetëm se **diamanti është zhdukur**. Në u gjetë rroba e lyer me bojë, kjo do na çonte në gjetjen e diamantit.

Zonja pa nga unë.

— A kuptoni gjë ju nga kjo? — më pyeti.

— Dedektivi Kaf kupton, zonjë, — iu përgjigja.

— Po si mendoni ta gjeni atë rroben e zhyer? — e pyeti zonja dedektivin. — Turp të thuhet, por dhomat dhe sunduqet e shërbëtorëve të mi të mirë tanimë u kontrolluan nga inspektori para jush. Nuk mundem dhe nuk dua t'i fyej për herë të dytë!

— Për këtë dhe do të desha të flasë me lartmadhërinë tuaj, — ia ktheu dedektivi. — Jam plotësisht i njëmendje me ju, zonjë, që ndjenjat e tyre duhen mëshiruar, por jam po aq i bindur edhe se garderobi i tyre duhet kontrolluar.

U ndodhëm në qorrsoak. Zonja këtë e shprehu me ca fjalë tepër të zgjedhura.

— Kam në mendje një plan, që do të na nxirte nga kjo gjendje e vështirë. — tha dedektivi Kaf. — Po të jeni dakord, zonjë, kam dëshirë që vetë unë t'ua bëj të qartë shërbëtorëve si qëndron puna...

— Gratë përsëri do pandehin se për to po dysshohet, — e ndërpreva sakaq.

— S'kanë për të pandehur, zoti Beterexh, — m'u përgjigj dedektivi, — nëse ju them se do të kontrollohet garderoba e gjithë atyre që kanë kaluar natën e të mërkurës duke gdhirë e enjtja në këtë shtëpi, duke filluar nga zonja. S'ka për të qënë veçse një formalitet, — shtoi duke parë tinës nga zonja. — Dhe shërbëtorët kësisoj kanë për t'u vënë në pozitë të barabartë me zotërinjtë; në vend që t'i pengojnë hetimet, kanë për t'i ndihmuar.

S'kisha si të mos e pranoja që kishte të drejtë. Zonja pas habisë së parë, gjithashtu që e njëmendjeje.

— Po fare i domosdoshëm është ky kontroll? — e pyeti.

— Është rruga më e shkurtër që të çon tek qëllimi, zonjë. Zonja u ngrit që të thërrisnin shërbëtorët.

— Do t'u flisni shërbëtorëve, duke mbajtur ndër duar çelësat e garderobës sime.

Dedektivi Kaf e ndali me një pyetje të papritur: — A nuk do të ishte më mirë të bindeshim më parë për dakortësinë e zonjave dhe zotërinjve të tjerë që ndodhen në këtë shtëpi?

— Zonja e vetme në këtë shtëpi është zonjusha Verinder, zotërinjtë janë vetëm nipërit e mi, zoti Blek dhe zoti Ebluajt. Nga ata s'keni për të patur kundërshtim.

Ja ndërmenda zonjës që zoti Godfri Ebluajt është duke u nisur. S'e pata mbaruar këto fjalë, kur u dëgjua një e trokitur në derë dhe zoti Godfri hyri që t'i uronte lamtumirën, pas tij hyri edhe zoti Frenklin, që do ta shoqëronte deri në stacion. Zonja ia shpjegoi në ç'vështirësi ndodheshin. Zoti Godfri e zgjodhi në vend çështjen: i bëri zë nga dritarja shërbëtorit që të sillte lart në dhomë valixhen, vetë ai ia dha në dorë çelësin dedektivit Kaf.

— Plaçkat m'i dërgoni në Londër, kur të përfundoni hetimet, — i tha.

Dedektivi ia mori çelësat, duke i kërkuar ndjesë përulesisht.

Zoti Godfri u nda me mall me zonjën, iu lut t'i transmetonte nderimet e tij zonjushës Reçell, duke lënë të kuptohet se në një kohë jo të largët do të kthehej përsëri për t'i kërkuar dorën. Zoti Frenklin, para se të dilte, i tha dedektivit se çdo

gjë e ka të hapur, se nuk e ka zakon të përdorë çelësa. Zoti Kaf e falenderoi për këtë. Tërë puna ishte te zonjusha, para se të thirreshin shërbëtorët.

— Veç më parë, — i tha zoti Kaf zonjës, — do të desha t'i hedh një sy regjistrin me hyrjet dhe daljet për në lavanteri të ndërresave. Rroba e zhyer me bojë mund të jetë futur në ndërresat. Pastaj do të shohim gjithë çka ndodhet në shtëpi dhe gjithë sa është cuar në lavanteri, nëse ndonjë ndërresë mungon, mund të supozohet pikërisht se aty dhe janë gjurmët e bojës, pra enkas e kanë fshehur mbrëmë apo sot.

Zonja më urdhëroi të çoja për të sjellë regjistrin e ndërresave dhe e mbajti në dhomën e saj. Atë e solli Rozana Spirman. Në kohën kur u shtrua mëngjesi, ajo ishte dyll e verdhë dhe e shqetësuar, por sidoqoftë jo dhe aq keq pas asaj sëmundjes së djeshme. Dedektivi Kaf e pa me shumë vëmendje: si fytyrën kur hyri dhe supin e deformuar kur doli.

— A keni ndonjë gjë tjetër për të më thënë? — iu drejtua zonja, duke dashur të çlirohej një orë e më përpara nga shoqëria e dedektivit.

Kafi nammadh e hapi regjistrin, pa ç'i duhej, dhe pastaj e mbylli.

— Do ju shqetësoja me një pyetje, — i tha, — Vajza që hyri ka kohë që shërben këtu tek ju?

— E pse pyesni për këtë?

— Sepse s'ka shumë kohë që e kam takuar në burg, ku e kishin futur për vjedhje.

S'kishe nga lëvizje, i duhej thënë e vërteta. Zonja bëri çmos që ta lavdëronte qëndrimin dhe karakterin e Rozanës, i kujtoi se edhe drejtoresha e shtëpisë së edukimit kishte pasur mendim shumë të mirë për të.

— Besoj që nuk dyshoni gjë për të? — i tha më në fund me seriozitetin më të madh.

— Jua thashë një herë zonjë se deri më tani kërkënd nuk dyshoj për vjedhje në këtë shtëpi.

Zonja u cua për t'u ngjitur lart që të merrte kyçet e zonjushës Reçëll. Zoti Kaf, më parë se ta bëja unë, u sul që t'i hapte zonjës derën, duke e shoqëruar këtë me një përkulje të thellë. Zonja u drodh, duke kaluar para tij.

Pritëm gjatë, por kyçet nuk po vinin. Dedektivi nuk këmbëu me mua qoftë edhe një fjalë. Rrinte me fytyrë nga dritarja, tepër melankolik, me duart në xhepa dhe fëshkëllente një melodi.

Erdhi një shërbëtor, veç jo me çelësat, por me një pusullë për mua. Me ngut vura syzet, duke e ndier mbi vete shikimin pikëllimtar të dedektivit. Në pusullë me dorën e vetë zonjës qenë shkruar vetëm tri rreshta me laps. Më bënte të ditur se zonjusha Reçëll në mënyrë të prerë nuk pranonte të kontrollohej garderoba e saj. E kuptova mungesën e dëshirës së zonjës për t'u takuar me dedektivin Kaf, pas një të tillë mospranimi të së bijës.

— Ju shkruan gjë për çelësat e dhomës së zonjushës? — më pyeti.

— Zonjusha nuk pranon t'i bëjnë kontroll garderobit të saj.

— A!

Zëri nuk iu nënshtroa dot asaj disiplinës së përsosur të fytyrës. Kur shqiptoi atë «A!» u duk që nuk e kishte pritur këtë përgjigje. Edhe më zemëroi, edhe më trembi në të njëjtën kohë; s'di ta them përse por kështu ishte.

— Do të hiqni dorë nga kontrolli? — e pyeta.

— Po, — m'u përgjigj Kafi. — Nga kontrolli do më duhet të heq dorë, ngaqë zonjusha s'pranoi t'i nënshtrohej baraz me të tjerët. Ose do të kontrollohen që të gjitha rrobat që janë në shtëpi, ose asnjë. Niseni valixhen e zotit Ebluajt për në Londër me trenin e parë, kurse regjistrin e ndërresave kthejani bashkë me përshëndetjet e mia gruas që e solli.

Regjistrin e vuri mbi tryezë dhe, pasi nxorri briskun, zuri të pastrojë thonjtë.

— Nuk më duket se u leqendisët shumë nga kjo që ndodhi? — e pyeta.

— Po, — ma ktheu dedektivi Kaf. — Jo dhe aq shumë.

U orvata ta bëja që të shpjegohej.

— Përse t'u ketë penguar vallë zonjusha Reçëll? — e pyeta. — Më duket se është në interesat e saj që t'ju ndihmonte.

— Prisni pak, zoti Betereh, s'keni pse nguteni.

Ca koka më të mençura se kjo imja kushedi do e kapnin domethënien e fjalëve të tij. Edhe ndonjë më pak i dhënë pas

zonjushës Reçëll mund ta vinte re se ku donte të dilte. Neve-
ria që provonte zonja për të mund të donte të thoshte, — siç
e kuptova këtë më pas, — se ky e kuptonte ku duhej të dilte.

— Po tani ç'do bëjmë. — e pyeta.

Dedektivi Kaf përfundoi së pastruari thonjtë, i pa i për-
qëndruar si ndonjë minutë me një interes melankoliku dhe e
futi në xhep briskun.

— Dalim në oborr, — tha. — Shkojmë të shohim trënda-
filat.

11.

— S'kemi përse të vrasim mendjen për qëndrimin e zo-
njushës, — vazhdoi dedektivi. — Na duhet të sqarojmë të fshe-
htën e njollës që është dhe e fshehta e diamantit. Do bisedoj
me shërbëtorët në vend që t'u kontrolloj veshjen. Por desha
më parë t'u drejtohem me këtë pyetje: a nuk ju ka rënë në sy
ndonjë veprim a sjellje e çuditshme e ndonjërit nga shërbëto-
rët, kuptohet, përveç tronditjes së natyrshme nga humbja e di-
amantit?

M'u kujtua sëmundja e beftë e Rozana Spirmanit dje para
drekës, por nuk arrita t'ia them, ngaqë dedektivi ia nguli shi-
kimin një kaçubeje dhe mermëriti:

— Aha!

— Ç'ka ndodhur? — e pyeta.

— S'më lë rehat kjo e shkretë reumatizmë. Do prishet mo-
ti, me sa duket. — m'u përgjigj dedektivi.

Bëmë disa hapa, ku pa pritur e pakujtuar zoti Kaf thotë:

— Me atë paraqitjen që ka, Rozana Spirmanit zor se i var-
diset kush, por do të desha ta pyes Rozanën, mos ia ka vënë
kujt syrin, siç bëjnë të gjithë?

Ç'kuptim të kishte kjo pyetje në këto rrethana?

Në vend që t'i përgjigjesha, zgurdullova sytë.

— Se ajo mjerane që fshehur pas asaj kaçubes, kur kalu-
am para pak kohe ne, — tha dedektivi.

— Kur nxorrët atë «Aha!»?

— Po, atëherë. Nëse dashuron dikë, këtu s'ka asgjë për t'u
habitur. Nëse jo, në këto rrethanat tona kjo sjellje të bënë të

dyshosh dhe dua s'dua jam i detyruar të marrë masat e nevojshme.

E dija që, duke u khyer nga stacioni, zoti Frenklin do të kalonte nëpër kopsht, se ai ishte vendi i tij i preferuar; Pene-lopa më pat folur jo një herë për orvatjet e Rozanës, që të tërhiqte vëmendjen e zotit Frenklin. Kjo kushedi atë dhe priste aty. Me këtë që po bënte, Rozana mund ta pësonte nga dyshimi i dedektivit. I nisur nga dhembshuria për vajzën dhe vetëm nga kjo, ia bëra të ditur dedektivit ndjenjat marroke të saj për zotin Frenklin.

Dedektivi Kaf nuk qeshte kurrë. Në ato të pakta raste vetëm ngrinte paksa çipin e buzëve dhe ato shtrembëroheshin. Kështu bëri edhe këtë herë.

— Ndiej një lehtësim në shpirt kur sqarohet ndonjë enigmë. Veç meje këtë s'ka për ta ditur kush. Kopshtin e keni të mrekullueshëm! Sa bukur që e mbakeni lëndinën! Shikoni sa bukur që duken lulet të rrethuara nga bari e jo nga rëra e çakëlli... Jo, ju falemindërit, nuk do ta këpus atë gonxhe. Më pikon mu në zemër kur i këpusin nga mëma...

U kthyem në shtëpi. Zoti Kaf kërkoi t'i caktonin një dhomë dhe t'i sillnin shërbëtorët njeri-pas tjetrit pa përjashtim. Shkoi edhe Rozana Spirman. Qëndroi aty më gjatë se të tjerat. As edhe një fjalë nuk nxori, kur doli: heshtje e plotë dhe buzët e mavijosura, të zbehta.

I fundit hyra unë për të mësuar në kishte ndonjë porosi dhe e pyeta:

— Morët vesh ndonjë gjë të re?

— Në rast se Rozana Spirman kërkon leje që të dalë nga shtëpia, mos ia kundërshtoni, veç më parë më vini në dijeni.

— Shpresoj se nuk mendoni që Rozana të ketë gisht në humbjen e diamantit? — guxova ta pyes.

Asnjë përgjigje.

Atë çast u dëgjua një e trokitur në derë. Hyri kuzhinierja dhe tha se Rozana Spirman kërkonte leje të dilte se i dhimbe koka dhe donte të shëtiste në ajër të pastër.

— Le të dalë.

— Nga ç'derë dalin shërbëtorët? — më pyeti me njëherë dedektivi.

Ia tregova.

— Mbylleni këtë derën këtu dhe në ju pyestë njeri për mua, i thoni që jam kyçur brenda për të menduar...

Doia nga shtëpia. Mbrëmja verore ishte mrekullisht e mirë. Më dhimbsej me gjithë shpirt e gjora vajzë, qesh i alarmuar nga rruga që morën hetimet. Kur po i afrohesha trëndafilave, takova zotin Frenklin që po shëtiste mes postave të dashura. Kishte kohë që ishte kthyer nga stacioni dhe kishte biseduar edhe me zonjën. I kishte rrëfyer edhe për mospranimin e çuditshëm të zonjushës. Reçell për të parë garderobin e saj. Kjo e kishte pikëlluar pa masë.

Ecëm të heshtur ndonja dy minuta, pastaj më pyeti për dedektivin Kaf. Nuk guxova ta gënjeja. Ia tregova gjithë sa dija për sjelljen e Rozana Spirmanit.

— Më keni treguar për atë dyqanxhiun që e kishte parë në qytet. Sëmundja s'paska qënë veçse shkak. Ka pasur disa arsye të forta ajo vajzë që shkoi me fshehtësi në qytet. Rroba e zhyer me bojën i përket asaj, me sa duket, është duke marrë masat për ta zhdukur, pa zgjuar dyshimin e të tjerëve. Është Rozana Spirman ajo që e ka vjedhur diamantin. Po shkoj t'ia bëj të ditur tetos këto.

— Jo, prisni pak, zotëri, — u dëgjua që prapa nesh një zë pikëllimtar.

U kthyem shpejt dhe u gjendëm ballëpërballë me dedektivin Kaf.

— E pse? — e pyeti zoti Frenklin.

— Sepse po t'ia thoni zonjës, ajo ka për t'ia thënë zonjushës Verinder.

— Qoftë edhe kështu e çfarë pastaj?

Këto fjalë zoti Frenklin i tha me një vrull e ndjenjë aq të fuqishme, sikur dedektivi ta kishte fyer atë vetë.

— E si mendoni ju, zotëri, — i tha qetë-qetë dedektivi Kaf, — a është e arsyeshme të më bëhen ca pyetje si kjo në këto çaste.

Heshtën. Zoti Frenklin iu afrua dedektivit. U panë të vrenjtur sy ndër sy. I pari foli zoti Frenklin, fare me zë të ulët:

— Them se jeni plotësisht i vetëdijshëm, zoti Kaf, që po rrëmoni një çështje tepër delikate.

— S'e kam për herë të parë këtë. — ia ktheu ky me atë qetësinë e tij të zakonshme

— Doni të thoni se ma ndaloni t'i flas tetos për gjithë sa ka ndodhur?

— Ju them, zotëri, se do e braktisja ndjekjen e mëtejshme të çështjes, nëse ia njoftoni zonjës Verinder, apo kujtdoqoftë tjetër gjithë sa ka ndodhur, pa marrë më parë pëlqimin tim.

Këto fjalë i vunë kapak bisedës. Zoti Frenklin u kthye rrëmbimthi dhe u largua.

— Zoti Beterexh, — m'u drejtua pas kësaj dedektivi. — Bëtë një gabim të pafalshëm që me iniciativën tuaj ndërmoret ca veprime në mungesën time. Në të ardhmen ndoshta do të jeni i detyruar të hidheni në veprim, veç së bashku me mua.

Më kapi për krahu dhe më shoqëroi nëpër po atë rrugë që kisha ardhur. Veç, edhe pse e kisha hak qortimin, as që më pat shkuar në mendje t'i ndihja të ngrinte kurthe për Rozana Spirmanin. Ajo vajzë më dhimbsej.

— Ç'dëshironi nga unë? — e pyeta, duke e çliruar krahun nga dora e tij.

— Vetëm ndoca njoftime për vendet përreth, — m'u përgjigj dedektivi.

S'kisha si të mos pranoja t'ia bëja këto njoftime.

— A ka në këto anë ndonjë rrugë që të çon te bregu i detit për në shtëpi? — më pyeti zoti Kaf.

Më kallzoi me dorë pyllin e bredhave, prapa të cilit ndodhej «Rëra e Tallazitur».

— Po, — i thashë. — Ka një rrugë.

— Ma tregoni.

Ashtu bashkë, unë dhe dedektivi, atë mbrëmje verore morëm rrugën që të shpinte te «Rëra e Tallazitur».

12.

Kafi heshtte i zhytur në mendime derisa dolëm nga pylli i bredhave. Pas pak më tha:

— Zoti Beterexh, e shoh që jeni i vendosur të mos më tregoni asgjë të tillë që mund të dëmtonte Rozana Spirmanin, nga që ju dhimbset. Ky motiv humanitar ju bën nder, por në rastin e dhënë është fare pa dobi. Rozana Spirmanit nuk i kanoset

ndonjë rrezik, edhe në u akuzoftë si bashkëfajtores për humbjen e diamantit. E për këtë kam goxha të dhëna.

— Doni të thoni që zonja nuk ka për ta paditur? — e pyeta.

— Dua të them që zonja nuk mundet ta padisë, — ma ktheu dedektivin. — Rozana Spirmani s'është veçse vegël në duart e një personi tjetër dhe për hir të tij atë kanë për ta falur.

Ishte duke folur seriozisht, por s'di përse në mendje më lëvrinte një fije dyshimi.

— A mund t'ia thoni emrin atij personit tjetër? — e pyeta.

— Po ju, a nuk mund t'ia thoni, zoti Beterexh?

— Jo.

Dedektivin Kaf ndali dhe më pa me keqardhje të pikëllimë.

— Ndiej kurdoherë kënaqësi kur mëshiroj dobësinë e dikujt, — më tha. — Këtë çast e kam një dëshirë të madhe t'ju mëshiroj ju, zoti Beterexh. Edhe ju për këtë shkak keni dëshirë të madhe të mëshironi Rozana Spirmanin, kështu apo jo? Pa më thoni, mos ka qepur gjë ndërresa të reja ajo këto ditë?

I tregova se vajza kish ardhur me pak rrobe dhe para do kohe zonja i kish dhuruar ca ndërresa.

— Sikur të mos kishte qënë kjo dhuratë, ne fare lehtë do veçonim një fustan të ri apo triko në plaçkat e Rozanës dhe do ta kishim zënë me presh në dorë. Pas gjithë atyre pyetjeve dhe hetimeve, ka të dhëna të mendohet që Rozana Spirmani të ketë qënë ajo që e ka shkaktuar atë njollë poshtë kqçit. Me ta kuptuar që kjo njollë ra në sy, shtiret si e sëmurë dhe shkon në qytet për të blerë një copë të re për fustan apo triko, ta qepë vetë në dhomën e saj; e fsheh atë të zhyerën për ta zhdukur diku jashtë; jo për ta djegur, se do të ndihej era. Dhe për këtë qëllim zgjodhi këtë vend të vetmuar që shtrihet, ja, para nesh. E pashë sot në darkë si shkoi në një kasolle peshkatari, ku edhe ne, ndoshta, s'bëjmë këq të kthejmë. Qëndroi disa kohë, siç m'u duk, kishte diçka të fshehur nën pardesy. Se pardesyja e gruas, kjo emblemë përdëllimi, mbulon sa e sa gjynahe. E pashë kur shkonte drejt veriut, përgjatë bregut, pasi doli nga kasollia... Po pse aq piktoresk u mbajtka ky bregdeti këtu, zoti Beterexh?

Iu përgjigja «po», sa munda më prerë.

— Epo punë shijesh, de, — tha dedektivi Kaf. — Mua s'më duket i tillë. Se s'ka edhe asnjë vend ku mund të fshihesh dhe qetësisht ta ndjekësh një njeri. Se u vura para dilemës: o ta arrestoja këtë Rozanën, o ta ndiqja hap mbas hapi, duke mënjanuar kësodore dyshimet e mundshme që do të binin mbi atë personin që ne nuk po ia zëmë ngoje emrin. Veç kemi ndihmesë rërën. Të më falni nëse do të më duhet të shkoj përpara, kurse ju të më ndiqni pas.

Po fillonte batica dhe ajo dridhja e lemerishme e «Rërës së Tallazitur». Kjo ishte e vetmja lëvizje në tërë këtë hapësirë të llehtarshme.

Vura re si u drodh dedektivi, kur i shkuan sytë tek ajo rëra. Ia nguli shikimin për ndonja një minutë, pastaj m'u afrua.

— Vend i pabesë ky, zoti Beterexh, — më tha. — As edhe një gjurmë të Rozana Spirmanit nuk na zuri syri gjatë tërë bregdetit. Po ajo kasollja e peshkatarit në ç'drejtim bie.

— Ja këtej nga jugu, — i thashë.

— Unë e pashë vajzën duke ecur nga veriu gjatë bregut, — tha dedektivi. — Pra del që qe drejtuar për këtu. Duhet gjetur vendi ku ka zbritur poshtë bregut.

Bëmë si ndonja dyqind hapa në drejtim të fshatit peshkatar të Kobs-Hollit, kur dedektivi Kaf u lëshua më gjunjë, si të kishte ndier në çast një dëshirë të papërmbajtur për t'u futur.

— Ja shenjat e këmbëve të gruas! — tha. — Do i quajmë gjurmë të Rozanës, për sa kohë që nuk do të kemi argumente që nuk janë të saj. Gjurmët janë të fshira, shihini vetë. E gjora! I di jo më keq se unë ato veçoritë prej tradhëtari të rërës. Por sa nguturazi e paska bërë këtë punë. Ja, ca gjurmë vijnë nga Kobs-Holli, këto të tjerat shkojnë në të kundërtën. Ja, drejtimi të çon në ujë. Diç ka dashur të fshehë me dinakëri. Për të mos lënë gjurmë, ka ecur nëpër ujë për të dalë tek ai shkëmbi atje, pastaj po me atë rrugë është kthyer. Por kjo është vetëm hamendje dhe shkon për bukuri me atë hamendjen tjetër që nën pardsy diç mbante të shtrënguar, kur po dilte nga kasollja e peshkatarit. Dhe e ka bërë tërë këtë për ta fshehur atë plaçkën diku këtu e jo për ta zhdukur. Ndoshta,

kur të shkojmë tek ajo kasollja, e marrim vesh se ç'ishte ajo plaçkë.

— Po unë ç'duhem në këtë mes? — e pyeta.

— Po të shkoj vetëm, të zotët e shtëpisë zor se do më përgjigjen, kur t'i pyes. Me ju biseda do të jetë fare e çlirtë, bisedë mes komshinjsh.

U nisëm për te kasollja e peshkatarit Jolland, që rronte me të shoqen dhe me dy fëmijë të rritur, vajzë e djalë. Me të bijën, Lusi Çalamanen. Rozana kishte miqësi.

Jollandi me të birin kishin dalë për peshk. Ishte e shoqja me të bijën çyryke që lodhej shpejt, ndaj dhe po pushonin në dhomën e saj. Bisedën e hapi dedektivi Kaf, që theksoi sidomos këtë anë të çështjes: duke u marrë me gjetjen e diamantit të shquar, interesohet, kuptohet, për t'ia kthyer atë të zotërve, por edhe për të hequr nga Rozana Spirmani dyshimet e armiqve të saj në shtëpinë e zonjës Verinder. Pas një çerek ore bisede e shoqja e peshkatarit u bind që ishte duke folur me dashamirin më të madh të Rozanës. Kur po bënim të dilnim, dedektivi hodhi mbi tryezë kartën e fundit.

— Ju uroj natën e mirë, zonjë, — shqiptoi, — dhe ja ku po ju them para se të largohem: po e bëj tërë këtë në të mirë të Rozanës dhe e këshilloj të mos qëndrojnë më gjatë në këtë vend!

— Zot i madh, po ajo dhe vetë do që të largohet! — thirri zonja Jolland.

Rozana Spirmani po largohej nga ne! I bëra veshët bigë. M'u duk e çudtshme, pa thënë diçka më tepër, që po e bënte këtë pa vënë në dijeni as zonjën e as mua. Më lindi një dyshim, mos i ka rënë pikës ky dedektivi Kaf?

— Po ku ka ndërmend të vejë?... Se, e gjora, s'ka ku e përplas kokën, veçse te ju dhe tek unë.

— Ka ku vete, — e kundërshtoi zonja Jolland. — Erdhi mbrëmë, siç ju thashë, ndenji pak e bisedoi me time bijë Lusinë, pastaj kërkoi leje që të rrinte për një kohë vetëm, lart në dhomën e Lusionë. Është e vetmja dhomë në këtë shtëpi ku ka bojë, penë e letër. «Më duhet t'i shkruaj letër një mikut tim, — tha. — Atje në shtëpi s'e bëj dot se më ndjekin ato shërbëtoret dhe më spiunojnë». Se kujt ia shkroi, s'mund ta them, veç ishte letër e gjatë e ndenji shumë atje lart që e shkroi. I dhashë pu-

llë që ta niste, por letrën s'ia pashë ndër duar dhe pullen nuk e mori. Se ajo mjerane është ca e fshehur, s'tregon se ç'farë bën. Ka një mik ajo, vë bast për këtë, dhe them se tek ai ka për të shkuar.

— Tani shpejt do niset? — e pyeti dedekivi.

— Sa më shpejt që të jetë e mundur, — iu përgjigj zonja Jolland.

— Ju, me siguri që gaboheni, — i thashë. — Po të donte ta linte vendin e punës, pikësëpari do të ma kishte bërë këtë të ditur mua.

— Gabohem? — thirri zonja Jolland. — S'ka një orë që i bleu tek unë ca rrobe që i duhen për rrugë! Po, sa për ato paratë... — e ndërpreu rrjedhën e mendimeve të veta zonja Jolland. — I kam ca borxh... Në e takoni, ia jepni kur të ktheheni në shtëpi.

— Me kënaqësinë më të madhe e çoj në vend këtë porosinë tuaj, — iu përgjigj dedekivi Kaf, para se të thosha unë ndonjë fjalë.

Zonja i numëroi me shumë kujdes të hollat, edhe pse fytyra i shprehte një mungesë dëshire për t'u ndarë prej tyre.

— Mezi i ka mbledhur, e gjora, s'kam pse ia marr këto para për ato plaçkat që i dhashë. I thoni që ia kam dhuruar me gjithë shpirt. Dhe mos i lini ashtu mbi tryezë se jemi nevojtarë e kushedi më kthehet mendja dhe i fus përsëri në xhep.

— Shkojmë! — i thirra Kafit. — S'mund të rrimë as edhe një minutë.

— Ja, tani, — m'u përgjigj ky.

— S'është e lehtë t'ia kthesh të hollat tjetrit, zonjë. Se ju dhe kështu do ia keni shitur për një copë bukë.

— Po vërtet, fare lirë ia shita, — tha gruaja.

Mori qiririn dhe e çoi dedektivin në qoshe të kuzhinës ku kishte gjithfarë hekurinash të mbledhura, me sa dukej, nga peshkatari, mbeturina të anijeve të mbytura, që ende nuk kishin arritur t'i shiste. S'urova dot dhe u afrova dhe unë. Zonja Jolland futi dorën në ato hekurishte dhe nxori që andej një kuti të vjetër hekuri me kapak dhe me një unazë për ta varur, të lyer me katran të zi, nga ato që përdoren nëpër anije për të vënë hartat gjeografike dhe detare, në to janë të mbrojtura nga lagështia.

— Ja, — tha. — Kur erdhi këtu, mori një kuti kësisoj. «Ja kjo kutia më duhet, — tha, — për të vënë manshetat dhe jakat që të mos zhubravitën në valixhe». Një shilingë dhe nëntë penese, zoti Kaf. As edhe një kacidhe më tepër s'i mora!

— Lirë fare! — tha dedektivi me psherëtimë.

— Epo mjaft tani, — thashë përsëri. — U bë vonë, duhet të ikim.

Pa i kushtuar as pikën e vëmendjes këtyre fjalëve të mia, zonja Jolland përsëri futi dorën në hekurishte dhe nxori që andej një zinxhir si ata, me të cilët lidhin qentë.

— Pa peshojini në dorë, zotëri, — iu drejtua dedektivit. — Kemi patur tre të tillë, Rozana mori dy. «E ç'ju duhen, moj shpirtë, këta zinxhirë?» — e pyes. «Do t'i bashkoj të dy e do të lidh valixhen», — më thotë. «Litari bën më lirë», — i them. «Po zinxhiri është më i fortë», — ma kthen. «Po pse lidhet valixhja me zinxhirë?» — e pyes. «Zonja Jolland, — më thotë, — mos kundërshto, m'i jep edhe këta zinxhirë!» Vajzë e çuditshme, zoti Kaf! E ka flori shpirtin; time bijë, Lusinë, e ka si motër e shkuar motrës, por që kurdoherë e çuditshme ka qënë ajo. Kuptohet, ia dhashë zinxhirët. Për tre stërlina dhe gjashtë pensë ia dhashë! As edhe një santim më shumë, zoti Kaf.

— Për secilën? — pyeti dedektivi.

— Për të dyja bashkë, — iu përgjigj zonja Jolland. — Badihava, thuaj.

— Ashtu vërtet, zonjë, — tundi kryet dedektivi. — Badihava!

— Ja dhe paratë, — tha zonja Jolland. — Bëjini të falura nga unë dhe i thoni se s'më bën zemra t'ia marrë këto para që me aq mundim i ka kursyer.

Dolëm me ngut nga kasollja.

— Ja pra, zoti Beterexh, — m'u drejtua kur po ecnim drejt shtëpisë. — Veprimet e vajzës janë fare të qarta: të dy zinxhirët i ka mbërthyer në të dyja anët e kutisë metalike, këtë kuti e ka futur në ujë ose në rërë, fundin tjetër të zinxhirit e ka mbërthyer në ndonjë shkëmb që vetëm ajo e di. Do ta lërë aty aq kohë sa të marrin fund hetimet. Por mbetet e paqartë ç'të ketë fshehur në atë kuti?

Me vete mendova: «Gurin e Hënës», kurse me zë të lartë thashë: — Pse mos është aq e vështurë përgjigja?

— Diamantin jo njëherë, — m'u përgjigj dedektivi. — As edhe një grosh nuk do të vlente tërë kjo përvojë imja, nëqoftëse është Rozana Spirmani ajo që e ka marrë diamantin.

— Atëherë rrobën e zhyer me bojë!

Dedektivi Kaf ndali në vend në errësirë dhe vuri dorën e tij mbi timen.

— Kur kanë flakur diçka në atë «Rërën e Tallazitur», a e ka nxjerrë mbanë dallga? — më pyeti.

— Kurrë, — iu përgjigja. — Si sendet e rënda, si sendet e lehta «Rëra e Tallazitur» i thith në gjeratoren e saj njëherë e përgjithmonë.

— Rozana Spirmani e di këtë?

— Po aq mirë sa edhe unë.

— Domethënë se mjaftonte që të mbështillte me rrobën e zhyer një gur të rëndë dhe ta vërviste në «Rërën e Tallazitur» dhe puna mbyllej me kaq, — tha dedektivi. — S'kishte përse të kujdesej aq shumë që ta fshihte. Kurse ajo domosdo që e ka fshehur. Lind pyetja: a është ajo rrobe diçka e tillë që duhej ruajtur se s'bën. Në s'më pengoftë gjë, do të më duhet mesër të bëj një rrugë deri në Frizingol për të marrë vesh, ç'ka blerë aty. Me këtë riskoj, por ama edhe të vazhdoj të veproj kështu qorrazi, s'riskoj më pak. Të më falni për këtë humor të pri-shur; e humba respektin ndaj vetes derisa i lejova Rozana Spirmanit të më fus në qorrsokak.

Pyetja e parë që bëri dedektivi Kaf kur u kthyem ishte: a qe kthyer Rozana Spirman?

I thanë se kishte ndonjë orë. Ishte ngjitur lart për të zhveshur pardesynë dhe kapelen dhe ishte shtruar me të gjithë për të ngrënë darkë.

Pa thënë më as edhe një fjalë, dedektivi Kaf doli në oborr. Ia qepi shikimin dritares së dhomës të zonjushës Reçëll ku drita lëvizte sa në një anë në tjetrën, si të ndodhte aty diçka e pazakontë.

— Është dhoma e gjumit e zonjushës Verinder? — më pyeti dedektivi Kaf.

I thashë «po» dhe e ftova të shkonim tek unë për të ngrënë darkë

Dedektivi nuk luajti vendit, vetëm belbëzoi se i pëlqente mbrëmjeve të thithte ca ajër të pastër. Mora vesh që dedektivi Kaf kishte bërë një zbulim të ri dhe për këtë e kishte ndihmuar dritarja e zonjushës!

— Vë bast, zoti Beterexh, — më tha, kur u ktheva në oborr tek ai pas pak, — se zonjusha ka vendosur të ikë që këtej dhe mendimi për të ikur s'ka veç një orë që i ka shkrepur në mendje.

Qesh tejet i tronditur dhe, duke harruar edhe mirësjelljen elementare, hyra në derë para se të kalonte zoti Kaf.

Na doli përpara një shërbëtor dhe, papritur që unë t'i bëja ndonjë pyetje, tha:

— Zonja po ju pret ju dhe zotin Kaf.

— Ka kohë që është duke na pritur? — e pyeti dedektivi.

— Si ndonjë orë, zotëri.

Dhe ja! Rozana qe kthyer një orë më parë, zonjusha Reçëll e kishte marrë këtë vendim të beftë dhe ishte duke pritur dedektivin si ndonja një orë më parë! Ishte tejet e pakëndshme që njerëz dhe sende aq të ndryshëm të ishin kësisoj aq të kokolepsur me njeri-tjetrin. U ngjita lart pa ia hedhur sytë dedektivit dhe pa i thënë as edhe një fjalë. Dora po më dridhej si purtekë, kur e ngrita për të trokitur në derën e zonjës.

— S'do më habis aspak ndonjë skandal që kishte për ta patakur keq tërë shtëpinë sonte, — më pëshpëriti që prapa shpinës dedektivi. — Veç mos u qederosni, në praktikën time më është dashur të kapërcej vështirësi ku e ku më të mëdha se këto.

Dedektivi Kaf s'arriti dot ta mbaronte këtë pëshpërimë, kur që nga dhoma tjetër u dëgjua zëri i zonjës që na urdhëronte të hynim.

13.

Në dhomën e zonjës ishte ndezur vetëm llambushka e vogël që e mbante kur lexonte. Abazhuri ishte ulur aq shumë, saqë edhe fytyra i qe kredhur në errësirë. Në vend që të na shihnte drejt e në sy, siç e kishte zakon, ajo rrinte pa ia shqitur sytë faqeve të librit.

— Zoti Kaf, — tha, — Mos ju hyn në punë ky njoftim për ato hetimet. Zonjusha Verinder ka ndërmend të niset nesër në mëngjes për në Frizingol tek teto Ebluajti.

Dedektivi Kaf më pa drejt në sy. Bëra të çapëloj përpara për të folur me zonjën, por, t'u them të drejtën, më mungoi guximi, qëndrova aty ku isha pa thënë as edhe një fjalë.

— Mund t'ju pyes, madhëri, kur i lindi ky mendim zonjushës Verinder? — u intresua dedektivi.

— Ndonja një orë më parë, — iu përgjigj zonja.

Dedektivi Kaf përsëri pa nga unë. Thonë se zemra e pleqve nuk rreh dot vullshëm. Zor të ketë pas rrahur ndonjëherë kjo timja më vullshëm se tani.

— Nuk kam asnjë të drejtë, — tha dedektivi, — të mbikqyr veprimet e zonjushës Verinder. Vetëm se ju lutem përulësisht të shtyhet ky largim, po qe e mundur. E ndiej të nevojshme të nisem vetë për në Frizingol nesër në mëngjes, do kthehem rreth orës dy, ndoshta dhe më parë. Sikur të mundte të qëndronte zonjusha Verinder deri në kthimin tim, kisha dëshirë t'i thosha nja dy fjalë para se të nisej.

Zonja më porositi ta urdhëroja karrocierin e zonjushës Reçëll të mos nisej para orës dy.

— Ndonjë gjë a keni ç'të më thoni? — e pyeti pastaj dedektivin.

— Po, madhëri. Në rast se zonjusha Verinder do të shprehë habinë e saj për këtë ndalesë, mos i thoni që shkaktar kam qënë unë.

Zonja e ngriti vulltas kokën nga libri, si të deshte diç të thoshte, e përmbajti me një sforcim të mundimshëm veten dhe përsëri i uli sytë në faqet e librit, me një lëvizje të dorës më bëri shënjë të dilnim.

— Grua e çuditshme! — tha dedektivi Kaf, kur dolëm në korridor. — Të mos ishte ajo vetëpërmbajtja e saj, e fshehta, që aq shumë ju ka vënë në merak ju, zoti Beterehx, do të qe zbuluar sot.

— Dreqi ju marrtë, — iu vërsula me britma. — Zonjusha Reçëll s'i ka mirë punët dhe ju këtë ma paskeni fshehur tërë kohës!

I zënë ngushtë dedektivi vetëm më shihte pa u orvatur as-

pak të kundërshtonte dhe madje pa e ndryshuar aspak shprehjen pikëllimtare të fytyrës.

— Ehë, i ratë pikës, më në fund! — thirri.

Hymë në një dhomë dhe e mbylla derën me çelës.

— Ma thoni troç, zoti Kaf, — i thashë. — Cilat janë dyshimet tuaja? Do të tregoheshit i pashpirt në do vazhdonit ta fshihnit këtë nga unë.

— Unë nuk dyshoj, — m'u përgjigj dedektivi Kaf. — Unë jam i sigurt.

Përsëri më hipi gjaku në kokë.

— Me ç'po shoh, doni të më mbushni mendjen që zonjusha Recëll e paska vjedhur diamantin e saj.

— Po, — ma preu dedektivi. — Këtë desha të bëj. Zonjusha Verinder e ka fshehur ajo vetë «Gurin e Hënës» dhe këtë të fshehtë ia ka besuar Rozana Spirmanit, duke qënë e sigurtë që do të dyshonim te kjo. Ja si qëndron puna!

O Zot, ki mëshirë për mua! S'dija ku të futesha.

— Këtë ju duhet ta vërtetoni.

— Nesër do t'i keni që të gjitha të dhënat, — m'u përgjigj dedektivi. — Në rast se zonjusha Verinder nuk do të pranojë ta shtyjë nisjen, — dhe kini për ta parë që nuk ka për ta pranuar. — do të jem i detyruar që nesër t'ia shtjelloj zonjës tërë çështjen. Por meqë s'mund t'i parashikoj dot rrjedhojat, ju lutem të ndodheni si dëshmitar. Dhe tani e lëmë me kaq. S'keni për të dëgjuar më as edhe një fjalë për diamantin, zoti Beterehxh. Më duket se po na pret darka. Është një nga dobësitë e njeriut, të cilën kurdoherë e respektoj. Sa t'u bëni zë shërbëtorëve, po them pak lutjen.

Në korridor takova Penelopën. Më tha se zonjusha Recëll po nisej për në Frizingol ngaqë shtëpia këtu i ishte bërë skëterrë, s'mundej më të duronte praninë ogurzezë të këtij dedektivit. Kur mësoi se ia kishin shtyrë nisjen; qe zemëruar keq. Zonja që ia kish bërë të ditur, i kishte tërhequr vrejhtjen dhe meqë desh të fliste kokë më kokë me të, i kishte thënë Penelopës t'i linte vetëm. Vajza qe shumë e pezmatuar nga tërë këto ndryshime që kishin ndodhur në shtëpinë tonë.

— S'është si më parë, baba. E ndiej se po na kanosin ca mënxyra.

Edhe unë ndieja të njëjtën gjë, por në sy të Penelopës nuk e dhashë veten. Ndërkaq u dëgjua zilja e zonjushës Reçëll. Penelopa vrapoi sipër për të mbledhur plaçkat. Eca më tej nëpër korridor. Befas u përplas një derë dhe që nga një dhomë doli me vrap Rozana Spirman, me një shprehje dhimbjeje të tmerrshme në fytyrë, duke shtrënguar fort me dorë zemrën.

— Ç'ke kështu, moj vajzë? — e pyeta pasi e ndala. — Mos je gjë e sëmurë?

— Emri Zotit, më lini të shkoj, — m'u përgjigj dhe u shkëput vrulltas nga duart e mia. Çova dy shërbëtorë ta ndiqnin pas. Ndërkaq nga dhoma ime doli zoti Kaf, dhe më pyeti ç'kishte ndodhur. I thashë se s'kishte ndodhur gjë. Zoti Frenklin dhe ai doli nga dhoma e tij dhe më pyeti në e kisha parë Rozana Spirmanin?

— Sapo doli me vrap që këtej, zotëri, dukej tepër e alarmuar dh u soll në një mënyrë të çuditshme.

— Druhem mos, pa dashjen time, jam unë ai që ia shkaktova këtë shqetësim, Beterexh.

— Ju, zotëri?

— S'jam në gjendje që ta shpjegoj, por nëse kjo vajzë ka gisht në zhdukjen e diamantit, them se nja dy minuta më parë po bëhej gati të më hapej, dhe, s'di përse, pikërisht mua.

Kur mbaroi së foluri, pashë rastësisht nga dera që të nxirrte jashtë shtëpisë dhe m'u duk se ajo u hap paksa nga brenda.

Mos vallë po na përgjonin? Pastaj dera përsëri u puthit, kur iu afrova, e hapa me të shpejtë. Sytë më zunë redingotën e zezë të zotit Kaf, që sakaq u zhduk pas qoshes së murit. Ky tanimë e dinte fort mirë, si dhe unë, që s'kishte si i varte më shpresat mbi mua në ato hetimet e mëtejshme të çështjes. Në këto rrethana prej atij njeriu mund të pritej që vetë ta ndihmonte veten, madje edhe me kësi mënyra.

S'desha ta tërhiqja vëmendjen e zotit Frenklin nga biseda e nisur, ndaj iu luta të vazhdonte tregimin.

— Isha duke lozur bilardo, — tha ky, duke treguar nga tryeza e bilardos, — doja ta largoja për ca kohë nga mendja këtë të shkretë çështje të diamantit. Ngre rastësisht kryet, para meje qëndronte aq heshturazi sa që nuk e kisha ndier tek hynte. Duke e parë ashtu të tronditur, i thashë, mos donte të

më bënte të ditur ndonjë gjë? M'u përgjigj: «Po, në guxofsha!» Duke e ditur ç'dyshime binin mbi të, atyre fjalëve u dhashë vetëm një kuptim: donte të më hapej. «Me se mund t'u shërbej» — e pyeta. I fola butë, Beterexh, më besoni, se ajo fatkeqe nuk është aspak fajtores që është aq e shëmtuar. Për ta fshehur turbullimin që ndieja, vazhdoja të godisja me stekë gurët e bilardos. Por me këtë vetëm se e keqësova gjendjen. M'u duk se e fyeva pa e patur as në mendje e as në fiqu një gjë të tillë. Befas m'i ktheu krahët dhe unë dëgjova të thotë duke dalë: «Tërë vëmendjen e ka të përqëndruar te bilardoja. Ndjen më shumë kënaqësi kur sheh gurët e bilardos sesa mua!» Nuk arrita as të orvatem ta ndalë, kur iku me vrap. Seç kam një merak në shpirt, Beterexh... Mos merrni përsipër t'i thoni Rozanës se nuk desha të jem i pavëmendshëm ndaj saj? Ndoshta vetë me vete e kam gzykuar ashpër atë vajzë, thuajse qesh i mendimit se fajtores për zhdukjen e diamantit ishte ajo. Dhe kam menduar kështu jo me keqdashje, por...

Heshti dhe ju kthye përsëri lojës së bilardos.

Pas gjithë ç'kishte ndodhur ndërmjet meje dhe dedektivit e dija çfarë që ajo që nuk e shprehu zoti Frenklin dhe madje më mirë se ai vetë.

Vetëm bindja e plotë që diamantin e kishte vjedhur Rozana Spirman e shpërqëndronte vëmendjen e dedektivit Kaf nga zonjusha Reçëll. I fola për këtë zotit Frenklin.

— Po, po, — m'u përgjigj. — Por ka edhe një shpresë, sigurisht të pakët, që sjellja e Rozanës të ketë edhe një shpjegim tjetër që ende s'e shohim. S'më pëlqen t'i fyej gratë, Beterexh. Thuajini të gjorës vajzë, ç'ju thashë. Në dëshiron të bisedojë me mua, — pavarësisht se çfarë e keqe mund të më gjejë, — i thoni se e pres në bibliotekë.

Me këto fjalë dashamire e la në vend stekën dhe u largua.

Mora vesh që Rozana që kthyer në dhomën e saj dhe kish-te kërkuar vetëm një gjë: ta linin të qetë. Ia thashë këtë zotit Frenklin që pas kësaj doli nga biblioteka për të rënë në gjumë.

Njëri nga shërbëtorët më njoftoi se që zhdukur zoti Kaf. Zura ta kërkoj nëpër shtëpi. E gjeta shtrirë mbi tre karrige para derës së zonjushës Reçëll. U zgjua me t'iu afruar.

— Natën e mirë, zoti Beterexh, — më tha.

— C'bëni këtu? — e pyeta. — Pse s'jeni shtritur në shtrat?

— Nuk jam në shtrat, — ma ktheu, — sepse i përkas asaj kategorie njerëzish që s'i fitojnë dot paratë lehtësisht dhe ndershmërisht. Një rrethanë e çuditshme: kthimi i Rozanës Spirman nga «Rëra e Tallazitur» u përputh me vendimin që mori zonjusha Verinder për ta braktisur shtëpinë, kërkon shpjegim. Çdo gjë që të ketë fshehur Rozana, është e qartë që zonjusha s'kishte si largohej pa e marrë vesh që ajo gjë është fshehur. Kështu duhet të ketë rënë dakord. Nëse do të vendosin të flasin përsëri, kur në shtëpi të ketë mbretëruar qetësia, dua që kjo të mos ndodhë. E pra fajin që nuk rashë të flija në atë shtratin që me aq pekul porositët ta shtronin për mua, s'e kam unë por diamanti.

— Do të kisha dashur që ky i shkretë diamant të mos qe dukur kurrë në këtë shtëpinë tonë! — thashë me gjithë shpirt.

Zoti Kaf pa me një shprehje ankimtari të trija karriget që kishte përgatitur si shtrat për atë natë dhe më mbështeti seriozisht këtë mendim:

— Edhe unë po ashtu.

14.

Natën asgjë nuk ndodhi, asnjë shënjë dëshire për t'u takuar s'u vu re as te zonjusha Reçëll e as te Rozana.

Pandehja që dedektivi Kaf do nisej qysh herët në mëngjes për në Frizingol, por s'ndodhi kështu: ky u vonua si të donte të bënte më parë ca punë të tjera. Dola për ta takuar zotin Frenklin që ishte duke shëtitur në atë rruginën e preferuar të trëndafilat. S'arritëm të këmbëjmë as edhe dy fjalë, kur pa prituri na u afrua dedektivi. Duhet thënë që zoti Frenklin e priti ftohtë.

— Mos doni të më thoni diçka? — e pyeti.

— Po, — iu përgjigj dedektivi, — lidhur me hetimet që jam duke bërë. Në rrethanat e krijuara a s'më thoni, si qyte-

tar dashmirë, vallë e ndieni veten të detyruar të më ndihmoni me njoftime që ju mund t'i dispononi?

— Nuk disponoj njoftime të veçanta, — ia ktheu zoti Frenklin.

Zoti Kaf nuk ia vuri veshin kësaj përgjigjeje, sikur zoti Frenklin të mos ia kishte dhënë fare.

— Ju mund të më lehtësoni e të mos më detyroni të humbas kohë, duke i grumbulluar njoftimet me rrugë të tjera.

— Nuk po arrij dot t'ju kuptoj, — i tha zoti Frenklin. — S'kam asnjë njoftim për t'ju bërë.

— Njëra nga shërbëtoret, s'dua t'ia përmend emrin, foli me ju kokë më kokë dje.

Përsëri zoti Frenklin i tha se s'kishte asnjë njoftim për t'i bërë.

Sakaq në fund të rruginës u duk Rozana Spirman. Pas i shkante Penelopa që jepte e merrte për ta detyruar të kthehej në shtëpi. Kur e pa që zoti Frenklin nuk ishte vetëm, Rozana ndali pa ditur ç'të bënte më tej. Penelopa e priste aty pranë. Zoti Frenklin i vuri re vajzat në të njëjtën kohë me mua. Dedektivi me një pamje tinzari bënte sikur s'kishte parë gjë. Tërë kjo ndodhi brenda një sekonde. Para se zoti Frenklin të thoshte goftë edhe një fjalë, dedektivi Kaf, si pa gjë të keq, gjoja, duke vazhduar bisedën e nisur, tha me zë të lartë që edhe Rozana të mund ta dëgjonte:

— Ju s'keni përse druheni mos dëmtoni kënd, zotëri! Përkundrazi, në ju dhimbstë Rozana Spirmani, ju lutem të më nderoni duke më besuar.

Zoti Frenklin atë çast u shtir sikur s'e vuri re vajzën. Iu përgjigj i zymtë:

— Unë s'kam përse të kem dhimbsuri për Rozana Spirmanin.

Pashë në drejtim të vajzave dhe vura re që Rozana u kthye rrëmbimthi, me të dëgjuar këto fjalë. E la Penelopën ta kapte për krahu dhe të ktheheshin për në shtëpi.

U dëgjua zilja për të ngrënë mëngjesin. Kafi më tha fare i qetë:

— Po nisem për në Frizingol dhe do kthehem para orës dy.

Mbetëm të dy me zotin Frenklin.

— Ju duhet t'ia shpjegoni të gjitha kësaj Rozanës, — më tha zoti Frenklin. — Në ato rrethana, për të mos i dhënë mundësi vajzës të llapte diçka që s'duhet ta dijë dedektivi, fola ashtu si më dëgjuat.

I dhashë fjalën se do t'ia bëja të qartë këtë Rozanës në rastin më të parë që ta takoja.

— Po për mbrëmjen e kaluar nuk i keni thënë gjë? — më pyeti zoti Frenklin.

— Nuk i kam thënë, zotëri.

— Mirë, mos i thoni. Është më mirë të mos e nisim me biseda në një kohë që dedektivi mezi pret të na shohë të dy bashkë. Kjo sjellja ime s'para është konsekuente, Beterehx. kështu apo jo? Po të mos i gjindet diamanti Rozanës, nuk shoh asnjë zgjidhje tjetër të çështjes. E kjo të kall tmerrin. Dhe ndërkohë as nuk mundem dhe as nuk dua t'i ndih dedektivit Kaf ta akuzojë këtë vajzë.

Mendime aspak të llogjikshme. Por edhe vetë unë ca mendime si këto bluaja në kokën time. Pra e kuptoja fort mirë. Dhe secili nga ju, lexues, si i vdekshëm që është, s'ka sesi të mos e kuptoj këtë.

U ndava me zotin Frenklin për ca punë të mijat. Në dhomë gjeta Penelopën që më priti me këto fjalë:

— Baba, ju lutem, shkoni e bisedoni pak me Rozanën. Jam shumë e shqetësuar për fatin e saj. Druhem që zoti Frenklin, pa dashje, e fyeu keqas.

— Po ç'deshte ajo në atë rruginë?

— Ashtu i kishte shkrepur në kokë, — m'u përgjigj Penelopa. — Ndryshe s'ke si e quan. Donte të fliste me zotin Frenklin, domosdo. U përpoqá ta ndalja po s'munda. Sa mirë do të kishte qenë sikur ta kisha kthyer para se t'i dëgjonte ato fjalë të tmerrshme!

— Mirë, de, mirë, mos e bëj mizën buall. S'ndodhi ndonjë kushedi se ç'farë që ta dëshpëronte deri në atë farë feje.

— Po zoti Frenklin tha se s'do as të japë e as të marrë me të, me një ton aq të pashpirt!

— Po e tha për t'i zënë gojën dedektivit, de!

— Ia thashë edhe këtë, por ai ka kohë që e poshtëron dhe e fyen. Kjo e fundit i vuri kapak të gjithave! Ta shihje si u tërbua kur i dëgjoi ato fjalë! Shtangu në vend! Pastaj e push-

toi një qetësi e çuditshme dhe tani vazhdon ta bëjë çdo gjë si në jerm.

E ndjeva që punët ishin pisk. Vendosa ta çoja sa më shpejt në vend fjalën që i pata dhënë zotit Frenklin.

Rozana veshur me një fustan të rëndomtë basmaje ishte duke larë korridorin. Ashtu e zbehtë dhe e qetë, si ngahera e katandepsur. Vetëm sytë i kishte si të hirnosur, të çuditshëm: jo se kishte dënesur, por sesi shihnin aq të përqendruar. Ndoshta i qenë megjulluar nga mendimet e shumta.

— Pa çojeni pak kokën, Rozana! — i thashë. — Mos e torturoni kështoj veten me gjithfarë fantazirash. Kam ardhur diç t'ju them me porosi të zotit Frenklin.

Ja tregova si qëndronte puna, duke zgjedhur shprehjet më qetësuese e dashamirëse.

— Zoti Frenklin është i mirë dhe i vëmëndshëm. Ju lutem, ta falënderoni nga ana ime.

Kaq më tha. Ime bijë e vuri re që Rozana iu kthye punëve si në ëndërr; shtoj që edhe kur dëgjoi, edhe kur foli, ajo i bëri këto si në ëndërr. Dyshoj në e kuptoi gjithë sa i thashë.

— Mjaft me këto, — iu drejtova me zë lutës. — Më duket se nuk jeni në të fare. Diç ju vlon përbrenda. Unë jam miku juaj i vjetër dhe do të mbetem i tillë edhe në paçi ndonjë cen. Jini e çiltër me mua, Rozana, ma hapni zemrën!

Një herë e një kohë kur i flisja kështu, ajo përlotej. Tani nuk vura re ndonjë ndryshim tek ajo.

— Po, — më foli fare mekanikisht. — Kam për t'ia rrëfyer çdo gjë me zemër në dorë.

— Zonjës?

— Jo.

— Zotit Frenklin?

— Po, zotit Frenklin.

S'dija ç'përgjigje t'i jepja pas kësaj. Ishte në një të tillë gjendje që s'murd ta kuptonte paralajmërimin për të mos biseduar kokë më kokë me zotin Frenklin. Kjo ishte porosia që pata marrë nga zoti Frenklin. Mendova vetëm t'i bëj të ditur që zoti Frenklin ka dalë shëtitje.

— Kjo as që më intereson, — m'u përgjigj. — S'kam për ta shqetësuar aspak sonte zotin Frenklin.

— E pse të mos bisedoni me zonjën? — e pyeta. — Do ju

lirohej shpirti nga ajo bisedë me zonjën përdëllimtare që është aq e përzemërt me ju.

Më pa e përqëndruar dhe serioze, si të donte t'i ngulte fort ato fjalë në kujtesë. Pastaj iu kthye punës për pastrimin e korridorit.

— Jo, — tha duke vazhduar larjen. — Di një mënyrë më të mirë për të lehtësuar shpirtin.

— Ç'mënyrë na qënka kjo?

— Ju lutem, më lini të vazhdoj punën!

Penelopa iu qas dhe i ofroi ndihmën e saj. Kjo iu përgjigj:

— Jo. Dua ta mbaroj vetë punën që kam ndër duar. Ju faleminderit, Penelopë.

Pa edhe nga unë.

— Ju faleminderit edhe juve, zoti Beterexh.

S'dije ç'qëndrim të mbaje ndaj saj. I bëra shenjë Penelops të largohej bashkë me mua. E lamë ashtu si e kishim gjetur, duke larë me shtupë korridorin si të ishte në ëndërr.

— I duhet folur mjekut, — i thashë. — Ne jemi të pafuqishëm të bëjmë diçka.

Vajza ma kujtoi që doktor Kandi ishte sëmurë qysh prej asaj natës me shi pas darkës së ditëlindjes së zonjushës Verinder. Ishte në dispozicionin tonë ndihmësi i tij, zoti Ezra Xheningsi. Veçse në anët tona atë rrallë kush e njihte.

Vendosa të këshillohesha me zonjën. Por kjo që në dhomë me zonjushën Reçëll.

E prita gjatë, derisa ra ora dy pa një çerek. Pas pesë minutash më thirrën nga rruga para shtëpisë. Ishte zëri i dedektivit Kaf që sapo ishte kthyer prej Frizingolit.

15.

E hasa dedektivin në shkallët e hyrjes kryesore. S'ma kishte ënda të interesohesha për rezultatet e udhëtimit, ama tundimi që aq i fortë sa që nuk durova dot.

— Ç'të re na sollët nga Frizingoli? — e pyeta.

— Pashë indianët, — m'u përgjigj dedektivi Kaf. — Mora vesh se çfarë kishte bërë Rozana fshehtas në qytet të enjten e shkuar. Sa për indianët mund t'ju them që në qoftë se ne nuk do ta gjejmë dot diamantin, ata kanë për ta gjetur. Kurse ajo puna e Rozanës mbetet edhe më e errët se më parë. Te shitësi i manufakturave Moltbi ajo kishte blerë vetëm një cohë dhe ishte interesuar për cilësinë e saj. Kishte blerë aq sa duhet për të qepur një këmishë nate.

— Këmishë nate?

— Për vete, kuptohet. Me sa duket, ndërmjet orës dymbëdhjetë dhe tre të natës ajo ka shkuar te zonjusha Reçëll për ta pyetur se çdo të bënin me diamantin. Kur ka qënë duke dalë nga dhoma, ka fshikur me këmishën e natës derën ende të patharë. S'ka patur si ta lante njollën, s'guxoi ta zhdukë këmishën pa e zëvendësuar me tjetër njëlloj si ajo që kishte, në mënyrë që rrobat të qenë të gjitha në vendin e duhur.

— Po si mund ta vërtetoni që kjo ka qënë këmisha e natës e Rozanës?

— Nga coha që bleu, — m'u përgjigj dedektivi. — Po të kishte qënë këmisha e natës e zonjushës Verinder, do t'i duhej të blinte edhe dantella, kordonë e sa e sa gjëra të tjera dhe s'do të kishte arritur ta qepte brenda natës. Pra cohën e ka blerë sa për një këmishë të thjeshtë shërbëtoreje. Jo, jo, zoti Beterehx, gjithçka është e qartë. Vështirësi paraqet pyetja tjetër: përse, pasi ka qepur këmishën e re, e ka fshehur atë të zhyerën, në vend që ta kishte zhdukur? Nëse vajza s'pranon të shpjegohet, mbetet vetëm një rrugë për zbulimin e fshehtësisë: të kontrollojmë «Rërën e Tallazitur». Aty dhe sqarohet kjo punë.

— Po si do ta gjeni vendin ku mund ta ketë fshehur? — u interesova të di.

— Më vjen keq që s'mundem ta kënaq këtë kërkshëri tuajën, — tha dedektivi. — Është një sekret që mendoj ta ruaj për vete.

Në Frizingol ai ishte pajisur me leje për të bërë kontroll. Përvoja e kishte cuar në përfundimin se Rozana, me siguri, mban me vete një shënim për vendin ku e ka fshehur sendin, për ta patur në rast se ndryshojnë rrethanat dhe kalon një kohë e gjatë. Po ta shtinte në dorë atë shënim, kishte gjithë sa i duhej për përfundimin e hetimeve.

Ishte plot ora dy. Te hyrja kryesore u afrua pajtoni për zonjushën Reçëll. Dedektivi Kaf i bëri me shenjë karrocierit dhe, pasi e hoqi mënjanë, i pëshpëriti:

— Një njeriu im, që është fshehur pas pemëve, pa dalë nga porta e çifligut do kërcëj prapa pajtonit pa u vënë re. As mos shih e as mos dëgjo gjë, ndryshe do e kish pisk punën.

Me të dalë nga kjo shtëpi, zonjusha do të mbikqyrej! Spiuni do t'i qepej nga pas pullë! Tmerr e shkuar tmerrit.

Zonja qe e para që zbriti shkallët. Qëndroi pak larg, në shkallën e fundit, nga ku mund ta shihte gjithë ç'ndodhte. Nuk na tha as edhe një fjalë: as mua e as dedektivit. Me buzë të shtrënguara, me duart në xhepat e pardesysë, qëndronte si statujë në pritje të së bijës.

Pas ndonjë minute doli Reçëlli, e veshur me shumë hijeshi, me një kostum ngjyrë mjalti të ëmbël, që aq shumë i shkollonte fytyrës brune. Xhaketa i qe puthitur bukur pas belit. Në kokë mbante një kapele elegante kashte me vel të bardhë, në duar kishte doreza bojë zambaku. Buklet e mrekullueshme skrom të zeza dukeshin që poshtë kapeles të shtruara si atlas. Veshët e veckël të ndërmendnin dy guacka deti rozë në fundin e së cilave varej nga një xhevahir. Na u afrua shpejt e shpejt me trupin gargi dhe të eposhëm pas çdo lëvizjeje si një mackë. Vura re se në fytyrë, përveç syve dhe buzëve, asgjë nuk i kishte ndryshuar. Sytë i rrezëllinin më tepër se zakonisht; dhe qenë më zemërakë se herët e tjera, kurse buzët e kishin humbur aq shumë njomështinë, ngjyrën dhe ngazëllimin, saqë nuk i njoha dot. E puthi nguturazi të ëmën në faqe dhe i tha: «Më falni për gjithçka, mama!» Pastaj e uli vrulltas velin saqë e shqeu pakëz. Pas një minute u fsheh në pajton si të dëshironte që të mos e shihnin.

Dedektivi Kaf sakaq s'mbeti pa e demonstruar shkathtësinë e tij: e shtyti shërbëtorin, dhe, duke u mbajtur nga doreza e derës së pajtonit, i qëndroi përpara pikërisht në atë çast kur ajo zuri vend.

— Ç'dëshironi? — e pyeti zonjusha Reçëll pa e ngritur vëlin.

— T'ju them vetëm një fjalë, zonjushë, para se të niseni, — iu përgjigj dedektivi. — Nuk e marr dot guximin t'ua ndaloj të shkoni te tetoja, marr guximin vetëm t'ju them se ky lar-

gimi juaj, në këto rrethana, mund të bëhet pengesë për gjetjen e diamantit. Vendosi vetë, në duhet të niseni apo të qëndroni këtu.

Zonjusha Reçëll as që iu përgjigj.

— Niseni pajtonin, Xhems! — i thirri karrocierit.

Pa i thënë as edhe një fjalë tjetër, dedektivi e mbylli derën e pajtonit. Atë çast që duke zbritur shkallët zoti Frenklin.

— Lamtumirë, Reçëll! — i tha, duke i tundur dorën.

— Nisemi! — bërtiti Reçëlli edhe më fort se herën e parë, pa i kushtuar vëmendjen më të vogël zotit Frenklin, ashtu si nuk ia kishte kushtuar pak më parë as dedektivit Kaf.

Zoti Frenklin u zbraps i mahnitur. Karrocieri që s'po dinte ç'të bënte, pa nga zonja që vazhdonte të qëndronte pa lëvizur në këmbëzën e shkallëve. Në fytyrën e saj që trazuar zemërimi me hidhërimin dhe me turpin. I bëri shenjë karrocierit të nisej dhe me hap të shpejtë zuri të ngjiste shkallët për në shtëpi. Zoti Frenklin, që e mblodhi veten pas atij shokimi, i bërtiti zonjës, kur pajtoni që nisur:

— Teto, ju kishit plotësisht të drejtë! Pranoni falënderimin tim për mirësinë që treguat dhe më lejoni të nisem.

Zonja u kthye që t'i jepte përgjigje, por ashtu e pavendosiur siç që, i tundi dorën me përkëdheli dhe i tha me zë të dridhur:

— Ktheni pak nga unë para se të niseni, Frenklin.

— Më bëni këtë nder të fundit, Beterexh, — m'u drejtua mua zoti Frenklin me lot ndër sy. — Më çoni në stacion sa më shpejt që të jetë e mundur.

Edhe ai hyri në shtëpi. Kjo sjellje e zonjushës Reçëll e kishte tronditur shumë. Sa shumë që e donte atë vajzë!

Dedektivi Kaf dhe unë mbetëm të vetëm te shkallët. Dedektivi qëndronte me fytyrën kthyer nga drurët ku dukej edhe bërryli i rrugës. Atë çast atje u duk pajtoni që po ecte me shpejtësi drejt daljes nga çifligu. Mbrapa saj qëndronte në këmbë një njeri.

— Çdo gjë në rregull, — belbëzoi me vete zoti Kaf. U kthye nga unë. — U duhet përveshur punëve, zoti Beterexh, pa kursyer kërkënd. Do ia nisim me Rozana Spirmanin. Ku të jetë vallë?

Thirrëm Xhojsin që dedektivi Kaf e kishte porositur ta mbikqyrte.

— S'di ç'të them, zotëri... — filloi Xhojsi. — Më vjen shumë keq por s'di se si...

— Para se të nisesha në Frizingol, — e ndërpreu rreptë dedektivi, — ju urdhërova të mos ia ndanit sytë Rozana Spirmanit pa u vënë re prej saj. Mos doni të më thoni se ia keni lejuar vetes që t'ju rrëshqiste pa u vënë re?

— Kam frikë, zotëri, — mërmëriti Xhojsi me drithmë në zë, — se mos e teprova me atë kujdesin për të mos u vënë re prej saj. Në këtë shtëpi ka aq shumë korridore...

— Ke kohë që s'e ke parë?

— Rreth një orë, zotëri.

— Kthehuni andej nga erdhët, — i tha dedektivi fare i qetë me atë melankolinë e tij të zakonshme. — Mund t'ju them se s'paskeni haber nga kjo punë, zoti Xhojs. Lamitumirë.

E kam të vështirë t'ua përshkruaj se ç'tronditje ndjeva, kur dëgjova ato fjalë. Mendimet me shpejtësi rrufeje këmbenin njeri-tjetrin. Ia qepa sytë zotit Kaf.

— Jo, zoti Betereh, — më tha dedektivi. — Ajo mikështoi juaj Rozana s'ka për të më rrëshqitur kaq kollaj nga duart. Perderisa jam në dijeni të plotë të vendndodhjes së zonjushës Verinder, kam ndër duar edhe mjetin për të rënë në gjurmë të bashkëpunëtores së saj. Nuk i lashë të takoheshin mbrëmë natën. Do të takohen në Frizingol. Atje dhe do i vazhdojmë hetimet, ndonëse pak më herët seç e parashikova. Druhem se do më duhet t'i drejtohem përsëri për ndihmë shërbëtorëve.

Nga pyetjet që bëmë doli se e fundit Rozanën e pati takuar piatalarsja Nansi. E kishte parë të dilte me një letër ndër duar dhe kishte ndalur çirakun e kasapit, i kishte dhënë letrën t'ia hidhte në postë, kur të kthehej në Frizingol. Ky e kishte lexuar adresën dhe i kishte thënë se i dukej e çuditshme ta hidhte letrën në postën e Frizingolit, kur adresa ishte Kobs-Holl. Rozana kishte ngulur këmbë dhe ky i kishte dhënë fjalën se do ia çonte në vend porosinë. Nansinë e kishin thirrur në kuzhinë. Pas kësaj Rozana Spirmanin s'e kishin parë më.

— Po tani? — e pyeta dedektivin kur mbetëm vetëm.

— Tani më duhet të nisem për në Frizingol.

— Për punën e asaj letrës, zotëri?

— Po. Ai shënimi për vendndodhjen e asaj gjëse gjendet në atë letër. Duhet të marrë vesh se kujt i adresohet. Nëse është adresa që dyshoj, do t'i bëj të njohurës suaj, zonjës Jolland, një tjetër vizitë ditën e hënë.

Shkova të porosis kaloshinën për dedektivin. Në stallë mësova ca lajme të reja për vajzën që ishte zhdukur.

16.

Djaloshi me emrin Defi e kishte parë Rozanën kur kishte kaluar me vrap nëpër rruginën e kopshtit drejt bregut të detit.

— A e njeh mirë djali bregdetin e këtushëm? — më pyeti dedektivi.

— Ka lindur dhe është rritur në këto anë, — i thashë.

— Defi, — iu drejtua dedektivi. — A do të fitosh një stërlinë? Eja të më shoqërosh... Kaloshina le të presë e gatshme, zoti Beterexh.

Morën rrugën për nga «Rëra e Tallazitur» me një të tillë shpejtësie, sa që s'kaloi shumë dhe m'u fshehën nga sytë. Ndjeja një frikë të çuditshme, ca parandjenja ogurzeza më kishin pushtuar të tërin. S'mund ta them sa kohë kishte kaluar nga ikja e tyre, kur vjen me vrap djali Defi me një pusullë nga dedektivi Kaf.

«Më dërgoni sa më shpejt këpucën e Rozana Spirmanit», — lexova aty. E nisa djalin, duke i thënë se këpucën do e bija vetë. Desha të ndiqja rrjedhën e mendimeve dhe të veprimeve të dedektivit.

Kur mbërrita te bregu, zuri një rrebesh me erë. Këmbë njeriu s'kishte përreth, përveç figurës së zezë të dedektivit Kaf. Më tregoi me dorë nga veriu dhe më tha:

— Ejani nga kjo anë!

Mezi mbushesha me frymë, zemra më rrihte si çekan. Nuk isha në gjendje të flisja. Fytyra e tij më trëmbi: shprehte tmerr. Rrëmbeu këpucën dhe e puthiti me gjurmën në rërë. Ajo të çonte drejt thepit të mollokut që quhet Shkëmbi Jugor.

Gjurma ende nuk qe shpëlarë nga shiu, tabani i këpucës së vajzës u puthit me të. Eci në drejtim të gjurmëve deri te vendi ku bashkohet shkëmbi me rërën. Kishte filluar ta përmbyste batica, uji e kishte mbuluar sipërfaqen e «Rërës së Tallazitur». Të gjitha gjurmët të çonin në një drejtim. Sadoqë kërkonte, dedektivi Kaf nuk kishte mundur të gjente gjurmë të tjera që të vinin s'andejmi. Më në fund ndali. Pa nga unë, pastaj ujin që sa vinte e ngrihej mbi «Rërën e Tallazitur». Pashë andej nga shihte dedektivi dhe e kuptova se ç'mendime e preokuponin. Më shkuan të dridhura nëpër trup. Rashë në gjunjë mbi rërë.

— Ka ardhur këtu te ky vend i fshehtë, — dëgjova zërin e dedektivit, — dhe në këta shkëmbinjë një rastësi fatale...

Nga ç'dija për Rozanën, desha t'i them: «Ka vdekur ashtu siç ka dashur...» Por jo, s'm'i nxinte goja ato fjalë.

Dedektivi më ngriti dhe më largoi nga vendi ku i kishte dhënë fund jetës vajza. Ktheva kryet pas dhe pashë të vraponin drejt nesh shërbëtorët dhe peshkatarit Jolland; na pyetën të alarmuar në u gjend vajza.

Dedektivi u tha ç'tregonin gjurmët dhe se do t'i kishte ndodhur ndonjë fatkeqësi. Pastaj pa nga deti dhe iu drejtua peshkatarit me këtë pyetje:

— A s'më thoni, a mundet të afrohet një barkë tek ai mollok aty për ta marrë?

— As edhe një barkë nuk do të shpëtonte pa u shkatërruar, — iu përgjigj ky.

— Rozanës nuk i ka ndodhur fatkeqësi! — thirra i ngjitur. — Ajo ka ardhur këtu e lodhur nga jeta për t'i dhënë fund asaj.

Dedektivit Kaf iu morën këmbët.

— Nga e dini ju këtë? — më pyeti.

Më rrethuan nga të katër anët. Dedektivi u përmend pas asaj habije të shprehur dhe i largoi njerëzit nga unë. U tha se e pata thënë nga tronditja.

— Lëreni plakoshin të qetë! — përfundoi dhe iu drejtua Jollandit me pyetjen: — A mund t'ia gjejme kufomën kur të fillojë zbatice?

Ky iu përgjigj:

— Kurrën e kurrës. Ç'bie në atë rërë, mbetet aty përgjithmonë.

Peshkatari bëri një hap drejt meje dhe vazhdoi:

— Zoti Beterexh, dua t'ju them diçka lidhur me vdekjen e kësaj vajze. Përgjatë kësaj ane të mollokut mbi rërë në thellësinë tre këmbë kalon një brez i gjerë shkëmbor. Ju pyes: përse nuk eci nëpër atë brez? Po të rrëshqiste rastësisht, do të ishte rrëzuar aty dhe do të ishte ngritur përsëri në këmbë në një të tillë thellësie që s'do i vinte ujë më lart mezit. Ajo me vetëdije i është shmangur këtij brezi shkëmbor apo e ka kapërcyer atë dhe është hedhur mu në gjeratoren e «Rërës së Tallazitur», ndryshe s'kishte si t'i jepte fund vetes. S'kemi ndonjë rast fatkeq në këtë mes, zotëri! «Rëra e Tallazitur» e ka përfshirë në gjirin e saj dhe kjo ka ndodhur ngaqë ka qënë dëshira e saj.

Pas kësaj dëshmie të njeriut që kuptonte nga këto punë, dedektivi s'foli. Edhe ne ndoqëm shëmbullin e tij. U kthyem dhe morëm përpjetë bregut.

Në dunat na doli përpara ndihmësi i stallierit me një pusllë në dorë që ia kishte dhënë Penelopa. Ma dha me një shprehje pikëllimi të thellë në fytyrë.

— Ma dha Penelopa, zoti Beterexh. E gjeti në dhomën e Rozanës.

Ishin fjalët e lamtumirës së asaj mjeraneje.

«Shumë gjëra m'i kenë falur ju, Zoti Beterexh. Kur të shihni «Rërën e Tallazitur», mundohuni të më falni edhe një herë. E gjeta varrin tim atje, ku më priste. Kam rrojtur dhe po vdes, zotëri, me mirënjohjen e thellë për mirësinë e saj».

Kjo qe e gjitha. S'e mbajta dot veten. Lotët më shkonin curg. Se ata lotët i derdhim kollaj, kur jemi të rinj dhe nisim jetën në këtë botë, por i derdhim lehtë edhe kur jemi pleq dhe po bëhemi gati ta braktisim këtë jetë.

Dedektivi Kaf bëri një hap drejt meje, me dashamirësi, s'e vë në dyshim këtë, por si i xhindosur u zmbrapsa.

— Mos më prekni! — thashë. — Ju i kallët datën asaj mjeraneje dhe e çuat në këtë derexhe!

— S'keni fare të drejtë, zoti Beterexh, — m'u përgjigj i qetë. — Do të kemi kohë të flasim për këtë, kur të kthehemi në shtëpi.

Shkova bashkë me të tjerët, duke u mbështetur në krahun e ndihmësit të stallierit. U kthyem nën rrebesh që të bëheshim dëshmitarë të tmerrit dhe të kujës që na priste në shtëpi.

17.

Ata që kishin ardhur para nesh, u kishin dhënë mandatën njerëzve të shtëpisë të pushtuar tanimë nga një panik e angusthi e tmerrshme. Kur kaluam para dhomës së zonjës, u hap nga brenda dera dhe doli zonja e shtëpisë, prapa së cilës qëndronte zoti Frenklin që më kot orvatej ta qetësonte, krejt e pataksur nga ndodhia tragjike.

— Ju e keni fajin për të gjitha! — i bërtiti dedektivit, duke e kërcënuar edhe me grushta. — Gabriel, paguajini hakun këtij zotërie dhe të mos ma zënë më sytë këtu!

Veç dedekтиви ishte ndër ne i vetmi që mund ta qetësonte gjendjen, ngaqë ai e kishte ruajtur gjakftohtësinë.

— Jam po aq pak fajtor në gjithë sa ndodhi, zonjë, sa edhe ju, — i tha. — Nëse edhe pas një gjysmë ore do të ngulni këmbë që ta lë shtëpinë tuaj, unë këtë do ta pranoj, veç jo të hollat tuaja.

Foli me shumë mirësjellje dhe ndikoi po aq fort mbi zonjën ashtu si edhe mbi mua. Kjo e la zotin Frenklin ta çonte në dhomën e saj. Kur dera prapa tyre u mbyll, dedektivit pa nga shërbëtoret dhe vuri re se, ndërsa të gjitha ishin thjesht të trembura. Penelopa që larë në lotë.

— Kur ati juaj të jetë ndërruar, — i tha, — e jani te ne në dhomën e tij.

S'kaloi as një gjysmë ore që isha ndërruar, kur erdhi Penelopa e na pyeti përse na duhej. Ato çaste e ndjeva sidomos thellë se ç'vajzë zemërmirë dhe të dëgjuar që kisha. E mora në prehër dhe iu luta zotit të ma falte. Ma mbështeti kokën në kraharor dhe më pushtoi për qafe. Për disa kohë qëndruam kështu të heshtur. Që të dyve mendja na rrinte te qyqarja vajzë. Dedektivit shkoi te dritarja dhe heshturazi shihte andej. E falënderova për këtë pjesëmarrje në dhimbjen tonë.

Ishim gati t'i përgjigjeshim, atë e bijë, sapo dedektivi ta niste bisedën. Kur e pyeti vajzën, ç'e detyroi Rozanën të ndërmerre këtë hap të tmerrshëm, kjo iu përgjigj (siç dhe e parashikoni edhe ju) se e bëri nga dashuria për zotin Frenklin Blek. Kur dedektivi e pyeti në ia ka thënë ndonjërit këtë, Penelopa iu përgjigj:

— Nuk ia kam thënë nga që më vinte keq për Rozanën.

E ndjeva të nevojshme të shtoja edhe unë disa fjalë:

— Edhe për zotin Frenklin, shpirte. Nëse Rozana të ketë vdekur nga dashuria për të, kjo ndodhi pa dijeninë e tij dhe aspak jo për faj të tij. Pra le të niset sonte i qetë për rrugë, s'kemi pse ta legendisim, duke i zbuluar këtë të vërtetë.

Dedektivi Kaf vuri në dukje: «Shumë e drejtë» dhe përsëri heshti, duke i vënë në peshore fjalët e Penelopës dhe mendimin vetjak që parapëlqeu të mos e shfaqte.

Pas një gjysëm ore ra zilja e zonjës. Në rrugën për tek ajo takova zotin Frenklin që sapo kishte dalë nga dhoma e zonjës. Më tha se zonja Verinder qe gati ta takonte dedektivin Kaf, në praninë time, si dhe më parë, dhe veç kësaj ai vetë dëshironte t'i thoshte disa fjalë dedektivit. Kur u kthye bashkë me mua në dhomën time, pa orarin e trenave që ishte varur aty.

— Domethënë se po na lini, zotëri? — e pyeta. — Zonjusha Reçëll ka për të ndërruar mendje, në rast se i jepni kohë të reflektojë.

— Ka për të ndërruar mendje, — m'u përgjigj zoti Frenklin, — kur ta marrë vesh që kam ikur dhe s'ka për të më parë më kurrë.

Thashë me vete se e kishte nga gjaknxehësia, por nuk qe ashtu. Zonja kishte vënë re se nga çasti që në shtëpi kishte shkelur këmba e policisë, vetëm përmendja e emrit të zotit Frenklin e bënte të tërbohej zonjushën Reçëll. Ky e donte shumë zonjushën Reçëll dhe s'donte t'ia thoshte këtë vetes, por e vërteta doli në shesh, kur zonjusha Reçëll u nis për tek tetoja. E ndieu këtë në çaste shumë të rënda dhe e preu mendjen: të largohet një orë e më parë nga shtëpia jonë.

Me dedektivin ai bisedoi në praninë time. I tha që zonja është gati ta pranojë se qe shprehur ashtu në gjaknxehësi e sipër. E pyeti në pranonte dedektivi, në rrethanat e krijuara,

të merrte shpërblimin dhe ta linte ndjekjen e mëtejshme të çështjes së diamantit. Dedektivi kundërshtoi.

— Shpërblimi, zotëri, më jepet për kryerjen e detyrës. Unë nuk e pranoj po nuk e kreve detyrën.

— Nuk po ju kuptoj, — shqiptoi zoti Frenklin.

— Po jua shpjegoj, zotëri, — iu përgjigj dedektivi. — Erdha për të shkokolepsur çështjen e errët të zhdukjes së diamantit. Tani për këtë jam gati dhe vetëm pres të më jepet mundësia për ta çuar në vend detyrimin që mora përsipër. Pasi t'ia kem parashtruar zonjës Verinder gjendjen në të cilën ndodhet tani çështja dhe pasi t'ia them qartë se ç'duhet ndërmarrë për gjetjen e diamantit, përgjegjësia ime bie. Le të vendosë vetë zonja në duhen çuar më tej hetimet apo jo. Në rast se përgjigja do të jetë pozitive, do ta çoj deri në fund punën që mora përsipër dhe do të pranoj edhe shpërblimin.

Zoti Kaf na e kujtoi kësisoj se edhe dedektivi ka dinjitetin e vet që s'dëshiron t'ia nëpërkëmbin. Dhe ky qëndrim i tij ishte kaq i denjë, saqë s'kishe si ia kundërshtoje. Kur e çova për ta shoqëruar në dhomën e zonjës; ky iu drejtua zotit Frenklin, në dëshironte të ishte i pranishëm në bisedën me zonjën. Zoti Frenklin iu përgjigj:

— Jo, po qe se zonja Verinder këtë nuk e dëshiron.

Më pëshpëriti, kur po dilja me dedektivin:

— E di që ky njeri ka për t'i folur për Reçëllin, kurse unë ushqej ndjenja të forta për të, që të mund ta dëgjoj i përmbajtur. Më mirë po qëndroj këtu.

E lashë tepër të pikëlluar; mbështeti bërrylat në parvazin e dritares dhe mbuloi fytyrën me të dyja duart; Penelopa futi kokën në derë me dëshirën e madhe për ta ngushëlluar.

Ndërkaq dedektivi Kaf dhe unë shkuam për në dhomën e zonjës.

18.

E para foli zonja:

— Zoti Kaf, ju, me siguri, që gjeni disa rrethana detyruese për ato fjalë që ju thashë gjysmë ore më parë. Veç nuk dua

t'i shfrytëzoj ato. Me sinqeritet të plotë ju kërkoi ndjesë në ju fyeva.

Zemërçiltërsia që e shoqëroi këtë ndjesë bëri punën e vet. Dedektivi Kaf kërkoi leje të përligjte mënyrat se si kishte vepruar dhe e bëri këtë në shenjë respekti për zonjën. Tha se nuk ishte aspak shkaktar i asaj fatkeqësie që e tronditi aq shumë shtëpinë, për arsyen e thjeshtë që sukcesi i veprimeve përcaktohej nga qëndrimi i kujdesshëm ndaj Rozana Spirmanit, të cilën në asnjë mënyrë nuk duhej as ta trëmbje as ta emocionojë. Kërkoi lidhur me këtë edhe dëshminë time. Pandeja se me kaq shpjegimi do merrte fund, por nuk ndodhi kështu. U hodh menjëherë në çështjen më delikate dhe të vështirë.

— Kam dëgjuar ta shpjegojnë këtë vetëvrasje të vajzës me një arsye, — tha dedektivi Kaf. — Ajo ndoshta dhe qëndron, por me çështjen për të cilën kam ardhur, nuk ka lidhje. Dua t'ju them se unë shoh në këtë mes një tjetër arsye. Për mendimin tim, një shqetësim i pashpjegueshëm e pat pushtuar atë vajzë pas zhdukjes së diamantit, shqetësim që e çoi deri në vetëvrasje. S'di si ta shpjegoj arsyen e shqetësimit të çuditshëm, por, zonjë, mund t'ju përmendja emrin e njeriut që e përcakton saktë sa të drejtë kam apo nuk kam.

— Dhe ai gjendet këtu në shtëpi? — e pyeti zonja pas një heshtje të shkurtër.

— Është larguar që këtej, zonjë.

Aludimi që fare i qartë, fjala ishte për zonjushën Reçëll. Ra heshtja që m'u duk se s'do të kishte të sosur.

— Shpjegohuni më qartë, ju lutem, — shqiptoi më në fund zonja. — Keni parasysh time bijë?

— Po, kam parasysh zonjushën Reçëll, — iu përgjigj dedektivi Kaf pa më të voglin ngurrim.

Kur hymë në dhomë, mbi tryezën e zonjës ishte blloku i çeqeve, s'ka dyshim, për të larë hesapet me dedektivin. Tani ajo e mori dhe e futi në sirtar. Më theri mu në zemër kur e pa shë si i dridheshin gishtat.

— Kam shkuar me shpresën, — vazhdoi zonja ngadalë dhe qetë, — se do ju shpërbleja e do ndaheshim pa zënë në gojë emrin e zonjushës Verinder... Me këtë që bëtë, ju shkuat shumë larg dhe kthim mbrapa s'mund të ketë. Për hir të vetes si-

me dhe për hir të sime bije më duhet të ngulë këmbë që të na i shkoqisni mirë punën.

Dedektiv i pa orën.

— Sikur të kisha kohë, do të parapëlqeja ta bëja këtë raportim me shkrim. Se s'do ta kemi të lehtë si unë që do të flas, ashtu edhe ju që do dëgjoni...

Zonja e ndali përsëri.

— Ndoshta do të jetë më e lehtë për të gjithë ne që rrëfimin ta nis unë vetë. Ju dyshoni që zonjusha Verinder po na mashtron të gjithëve, duke e fshehur diamantin për qëllimet e saj? Kështu apo jo?

— Kështu, zonjë.

— Ja ku po jua them, si nënë që jam, nuk është e zonja ta bëjë këtë. Jam e sigurt që, pavarësisht nga përvoja e gjerë që keni, rrethanat ju bënë të mashtroheni. E njoh mirë time bijë.

Fytyra e dedektivit Kaf u zbut për një minutë, por bindja e tij nuk u lëkund as edhe një fije.

— Do ju lutesha, zonjë, ta shihni çështjen nga pozita ime. Ja mendimi im: nga përvoja mund t'ju them se janë të shumta vashat e sojit që bëjnë borxhe të mëdha, për të cilat s'kanë dijeni as prindërit, as të afërmit. Shkaktarë mund të jenë rrobapëpësit dhe kuinxhinjtë por edhe ca të tjerë, që në rastin e dhënë nuk i dyshoj dhe s'dua t'i kujtoj që të mos ju fyej. E nisa ndjekjen e çështjes pasi dëgjova raportin e inspektorit Sigrev. M'u ngul në mendje një frazë e tij që zonjusha Verinder s'pranoi t'i përgjigjej pyetjeve me një ton të ashpër. U diktua ajo njolla në derë që është një hallkë në zinxhirin që të çon te zhdukja e diamantit. Kur zonjusha Verinder hapi derën dhe më foli, vura re tre rrethana që më vunë në dyshime: vazhdonte të ishte tejet e emocionuar edhe pse nga koha e zhdukjes së diamantit kishin kaluar tri ditë, me mua u soll po aq keq si dhe me inspektorin Sigrev; që tmerrësisht shumë e zemëruar me zotin Frenklin Blek. Mrekullia vetë, thashë. Kjo zonjushë gjaknxehëse dhe e papërmbajtur s'na sheh dot me sy pikërisht ne që po bëjmë çmos për ta ndihmuar të gjejë diamantin e saj. Që nga ky çast e vura në përdorim atë përvojën time. E radhita përbri atyre zonjave që kam pasur rastin t'i njoh e për të cilat ju foli. «A nuk po shkon, — thashë me vete, — ky diamant i zhdu-

kur në shlyerjen e atyre borxheve të padeklaruar?» Ju ç'mendim keni për këtë përfundim timin, zonjë?

— Se rrethanat ju kanë mashtruar, — iu përgjigj zonja. Dedektivi Kaf vazhdoi raportimin.

— Ju kërkova të kontrolloheshin rrobat e tërë banorëve të shtëpisë. Vetëm zonjusha nuk pranoi. Thashë me vete se përfundimi që kisha bërë që i drejtë. Me zë të lartë sy të gjithëve iu luta zonjës Verinder të mos nisej për te tetoja, se kjo mund të më pengonte të gjeja diamantin. S'pranoi, madje në prani të të gjithëve e fyeu zotin Frenklin Blek. Ç'do të thotë gjithë kjo?

Ishte e lemerishme që ai mbarështronte njërin pas tjetrit faktet kundër zonjushës Reçëll, kurse ti, duke u djegur nga dëshira për ta kundërshtuar, s'ke se si e bën këtë. Por përveç argumenteve logjike ka edhe disa të tjerë që qëndrojnë mbi ta. Drejttohuni atyre, lexues, nën shembullin tim dhe keni për ta parë se sa të vështirë do ta kenë të tjerët t'u privojnë nga mundësia për të ruajtur qetësinë shpirtërore. Është në të mirën tuaj! Kur e pa që si unë, si zonja, heshtëm, dedektivi Kaf vazhdoi (Ah, ç'maraz që ndjeva kur e pashë që atë s'e turbulloi fare kjo heshtja jonë).

— Tani lidhur me rastin e Rozana Spirmanit. Dua t'ju them se, meqë çështja lidhej me zonjushën Verinder, vendosa të mos e nxjerr këtë të fshehtë jashtë rrethit tuaj familjar. M'u duk më e volitshme të mbështetësha në ndihmën dhe përkrahjen e kryeshërbëtorit tuaj besnik zotit Beterehx.

E ndjeva se karriera ime varej nga mos heshtja ime.

— Më lejoni t'u bëj të ditur, zonjë, se kurrë nuk i kam shtyrë përpara në mënyrë të vetëdijshme këto hetime dhe i bëj thirrje zotit Kaf që t'm'i kundërshtojë këto fjalë në s'i mungon guximi.

U ndjeva fort i lehtësuar pas këtij vërshimi të vrullshëm ndjenjash. Zonja më bëri nder të madh, duke më rënë lehtë pas shpatullave.

— Pra, e kishim fjalën te Rozana Spirmani. U binda që Rozana kishte gisht në zhdukjen e diamantit, kuptohet, përmes pronares së tij. Zura të hetoj në do të mjaftohej zonjusha Verinder me variantin që diamanti që zhdukur apo do të shkonte më tej dhe do orvatej t'i bindëte të tjerët që atë e kishin vjedhur. Rozana Spirmani do ta ndihmonte zonjushën Reçëll të

shtinte në dorë fshehur paratë për diamantin. Se vetë ajo kurrrë nuk do të shkonte në një rrisk të tillë. Se e di saktë, zonjë, që Rozana Spirmani ka patur marrje e dhënie me një fajdexhi londinez që do t'i ofronte para të madhe për t'u bërë pronar i një diçkaje me aq vlerë siç ishte Guri i Hënës pa i bërë pyetje që do ta vinin në vështirësi vajzën.

Pas kësaj ia bëri të qartë zonjës si në pëllëmbë të dorës tërë sjelljen e çuditshme të Rozana Spirmanit, për çka, i nderuar lexues, ju jeni në dijeni.

— Pas gjithë sa u tregova, zonjë, — vazhdoi dedektivi Kaf, — mendoj se ka dy mënyra për të vazhduar më tej hetimet: njëren e quaj më shpresëdhënëse, tjetrën e pranoj thjesht si një provë të guximshme. Jeni ju, zonjë, ajo që do të zgjidhni në ç'rrugë duhet ecur.

Zonja i tha se e lë në dorë të tij të zgjedhë cilën të dojë.

— Ju raleminderit, — iu përgjigj dedektivi. — Po e filloj nga mënyra më shpresëdhënëse. Në do të qendrojë zonjusha Verinder në Frizingol, apo do të kthehet këtu, them të mbikqyr që të gjitha veprimet e saj. Do ju propozoja të pranoni në vend të Rozana Spirmanit një grua të stërvitur për mbikqyrje veprimesh, tepër modeste e fjalëpak. Për këtë bëhem unë garant. Mandej them të ngarkoj një njeriun tim në Londër që të ndjekë veprimet e atij fajdexhiut, për të cilin ju fola. Se emri i këtij njeriu dhe adresa i janë bërë të ditura zonjushës Verinder nga Rozana Spirmani, për këtë ju siguroj. E di që tërë kjo është e kushtueshme dhe kërkon kohë, por arritjet janë të padiskutueshme. Do të bëjmë një unazë rreth diamantit dhe do të vijmë duke e ngushtuar deri sa ky të gjendet në duart e zonjushës Verinder, kuptohet, nëse e ka bërë top mendjen ta ruaj ajo vetë. Në rast se borxhet s'durojnë të shtyhen dhe vendos ta shesë, do të kemi atë njeriun në Londër që do ta zbulojë sakaq.

Kësisoj hamendësimesh për të bijën qenë aq të padurueshme, saqë zonjës Verinder s'iu durua të thotë:

— Quajeni këtë propozim krejt të kundërshtuar dhe na bëni të ditur atë mënyrën tjetër për t'i çuar deri në fund hetimet.

— Mendoj të kryej një provë të guximshme. Për mendimin tim, zonjusha Verinder mund t'i drejtohet gënjeshtres së çar-

tur. Por ajo është gjaknxehtë dhe e pamësuar në kësi punësh, s'di të shtiret dhe të fshihet. Tërë këto kohë ajo u dha liri ndjenjave, në një kohë kur në interesat e saj ishte që ato t'i fshihete. Kam ndërmend të veproj, duke patur parasysh këto tipare të karakterit të saj. Do t'i kallzoj në mënyrë të beftë për vdekjen e Rozanës me shpresë që ndjenjat më të mira që ka ta detyrojnë të pranojë çdo gjë sinqerisht. Zonjë, a e miratoni këtë mënyrë?

Zonja më habiti sa më s'bëhet. Ju përgjigj në çast se pranonte.

— Poshtë më pret kaloshina. Më lejen tuaj mund të nisem?

Zonja ngriti dorën dhe e ndali pa dalë nga dera.

— Më thatë se doni të vini në provë ndjenjat më të mira të sime bije, — mërmëriti. — Si nënë që jam, kërkoj të drejtën që këtë provë ta bëj unë vetë.

Për herë të parë në jetën e tij Kafi famëmadh shtangu i mahnitur si të vdekshmit e rëndomtë.

Zonja urdhëroi t'i sillnin mushamanë, shiu binte si me shtëmba, kurse pajtoni që kishte çuar zonjushën Reçëll në Frizingol ende nuk ishte kthyer. Bëra ç'munda për ta përmbajtur, por më kot! I kërkova ta shoqëroja që t'i mbaja çadrën. As që donte të dëgjonte për këtë. Kaloshina do nisej vetëm me karrocierin.

— Të jeni i sigurt. — i tha dedektivi, — se këtë provë me zonjushën Verinder kam për ta bërë po aq guximshëm sa ç'kisht për ta bërë ju vetë. Do ju njoftoj për rezultatin, me gojë apo me shkrim, më përpara se treni i fundit të niset sot për në Londër.

Në këtë e sipër zuri vend në kaloshinën që mori rrugën për në Frizingol.

Kisha kohë që rrija me dedektivin Kaf. E gjeta ulur në një qoshe të rehatshme në sallën e katit të parë. Po shfletonte bllokun e shënimeve, çipin e buzëve e kishte tejet të kithhtë.

— Po mendoni për çështjen? — e pyeta.

— Jo, — m'u përgjigj dedektivi. — Po merrem me përcaktimin e çështjes me të cilën duhet të merrem pas kësaj.

— O-o-! — thirra. — Domethënë se këtë të tanishmen e quani të mbyllur?

— Them, — m'u përgjigj dedektivi, — se zonja Verinder është nga gratë më të zgjuara të Anglisë. Them po ashtu se të sodisësh trëndafilët është ku e ku më e këndshme se sa të shohësh diamantët.

S'kishte perëndi ta bënte pas kësaj të shqiptonte qoftë edhe një fjalë më për «Gurin e Hënës».

Sa për zotin Frenklin, me të dëgjuar njoftimin tim për bisedën në dhomën e zonjës, e anuloi nisjen dhe vendosi të priste lajmet nga Frizingoli.

Kaloshina erdhi një gjysmë ore më parë nga ç'e prisja. Zonja kishte vendosur të gostiste tek e motra. Me karrocierin dërgoi dy letra: njerën për zotin Frenklin, tjetrën për mua. Shkova ta lexoj në dhomën time. Çeku që ra kur hapa letrën, më foli para se ta lexoja atë se hetimet që lidheshin me çështjen «Guri i Hënës» ndërpriteshin.

Çova të thërrisnin zotin Kaf dhe i lexova letrën: «I nderuar Gabriel, bëjani të ditur dedektivit Kaf se premtimin e dhënë e çova në vend dhe ja rezultati: Zonjusha Verinder më siguroi solemnisht se s'ka këmbyer as edhe një fjalë me Rozanën kokë më kokë qysh kur këmba e saj shkeli tek ne në shtëpi. As dhe rastësisht nuk është takuar me të atë natë dhe as edhe ndonjë marrëdhënie që nga mëngjesi i të enjtes e këtej me të nuk ka patur. I fola për atë largim të beftë, me të cilin tërhiqte mbi vete dyshime, dhe i thashë se këto dyshime janë tani një realitet. M'u betua se nuk ka borxhe dhe se diamanti nuk ndodhet dhe nuk ndodhej në duart e saj që nga ajo minutë kur e vuri të mërkurën në sirtarin e dollapit indian. S'pranon në asnjë mënyrë të shprehë ndonjë mendim lidhur me zhdukjen e diamantit. Me lot në sy kundërshton të flasë kur i kërkoj të jetë e sqartë. «Do vijë një ditë dhe do ta merrni vesh përse s'më bëhet vonë që për mua dyshojnë dhe përse qëndroj e heshtur madje para jush», — më tha.

Lexojani zotit Kaf këtë letër dhe i jepni çekun që gjendet brenda në këtë letër. Duke hequr dorë nga shërbimi i tij i më-

tejshëm, s'kam si mos vë në dukje ndershmërinë, skrupulozitetin dhe mendjen e tij, veç jam e bindur edhe më fort se më parë që në rastin e dhënë rrethanat në mënyrë fatale e mashtruan.»

Ia zgjata çekun përmes tryezës. Kur e pa, foli:

— Është një çmim aq i lartë i kohës sime, sa që më detyron të gjej rrugët për ta shpërblyer atë zonjë. Do ta fiksoj në kokë shumën që përmban çeku dhe do të di ç'duhet bërë kur të vijë koha.

— Ç'doni të thoni me këtë? — e pyeta.

— Zonja Verinder me shumë marifet e fashiti çështjen, — tha dedektivi. — Veç ky skandal familjar është nga ata që befasi përsëri marrin flakë dhe atëhere kur më pak se kurrë pritet. S'kanë për të kaluar as disa muaj dhe neve përsëri do të na duhet të merremi me **Gurin e Hënës**.

— Zoti Kaf, — ia ktheva. — Kjo që sapo thatë s'është veçse fyerje për zonjën dhe të bijën e saj.

— Zoti Beterexh, — më tha. — Ruajeni mirë në kujtesë këtë paralajmërim timin dhe keni për të qënë më afër qëllimit. Tani le të bashkohemi me atë mendimin e zonjës: rrethanat në mënyrë fatale më mashtruan.

— Për sa më takon mua, — vijova, — letra më bindi plotësisht, por ju vazhdoni të arsyetoni njëloj sikur të donit të më bindnit. Ju mendoni që fjalëve të zonjushës nuk i duhet zënë besë dhe se ne do t'ia dëgjojmë kakërrimën atij diamantit? Pa na e vërtetoni këtë! Hë, vërtetojeni!

Në vend që të fyhej, dedektivi më kapi fort nga dora dhe më tha:

— Bukur fort. Po ju zë ngoje tri ngjarje të cilat, siç mendoj unë, do jua tërheqin vëmendjen pavarësisht në e dëshironi ju apo jo. Së pari, të hënën keni për të marrë vesh diçka nga Jollandët, kur postjeri t'ju ketë dorëzuar letrën e Rozanës. Së dyti, përsëri do të dëgjoni të flitet për ata të tre indianët dhe keni për t'i takuar në këto anë, në rast se zonjusha Reçëll do të kthehet këtu, ose në Londër, në rast se zonjusha Reçëll do të nisët për në Londër. Së treti, shpejt a vonë diç keni për të dëgjuar për atë fajdexhiun londinez, për të cilin ju kam folur. Ma jepni këtu atë bllokun tuaj të shënimeve t'ua shkruaj adresën që ta keni për çdo rast.

Fluturimthi shkroi në një faqe të re të bllokut «Zoti Sep-timus Luker, Sheshi Midlseks, Lambet, Londër». — Në mos u takofshim para se të dalë në lirim, shkoj me shpresën që t'u pres si mikun tim në shtëpinë pranë Londrës, që po bëhem gati ta ble, dhe ju jap fjalën, zoti Beterexh, se në kopshtin tim rruginat do t'i kem të shtruara me bar.

20.

E bëra gati kaloshinën për çdo rast, nëse zoti Frenklin do të dëshironte të nisej domosdo me trenin e mbrëmjes. Kur pashë te shkallët valixhet dhe pas tyre edhe vetë zotin Frenklin, m'u bë e qartë që ky për herë të parë në jetën e tij po i përmbahej pa u lëkundur vendimit të marrë.

— Përse të mos prisnit edhe ndonja dy ditë për t'i dhënë kohë zonjushës Reçëll të mendohej? — i thashë zotit Frenklin.

Në vend të përgjigjes më zgjati letrën që i kishte dërguar zonja. Më shumë se gjysma qe me ato njoftime që më kishte bërë edhe mua në letër, në fund kishte edhe diçka që lidhej me zonjushën Reçëll.

«I dashur Frenklin, ju duhet të tregoheni i duruar dhe të prisni, ashtu si do pres edhe unë, një kohë më të mirë. Ndihma shumë e «muar për mbarëvajtjen e hetimeve, s'di përse Reçëllit i duket një fyerje e pafalshme. S'kam për t'ia falur atë keqdashje me të cilën ju akuzon për rrjedhojat e hidhura që as ju e as unë nuk mund t'i parashihnim. Reçëllin s'ke si e bind, për të vetëm duhet të të vijë keq. Me hidhërim duhet t'ju them se tani për tani është më mirë të mos e takoni. Këshilla e vetme që mund t'iu jap është t'i lini kohë të mendohet për gjithçka».

Ia ktheva letrën, duke ndier një keqardhje të singertë për zotin Frenklin, ngaqë e dija sa shumë e donte zonjushën dhe e pashë që fjalët e së jëmës i ranë plumb në zemër.

— E dini atë thënien, zotëri: kur ka zënë për të dalë, hapi derën!

— Por ama edhe kur të zërë për të hyrë do i hapësh derën. Do vijë ajo ditë, zoti Frenklin, që do zërë për të hyrë.

Zoti Frenklin futi në xhep letrën e tetos jo shumë i ngushëlluar nga fjalët e mija.

— Zor të gjeje në Angli familje më të lumtur se kjo, kur erdha këtu nga Londra me atë diamantin e tmerrshëm. Pa shihni si u katandis! E copëtuar, e shpërndarë, madje dhe ajri sesi u helmatis nga fshehtësia dhe dyshimet. Ju ndërmendet ajo biseda atë mëngjes te «Rëra e Tallazitur», kur biseduam për xhaxha Hernkastlin dhe dhuratën e tij për ditëlindjen? «Guri i Hënës» më së miri e kreu atë misionin e hakmarrjes që i kishte ngarkuar xhaxhai, Beterexh, dhe aq mirë sa dhe vetë koloneli as që e ka pas pardehur, — më tha zoti Frenklin.

Më shtrengoi dorën dhe bëri për te kaloshina.

U ndamë me lot ndër sy. Kur po nisej, iu luta zotit Frenklin të mos na harronte, të na bënte një gisht letër. M'u duk se s'para i kushtoi vëmendje këtyre fjalëve të mia; shihte rreth e rrotull, ia ngulte sytë herë një sendi dhe herë një tjetri, si të deshte t'i linte lamtumirën shtëpisë së vjetër dhe kopshtit.

— A s'më thoni, për ku po e mbani rrugën, zotëri? — e pyeta me synimin për të mësuar diçka mbi planet e tij.

Zoti Frenklin rrsi kapelen deri te vetullat.

— Për ku? Për te dreqi!

Kali u drodh nga tendosja e frerit si të provonte një neveri prej të krishterit.

— Zoti qoftë me ju, zotëri, kudo vafshi! — ja ç'farë munda t'i them para se të fshihej nga shikimi im.

Ç'djalosh i këndshëm! Edhe pse jo pa dobësi e të meta, djallë i lezetshëm! Na la pas vetes një zbrazëti të trishtë, kur u largua.

Të nesërmen (ditën e diel) pajtoni, që çoi zonjushën Reçëll te Ebluajtët, u kthye bosh. Karrocieri më solli një pusullë nga zonja ku thuhej se kishte vendosur ta çonte Reçëllin në Londër ditën e hënë drejt e nga Frizingoli.

Me të gdhirë e hënë, na ra si bombë lajmi, për të cilin më pat paralajmëruar dedektivi Kaf, nga shtëpia e peshkatarit Jolland.

Pasi kisha nisur për në Londër te zonja Penelopën dhe shërbëtoren e zonjës, isha duke shëtitur në kopsht. Befas më zuri veshi emrin tim. Kur u ktheva, u gjenda ballëpërballë me të bijën e peshkatarit, çalashen Lusí. Përveç që çalonte dhe ish-

te fare hollake (kjo e fundit, për mendimin tim, është një e metë e tmerrshme e gruas), kjo vajzë kishte një varg epërsish në sytë e burrave. Fytyra e zeshkët, zëri i këndshëm kumbimtar, flokët e mrekullueshëm gështenjë e bënin mjaft tërheqëse. Paterica dëshmonte për fatkeqësinë, kurse gjaknxehtësia renditej përbri të metave që sapo përmendëm.

— Hë moj vajzë, me se mund t'ju shërbej? — e pyeta.

— Ku është ai burri me emrin Frenklin Blek? — tha vajza, duke u mbështetur mbi patericën e duke ma ngulur shikimin e egër.

— S'është e hijshme të flasësh kësisoj për zotërinjtë, — i hoqa vërejtjen. — Në është fjala për nipin e zonjës, a nuk do të ishte më mirë ta quaje zoti Frenklin Blek?

Bëri një hap përpara dhe më pa me një të tillë hakërrime, sikur donte të më hante të gjallë.

— Ta quaj zoti Frenklin Blek, ë! — përsëriti pas meje. — Më e saktë do ishte ta quaja vrasësi Frenklin Blek!

Mënyra e sjelljes me të ndjerën zonjën Beterexh më dha dorë të dilja nga situata edhe në këtë rast. Kur gruaja orvatet të të nxjerrë nga binarët, bëni cmos nga ana juaj, ta nxirrni vetë atë nga binarët. Se gratë janë të parapërgatitura për gjithfarë kundërshtimi për vetëmbrojtje, përveç këtij që sapo thashë. Me një fjalë të vetme mund të arrish më tepër se me një lumë fjalësh dhe ia arrita me sukses qëllimit në rastin e çalashes Lusí. E pashë tërë mirësjellje drejt në sy dhe i thashë:

— Fu!

Vajza u bë lulekuq në fytyrë, u mbështet mirazi mbi këmbën e shëndoshë dhe dy a tri herë trokiti patericën pas tokës.

— Ai është vrasës! Ai është vrasës! Ai është vrasës! Ai është shkaktari i vdekjes së Rozana Spirmanit!

Zëri iu çorr. Dy punëtorë që kujdeseshin për kopshtin ngritën sytë, e panë që ishte çalashja Lusí dhe, duke e ditur ç'mund të vinte prej saj, s'bëzajtën por shikuan punën.

— Ai qënka shkaku i vdekjes së Rozana Spirmanit? — e pyeta. — E si e vërtetoni këtë, Lusí?

— Po ju ç'u duhet? E ç'punë kanë burat në këtë mesele? Ah, të kishte patur edhe ajo këtë mendje që kam unë për burrat, do të ishte edhe tani si kokrra e mollës.

— Po me zotin Frenklin Blek mos keni ndonjë punë? — e pyeta.

— Po, — m'u përgjigj. — Kam një letër për të.

— Nga Rozana Spirmani?

— Po.

— E ka futur në letrën që ju dërgonte juve?

— Po.

Mos vallë filloi të davaritej terri? Mos vallë ajo që aq shumë dëshiroja të mësoja po më bëhej e ditur vetvetiu? Heshta për një hop. Dedektivi Kaf qe larguar por pati lënë pas vetes infeksionin e hetimit. E ndjeva ndikimin e tij.

— Zotin Frenklin nuk keni si e takoni, — i thashë.

— Do ta takoj se s'bën, — ma preu.

— Dje u nis për në Londër.

Çalashja Lusi më pa ngultas dhe u bind që thosha të vërtetën. Pa thënë më as edhe një fjalë, u kthye dhe mori rrugën për në Kobs-Holl.

— Pa prisni, — i thirra. — Nesër do të kem lajm nga zoti Frenklin Blek. Ma lini mua t'ia nis me postë.

— S'ka mundësi, duhet t'ia jap dorazi.

— A t'i shkruaj gjë për këtë?

— I shkruani që e urrej dhe kini për t'i thënë të vërtetën.

— Mirë, de, mirë, po puna e asaj letrës, si?...

— Nëse ka dëshirë ta marrë, duhet të vijë tek unë.

Foli kështu dhe vazhdoi rrugën për në Kobs-Holl.

Jua lë juve ta mendoni se me çfarë padurimi e prisja postierin të martën në mëngjes. Më solli dy letra: një nga Penelopa, ku thuhej që zonja dhe zonjusha kishin mbërritur shëndoshë e mirë në Londër, dhe tjetra nga zoti Xhefko, kryeshërbëtori i të atit të zotit Frenklin Blek, ku thuhej se i biri të zotit të tij ishte larguar nga Anglia.

S'kaloi shumë dhe mora një tjetër letër nga Penelopa ku thuhej se zonjshën Reçell e kishte vizituar një doktor i shquar, i cili vetëm e pati porositur të argëtohej: ekspozitat e luleve, operat, ballot. I kishte bërë një vizitë edhe zoti Godfri Ebluajt, si dhe më parë, dukej i dashuruar pas zonjushës, pavarësisht nga pritja e ftohtë që i kishin bërë në atë ditëlindjen. Për fat të keq, shkruante Penelopa, këtë herë e kishin pritur me

dashmirësi Ky madje e paska regjistruar zonjushën Reçëll edhe anëtare të Komitetit bamirës të grave.

S'kaloi shumë dhe mora një letër, shkrimi i adresës të së cilës më bëri të mendohem. E krahasova me atë që kisha në bllokun e shënimeve dhe u binda që ishte shkrimi i dedektivit Kaf. Brenda në zarf gjeta një gazetë, kur e shpalosa, vura re një shkrim të titulluar: «Nga salla e gjyqit», ishte nënvijëzuar me bojë të zezë. Lexojeni dhe ju, lexues, siç e lexova unë dhe do të bindeni sa dashmirës dhe i vëmendshëm u tregua dedektiv i që na e bëri të ditur këtë të re të fundit.

«Lambet. Para se të mbyllte punimet seanca gjyqësore, zoti Septimus Lukeri, tregëtar i njohur arturinash dhe gurësh të çmuar, iu drejtua trupit gjykues me një kërkesë për ndihmë. U bëri të ditur që gjatë tërë këtyre ditëve kishte qënë tejet i shqetësuar nga prania e pashqitshme e ca endacakëve indianë, që sorollateshin para shtëpisë së tij. Edhe pse i kishte zbuar policia, kishin ardhur përsëri dhe qënë orvatur disa herë të futeshin në shtëpi gjoja për të lypur diçka. Kur i kishin zbuar nga porta kryesore, qënë përpjekur të futeshin nga dera tjetër. Zoti Luker tërhoqi vëmendjen e trupit gjykues, mos kurdisëj kësisoj ndonjë kusari. Në kasafortat e tij ruhen jo pak gjera me vlerë: edhe antike, edhe orientale. Para do kohe qe i detyruar të mos e merrte në punë një gdhëndës me emër (indian, siç e nënkuptuam ne), ngaqë dyshonte se kishte synime grabitjeje dhe nuk kishte as më të voglën siguri se ky gdhëndës dhe ata fallxhorët indianë të mos bashkëpunonin. Ndoshta kishin për qëllim të mblidhnin turmën, të bënëin gjullurdi dhe në këtë e sipër t'i hynin në shtëpi. Pyetjes së një gjyqtari në kishte dëshmi për këtë, Lukeri i qe përgjigjur në mënyrë negative. Ai qahet nga që ata indianët po e bezdisin shumë dhe e pengojnë të ndihet i qetë. Gjyqtari i tha se në rast përsëritjeje, zoti Luker kishte të drejtë t'i padiste në gjyq indianët dhe këta do dënoheshin sipas ligjit. Sa për gjerat me vlerë, zoti Luker vetë duhet të marrë masat për t'i ruajtur. Ndoshta do të ishte më mirë të vihej në dijeni policia lidhur me këtë. Ata dhe mund t'i jepnin këshilla e porosi si duhet mbrojtur. Kërkuesi e falenderoi gjyqtarin dhe u largua».

Thonë se një mendimtar i lashtë i këshillonte të afërmit «të kqyrnin mirë fundin». Duke parë fundin e këtyre shkrime-

ve të mia dhe duke ndërmendur sa shumë shqetësohesha disa kohë më parë në do ia dilja mbanë apo jo këtij rrëfimi, them se gjithë sa kam mbarështruar është bërë jo keq. U hodhëm në punën e atij Gurit të Hënës, nga një ndodhi në tjetrën, dhe përfunduam në atë çudinë e çudive: përmbushjen e tre parashikimeve të dedektivit Kaf brenda më pak se një jave nga dita që ai i pat parashtruar. Të hënën morëm lajmin nga Jolandët për letrën e Rozana Spirmanit, tani sapo mësuam për indianët, dhe, mos harroni, zonjusha Reçëll ndodhet në Londër. Morëm vesh edhe lajmin për shqetësimet e zotit Septimus Luker lidhur me ruajtjen e gjerave me vlerë tek ai dhe ngacmimet që kishte patur nga indianët.

PJESA E DYTË

ZBULIMI I SË VËRTETËS

TREGIME NJERËZISH TË NDRYSHËM

1848-1849.

Tregimi i parë,

i shkruar nga zonjusha Klak, mbesa e të ndjerit
Xhon Verinder.

1.

Për arsye ekonomike jam e detyruar të banoj në një qytet të vogël breton, mes ca miqsh të nderuar anglezë, që shquhet për dy epërsi jo të vogla: ka një pastor protestan dhe mallra me çmime të lira.

Në këtë qoshe të vetmuar më vjen befas një letër nga Anglia. S'di përse, për këtë qënien time mosmëkeq u kujtua zoti Frenklin Blek. Ky gjiri pasunar (për të cilin shumë me këna-

qësi shtoj se edhe shpirtin e ka xhevahir) më shkruan se pas-ka nevojë për mua: i paska shkrepur t'i kthehet përsëri asaj historisë zhurmëmadhe të Gurit të Hënës, më lutet ta ndihmoj, duke shkruar një tregim për gjithë sa kam qënë dëshmitare në shtëpinë londineze të tetos Verinder. Ma thotë copë se këtë do e bëj kundrejt pagesës; si gjithë të pasurit edhe ky vu-an nga mungesa e delikatesës. Do më duhet përsëri të gërvisht ato plagët, që koha mezi i ka mbyllur me një cipë të hollë, do më duhet të rikujtojë ngjarje dhe bëma torturuese, duke e ndier në çdo hap edhe atë poshtërimin e çekut të zotit Frenklin. Po fukarallëku është maskarallëk! Iu drejtova përdëllimit të krishter dhe e mposhta krenarinë mëkatore, e hëngra me bukë atë turpin dhe bëra ç'bëra e pranova atë çek.

Kurdoherë mbaj ditar; këtë e bëj e nisur nga respekti i shenjtë për të vërtetën, ky respekt qëndron për mua më lart se respekti për njerëzit.

Ditari më bën të ditur se ditën e hënë, datë 3 korrik 1848, duke kaluar fare rastësisht nëpër parkun Montegy, ngrita sytë nga dritaret e shtëpisë së tetos Verinder dhe pashë grilat e hapura dhe perden e ngritur. S'do mend, mirësjellja e kërkonte të ktheja dhe të pyesja për shëndetin e zonjave të shtëpisë. Shërbëtorja më tha se tetoja me të bijën paskan ardhur nga çifligu para një jave dhe paskan bërë mendje të rrinë në Londër për një farë kohe. E porosita se nuk doja t'i bezdisja, por vetëm desha të dija në mund t'u shërbeja me ndonjë gjë. Shërbëtorja më dëgjoi heshturazi dhe më la të prisja në korridor.

— Zonja ju falenderon për vëmendjen dhe ju pret të urdhëroni për një çaj nesër paradite, — më tha.

Mora rrugën për në Komitetin e Bamirësisë, anëtare e të cilit jam, që të takoja zotin Godfri Ebluajt dhe t'i jepja lajmin e ardhjes këtu në Londër të tetos së dashur Verinder. Më erdhi plasje që s'e gjeta. Të habitura nga ky qëndrim imi, morat e Komitetit më pyetën: si ishte e mundur që nuk paskam dëgjuar për gjithë ç'paska ndodhur? U fola sinqerisht që s'dija gjëprejgjëje dhe ato më treguan sa më poshtë: të premtën e shkuar dy zotërinj me pozitë shoqërore të ndryshme paskan qënë njëlloj viktime e një komploti të çuditshëm. Njëri zotëri

qënka Septimus Lukeri, me banim në Lambet, tjetri ishte zoti Godfri Ebluajt.

Po të ndjekim radhën kronologjike të ngjarjeve, për saktësinë e të cilave unë vë dorën në zjarr. Ja se çfarë kishte ndodhur:

E premte, 13 korrik 1848.

Herët në mëngjes zoti Godfri shkoi për të thyer një çek në një bankë në rrugën «Lombardi». Kur po dilte te dera, u gjend ballpërballë me një të panjohur. Këmbyen disa fjalë mirësjelljeje, duke e lënë shoshëqin të dilte i pari. Iu përkulën njeri-tjetrit dhe u larguan secili në punë të vet.

Ju bëjmë të ditur paraprakisht se zotëria i mirësjellshëm kishte qënë zoti Luker nga Lambeti; të ndjekim pas tani zotin Godfri që kthehej në shtëpinë e tij në Kilbern. Në korridor po e priste një djalë i veshur keq, por i sjellshëm dhe i pashëm. Ky i dha një letër, duke i thënë vetëm se ia dërgonte një zonjë e moshuar. E la të lirë djalin dhe u mor me leximin e letrës. Shkrimi ishte i panjohur. E ftonin të vinte në një shtëpi në rrugën «Nortumberland», ku s'kishte shkelur ndonjëherë. Zonja plakë i premtonte ndihma bujare bamirësie nëse ky iu përgjigjej kënaqshëm disa pyetjeve të saj. Ia thoshte emrin dhe shtonte me keqardhje se qëndrimi i pakët këtu në Londër nuk i dha mundësinë të takohej e të bisedonte me filantropin e shquar, të cilit ka nderin t'i drejtohet me këtë letër.

Zoti Godfri, si i krishter i vërtetë, u nis menjëherë për në rrugën «Nortumberland». Një person me pamje njeriu të respektueshëm i hapi derën dhe, me të dëgjuar emrin e zotit Godfri Ebluajt, e shoqëroi për në katin e parë. Dy gjëra të jash-tëzakonshme ia tërhoqën vëmendjen: era e indërshasë e përzier me atë të kamforës si dhe një libër i madh mbi tryezë i mbushur me vizatime e skica indiane. Po e shfletonte me shpinën të kthyer nga dera kur befas, pa zhurmën më të vogël, e mbërthyen që prapa prej gryke. Vuri re vetëm se krahu i keqbërësit ishte i zeshkët, pastaj në çast i lidhën sytë, i shtupuan gojën dhe e përplasën në dysheme. Një tjetër i kontrolloi xhepat dhe gjithkund nga koka deri te këmbët. Tërë kjo dhunë u krye në heshtje të plotë. Pastaj e ulën në karrige dhe ia lidhën fort duar e këmbë. U bind që e kishin lënë vetëm në dhomë. Kaloi njëfarë kohe dhe zotit Godfri i zuri veshi një si fëshfë-

rimë fustani, pastaj një britmë gruaje. Ca këmbë burrash u ndien nëpër shkallë dhe pas pak ky ndjeu që gishtat e dikuajt po e zgjidhnin. Edhe shtupën ia hoqën nga goja. U habit shumë, kur pa një çift bashkëshortësh të mbajtur për bukuri dhe thirri:

— Ç'do të thotë kjo?

Bashkëshortët panë përreth dhe iu përgjigjën:

— Ishte pikërisht kjo pyetje ajo që po gatiteshim t'ua bënim juve, zotëri.

Të zotët e shtëpisë i bënë të ditur zotit Godfri se katin e parë dhe të dytë dje ua kishte zënë me qira një zotëri me pamje njeriu të respektueshëm, pikërisht ai që i kishte hapur derën. Kishte thënë se i zinte për disa fisnikë indianë, miq të tij, që vinin për herë të parë në Angli. Para pak kohe të tre këta të huaj, të shoqëruar nga miku i tyre anglez, kishin pritur një zotëri të panjohur në katin e parë dhe, meqë vetë këta sapo kishin dalë nga shtëpia, bashkëshortëve u qe dukur e çuditshme që atë të panjohurin e kishin lënë vetëm brenda. Pasi qenë këshilluar me njeri-tjetrin, kishin vendosur të shihnin, mos kishte ndodhur gjë. Ç'kishte ndodhur, lexuesi tanimë e di.

Asgjë nga sendet e zotit Godfri: as ora, as qosteku, as qeseja me para e as çelësat, nuk ishin prekur. Letrat që kishite pasur me vete dhe blloknoti ishin kontrolluar me kujdes, por qenë lënë të pacënuara. Edhe orenditë e shtëpisë nuk qenë prekur. Kishin marrë me vete vetëm librin e madh me ilustrime indiane dhe asgjë më tepër.

Ç'donte të thoshte tërë kjo?

Por lypset lënë për një hop zoti Godfri në rrugën «Nortumberland» për të parë ç'i ndodh në një tjetër shtëpi zotit Luker.

Kur doli nga banka, zoti Luker shkoi për të kryer ca punë të vetat në anë të ndryshme të Londrës. Në shtëpi gjeti një pusullë që i thanë se para pak kohe ia kishte lënë një djalë. Shkrimi edhe këtu ishte i panjohur, por përmendej emri i një klienti të zotit Luker nga një qytet tjetër. Ky i bënte të ditur se e kishin thirrur pa pritur e pa kujtuar të ishte në Londër, se kishte zënë dhomë në sheshin «Alfred», Totenhem-Kurt-rod dhe dëshironte ta takonte sa më shpejtë që të ishte e mundur zotin Luker për punën e një blerjeje që kishte ndër mend të bënte. Ky zotëri merrej me koleksionimin e antikave të Lindjes dhe

vite me radhë kishte qënë klient bujar i zotit Luker në Lambet. Zoti Luker pa e zgjatur i hipi karrocës dhe u nis. Po ajo që i ndodhi zotit Godfri në «Nortumberland», u përsërit me zotin Luker në sheshin «Alfred». Me një ndryshim të vetëm: sendet e nxjerra nga xhepat e zotit Luker dhe të hedhur andej-këndej qënë aty, përveç një shkrese që ishte zhdukur. Ishte fatura e një diçkaje shumë të çmuar, që zoti Luker ia kishte dhënë për ta ruajtur bankierëve të vetë. Për kusarët ajo ishte e pavlefshme, sepse sendi i çmuar duhej t'i jepej domosdo në dorë të zotit. Sapo e mori pak veten, zoti Luker nxitoi për në bankë se mos vjedhësit, duke mos e ditur atë kusht, paraqiteshin aty me faturën. Por në bankë s'i kishte parë njeri, as atë ditë e as më pas. Miku anglez merrte vesh nga faturat dhe, me sa dukej, i pati paralajmëruar për gjithçka.

Që të dy viktimat qënë paraqitur në polici, qënë bërë hetime të kujdesshme, të menjëhershme. Qe bërë përfundimi se keqbërësit kishin patur si synim grabitjen e sendeve me vlerë, por të dhënat, siç duket, qënë të cinguar. Shihej qart se nuk kishin qënë në dijeni nëse zoti Luker e kishte dorëzuar sendin e çmuar vetë apo jo vetë, sa për të varfrin e të mirësjellshmin zotin Godfri, ky e kishte pësuar vetëm ngaqë fare rastësisht kishte shkëmbyer me të ato fjalë për mirësjellje te dera e bankës.

Shkova te tetoja Verinder në shtëpinë e parkut «Montegy» të martën para dite. Më priti me atë përzemërsinë e saj karakteristike, por menjëherë më ra në sy që në atë shtëpi nuk ishte gjithçka në rregull. Tetoja rrinte-rrinte dhe hidhte ca shikime të shqetësuar nga e bija. Kjo seç kishte një si tronditje dhe nervozizëm që e bënë të dukej si në ethe.

Pas çajit tetoja i tha:

— Mos harro, Reçëll, mjeku të ka lënë porosi që pas buke të lexosh e qetë diçka shtritur.

— Po shkoj në bibliotekë, mama, — iu përgjigj kjo. — Po të vijë zoti Godfri, më thërrisni. Dua të di gjithçka për ç'i ndodhi në rrugën «Nortumberland».

E puthi të ëmën në ball dhe pa nga unë.

— Lamtumirë, Klak! — shqiptoi pa sajdi. (Kur mbetëm vetëm, tetoja më tregoi historinë e tmerrshme të diamantit indian. Më tha se do i pëlqente që tërë ç'ngjau të ruhej në fshe-

htësi. Por kjo s'u arrit dhe s'mund të arrihej).

Në këtë e sipër shërbëtori hapi derën dhe bëri të ditur se kishte ardhur zoti Godfri Ebluajt.

2.

Kishte ardhur në kohën e dëhur. Hyri jo shumë vrulltas që të mos na trembëte, por jo dhe shumë ngadalë që të na de-tyronte të prisnim.

— Thirrëni të vijë zonjushën Verinder, — i tha zonja shërbëtorit. — I thoni që zoti Ebluajt është këtu.

S'vonoi dhe në dhomë hyri zonjusha Verinder. Vrapoi drejt zotit Godfri me fjalët:

— Gëzohem shumë që ju shoh, Godfri! Sa keq që nuk paskeni marrë me vete edhe zotin Luker! Ju dhe ai sot për sot jeni njerëzit më interesantë në Londër. Sidoqoftë, na e tregoni me të tëra hollësitë atë historinë në rrugën «Nortumberland». E di, ca gjëra gazetat nuk i përmendën.

— E shtrenjta Reçëll, — i foli i përgjyruar zoti Godfri. — Gazetat e kanë treguar gjithçka dhe ku e ku më mirë se mund të ta bëja unë.

— Godfri thotë se sikur po i japim ca si shumë rëndësi kësaj çështjeje ne, — vuri në dukje tetoja. — Madje sapo na tha se as që donte të fliste për të.

— E pse?

Reçëlli e bëri këtë pyetje me sy të zgurdulluar, të ngulur në fytyrën e zotit Godfri.

— Ju, në atë mënyrën tuaj s'jeni djalë i keq, Godfri, — vazhdoi kjo. — Por jam e bindur që në personin tuaj nuk ka aspak madhështi; s'besoj që jeni trim, dhe kam bindjen se nuk doni të flisni për atë ngjarjen në rrugën «Nortumberland» i nisur nga shkaqe vetjake. Dua t'i di këto shkaqe.

— Shkaku është fare i thjeshtë dhe thuhet lehtë, — iu përgjegj ky me një zemërgjerësi bujari. — Më ka ardhur në majë të hundës e gjithë kjo.

— Në majë të hundës? I dashur Godfri, do ju bëj një vërejtje.

— Ç'vërejtje?

— Ju qëllon të qëndroni gjatë në shoqërinë e grave. Keni bërë zakon, lidhur me këtë, të llogotisni gjepura dhe të gënjeni vetëm i nisur nga kënaqësia për të gënjyer. Açik ju atje s'keni si i thoni gjërat. Dua t'ju detyroj të jeni transparent me mua. Pa uluni këtu. Mezi ju prisja që t'ju bombardoj me pyetje, të cilave shpresoj, se do i përgjigjeni pa dredhuar.

Thuajse e hoqi hosh nëpër tërë dhomën për te dritarja që drita t'u binte në fytyrë. Pashë nga tetoja. Kjo qëndronte si e ngrirë, me sa dukej, as që kishte ndër mend të ndërhynte. S'e kisha parë kurrë në këtë gjendje të topitur. Ndërkaq Reçëlli po e bombardonte me atë breshërinë e pyetjeve, pa u drojtur fare nga prania e së jëmës dhe imja.

— Policia s'ka arritur dot të zbulojë gjë Godfri?

— Jo.

— Them se ata të tre që ju ngritën grackë janë po ata që ia punuan të njëjtën gjë edhe atij Lukerit?

— Nuk ka as dyshimin më të vogël se kështu është, e dashur Reçëll.

— Dhe asnjë gjurmë e tyre nuk është gjetur?

— As edhe një.

— Mendohet të jenë pikërisht ata indianët që erdhën edhe atje në çiflig?

— Ka nga ata që këtë kështu e mendojnë.

— Po ju si e mendoni?

— E dashur, më lidhën sytë para se të arrija t'u shihja fytyrat. E ç'mund të them pas kësaj?

Pa e prishur terezinë zonjusha Verinder vazhdoi breshërinë e pyetjeve:

— Dua të di diçka për atë zotin Luker, Godfri.

— Ja edhe këtë kërkesë tuajën s'kam si e plotësoj; s'di asgjë për atë njeri.

— E keni pas njohur para atij takimit në bankë?

— Jo.

— Po më pas?

— Po, kur na morën të dy në pyetje në polici, në fillim veç e veç, pastaj bashkë.

— Zotit Luker, me sa di, i vodhën faturën që kishte marrë nga bankieri i tij.

— Ç'faturë ishte?

— Fatura e një sendi të çmuar që e kishte lënë për ta ruajtur në bankë.

— Kështu shkruan edhe gazetatat, por në rast se kjo është e mjaftueshme për gjithfarë lexuesish, për mua jo. Në atë dëftesë me siguri ka qënë e shkruar se për ç'send të çmuar ishte fjala.

— Kam dëgjuar Reçëll, se aty asgjë nuk ka qënë shkruar. Di vetëm që ai send i çmuar i përkiste zotit Luker, mbante vullën e tij dhe u dha për t'u ruajtur me kusht që t'i kthehej atij në dorë, ja kjo është e gjitha sa di për këtë çështje.

Reçëlli heshti për një hop, pa nga e ëma dhe psherëtiu. Pastaj pa përsëri nga zoti Godfri dhe vazhdoi:

— Se më duket që ca çështje tonat private u përfolën nëpër gazeta?

— Me pikëllim duhet ta pranoj që kjo është e vërtetë.

— Dhe ca njerëz fyçkë, krejt të huaj për ne, përpiqen të hedhin ca ura ndërmjet asaj që ndodhi në shtëpinë tonë në Jorkshir dhe gjithë sa ndodhi pas asaj këtu në Londër.

— Druaj se kërsëria e hallkut këtu dhe është përqëndruar.

— Ata që thonë se tre të panjohurit që ju kontrolluan ju dhe zotin Luker janë po ata indianë, që ishin atë natë në çiflig, thonë se edhe ai sendi me vlerë...

Reçëllit i ngeci fjala në grykë. I ra një çehre e verdhë. Flokët korb të zinj e bënë këtë zbehti aq të tmerrshme sa që pandehëm mos i binte të fikët, kur i ngeci ashtu fjala. Zoti Godfri bëri të ngrihej. Tetoja e luti të bijën t'i jepte fund kësaj bisede.

— Godfri, mos luani nga vendi... Mama, s'keni përse trembeni për mua...

Iu drejtua përsëri zotit Godfri. Me një këmbëngulje të çuditshme iu kthye frazës së papërfunduar dhe shqiptoi:

— Ma thoni troç, Godfri: a flitet që ai sendi i çmuar i zotit Luker është **Guri i Hënës**?

Sapo u përmend diamanti, zoti Godfri u pre: fytyra iu nxi, tërë qënia e tij u egërsua. Përgjigja që i dha s'që tjetër veçse indinjatë e zemërim.

— Flitet posil! — thirri. — Ka nga ata që e akuzojnë zotin

Luker për mashtrim nisur nga interesa vetjake. Veç ai është betuar dhe vazhdon të betohet se kurrën e kurrës s'ia kanë zënë sytë e as veshët atë Gurin e Hënës. Kurse këta të poshtër, pa kurrfarë faktesh, i thonë se ka arsye ta fshehë këtë. «S'duam as të dëgjojmë për atë betimin e tij!» — thonë. Turp e marre!

Gjatë kohës që ky fliste, Reçëlli e shihte në mënyrë të çuditshme, vështirë të thuhet sa të çuditshme. Kur ky mbaroi, ajo i tha:

— Po të mbajmë parasysh që ju zotin Luker fare pak e njihni, të habit pasioni me të cilin e mbroni, Godfri.

Ky iu përgjigj:

— Më duket, Reçëll, se unë kurdoherë me pasion i mbroj ata që të tjerët i nëpërkëmbin.

Zonjusha Reçëll nxorri ca tinguj shpërfillës dhe i qeshi mu në fytyrë.

— Ruajini këto fraza fisnike për atë Komitetin e grave bamirëse, Godfri. Jam e bindur që skandali rreth emrit të Luke-rit nuk ju la pa ju fshikulluar edhe ju.

— Reçëll, moj bijë, — ndërhyri e pikëlluar tetoja. — Ti nuk ke asnjë të drejtë të flasësh kështu!

— Po nuk është se kam parasysh ndonjë gjë të keqe, moj mama. Këtë e thashë nga dashamirësia. Duroni edhe një minutë e keni për ta parë.

Ia nguli përsëri shikimin zotit Godfri, por kësaj here me një shprehje kaqardhjeje të thellë në fytyrë madje e mori edhe nga dora.

— Jam e sigurt se e di arsyen e mos dëshirës suaj për të folur në këtë temë me mamanë dhe me mua. Një rastësi fatkeqe e vuri emrin tuaj përbri emrit të zotit Luker në sy të njerëzve. Sapo zutë ngoje ato thashethemet skandaloze rreth personit të tij. A s'më thoni, po për ju ç'thashetheme skandaloze qarkullojnë?

— Mos ma bëni këtë pyetje, Reçëll! — i tha. — E mira e të mirave është ta harrojmë këtë... vërtet, kjo do ishte gjëja më e mirë!

— Këtë unë dëshiroj ta di! — thirri ajo me tërbim.

— Përgjigjiu asaj pyetjeje, Godfri, — u përzie në bisedë tetoja. — S'ka gjë më dëmprurëse për të tani se sa heshtja juaj.

Zoti Godfri u përlot. Me përdëllim e lutje, ia drejtoi pas-taj sytë zonjushës Reçëll dhe shqiptoi më në fund ato fjalët fatale.

— Në ngulni aq shumë këmbë që ta dini, Reçëll, qarkulloj-në fjalë që **Guri i Hënës** është dhënë në bankë për ruajtje nga zoti Luker, kurse unë jam ai që ia paskam dhënë të ma ruaj.

Brofi me një rënkim të thellë. Ajo e shihte me një pamje të tillë, sa që s'munda të mos them me vete: mos u çmend kjo vajzë?

— As edhe një fjalë më shumë! Mos guxoni të më prek-ni! — bërtiti duke u çapluar pas si ndonjë egërsirë kafazi! — Tërë kjo për fajin tim! Unë jam ajo që duhet ta vë në vend çdo gjë! Se që vetë unë e sakrifikova veten, kjo është e drejta ime. Por ta shoh me sytë e mi si po merret më qafë një i pafaj-shëm dhe ta ruaj këtë fshehtësi duke ia shkatërruar atij jetën? O Zot! Kjo është e tmerrshme. Ja, kjo s'mund të durohet.

Tetoja u çua paksa nga karrigia dhe përsëri u ul. Më thi-rrri me zë të shuar duke më treguar ilaçin me pikë që gjendej në një kanistër mbi tryezë.

— Shpejt! — më pëshpëriti. — Gjashtë pika në një gotë ujë. Reçëlli s'duhet ta shohë!

Në ca rrethana të tjera do të më habiste një porosi e tillë, por tani s'kishte kohë për të menduar, duhej bërë si më thanë. Zoti Godfri më ndihmoi ta bëja këtë fshehtas Reçëllit, duke i folur në qoshen tjetër të dhomës fjalë ngushëllimi:

— Epo, epo, sikur jemi duke e zmadhuar ca... — dë-gjova t'i thoshte. — Emri im aspak s'është përlyer, s'mund ta përlyente një shpifje aq kalimtare. Pas një jave tërë kjo do ha-rrohet. E lëmë më mirë këtë bisedë.

Zonjusha Reçëll edhe pas këtij gjesti shpirtmadhësie vazh-donte të ngulte këmbë në të sajën.

— Më duhet domosdo t'ia pres rrugën kësaj shpifjeje, — tha. — Mama, zonjusha Klak, më dëgjoni se ç'do ju them! Unë e di kush e mori **Gurin e Hënës**. E di... — I shqiptoi me një the-ksim të fortë këto fjalë dhe përplasi duart me zemërim. — **E di që Godfri Ebluajt është i pafajchëm!** Më çoni në gjyq, Godfri! Më çoni, jam gati të betohem për këtë.

Tetoja më kapi nga duart dhe më pëshpëriti:

— Bëni që të mos më shohin si ndonja dy minuta. Mos e lini Reçëllin të më shohë.

Më kallj datën mavijosja e fytyrës së saj. E vuri re që u tremba

— Pas dy minutash çdo gjë ka për të qënë në rregull. — me bëlbëzoi përsëri dhe zuri të presë me sy të mbyllur për mirësimin.

Ndërkohë dëgjoja si i fliste zoti Godfri zonjushës Reçëll:

— Emri juaj nuk duhet të përzihet më në këtë çështje. Reputacioni juaj, e shtrenjta Reçëll, është tepër i shenjtë dhe duhet të ruhet i papërlyer. Kjo është kryesore.

— Reputacioni im, — qeshi tërë nervozizëm. — Po mua, Godfri, më akuzojnë po ashtu si dhe ju. Dedektivi më i mirë i Anglisë është i bindur që e kam vjedhur unë diamantin tim. Pyeteni po të doni dhe do ju thotë që e kam lënë peng për të larë ca borxhe të fshehta që paskam!

Heshti pak, vrapoi përmes dhomës dhe u lëshua në gjunjë para së jëmës:

— O mama! Mama! Unë me siguri që jam çmendur! Se ja, as tani s'po e zbuloj të vërtetën!

Ishte kaq e tronditur saqë s'e vuri re as gjendjen e së jëmës. Brofi përsëri në këmbë dhe u gjend sërish pranë zotit Godfri.

— S'kam për ta lejuar që ju..., që një njeri të pafajshëm ta akuzojnë e ta çnderojnë për fajin tim! Nëse nuk dëshironi të më shpini te gjqtari, atëherë uluni e shkruajeni që tani deklaratën për pafajsinë tuaj dhe unë kam për ta firmosur në vend. Bëni kështu si po ju them, ndryshe do e jap të botohet në gazeta, do të dalë e do thërras në rrugë.

Dukej që s'ishte fare në vete. Godfri zemërgjerë zuri ta qetësonte dhe, pasi mori një fije letër, u vu të shkruante deklaratën. Ajo e nënshkroi me një ngut të ethshëm.

— Tregojeni gjithkund dhe mos mendoni fare për mua, — i tha duke i zgjatur letrën. — Druhem, Godfri, se në mendimet për ju s'kam qënë e drejtë. Ju nuk jeni aq egoist, saç pata menduar, jeni ku e ku më i mirë. Ejani sa herë që të mundeni; do të bëj çmos që ta shlyej padrejtësinë ndaj jush.

Ajo i zgjati dorën. Zoti Godfri ia puthi dhe iu përgjig me zë të ëmbël por të dridhur:

— Do të vij, e shtrenjtë, vetëm me një kusht që kështu e tutje kurrë të mos flasim për këtë send të urryer.

Para se ndonjëri prej nesh të thoshte diçka, u dëgjua një e trokitur e fortë në derë. Pashë në dritare një pajton me tre zonja të veshura me aq guxim, saqë kurrë në jetën time s'më ka rastisur të shihja gjë tjetër të ngjashme.

Reçëlli u rrënoqeth dhe erdhi në vete. Iu afrua së jëmës dhe i tha:

— Kanë ardhur të më marrin për të parë ekspozitën e luleve. Një fjalë, mama, para se të shkoj: mos të hidhërova gjë?

Pikat e kishin bërë punën e tyre. Të gJORËS teto i qe kthyer ngjyra e mëparshme e fytyrës.

— Jo, aspak, moj shpirt, — i tha. — Shko me ato shoqet dhe argëtohu.

Vajza iu përkul dhe e uthi.

Qëndrova te dera derisa Reçëlli doli nga dhoma. Sytë i qenë mbushur me lotë. Vura re se zoti Godfri diç kërkonte nëpër dhomë. S'arrita t'i ofroja ndihmën time, kur e gjeti ç'kërkonte. Iu afrua tetos me deklaratën në një rën dorë dhe me kutinë e shkrepseve në dorën tjetër.

— E shtrenjta teto, një komplot i vogël, — tha. — E shtrenjta zonjusha Klak, një gënjeshtrë e shenjtë e pranueshme madje edhe nga rigoroziteti juaj moral! Ju lutem, të mos ia davaritni Reçëllit atë bindjen që e mirëprita therorinë zemërgjerë, me të cilën ajo nënshkroi këtë letër. Ju lutem të jini dëshmitare të asgjësimit në praninë tuaj të kësaj deklarate, para se të dal nga kjo shtëpi!

Ndezi një fije shkrepse dhe e dogji letrën mbi taketuken përsipër tryezës.

— Bezdia e vockël që m'u shkaktua s'është veçse gjepur, kryesore — të ruhet i papërlyer emri i saj nga fëlliqësitë e turmës. Ja! Kjo tokicë e pafajshme hiri dhe, Reçëlli e dashur aq e ndjeshme, kërkush nuk ka për ta ditur këtë që bëme. Ç'ndjenja vallë provoni? Miq të shtrenjtë, ç'ndjenja provoni, de? Sa për mua, e ndiej veten aq të fthilluar, si një djalkë miturak.

Një rën dorë ia zgjati tetos, tjetrën mua. Shkëlqente nga hareja. Sakaq doli.

Kur mbeta vetëm me zonzjën Verinder, kuptohet që ia hapta llafin për sikletin, i thashë se më habiti që e mbante të fshehur nga e bija gjendjen shëndetësore.

— Zonjusha Klak, ju prekët kësisoj, pa ndonjë paramendim, kuptohet, një gjë tepër të rëndë.

U ngrita dhe bëra të dalë. Zonja Verinder më mbajti dhe këmbënguli që të ulesha.

— Rastësisht zbuluat një të fshehtë që ia kam besuar vetëm motrës sime, zonzjës Ebluajt, dhe juristit tim, zotit Bref, askujt tjetër. Them se s'kanë për të qënë kundër pranisë suaj, kur t'ua bëj të ditur si qëndron puna. A jeni e lirë sot, zonjusha Klak? Atëherë, a pranoni të qëndroni këtu me mua edhe ndonjë orë? Do të mësoni diçka që do t'ju hidhërojë. Mandej do t'ju kërkoj një shërbim, në rast se nuk jeni kundër.

Doemos që i shpreha tërë gadishmërinë time.

— Të presim, zoti Bref do jetë këtu në ora pesë. Ju mund të jeni njëra nga dëshmitaret e nënshkrimit të testamentit tim.

Testamenti i saj! M'u kujtuan ato pikat e ilaçit, m'u kujtua ajo çehreja e mavijosur. Mendja më shkoi për të keq. E fshehta e tetos pushoi së qëni për mua e fshehtë.

3.

— Kam kohë që ndihem fare keq, Klak, — më tha, — dhe, gudi ta them, por kam pandehur se do më kalontë. E dini, be-soj, që Reçëllin e solla në Londër për t'u këshilluar me mjekët. E vizitova te dy doktorë të njohur. Njërën e kemi patur mjekun e familjes që në të gjallë të tim shoqi. Mbas mbaroi së shkruari recetën për Reçëllin, më tha se dëshironte të fliste vetëm për vetëm me mua. Pandeve se do të më jepte ndonjë porosi të veçantë për time bijë, kur me një pikëllim të pafshehur në fytyrë, më tha: «Ju shoh, zonja Verinder, jo thjesht me syrin e mikut por edhe të mjekut. Them se konsulta mjeksore është ku e ku më e domosdoshme për ju sesa për vajzën tuaj.» Më bëri një vizitë tjetër në shtëpi, bashkë me atë shokun e tij, kur nuk ishte Reçëlli. Përfundimin në të cilin kishin arritur, ma bënte

të ditur pa më alarmuar. Thanë se sëmundja e pakonstatuar më parë, ka marrë përmasa kërcënuese dhe tani u ka dalë nga kontrolli. Paskam më shumë se dy vjet që qënkam me zemër, por që simptoma kërcënuese nuk më janë shfaqur. Kjo ma paskej shka ërruar shëndetin. Mund të zgjas edhe disa muaj, por mund të vdes edhe sot, asgjë të saktë për këtë mjekët nuk mundën të më thoshin. Kuptohet që u trondita shumë, por tanimë i jam nënshtruar fatit, po bëj çmos për të lënë në rregull punët. Dua vetëm një gjë: Reçëlli të mos e marrë vesh këtë. Ajo do bëjë fajtor shqetësimin nga humbja e diamantit dhe do ta rëndojë veten. Mirëpo mjekët qenë të një mendjeje se sëmundja më paska filluar dy a tre vjet më parë. Them se do ta ruani në fshehtësi gjithë sa ju thashë. E shoh që u pikëlluat dhe jeni duke marrë pjesë në këtë fatkeqësi timen.

S'kaloi shumë dhe erdhi zoti Bref, juristi i zonjës Verinder.

— Edhe ju qënkeni këtu? — më pyeti.

— Tetoja më tha se do nënshkruaj testamentin, — iu përgjigja, — dhe që kaq e mirë saqë m'u lut të isha edhe unë e pranishme si dëshmitare.

— Ashtu, ë? Epo, zonjusha Klak, moshën e keni goxha, s'jeni miturake, de, dhe ndonjë interes vetë ju për këtë testament nuk keni. Si ju shkojnë punët me atë Komitetin e Bami-rësisë? Si e ndjen veten miku juaj, zoti Godfri Ebluajt pas atij dushit të ftohtë që i dhanë ata banditët në rrugën «Nortumberland»? Boll hyqajete kallzojnë për atë zotëri, shef të bami-rësisë këtu tek ne!

— Edhe unë diç kam dëgjuar, zotëri, veç mund të them se gënjeshtër më të ndyrë se tërë atë thashetheme s'ka parë bota, — i foli e indinjuar nga mënyra si më foli për moshën dhe interesin tim lidhur me testamentin, por sidomos për zotin Godfri.

— Sigurisht ju i besoni mikut tuaj, por të bindet bota s'është gjë e lehtë. Se ai ka qënë në atë shtëpi natën kur humbi diamanti dhe që i pari që u largua nga ajo shtëpi për në Londër. Po ata indianët ç'bëjnë, thoni ju, kur i liruan nga burgu i Frizingolit? Shkojnë drejt e në Londër dhe ndjekin hap pas hapi zotin Luker. Ky nga frika depoziton sendin e çmuar

në bankë, e depoziton në fshehtësi. por indianët dhelpërakë e morën vesh. E zënë dhe e kontrollojnë, veç jo vetëm atë, edhe zotin Godfri Ebluajt. E përse? Ky thotë se dyshuan pas asaj bisedës së mirësjelljes të dera e bankës me zotin Luker. Çfarë absurditeti! Ka vetëm një përgjigje për arsyen që indianët vendosën të kontrollojnë edhe atë: ky ka lidhje se sendin e çmuar njëlloj si edhe zoti Luker. Duke mos e ditur saktë se të cili nga të dy mund të gjendej, indianët e kontrolluan si njërin edhe tjetrin.

— S'kam si debatoj me një jurist të sprovuar si ju, zoti Bref, — i thashë. — Por si mund të lihet jashtë vemendjes mendimi i një dedektivi aq famëmadh siç është zoti Kaf, i cili dyshon për një person, për zonjushën Verinder.

— Për mua dedektivi Kaf s'ka fare të drejtë. Sikur ta njihnte zonjushën Reçëll ashtu si e njoh unë, ky duhej të dyshonte te të gjithë në atë shtëpi përveç asaj natyrisht. E di që s'është pa të meta ajo vajzë: është e mbyllur, kokëngjeshur, aspak nuk ngjan me moshataret, veç është në të njëjtën kohë shpirtqelëbar, zemërbardhë, fisnike, madje jashtë mase e tillë. Në thëncin faktet një gjë, kurse zonjusha Reçëll një tjetër, unë i besoj asaj që thotë kjo vajzë, zonjusha Klak!

— Atëherë, më lejoni t'ju bëj të ditur, zoti Bref, se zoti Godfri Ebluajt ishte në këtë shtëpi para dy orësh dhe pafajsia e tij e plotë lidhur me zhdukjen e **Gurit të Hënës** u pranua nga vetë zonjusha Verinder me fjalë nga më të fuqishmet që kam dëgjuar ndonjëherë nga goja e **ndonjë** vajze të re.

Zoti Bref u çua vrulltas dhe shqeu sytë. Qëndrova fare e qetë aty ku isha dhe i kallzova gjithë sa kishte ndodhur në këtë shtëpi para pak kohe.

— Në qoftë kështu, pafajsia e zotit Godfri Ebluajt për mua është e padiskutueshme. Na paskan mashtruar ca dukuri të jashtme. Do ta hedh poshtë çështjen kundër atij njeriu publikisht në ndonjë gazetë.

Më ktheu krahët dhe nisi ecejaket nëpër dhomë.

— Veç më lejoni të bëj një supozim lidhur me atë mendimin e shprehur nga ju për njerëzit që qenë atë natë në atë shtëpi, zoti Bref. Më lejoni tju kujtoj se aty ka qenë edhe zoti Frenklin Blek.

Zoti Bref u largua nga dritarja, u ul në karrige përkarshi meje dhe ma qepi shikimin të shoqëruar nga një buzëqeshje hidhnake.

— S'bëkeni për gjyqtare, zonjusha Klak, — vuri në dukje mendueshëm. — Ju nuk ditkeni ta përmbani vrullin.

— Druhem se s'po arrij dot ta kuptoj ç'doni të thoni me këtë, zoti Bref, — iu përgjigja me përlulesi.

— Po ju, zonjushë, e dini që zoti Frenklin Blek është kanakari im. Veç kjo asgjë s'do të thotë. Po mundohem ta shoh çështjen me syrin tuaj. Është e vërtetë që zotin Ebluajt e rrethova me qarkun e dyshimit nisur nga po ato argumente që mund të përdoren edhe për të dyshuar zotin Blek. Atëherë mirë; ta vëmë në dyshim edhe atë. Po përse vallë duhej ta vidhte atë diamantin?

— Borxhet që ka zoti Frenklin Blek i dinë të gjithë, — i thashë.

— Kurse borxhet e zotit Godfri Ebluajt ende s'u janë bërë të ditura njerëzve. Drejt po flisni. Por si i ngarkuar me drejtimin e punëve të zotit Frenklin Blek, më lejoni t'ju them se shumica e kreditorëve të tij, duke e ditur se çfarë pasurie ka i jati, janë të kënaqur me marrjen e përqindjes dhe të qetë presin t'u kthehen borxhet. Dhe ajo që është më kryesore, nga goja e zonjës Verinder kam dëgjuar se e bija po bëhej gati të fejohej me zotin Frenklin Blek tamam kur ai diamant ogurzi u zhduk nga shtëpia e tyre. E përse i duhej ky **Guri i Hënës**?

— Shpirti i njeriut është pus i thellë, — i thashë. — Kush ia gjen fundin?

— Ta zëmë se e bëri këtë ngaqë është njeri i shprishur... Pra e vodhi, po pse atëherë të tregohej aq i zellshëm që diamanti të gjendej? Mund të thoni se ka qënë dinakëri nga ana e tij, e ka bërë për të larguar dyshimin. Kurse unë them që atë kërkush nuk e dyshonte. Aq më tepër që nga ky shkak të pri-shet me vajzën që po bëhej gati ta merrte për grua. Absurditet e shkuar absurditetit. Mund të thuhet, zonjusha Klak, se çështia e atij diamantit sotpërsot ka ngecur në qorrso-kak. Se pafajësia e Reçëllit as që vihet në dyshim, pafajësia e zotit Ebluajt është e padiskutueshme, kurse pafajësia e Frenklin Blekut, siç e thamë, është krejt e evidente. Por ama jemi të bindur se dikush e ka sjellë **Gurin e Hënës** këtu në Londër dhe ai gje-

ndet i fshehur nga zoti Luker apo bankieri i tij. Asnjë përvojë në një rast si ky s'të hynë në punë. I ka çoroditur që të gjithë...

Por jo, jo të gjithë. Dedektivi Kaf nuk ishte i çoroditur... Desha ta zë ngoje me shumë kujdes këtë fakt, duke protestuar energjikisht kundër mendimit se dëshiroja të hidhja baltë mbi emrin e zonjushës Reçëll, por hyri shërbëtori dhe tha se mjekët kishin ikur dhe tetoja po na priste.

Debati ynë këtu u mbyll. Morëm ç'kishim dhe shkuam në dhomën e zonjës Verinder.

4.

Ceremonia e nënshkrimit të testamentit zgjati shumë më pak nga ç'e prisja. U bë çdo gjë me një shpejtësi aspak të hijshme. Thirrën një shërbëtor si dëshmitar të dytë dhe në çast i dhanë penën tetos. Pas dy minutash gjithçka kish marrë fund.

— Edhe ju do të keni pjesën që ju takon, — më tha tetoja kur mbetëm vetëm.

— Më lejoni tani të largohem, e dashur teto, — i thashë, — që të mund të pushoni ca.

Të nesërmen, kur po afronte koha e ngrënies së mëngjesit, vura kapelen dhe mora rrugën për në parkun «Montegy», në shtëpinë e tetos Verinder.

Kur po kaloja para dhomës së bibliotekës, më zunë veshët bisedën e një djali me një vajzë: ishte Godfri Ebluajt me Reçëllin.

— A jeni i sigurt, Godfri, që më dashuroni aq shumë siç po thoni?

— A jam i sigurt! Më lejoni, Reçëll, t'ju them disa fjalë për gjendjen time të tanishme: e kam humbur interesin për gjithçka në botë përveç jush. Më ka ndodhur një i tillë transformimi, që as vetë s'jam në gjendje ta shpjegoj. Tërë ato punë bamirësie më kanë ardhur në majë të hundës.

— Ju sapo u rrëfyet para meje, — i tha ajo. — Më lejoni tani mua t'ju bëj të njëjtën gjë që të mund ta gjykoni gjithçka si duhet.

Godfri u rrënqeth. U rrënqetha edhe unë. Me ç'dukej që të dy pandehëm se tani do hapej sekreti i **Gurit të Hënës**.

— A më besoni po t'ju them se para jush qëndron vajza më fatkeqe në botë? Kjo është më se e vërtetë, Godfri. A mund të ketë për njeriun gjë më fatkeqe se vetëdija e humbjes së respektit ndaj së vërtetës? Ja se në ç'gjendje që jam tani!

— Po a keni vallë arsye për këtë?

— E ku e dini ju që nuk kam?

— E di ngaqë ju njoh. Heshtja që keni ruajtur, e dashura Reçëll, nuk ju ka ulur aspak në sytë e miqve tuaj të vërtetë. Zhdukja e asaj dhurate të shtrenjtë për ditëlindje mbeti një enigmë e çuditshme; lidhja juaj e pakuptueshme me këtë ngjarje mund të duket edhe më e çuditshme...

— E keni fjalën për **Gurin e Hënës**, Godfri? M'u duk se ju atë keni parasysh kur jeni duke folur kështu. Për zhdukjen e atij diamanti mund të dëgjoj pifte pa m'u cënuar aspak dinjiteti vetjak. Nëse zhdukja e diamantit do të zbulohet ndonjë herë, ka për t'u bërë e qartë se mora mbi vete një përgjegjësi të tmerrshme, se mora përsipër ruajtjen e sekretit të kësaj çështjeje, por ka për t'u dukur qart dhe që vetë unë nuk kam fare faj! Ju nuk më kuptuat se ç'desha të them, Godfri. Duhej të isha shprehur më shkoqur. Po mundohem ta bëj këtë me çdo kusht. Ta zëmë se ju keni rënë në dashuri me ndonjë grua tjetër...

— Po?

— Ta zëmë se u bindët që ajo grua këtë asfare nuk e meriton. Ta zëmë se u bindët plotësisht që për ju është thjesht poshtërim çdo mendim për të. Ta zëmë se vetëm nga mendimi për atë martesën me një të tillë gruaje s'do gjenit dot vend ku të futeshit...

— Po?

— Dhe ta zëmë se pavarësisht nga të gjitha këto ju s'gjeni dot forca për ta shkukur nga zemra juaj... Atëherë si? Por atë kurrë nuk do ta shoh më! Ndaj më mirë e mbyllim këtë bisedë. A kuptoni ndopak nga mjeksia, Godfri, që të më shpjegojnë përse kam një si ndjenjë angushtie, mezi mbushem me frymë? A ekziston ndonjë lloj histerie që shfaqet jo përmes vër-

shimit të lotëve por përmes vërshimit të fjalëve? Me siguri që ekziston.

U kthye vrulltas dhe goditi me grushta shpinën e divanit. Koka iu zhyt pastaj në jastëkë dhe ia plasi të qarit. Zoti Godfri sakaq u lëshua para saj në gjunjë, e përqafoi dhe i pëshpëriti: «Ç'qënie fisnike që jeni!» Asgjë më tepër nuk tha por këto fjalë i nënvizoi me një të tillë pàtosi që i shkonte përshtat namit të përhapur për të si për një orator të rrallë. Pas një pauze zoti Godfri vazhdoi.

— Po, — i tha ai. — Ju jeni vërtet qënie fisnike! Një grua që e shpalos të vërtetën vetëm për hir të së vërtetës, një grua që vetësakrifikohet për të mos cënuar nderin e tjetrit është thesari më i çmuar i të gjithë thesareve. Në rast se një grua e tillë pranon të martohet me dikë, duke ushqyer ndaj bashkëshortit vetëm ndjenja respekti, ajo ka për ta lumturuar atë jo pak dhe në jetë të jetëve. Sa për mua, e dashur, më lejoni këshut më gjunjë tu lutem të më lejoni të bëj ç'është e mundur për ta shëruar atë zemrën e lënduar me anë të përkujdesit për ju! Reçëll, a ma bën atë nder, a më lejon të gëzoj lumturinë më të madhe, duke pranuar të bëheni gruaja ime?

— Godfri! — i tha. — Mos keni luajtur mendsh?

— Kurrë në jetën time nuk kam folur me aq llogjikë, e dashur, kur është fjala për dobinë tuaj dhe timen. Rrethojeni veten me interesa që janë ku e ku më të larta se këto argëtime mjerane mondane. Zemra që ju do dhe ju respekton, vatra familjare, detyrimet e qeta dhe lumturuese që do ju vijjnë njera pas tjetrës dhe do ju thithin të tërën, mos i flakni tej këto virtyte, Reçëll! Nuk ju kërkoj të më doni, do të më mjaftonte vetëm miqësia dhe respekti juaj.

Tërë këto lutje dhe përgjerime zunë ta lëkundin.

— Mos më shty në ngasje kësisoj, Godfri! — i tha. — Edhe pa këtë jam tejet e nervozuar dhe fatkeqe. Mos mi shtoni edhe më vuajtjet.

— Vetëm një pyetje, Reçëll. Mos ndjeni gjë neveri për mua?

— Neveri? Ah, jo! Ju kurdoherë më keni pëlqyer! Pas gjithë sa më thatë, do të isha fare dru që të mos ndjeja entuziazëm.

— Po a janë të shumta gratë, e dashura Reçëll, që i respektojnë dhe entuziazmohen nga burrat e tyre? E pra, s'rrojnë keq.

— Po më joshni me atë shpresën e re, në një kohë kur të gjitha shpresat më janë shëmbur. Ndihem aq po aq fatkeqe dhe më ka pushtuar një i tillë makthi, sa që po të më thoni qoftë edhe një fjalë, kushedi edhe pranoj të bëhem gruaja juaj, brenda kushteve që ju përmendët. Më mirë dëgjojeni këtë paralajmërim dhe largohuni!

— S'kam për të dalë që këtej pa më thonë «po»!

— Në ju thënça «po», keni për t'u penduar, edhe unë do të pendohem, por ka për të qënë vonë.

— Të dy bashkë do e bekojmë ditën kur unë këmbëngula, kurse ju lëshuat pe!

— Jeni krejt i sigurt për këtë?

— Ju jap fjalën e nderit se po.

— Atëherë edhe unë pranoj.

Një shkullm i ri mallëngjimi të patreguar por kësaj here të përzier me entuziazëm e vërshoi të tërin zotin Godfri. E afroi avash-avash tek vetja derisa fytyra e saj ciku të tijën dhe ata u përqaftuan. Zoti Godfri edhe ai u ul në divan pranë saj dhe i tha:

— A mund t'ia bëj të ditur mamasë suaj të dashur këtë? Apo mos dëshironi t'ia thoni vetë?

Ajo nuk ra njëmendje as me mendimin e parë e as me të dytin.

— Mamaja është më mirë të mos dijë asgjë për këtë deri sa ta ndiej veten më mirë. Dua të mbetet vetëm ndërmjet nesh, Godfri. Tani ikni dhe ejani në darkë. Edhe kështu ndenjëm ca si shumë bashkë këtu.

Këtë çast u dëgjuan të thirrura në korridor. Ishte zë njeriu tepër të tronditur dhe të trëmbur.

— Zonjusha Reçëll! — thërriste. — Ku jeni, zonjusha Reçëll?

Ajo u turr me vrap për te dera. Atë çast ia befi shërbëtori i verdhë si meit. I tha:

— Ejani poshtë. Zonjës i ra të fikët, s'po e sjellim dot në vete.

Zoti Godfri u nis me vrap për të marrë doktorin.

E gjeta Reçëllin më gjunjë te divani. Koka e së jëmës prehej në gjoksin e saj. Kur e pashë, s'e pata aspak të vështirë ta kuptoja të vërtetën e tmerrshme, por heshta deri sa të vinte mjeku. Ky para së gjithash urdhëroi ta nxirrnin nga dhoma Reçëllin dhe pastaj tha se zonja Verinder kishte vdekur...

Kaloi më se një muaj nga vdekja e tetos para se të takohe-sha përsëri me Reçëll Verinderin. Ndenja disa ditë nën një çati me të. Gjatë kësaj kohe ndodhi diçka shumë e rëndësishme që kishte të bënte me fejesën e saj me zotin Godfri Ebluajt

Në shtëpinë e re në Brajton erdhi pas disa ditësh zoti Godfri Ebluajt. Isha duke dalë për t'u bërë një vizitë dy miqve të këtushëm, kur te shkallët u gjenda ballpërballë me zotin Godfri. M'u afrua nguturazi:

— E shtrenjta zonjusha Klak, — më tha. — Desha t'ju takoja! Fare rastësisht u çlirova më parë se e parashikoja nga ato punët e Londrës dhe erdha me një frymë këtu.

— U takuat me Reçëllin? — e pyeta.

Psherëtiu thellë dhe më kapi nga krahu.

— E takova Reçëllin, — më foli krejt i qetë. — Ju e dini, mik i shtrenjtë, që kemi qënë fejuar, por befas ajo vendosi ta prishte këtë fejesë. Pasi qenka menduar gjatë, paska ardhur në përfundimin se do të ishte në të mirën tonë të përbashkët që të prishej kjo fejesë me ngut dhe aspak e menduar. E quan më me vend të më lerë të lirë për të bërë ndonjë zgjedhje tjetër që vërtet do të më lumturonte. Vetëm këtë shkak më nxorri dhe po ashtu një përgjigje përsëriti.

— Po ju, nga ana juaj, çfarë i thatë? Ç'mendoni ju të bëni. Mos do i nënshtroheni fatit? — e pyeta.

— Po. — m'u përgjigj me një qetësi të çuditshme. — Iu nënshtrova fatit.

Shtanga nga habija. Të shohësh dikë me sy të zgurdulluar nuk është e hijshme aq më tepër kur para teje qëndron një zotëri. Shqiptova si në jerm:

— Ç'do të thotë kjo?

— Më lejoni t'ua kallzoj si qëndron puna. Ulemi në këtë dhomë.

Më çoi te një kolltuk.

— Humba nusen hamgjitëse, pozitën e mrekullueshme shoqërore dhe një prikë të majme, — zuri të thotë zoti Godfri, — dhe iu nështrova fatit pa kundërshtuar. Cila vallë të jetë arsyeja? Ja ku po jua them, e shtrenjtë, që asnjë lloj arsye nuk ekziston.

— Nuk ekzistoka? — e pyeta.

— Se, ju pyes juve, përse të sakrifikoja atë lumturi të vërtetë që ndiej, duke u marrë me punë bamirësie, nga ca gra të adhurueshme? E ç'më duhet pozita e mrekullueshme shoqërore, kur edhe kjo e tanishmja s'është më pak e tillë? E ç'më hyjnë në punë të ardhurat nga kjo martesë, kur sa për të blerë bukën, për të paguar apartamentin dhe mirëmbajtur veten kam aq të holla? Në atë gjendje pikëllimtare në të cilën ajo ndodhet vërtet që u ndjeva i lehtësuar kur më tha se e tërhiqte fjalën e dhënë.

S'e zgjati më tej bisedën, ngaqë punë të ngutshme e prisnin në Londër dhe i duhej të nisej pa vonesë. Mbeteja e vetme në dhomë.

Tregimi i dytë,

i shkruar nga Matje Brefi, jurist i familjes Verinder.

1.

RRëfimtarija rigoroze, zonjusha Klak, e la penën, vendosa ta marrë unë për dy arsye.

Së pari, sepse mund të hedh dritë në disa gjëra që deri më tani kanë mbetur në errësirë. Zonjusha Verinder kishte ca arsye të vetat, të fshehta që u prish me të fejuarin dhe unë qesh ai që u bëra shkak. Zoti Godfri Ebluajt kishte ca arsye të vetat që pranoi sakaq prishjen e fejesës me kushurirën hamgjitëse dhe qeshë unë ai që i zbulova.

Së dyti, nuk e di, për të mirë apo për të keq, por në atë ndërkohë, për të cilën po bëjmë fjalë, vetë s'di sesi qeshë trazuar në atë çështjen e diamantit indian. Pata nderin të prisja në zyrën time një të huaj me maniera sjelljeje tejet elegante, i cili, sigurisht, që nuk ishte tjetër veçse kokësi i tre indianëve. Shtoni që të nesërmen mora një takim me udhëtarin e famshëm zotin Mertuet dhe pata me të një bisedë rreth **Gurit të Hënës**; gjithë sa më thanë ndihmuan së tepërmi në sqarimin e çështjeve të mbetura pezull.

Prishja e fejesës së zonjushës Verinder me zotin Godfri Ebluajt duhet të zërë vendin e parë në këtë tregimin tonë.

Testamenti i nënshkruar në dhomën e zonjës Verinder në pramë edhe të zonjushës Klak, për çka u fol më sipër, përmbante një kusht të rëndësishëm: Reçell Verinder nuk kishte të drejtë të qeveriste pasurinë, asaj i siguroheshin vetëm të ardhurat nga kjo pasuri gjatë tërë jetës së saj. Kjo masë e ruante zonjushën Reçell nga lakmia e ndonjë të babëzituri dhe bataktiu. As ajo vetë, as bashkëshorti i saj (në rast se martohej) nuk kishin të drejtë të qeverisnin as tokën, as kapitalin. U ishin lënë vetëm shtëpitë në Londër dhe në Jorkshir dhe u qenë siguruar të ardhura të bollshme nga fitimet.

Pas vdekjes së zonjës Verinder, ia dhashë testamentin noterit që ishte dhe miku im që ta regjistronte konform rregullave.

Pas tri javësh më erdhën në vesh ca lajme të pazakontë: dikush, karshi pagesës, kishte qënë i interesuar të njihej me tekstin e testamentit. Pa ndonjë vështirësi të veçantë mora vesh se kishte qënë zoti Godfri Ebluajt.

U gjenda ngushtë. S'kishte më shumë se një javë që kisha dëgjuar për fejesën e zonjës Verinder. E doja me shpirt atë vajzë, e adhuroja dhe u trishtova pa masë kur mësova për këtë ngutje të saj. Zotin Godfri Ebluajt e pata konsideruar kurdoherë njeri gënjeshtar të paskrupullt, që di të maskohet dhe të shtiret me një hipokrizi të rrallë. Ishte e qartë se kish vendosur të fejohej me zonjushën Reçell për përfitim vetjak. «E çë pastaj? — mund të më pyesni. — Këtë e gjen në çdo hap». Ashtu është, i nderuar zotëri, po a do t'ju vinte mirë vallë ta dëgjoni këtë për motrën tuaj?

Thashë me vete: zoti Godfri Ebluajt ndoshta heq dorë nga kjo fejesë pas asaj që mori vesh nga testamenti. Kjo varej nga gjendja e tij financiare, për të cilën nuk kisha fare dijeni. Sikur të ishte mirë nga gjendja, të ardhurat nga pronat e zonjushës Reçëll nuk do të qenë të vogla. Por në i duheshin me ngut paratë, atëherë testamenti i zonjës Verinder ia kishte arritur qëllimit: nuk e linte batakinë t'i afrohej së bijës.

Isha në mëdyshje të madhe në qe apo jo e udhës që ta shqetësoja zonjushën Reçëll me njoftime të këtij lloji pas pikëllimit të thellë që provonte nga humbja e së jëmës. Vendosa që po. U nisa për në Brajton ku kishte qëndruar pas vdekjes së zonjës mëmë. Ia tregova si qëndronte puna, por jo drejtpërdrejt. E kuptoi me atë depërtueshmërinë që e karakterizonte, m'i nguli sytë zhbirues dhe më tha:

— Zoti Bref, ju diç doni të më bëni të ditur lidhur me Godfri Ebluajtin. Ma thoni troç.

E njihja aq zonjushën Reçëll saqë, pa u lëkundur gjatë, t'ia tregoja që të gjitha.

Më mori përkrahu dhe eci me hap të ngadaltë. Ndjeva sesi krahu i saj ma shtrëngonte gjithë më tepër krahun, ndërkohë që fytyra sa vinte e i bëhej më e zbehtë. Kur mbarova, s'foli as edhe një fjalë. Me kokën ulur, ecte përbri meje, pa e vënë re fare praninë time, e zhytur e tëra në mendime. E lashë të mendonte. E njihja mirë dhe e dija që i duhej lënë kohë të mbli-dhte veten.

Kishim bërë kështu si ndonjë milje, kur Reçëlli u përmend nga ajo gjendje përgjumjeje. Më pa me atë buzagazin përshekënditës, më të këndshmin që më ka rastisur të shohë në fytyrën e ndonjë gruaje.

— I detyrohem shumë zemërgjerësisë suaj, — më tha. — Pas kësaj që bëtë për mua ky detyrim bëhet edhe më i madh. Nëse ju flet kush në Londër për fejesën time, përgënjeshtroje-ni në emrin tim.

— Vendosët të prisheni me të fejuarin? — e pyeta.

— A mund të vihet në dyshim kjo, — më foli plot krenari, — pas gjithë asaj që më treguat?

— E shtrenjta zonjusha Reçëll, ju jeni shumë e re dhe ndoshta do ta keni të vështirë të dilni nga kjo gjendje. Mos ke-

ni ndonjë, kam parasysh grua, me të cilën mund të këshillohshit?

— Jo.

U hidhërova shumë, kur e dëgjova. Aq e re dhe me aq qetësi i kalon që të gjitha!

Sa për bisedën e shpjegimit me të fejuarin zotin Godfri Ebluajt, për mënyrën si e priti ky lajmin për prishjen e fejesës dhe për mendimet e tij lidhur me atë nënshtrimin ndaj fatit është treguar nga zonzusha Klak. Më mbetet vetëm të shtoj se zonzusha Verinder gjeti prehje dhe qetësi për të cilat ajo fatkeqe kishte aq shumë nevojë, në shtëpinë time në Hempsted. ku erdhi fill pas bisedës me zotin Godfri Ebluajt dhe të jatin e tij. Na nderoi kësisoj me qëndrimin e saj për një kohë të gjatë. Ime shoqe dhe vajzat linin kokën për të.

2.

Tani e ka radhën tregimi për të dhënat plotësuese rreth **Gurit të Hënës**, më saktë do të ishte të thoja. për planin e indi- anëve që ta rrëmbenin me çdo kusht.

Ndonja dhjetë ditë pas vdekjes së zonzës Verinder vjen tek unë në zyrë njeri nga nëpunësit me një kartëvizitë ndër duar dhe më thotë se më priste poshtë një zotëri që dëshironte të fliste me mua.

I hodha një sy kartvizitës: qe shkruar një emër të huaji që s'po e ndërmondja dot. Nën emrin qenë shkruar anglisht këto fjalë: «Me rekomandim të zotit Septimus Luker».

Paturpësia e këtij zotit Luker për t'i rekomanduar dikujt të më drejtohej mua më habiti aq shumë sa që ndonjë minutë shtanga në vend. duke mos u besuar syve. Nëpunësi këtë e vu- ri re dhe e quajti të udhës të ndante me mua përfundimet. në të cilat ai vetë pat arritur, pasi e kishte vrojtuar mirë e mirë atë të huaj.

— Është një burrë i pashëm, zotëri, aq i zeshkët, sa që e mërr fare lehtë për indian.

E kuptova se kishte lidhje me **Gurin e Hënës**. Për habi të nëpunësit pranova ta presë menjëherë atë zotëri.

Kur u fut, u binda përfundimisht se para meje qëndronte njëri nga ata të tre indianët e mirënjohur, me sa dukej, kokësi i tyre. Ishte veshur me rrobe evropiane. E ftova të ulej dhe e pyeta ç'e kishte sjellë.

Pikësëpari më kërkoi ndjesë për shqetësimin, pastaj nxori një pako të mbështjellë me një cohë të endur me fije ari. Zuri ta shpalosë, pastaj edhe cohën e dytë prej mëndafshi. Qetë-qetë vuri mbi tryezë një kutizë të vogël ebaniti të zbukuruar mrekullisht me gurë të çmuar.

— Kam ardhur, zotëri, t'ju lutem të më jepni hua ca të holla. Këtë po jua lë peng, — më tha.

I tregova në drejtim të kartvizitës.

— Keni ardhur me rekomandim të zotit Luker? — e pyeta.

Indiani m'u përkul.

— A mund t'ju pyes, përse nuk ju dha të holla vetë zoti Luker?

— Zoti Luker, zotëri, më tha se nuk i gjendeshin para të lira.

— Dhe ju rekomandoi të më drejtoheshit mua?

Indiani nga ana e vet, më tregoi kartvizitën.

— Kështu është shkruar.

Përgjigje e shkurtër dhe e saktë! Sikur të gjendej **Guri i Hënës** tek unë, s'ka më të voglin dyshim që ky aristokrat oriental do të më kishte vrarë pa iu dridhur dora fare. Por ama si klient s'e kishte shokun: u tregua shumë i kujdesshëm në respektimin e kohës së tjetrit.

— Më vjen keq që u munduat deri tek unë. Zoti Luker gabohet që ju ka dërguar. Se vërtet që u rekomandojnë njerëzve të vijnë tek unë për të marrë para hua, por e kam për zakon të mos u jap kurrë të panjohurve qoftë edhe me kësisoj pengu si ky juaji.

Pa bërë as orvatjen më të vogël për të më bindur siç do të bënte gjithësecili, indiani m'u përkul përsëri dhe pa më thënë as edhe një fjalë, e mbështolli kutinë me të dy cohat. U çua dhe u bë gati të dilte, por më parë më tha:

— A do t'i bëni aq lëshim një të huaji para se të largohet?

Iu përkula me mirësjelljeje. Vetëm një lëshim, kurse zakonisht të kërkojnë dhjetra.

— Desha t'ju pyes, po të më jepnit para hua, me ç'farë afati do të m'i jepnit?

— Me të zakonshmin e vendit tim: për një vit, ditë më ditë.

Indiani më bëri tamina më të fortë se të parat dhe pa u ndier doli.

Ishte punë sekondash, ecja e tij e butë si e maces, të them të drejtën, më vuri në merak. S'kisha as dyshimin më të vogël se ky njeri kishte ardhur vetëm për të më pyetur lidhur me afatin që huamarrësi është i detyruar t'ia kthejë huan huadhënesit. Edhe kutia, edhe kërkesa e huas s'qenë veçse sebeb për të mësuar afatin e huas.

Vendosa të bëj ca më përpara dhe të pyes veten për arsyen e ardhjes tek unë të indianit. Atë çast më sollën një letër nga Septimus Lukeri dora vetë. Më kërkonte përulësisht të falur dhe shprehte dëshirën të më takonte për të më bërë shpjegimet e duhura. Vendosa të sakrifikoj pak kohë, i nisur nga kërshtëria, dhe i lashë takim në zyrën time ditën tjetër.

Në të gjitha drejtimet ky zoti Luker u tregua ku e ku më pak dinjitoz se indiani: ishte fare banal, njeri i pafytyrë, servil; as që ia vlen të ndalemi gjatë këtui. Ja thelbi i asaj që më tha.

Një ditë më parë aristokrati indian kishte qënë për vizitë tek ai. Zoti Luker e kishte njohur menjëherë: ishte njëri nga të tre indianët, që ia kishin pas sjellë në majë të hundës me ato ecejaket e tyre para shtëpisë së tij, derisa qe ankuar në polici. Pas kësaj, fare natyrshëm, ky kishte thënë me vete se indiani ishte njëri nga ata që i kishin lidhur sytë dhe e kishin kontrolluar, duke i marrë faturën e bankierit. Pra kishte shtangur nga tmerri dhe i kishte dhënë karar punës se pat ardhur çasti të nxjerrë atë kutizën me gurë të çmuar dhe i qe drejtuar po me atë kërkesë që m'u drejtua edhe mua. Duke dashur ta heqë qafe, i kishte thënë se nuk i gjendeshin para të lira. Indiani i qe lutur t'i rekomandonte një person ku mund të merrte para hua. Zoti Luker i kishte thënë se për këtë i duhet drejtuar një personi me reputacion të mirë dhe i kishte zënë ngoje emrin tim. Ngaqë i kishte hyrë frika në palcë, i kishte përmendur emrin e të parit njeri që i kishte ardhur në mendje.

— Më shkonin djersët çurg nga sikleti, zotëri, — e përfundoi fatkeqi. — As vetë s'e dija se ç'flisja. Besoj se s'më bëni me faj, zotëri, isha tmerrësisht i trembur.

I thashë se e kuptoj gjendjen e tij. Ishte mënyra e vetme për ta bërë të ngrihej. Para se të dilte i bëra edhe një pyetje: mos tha indiani ndonjë gjë me interes për t'u ditur para se të largohej?

Po! Indiani e kishte pyetur zotin Luker për po atë gjë, për të cilën më kishte pyetur edhe mua dhe kishte marrë të njëjtën përgjigje.

Ç'donte të thoshte e gjithë kjo?

Atë mbrëmje më kishin thirrur për darkë, ndaj shkova lart për t'u veshur, ndonëse isha në humor të keq. As që më shkante në mendje se rruga për atje lart në rastin e dhënë ishte rruga drejt zbulimit.

3.

I ftuar nderi në atë darkë kishte qënë zoti Mertuet. S'qënë të paktë personat e interesuar që të dinin për ato udhëtimet e tij plot me aventura dhe rreziqe. Kishte shpallur se do të kthehej përsëri në atë arenën e veprimeve të rrezikshme.

Kur burrat mbetën vetëm në sallën e ngrënies, u gjenda pranë zotit Mertuet. Biseda për politikën që mori zjarr me të dalë gratë, as mua e as atë nuk e interesonte. Pashë si po e kapëlonte një dremitje kapitëse. Më shkrepri mendimi t'ia davarisja atë dremitje duke i hapur bisedën për **Gurin e Hënës** dhe, në më paraqitje mundësia, të vilja mendimin që kishte për planet e indianëve në të ardhmen.

— Në nuk gabohem, zoti Mertuet, — fillova t'i them, — keni qënë njohur me zonjën Verinder dhe keni pas treguar interes për ato ngjarjet që u përmbyllën me zhdukjen e **Gurit të Hënës**.

Udhëtari i famshëm më bëri nder, pasi e flaku tej dremitjen, dhe më pyeti kush isha. I fola për lidhjet që kisha me familjen Hernkastl pa lënë pa theksuar gjithë sa më ziente përbrenda lidhur me kolonelin dhe diamantin.

Zoti Mertuet u kthye në karrige në mënyrë që të kishte pas shpine të pranishmit e tjerë dhe e përqëndroi tërë vëmendjen te zoti Bref, te ky jurist i rëndomtë.

— A flitet gjë për ata indianët? — më pyeti.

— Kam të dhëna bindëse të mendoj që njëri prej tyre më erdhi dje në zyrë, — iu përgjigja.

Zoti Mertuet nuk ishte nga ata që habitej kollaj, por kjo përgjigje imja e habiti. I tregova ç'i kishte ndodhur zotit Luker dhe mua.

— S'do mend që ajo pyetja e lamtumirës e indianit ndjek qëllime të caktuara, — i thashë. — E përse i lypsej të dinte afatin e kthimit të borxhit.

— Si është e mundur që ju këtë të mos e kuptoni, zoti Bref?

— Turp të them, por nuk arrij dot ta kuptoj, zoti Mertuet.

— Atëherë më lejoni t'ju bëj këtë pyetje, — më tha. — Ç'kanë ndër mend të bëjnë indianët në kushtet e krijuara për të rrëmbyer **Gurin e Hënës**?

— S'di ç'përgjigje t'ju jap, për mua ky është një mister!

Lexuesit tanimë i është bërë e ditur se mundësia e parë për t'u bërë përsëri zotër të diamantit indianëve u rrëshqiti nga dora atëherë kur i futën në burg në Frizingol. Këtu dhe ju luta zotit Mertuet ta niste tregimin për veprimet e mëtejshme të indianëve.

Para se të vazhdonte, zoti Mertuet nxori bllokun e shënimeve dhe zuri ta shfletojë.

— Ato ditë isha për gosti te disa miq të mi në Frizingol. Dy ditë para se t'i lironin nga burgu indianët (më duket se ishte e hënë), gardiani erdhi tek unë.

Një zonjë e quajtur Makan, ku ata kishin zënë me qira një apartament, kishte çuar në burg një letër për njërin nga indianët, zonjës Makan postieri ia kishte dorëzuar atë letër në mëngjes. Ata të drejtorisë së burgut kishin vënë re vulën e Lambertit dhe se adresa, edhe pse e shkruar në një anglishte të rregullt, nuk qe formuluar ashtu siç bëjnë tek ne zakonisht. Kur e hapën, e panë se qe shkruar në gjuhë të huaj, në njërën nga gjuhët e Indisë. Kështu menduan ata. Gardiani erdhi tek unë

me lutjen që t'ia përktheja. E kopjova në bllokun e shënimeve edhe origjinalin, edhe përkthimin që bëra. Ja ku i keni.

Më zgjati bllokun e tekstet. Adresa që kopjuar krejt e ngjitur, pa shenja pikësimi: «Tre indianëve që banojnë te zonja Maken në Frizingol në Jorkshir». Mandej vinte teksti në origjinal dhe më poshtë përkthimi në anglisht. Ja ai:

«Në emër të qeveritarit të Natës që mbretëron në Sajge, krahët e të cilit pushtojnë të katër anët e tokës!

Vëllezër, kthejeni fytyrën nga jugu, ejani me mua në rrugën e shumëzburmshme që zbret poshtë për te uji i ndotur!

Shkaku është po ai:

Sytë e mi atë e panë!»

Qaq! As datë, as nënshkrim nuk kishte. Ia ktheva zotit Mertuet dhe s'durova pa shtuar se kishim të bënë me një shembull kërkshërindjellës të letërkëmbimit indian, por që mua më futi në qorrsoak.

— Mund t'ua shpjegoj frazën e parë, — më tha. — Të tjerat ua bënë të qartë sjellja e indianëve. Zoti i hënës së mitologjisë indiane përfytyrohet katërkrahësh, që rri ulur në një antilopë, njëri nga titujt e tij është qeveritar i Natës. Kemi të bëjmë me një nëntekst që ta çon mendjen te **Guri i Hënës**. Të shohim tani sjelljen e indianëve pas kësaj letrë. Sapo i liruan nga burgu, këta morën rrugën për nga stacioni hekurudhor dhe hipën në të parin tren që shkonte në Londër. Në Frizingol ne të gjithë shprehëm keqardhje që indianët nuk u gjurmuan në fshtësi. Por, pasi zonja Verinder, i bëri pagesën dedektivit dhe e ndërpreu hetimin e çështjes së diamantit kërkush nuk u interesua më për indianët. Fare të qetë këta mbërritën në Londër. E kur dëgjua për sëri për ta, zoti Bref?

— Kur zunë ta mërzisnin me praninë e tyre zotin Luker, — iu përgjigja.

— A keni lexuar që zoti Luker iu drejtua gjyqit?

— Po.

— Në ju ndërmendet, ai përmendëte aty një të huaj që kishte shërbyer tek ai, të cilin sapo e kishte pushuar sepse e kishte dyshuar për vjedhje; kishte pandehur gjithashtu se ky i huaj bashkëpunonte me indianët që ia kishin sjellë në majë të hundës. Përfundimi, zoti Bref, del vetvetiu: edhe lidhur me atë që u kishte dërguar indianëve letrën, që juve ju futi në

gorrsokak, edhe lidhur me vjedhjen që ky nëpunës kishte tentuar të bënte te zoti Luker.

Asnje nere nuk kam pasë dyshuar se diamanti kishte rënë në dorë të zotit Luker. Pikërisht në ndërkohën për të cilën më von zoti Mertuet. Më çudiste fakti, nga e morën vesh këta indianët. Tani edhe kjo enigmë u sqarua.

— Ka edhe një pyetje që kërkon përgjigje, — më tha zoti Mertuet. — Dikush e çoi **Gurin e Hënës** nga Jorkshiri në Londër dhe e la aty peng, ndryshe s'kishte si të gjendej në duart e zotit Luker. A dihet personi që e bëri këtë?

— Me sa di unë, nuk dihet.

— Kanë pas qarkulluar zëra se e ka bërë zoti Godfri Ebluajt, kështu apo jo? Më kanë folur për të si për një filantrop të dëgjuar, kjo që flitet s'i bën nder.

Qeshtë sinqerisht i njëmendjeje me zotin Mertuet. E ndjeva për detyrë t'i bëj të ditur (kuptohet pa zënë ngoje emrin e zonjushës Verinder), që zoti Godfri Ebluajt që i çliruar nga çdo iloj dyshimi fal dëshmisë së një të tillë personi, vërtetësisë së të cilës unë i dilja për zot.

— Shumë mirë, — tha i qetë Mertueti. — Ia lemë kohës të na e kthjellojë këtë çështje. Le t'i kthehem, zoti Bref, indianëve. Udhëtimi i Londrës për ta nuk që i suksesshëm. Nuk u ra në dorë diamanti, shkaku i dinakërisë dhe finokërisë së zotit Luker, të këtij fajdexhiu të regjur. Duke pushuar menjëherë nga puna bahkëpunëtorin e tyre, ua preu indianëve dorën e djathtë. Se ai ishte i vetmi njeri që mund t'i fuste në atë shtëpi. Duke e çuar nguturazi diamantin te bankieri, i vuri indianët para detyrave të reja. E dimë, që ia morën faturën e dorëzimit zotit Luker. U bindën që **Guri i Hënës** përsëri u rrëshqiti nga dora. Ç'mundësi tjetër dhe kur do u krijohet kjo mundësi indianëve?

Sakaq m'u bë e qartë edhe përse më erdhi dje ai indiani.

— E kuptoj! — thirra. — Indianët janë të sigurt, ashtu si edhe ne, që **Guri i Hënës** është lënë peng dhe u duhej afati më i afërt kur mund të shlyhej peng; sepse atëherë do të mund të merret edhe diamanti nga bankieri!

— Jua thashë që vetë ju, zoti Bref, keni për t'i rënë në të, pasi t'u kisha sqaruar diçka. Pas një viti indianët do të qëndrojnë sogjetarë në kërkim të ndonjë mundësie të re për ta

grabitur. Zoti Luker ua bëri të ditur afatin, ju me autoritetin tuaj ia përforcuat drejtësinë e fjalëve të zotit Luker. Sipas jush, kur i ëshë dorëzuar diamanti si peng bankierit?

— Në fund të qershorit, — iu përgjigja.

— Jemi në vitin 1848. Njeriu që e ka lënë peng mund ta kthejë atë në fund të qershorit. Atë kohë do të gjendem larg Anglisë dhe të rejave të këtij vendi. Ju do të bënit mirë ta mbanit shënim këtë datë dhe të bëni çmos të jeni në Londër në këtë kohë.

— Mendoni se ka për të ndodhur ndonjë gjë serioze? — e pyeta.

— Them se ke për të qënë më larg rrezikut po të ndodheshe në fiset e egra dhe fanatike të Azisë Qendrore se sa të kaloje pragun e bankës me **Gurin e Hënës**. Indianët kanë pasur disa disfata, zoti Bref. Jam i sigurt që s'kanë për të duruar më ndonjë disfatë tjetër.

Këto qenë fjalët e fundit që më tha. Na sollën kafënë, mysafirët u çuan dhe u shpërndanë, kurse ne u ngjitëm lart te zonjat.

E mbajta shënim datën dhe s'do të ishte keq t'i përfundoja këto shënime me këto fjalë:

Qershor i vitit 1849. Të pres njoftim për indianët në fund të këtij muaji.

Tregimi i tretë,

i shkruar nga Frenklin Bleku

1.

Pas një udhëtimi të gjatë në vendet e Lindjes, verën e vitit 1849 vendosa të kthehesha në Londër. Në njërën nga letrat zoti Bref më bënte të ditur vdekjen e tim eti dhe që isha bërë trashëgimtar i një pasurie të madhe.

Zoti Beterexh ka shprehur të vërtetën e shenjtë, kur ka shkruar se qeshë thellësisht i prekur nga sjellja e zonjushës Reçëll dhe e braktisa Anglinë në shkulmin e vuajtjes që provoja nga zhgënjimi i hidhur.

U largova jashtë shtetit me shpresën që ndërrimi i vendqendrimit dhe mungesa e gjatë do të më ndihmonin ta harroja. Por s'më ndodhi kështu. Sa më shumë i afrohesha vendlindjes, sime dhe të saj, sa më e afërt bëhej mundësia për ta parë, aq më i fuqishëm bëhej ai pushteti i dikurshëm i saj mbi mua. Sapo u takova me zotin Bref, pyetjet e para ia bëra për të. Më tha, ndër të tjera, se zonjusha Verinder banonte te motra e zotit Xhon Verinder, zonja Meridju, që ishte edhe tutore e saj.

U nisa për në rrugën «Portlend». Shërbëtori që më hapi derën nuk qe i sigurt në ishte aty zonjusha Verinder. E dërgova lart me kartëvizitën time. U kthye me një fytyrë të padepërtueshme dhe më njoftoi se zonjusha Verinder nuk ishte në shtëpi.

Për këdo mund të dyshoja se mund të mos pranonte të takohet me paramendim me mua, por kurrë jo për zonjushën Reçëll. I thashë se do kthehesha aty përsëri në ora gjashtë. Kur erdha, më thanë përsëri se nuk gjendej në shtëpi. Vallë zonjusha Verinder nuk e mori kartëvizitën time? Jo, zonjusha Verinder e mori.

E qartë: Reçëlli nuk donte të më takonte.

S'kisha si ia lejoja vetes të trajtohesha kësisoj. Ia dërgova kartëvizitën zonjës Meridju, kjo pranoi menjëherë por asgjë s'mundi të më shpjegojë.

Bëra edhe një provë të fundit: i shkrova një letër. Përgjigja qe e prerë: «Zonjusha Verinder s'pranon të ketë letërkëmbim me zotin Frenklin Blek».

Sado që e doja me shpirt, fyerja s'kishte sesi të mos më indinjonte.

Thirra shërbëtorin dhe e urdhërova të merrte vesh orarin e trenave dhe të mblidhte plaçkat. Zoti Bref më pyeti i habitur, se ç'kisha ndërmend të bëja.

— Po nisem për në Jorkshir, — i thashë. — Me trenin më të afërm.

— A mund t'ju pyes përse?

— Zoti Bref, ndihma, që në mënyrën më të pafajshme dhe të sinqertë pata dhënë për gjetjen e diamantit, doli që e paska fyer në mënyrë të tmerrshme Reçëllin vitin e shkuar dhe kjo fyerje vazhdon të ruhet. Nuk dua të pajtohem me këtë. Dua mëdoemos ta sqaroj, përse nuk iu hap së jëmës, si shpjegohet ky qëndrim i saj ndaj meje. Në rast se koha, munda dhe të hollat mund të bëjnë diçka, do e gjej hajdutin e **Gurit të Hënës!** Do nis ta ndjek çështjen aty ku është lënë, se në zinxhirin e të dhënave mungojnë disa hallka, them se mund ta plotësojë Gabriel Beterechi. Tek ai dhe po shkoj.

Atë mbrëmje, në perëndim të diellit, u gjenda përsëri në tarracën e njohur aq mirë të asaj shtëpie të vjetër çifligu. S'vanoi dhe aty erdhi miku im i vjetër e besnik Gabriel Beterechi.

2.

— Beterechi! — thirra. — A të shkante në mendje vallë se sonte mund të shiheshe me Frenklin Blekun?

— Për perëndi, zoti Frenklin, gjë më të bukur se ky takim nuk gjën.

U përqaftuam me mall. Prisja të më lëshonte një breshëri pyetjesh, fare të natyrshme në këto rrethana. Por jo, ndjenja e mikpritjes i ngushtoi që të gjitha në shpirtin e shërbëtorit të vjetër.

— Urdhëroni, zoti Frenklin, — më tha, duke më hapur derën shoqëruar nga ajo përulja përdëllimtare si qëmoti. — Kam kohë t'ju pyes se ç'ju solli, në fillim uluni, qetohuni, shplodhuni se vini nga rruga. Nga koha e largimit tuaj kanë ndodhur aq shumë ndryshime trishtimndjellëse. Shtëpia rri mbyllur, shërbëtorët janë shpërndarë. Po nejse! Darkën do ua përgatis unë vetë, e shoqja e kopshtarit do t'ju shtrojë shtratin, kurse në bodrum do të na gjendet ndonjë shishe me verë të mirë. Urdhëroni, zotëri, mirë se erdhët!

M'u dhimbs që do më duhej ta zhgënjeja. Se kjo shtëpi i përkiste Reçëllit. A mundesha vallë të haja e të pija aty pas gjithë asaj që më ndodhi në Londër? Ndjenja më e thjeshtë e

respektit ndaj vetes ma ndalonte të bëja qoftë edhe një hap drejt kësaj shtëpie.

E mora Betereixin nga krahu dhe e çova në kopsht. S'kisha si ia bëja, duhet t'ia zbuloja të vërtetën. Na donte shumë, si mua ashtu edhe Reçëllin, dhe ishte hidhëruar sinqerisht nga kjo perrupi e punëve.

— Zonjusna heçell nuk është pa të meta, e kam thënë edhe më parë këtë, — filloi. — Hera-herës ngul këmbë më shumë se ç'duhet në të sajën. Kështu po bën edhe për këtë punën tuaj. Pse ende s'i paskeni njohur gratë, zoti Frenklin? Sidoqoftë urdhëroni brenda!

— Mbrëmja është e një bukurie të rrallë, — i thashë — kështu që avash-avash po shkoj deri në Frizingol, do zë aty hotel dhe nesër në mëngjes jeni i ftuar të hani bashkë me mua. Dua tju them diçka.

— Më vjen shumë keq për të gjitha këto, por s'keni pse shkoni aq larg, dy hapa që këtu ndodhet ferma e Hoterstonëve, aty dhe mund të rregulloheni fare mirë.

— Ka dhoma të lira?

— Vetë zonja Hoterston më ka porositur t'i gjej myshterinj.

— Mirë atëherë, Betereixh, aty po vendosem.

Betereixhi mori një hu, e kaloi në dorezën e valixhes dhe e hodhi në sup. Shihte i habitur dhe i hutuar nga shtëpia, pastaj nga unë.

— S'ma ka marrë mendja se do të vinte një ditë, zoti Frenklin, që kjo alamet shtëpie të jetë këtu pranë, kurse zoti Frenklin t'i kthejë shpinën dhe të zërë dhoma me qira!

Kur po i afrohemishim shtëpisë së Hoterstonëve, Betereixhi ndaloi dhe më tha:

— Aty pari sapo thatë se keni diçka për të më thënë. Në nuk është sekret, zotëri, s'më durohet ta di që tani, ç'ju solli vallë këtu aq pa prituri e pa kujtuar?

— Ajo që më solli edhe herën e shkuar, — i thashë.

— **Guri i Hënës**, zoti Frenklin?

— Po, Betereixh.

Plaku shtangu dhe po më shihte si të mos u zinte besë ve-shëve.

— Nëse jeni duke bërë shaka, zotëri, druhem se qënkam

matufepsur nga pleqëria. S'po arrij dot t'ju kuptoj.

— Nuk po bëj shaka, — iu përgjigja. — Erdha për të vi-juar hetimet e ndërprera, kur ika nga Anglia. Erdha të bëj atë që deri më sot s'e ka bërë dot njeri: të zbuloj kush e vodhi di-
amantin.

— Do të bënit mirë ta harronit atë diamant, zoti Frenk-
lin! Më dëgjoni mua! Kush bëri të merret me atë diamant të
mallkuar, ngeli me gisht në gojë. Mos i harxhoni kot së koti,
as paratë e as forcat, zotëri. E si mund të keni ndonjë shpresë,
kur vetë dedektivi Kaf ngeci dhe u ngatërrua mosmëkeq? De-
dektivi Kaf! — përsëriti Beterehi, duke tundur gishtin tregu-
es. — Dedektivi më i famshëm në tërë Anglinë.

— Vendimi që kam marrë është i formës së prerë, or mik.
As dedektivi Kaf s'më bën dot të heq dorë. Por, me që ra fjala,
do vijë një ditë që do të më nevojitet këshillimi me të. Dini gjë
ku ndodhet?

— Kaf s'ka për t'ju ndihmuar, zoti Frenklin.

— E pse?

— Kafi i famshëm, pas atij largimit tuaj, kërkoi të dilte në
lirim. Ka zënë një vilë në Darking dhe ditë e natë merret me
kultivimin e trëndafilave. Më ka shkruar vetë për këtë.

— Po mirë atëhere, — iu përgjigja. — Do bëj si do bëj
edhe pa ndihmën e dedektivit Kaf. Si fillim do më duhet t'ua
besoj juve punët e mia.

Ndoshta këto fjalë i foli si pa sajdi. Sidoqoftë diç nuk i
pëlqeu Beterehit në ato që thashë dhe si i thashë.

— Juve mund t'ju duhet t'ua besoni ato edhe ndokujt tje-
tër, zoti Frenklin, — mërmëriti qejfprishur.

Mënyra si e tha këtë dhe pasiguria që iu ndie në zë, më la-
në të mendoj se dispononte ca lajme që s'po vendoste të m'i
bënte të ditura.

— Ju mund të më ndihmoni të bije në gjurmë të të dhë-
nave që kanë rrëshqitur nga fusha e shikimit të dedektivit Kaf.
Jam i bindur që ju këtë jeni në gjendje ta bëni.

Beterehi s'po vendoste. Mendova t'i drejtohem ndikimit
përmes ndjenjës së madhe që ushqente për zonzushën Reçëll
dhe për mua.

— Betereh, a do të gëzoheshit po të na shihnit në marrë-
dhëniet e miqve të mirë mua dhe Reçëllin?

— Në rast se ruani qoftë edhe dyshimin më të vogël, zotëri, atëherë unë i paskam shërbyer keq familjes suaj tërë këta vite.

— A ju kujtohet qëndrimi që mbajti ndaj meje Reçëlli para se të largohesha nga Anglia?

— Aq shkoqur, si të kishte ndodhur dje. Dhe as zonja Verinder e as unë nuk arritëm dot ta kuptonim arsyen.

— Ashtu është, Beterehxh. Edhe tani që u ktheva, e gjeta Reçëllin po aq të fyer si dhe më parë. E kam ditur qysh vitin e shkuar se shkaktar u bë diamanti, e di këtë edhe tani. Provova të bisedoj, s'më pranoi. Provova t'i shkruaj, s'më ktheu përgjigje. A s'më thoni, emri i Zotit, si ta kuptoj tërë këtë? Ka vetëm një rrugë: të mësoj të vërtetën për zhdukjen e **Gurit të Hënës**.

Këto fjalë, me sa duket, e detyruan të shohë tërë çështjen me një sy tjetër. M'u drejtua me një pyetje që tregoi se, fundja më në fund, e kisha bërë të tundej nga vendi.

— Nuk është se keni ndonjë paramendim të keq për të, zoti Frenklin?

— Qesh i zemëruar kur ika nga Londra, por tani më ka loi, — iu përgjigja. — Dua të paktën ta detyroj Reçëllin që të shpjegohet.

— Po ta zëmë se diç do zbuloni, zotëri; a nuk druheni se pas këtij zbulimi mundet diç të mësoni për zonjushën Reçëll?

E kuptova se i tha këto nga besimi i pakufishëm që kishite te zonjusha e tij.

— I bsoj asaj po aq sa dhe juve, — iu përgjigja. — Edhe zbulimi i plotë i të fshehtës s'ka për të ndikuar asfare në atë respektin tuaj dhe timin për të.

Pavendosmëria e Beterehxhit pas këtyre fjalëve u zhduk si vesa para diellit mëngjesor.

— Atëherë po përpiqem t'ju tregoj rrugën drejt kthjellimit të çështjes dhe, sa për të ecur në të, eeni vetëm me këmbët tuaja. A ju kujtohet ajo mjerania, shërbëtorja jonë Rozana Spirmani?

— Sigurisht.

— Ju kurdoherë patët dyshuar se diç kërkonte t'ju njoftonte për **Gurin e Hënës**.

— Ndryshe s'kisha si e shpjegoja atë sjelljen e saj të çuditshme.

— Po të dëshironi, zoti Frenklin, mund t'i davarisni dyshimet tuaja.

E pashë i hutuar. Bëra t'ia shihja shprehjen e fytyrës në atë gjysmerrësirë. I habitur sa më s'bëhet, e pyeta me padurim, ç'donte të thoshte me këtë.

— Rozana Spirmani, zotëri, ju ka lënë një letër.

— Ku gjendet?

— Te shoqja e saj në Kobs-Holl, te çalashja Lusí.

— E bija e peshkatarit?

— Po, ajo, zoti Frenklin.

— E përse nuk e morët?

— S'pranoi, zotëri. Do t'ua japë vetëm dorazi. Ju ikët shpejt dhe nuk arrita t'ju shkruaj.

— Shkojmë qysh tani ta marrim, Beterehx!

— U bë vonë, zotëri. Peshkatarët kursejnë qirinjtë dhe bien herët.

— Shkojmë, pas një gjysmë ore do jemi në vend.

— Ka rrezik të gjejmë derën të mbyllur me lloz, zotëri. Ja ku mbërritëm në fermë. Kaloni mirë e bukur natën këtu dhe nesër me ditë vemi.

— Edhe ju do të vini me mua? Herët në mëngjes.

— Domosdo, zotëri

3.

Edhe pse ora e mbërritjes ishte e hershme, e shoqja e peshkatarit po vinte vërdallë nëpër kuzhinë. Kur më prezantoi Beterexhi, zonja Jolland m'u përkul tërë respekt që ia bënte vetëm miqve më të nderuar. Vuri mbi tryezë një shishe xhin hollandez, dy çibukë dhe e hapi bisedën kështu:

— Ç'të reja kemi nga Londra, zotëri?

S'arrita dot as ta nisja tregimin për t'iu përgjigjur një pyetjeje aq të gjerë, kur në qoshen gjysmë të errët të kuzhinës lëvriu një vajzë kockë e lëkurë me ca flokë jashtëzakonisht të bukur që, duke u mbështetur mbi një patericë, zuri të afrohej te tryeza ku isha ulur dhe më shigjetoj me një shikim tmerrësisht zemërak; dukej që s'po e honepste dot praninë time aty,

por edhe nuk m'i shqiste dot sytë si e magjepsur.

— Zoti Beterexh, — tha, duke vazhduar të më shohë, — ju lutem, përsëriteni edhe një herë emrin e këtij njeriu.

— Këtë zotëri, — i foli Beterexhi, duke e vënë mirë theksin në fjalën «zotëri», — e quajnë Frenklin Blek.

Vajza më ktheu shpinën dhe doli nga dhoma. Zonja Jolland, si shpirtmirë që ishte, zu të kërkojë falje për sjelljen e së bijës. Veç këtë po e them me hamendje se me tërë qënien time po përpiqesha ta kuptoja ç'donte të bënte çalamania. U kthye sakaq por me një letër ndër duar. Seç më bënte ca she-nja. U ngrita dhe dola pas saj. Më çoi te ca barka peshkimi, ku të mos na shihte kush, të mos na dëgjonte kush. Aty më ndali e më pa drejt në sy.

— Po e shoh që keni për mua një letër? — e pyeta.

— Pa përsëriteni edhe një herë atë që më thatë, — ma ktheu aty për aty.

Si ai fëmija i dëgjueshëm ia përsërita.

— Jo, — tha vajza si duke folur vetë me veten, por pa ma shqitur atë shikimin drejt në sy. — As që mund ta kuptoj ç'gjete ti te ky të veçantë, ç'zëra i folën me atë zërin e këtij?...

Më ktheu vrulltas shpinën dhe pështeti kryet mbi patericë.

— Mjeraneja, — tha pastaj me mallëngjim. — Shkoi e vate kot së koti! E ç'gjetei vallë të pazakontë te ky njeri! Ngriti përsëri kryet dhe më pa e egërsuar.

— A ju bën zemra të hani e të pini? — më pyeti.

Bëra ç'ishte e mundur për të ruajtur seriozitetin dhe u përgjigja.

— Po.

— A ju zë gjumi natën?

— Po.

— Kur shihni ndonjë shërbëtore të varfër, a nuk provoni vrasje ndërgjegjeje?

Befas më vërviti letrën në fytyrë.

— Merreni! — bërtiti frenetike. — Është hera e parë që ju shoh. Mos e dhëntë Zoti t'u shohë herë tjetër!

Ashtu çalë-çalë u largua aq shpejt sa më s'bëhet. Vetë me vete thashë atë që do të thoshte kushdo, në këmbën time: qënka e çmendur.

«Zotit Frenklin Blek. T'i jepet në dorë (të mos i besohet kërkujt) nga Lusi Jolland».

E hapa zariin dhe lexova në fillim një pusullë, pastaj tërë letrën. Ja ç'shkruhej në pusullë:

«Zotëri, në jeni kurreshtar të dini ç'kuptim kishte ajo sje-llja ime gjatë kohës që ju ishit mysafir në shtëpinë e zonjës time Verinder, bëni ashtu si do mësoni nga letra dhe bëjeni këtë pa praninë e dikujt tjetër. Shërbëtorja që ju përulet me adhurim.

Rozana Spirman.»

Ja dhe letra:

«Të shkoni te «Rëra e Tallazitur» para se të fillojë batica. T'i afroheni Mollokut Jugor deri sa flamuri në qendrën doganore dhe fanari i Mollokut Jugor të formojnë një vijë të drejtë. Të vini një shkop mbi shkëmb që të shënoni vijën që bashkon fanarin dhe flamurin e doganës. Kjo duhet bërë në mënyrë që fundi i shkopit të ndodhet në atë anë të shkëmbit që sheh në drejtim të «Rërës së Tallazitur», të rrëmohen me dorë leshterikët përgjatë shkopit, për të gjetur zinxhirin. Me ta gjetur, të kalohet mbi zinxhir dora te vendi ku ai varet në buzë të shkëmbit, poshtë «Rërës së Tallazitur» pastaj të tërhiqet zinxhiri».

S'arrita ta lexoja deri këtu, kur dëgjova të më thërriste Beterexhi, që s'po e mbante vendi gjatë tërë kësaj kohe. Iu afrova dhe i zgjata në fillim pusullën. E lexoi pa shfaqur ndonjë interes të veçantë. Sapo i dhash letrën, u zhyt në të dhe e lexoi me një frymë.

— Këtë edhe dedektivi e pat thënë, — thirri Beterexhi. — Tamam kështu e pat parashikuar. Aty dhe fshihet misteri që na bëri të gabohemi që të gjithë, madje edhe famëmadhin Kaf! Ja ku po ju pret ta zbuloni, zotëri! Tani është kohë zbatice, zotëri. Edhe sa duhet të fillojë batica?

Ngriti kokën dhe pa jo larg nesh një peshkatar të ri që po qepte rrjetat.

— Tomi Brejt! — i thirri me sa i hante zëri.

— Urdhëroni! — ia ktheu ky.

— Kur fillon batica?

— Pas një ore.

Pamë që të dy orën.

— I bjemë më mirë rrethërreth bregut për të arritur te «Rëra e Tallazitur», zoti Frenklin, — tha Beterexhi. — Kemi kohë. Si thoni, zotëri?

— Shkojmë.

E gjetëm atë vendin ku shihej në një vijë të drejtë fanari me flamurin e doganës. Bëmë siç udhëzonte letra për punën e shkopit dhe të drejtimit dhe pritëm sa të vinte koha. Duheshin edhe njëzetë minuta. I thashë të ulëshim diku në bregun e thate të prisnim kohën. Kur dolëm, Beterexhi, për habinë time të madhe, më ktheu krahët dhe vazhdoi të ecte sa më larg meje.

— Ku po shkoni? — e pyeta.

— Pa lexojeni mirë atë letrën, aty thuhet që këtë zbulim ju duhet ta bëni duke qënë vetëm. S'e kam të lehtë ta bëj këtë, por ajo mjerane pati një vdekje të lemerishme dhe e ndiej veten të detyruar, zoti Frenklin, t'ia çoj në vend kërkesën e fundit. Shkoni vetëm. Ama në letër s'thuhet as edhe një fjalë që ju ta mbani të fshehtë zbulimin që po bëni. Po ju pres, ja atje, tek ai pylli me bredha. Ejani sa më shpejt, zotëri. Mezi që ju pres.

Me këtë porosi që më la u nda nga unë.

Sado e shkurtër koha e pritjes, në kësi rastesh të duket e pafund. Ishte një nga ata rastet, kur zakoni që nuk ka të çmuar i duhanit të duket veçanërisht i shtrenjtë dhe ngushëllues. Ndoza një cigare dhe u ula në bregun e pjerrët.

Dielli i jepte një bukurë të veçantë mjedisit. Ajri ishte aq i freskët, saqë të rrije e të dihasje ishte në vetvete një kënaqësi e madhe. Madje edhe ai gji aq shumë vetmitar dhe i vogël e përshëndeste gazplot mëngjesin dhe sipërfaqja e lagësht e «Rërës së Tallazitur», duke vezulluar si e pruar, fshihte tërë tmerin brenda vetes përmes kësaj buzëqeshjeje kalimtare. Ishte dita më e bukur nga koha që qesh kthyer në Angli.

Batica filloi para se të mbaroja cigaren. Pashë si zuri të ngrihej rëra, pastaj si u lëkund dhe u dallgëzua në mënyrë të

tmerrshme sipërfaqja, si të ishte shkruar ai shpirti i keq i fshehur aty brenda, në atë thellësi të pafund. E flaka cigaren dhe iu afrova shkëmbinje.

Letra më udhëzonte të prekja nën leshterikët përgjatë bastunit, duke filluar nga ana që ishte më afër fenerit. Bëra kësthu deri te gjysma e bastunit, por nuk gjeta kurrëgjë përveç formacioneve shkëmbore. Rrëmovava më tej, dhe durimi mori shpërblimin e merituar: në një të çarë të ngushtë të shkëmbit, pikërisht aty ku arrinte gishtit tregues, preka zinxhirin. Kur u përpoqa ta ndjek me dorë, u ngatërrova me një kokolepsje leshterikësh që ishin depozituar, sigurisht, pasi aty e kishte fshehur Rozana atë kutinë metalike.

Ishte e pamundur t'i shkulje apo të fusje përmes tyre dorën. Fytyrën e kisha në nivelin e «Rërës së Tallazitur» që vazhdonte të dallgëzohej e të gulçonte. Një mendim i llahtarshëm që e vdekura mund të fanitej në vendin e vetvrasjes për të më ndihmuar ta gjeja kutinë, një tmerr i pashlyeshëm që nga çasti në çast ajo mund të ngrihej mbi rërën e dallgëzuar dhe të më tregonte vendndodhjen, më pushtoi të tërin dhe më kalli datën: zura të dridhem, ndonëse rrezet e diellit nxehnin për bukuri. Nisa të kërkoj vazhdimin e zinxhirit, duke futur bastunin në leshterik. Më ndihu fati, fundi i bastunit ndeshi shpejt me zinxhirin.

E nxora atë pa më të voglën vështirësi. Fundi i tij qe mbërthyer në kutinë metalike. Çdo gjë e kishte mbuluar ndryshku. E vura kutinë midis gjunjëve dhe ia shpërtheva kapakun. Gjeta brenda diçka të bardhë, e preka me dorë, ishte cohë e bardhë. Duke provuar ta nxjerrë, doli edhe një letër e zhubravitur. E pashë adresën, më drejtohej mua. Ruhej për bukuri. E vura cohën mbi rërën e thatë, e shpalosa dhe e shtrova me dorë. Ishte këmbishë nate burrash. Kur e ktheva në anën e prapme, pashë në të njollën e bojës, me të cilën qe lyer dëra e dhomës së gjumit të Reçëllit!

Ia ngula sytë kësaj njolle, kurse mendimet sakaq më fluturuan në të kaluarën. M'u kujtuan qartë ato fjalët e dedektivit Kaf: «Gjeni në këtë shtëpi rroben e zhyer me të tillë boje. Mësoni e kujt është. Pyeteni si e shpjegon hyrjen në atë dhomë, pas derës të së cilës qe zhyer, ndërmjet orës dymëdhjetë dhe orës tre të natës. Nëse s'ka për të dhënë shpjegime të kë-

naqshme, s'duhet shkuar larg për të gjetur dorën që e ka vjedhur diamantin».

U përmenda nga kjo gjendje shoku, që m'u duk se zgjati disa orë, kur nuk kishin kaluar veçse disa minuta, kur dëgjo-va të më thërriste zëri i Beterexhit, që s'po e mbante më vendi. Po vinte drejt meje.

Pamja e plakut më solli në vete: e kisha gjetur njollën në këmishënatën, po e kujt ishte ajo? Thashë me vete se në të është ruajtur, me siguri, emri i të zotë. E ngrita dhe zura ta kërkoj. E gjeta dhe lexova... emrin tim!

Po, kjo këmishënatë është imja. I shkëputa në çast sytë dhe ia ktheva diellit, ia ktheva ujrave përshkënditës të gjirit, ia ktheva plakut Beterexh, që sa vinte e po më afrohej...

Pashë përsëri emrin e shkruar në atë këmishë. S'kishte asnjë dyshim, ishte emri im!

«Në rast se koha, munda dhe paratë janë të zonjat ta bëjnë, kam për ta zbuluar vjedhësin e «Gurit të Hënës», — me këto fjalë në gojë qeshë larguar nga Londra. Kisha depërtuar në atë fshehtësi që «Rëra e Tallazitur» e kishte fshehur nga të gjithë të vdekshmit. Dhe dëshmia e pakundërshtueshme — njolla e bojës në këmishën e natës — më çoi në përfundimin se vjedhësi isha unë, dora vetë!

4.

E ç'mund të them për ndijimet që provoja. Goditja që aq e fuqishme sa më paralizoi të tërin. Kuptohet që e kisha humbur vetëdijen sepse, sipas fjalëve të Beterexhit, qesh duke u zgërdhirë, kur më qe afruar dhe më kishte pyetur, si qëndronte puna; pasi i kisha rrasur në duar këmishën e natës, i kisha thënë që ai vetë ta zbulonte të vërtetën.

As që e kam idenë e bisedës që kemi bërë në bregun e detit. Më ndërmendet vetëm rrugina përmes postateve të trëndafilave. Ishim duke u kthyer për në shtëpi dhe Beterexhi më tha se, pas një gote të mirë konjaku, edhe unë edhe ai do të jemi në gjendje t'i shohim gjërat esëll.

E mora nëpër këmbë atë vendimin për të mos shkelur në shtëpinë e Reçëllit. Pas gotës me konjak, nervat sikur na erdhën në vete: zumë t'i shohim gjërat ashtu siç ishin.

Druhem se ky përshkrim i gjendjes sime ka për t'iu dukur lexuesit disi i çuditshëm, për të mos thënë diçka më tepër. Pse a mund të pritëshin ca veprime si këto nga një njeri si unë të gjendur në një situatë aq të tmerrshme?

Mund të them vetëm se pamja e plakshit Beterehx ishte për mua një ngushëllim që s'kishte çmim dhe konjaku që më dha më ndihmoi aq shumë saqë asgjë tjetër s'do më ndihte të dilja nga kjo shtangie trompoze dhe shpirtërore. Vetëm këtë mund të them për të përligjur veprimet e mia.

— Tani një gjë e dimë saktë, zoti Frenklin, — më tha Beterehxi, duke vërvitur këmishën e natës mbi tryezë dhe duke ma treguar sic tregojmë një qenie të gjallë që këtë e dëgjo: — Dimë që kjo këmishë gënjen.

Ky këndshikim qetësues i çështjes mua aspak nuk më qetësoi.

— Unë s'jam fajtor në vjedhjen e diamantit po aq sa s'jeni dhe ju, — i thashë. — Por kjo këmishë është dëshmi kundër meje! Edhe njolla, edhe emri im në këtë këmishë përbëjnë fakte.

Beterehxi e mori gotën nga tryeza dhe ma futi në dorë.

— Përbëkan fakte? — përsëriti. — Pa kthejeni edhe një zoti Frenklin, dhe keni për ta kapërcyer atë dobësinë, që ju detyron t'i besoni fakteve. S'është e pastër kjo punë, zotëri, — vazhdoi me zë të ulët. — Ja si e shoh unë këtë: s'është e pastër kjo punë dhe të dy duhet ta hetojmë. Në atë kutinë metalike nuk kishte ndonjë gjë tjetër?

Pyetja më bëri të kujtoj zarfin që e kisha në xhep. E nxora, e hapa. Kishte vetëm disa faqe letre të shkruara me gërma të vockëla. Pashë shpejt e shpejt nënshkrimin: «Rozana Spirman».

Atë çast m'u kujtua që Rozana Spirmani ishte pajtuar te tetoja që nga shtëpia e edukimit, se më parë kishte qënë hajdute. Ia thashë këtë Beterehxit.

— Ato që thatë janë të vërteta. po ku doni të dilni, zoti Frenklin?

— Si kështu «ku dua të dalë»? Ku i dihet, ajo dhe mund ta ketë vjedhur diamantin? Ajo me paramendim mund ta ketë zhyer me bojë këmishën time të natës?

Beterexhi më vuri dorën mbi timen dhe s'më la të vazhdoja.

— Ju siguroj, zoti Frenklin, që do ta gjeni mënyrën si ta vërtetoni pafajsinë tuaj, veç jo në këtë rrugë. Pa të shohim ç'është shkruar në atë letër. Le t'u bëjmë nderimet e nevojshme të vdekurve.

Serioziteti, me të cilin u thanë këto fjalë, ushtroi mbi mua efektin e qortimit.

— Po e lexoj me zë të lartë që edhe ju të gjykoni për gjithë sa shkruhet, — i thashë.

Lexova sa më poshtë:

«Zotëri, më duhet t'u rrëfehem; ndonjëherë rrëfimi zehër i hidhur mund të bëhet edhe me pak fjalë. Rrëfimi im përbëhet nga tri fjalët: ju dashuroj...»

Letra më shkau nga duart. Pashë Beterexhin. E vura re që s'ia kishte ënda të më përgjigjej.

— Do të ishte më mirë të vazhdonit leximin e letrës, zotëri. Pa të dëgjojmë çdo të na thotë ajo vetë për veten e saj, zotëri.

Iu ktheva përsëri letrës:

«Të isha gjallë, s'do të guxoja t'ua thosha, por s'do të jem më, kur t'ju bjerë në dorë kjo letër. Ndaj dhe kuturisa.

Do të gjeni në kutinë metalike këmishënatën tuaj të zhyer me bojë, do të keni dëshirë të mësoni si e fsheha dhe përse nuk ju thashë as edhe një fjalë. Çdo gjë e bëra ngaqë ju dashuroj.

Historia e jetës sime ngjan shumë me ato që tregohen rëndom nëpër gazeta. Mund të shkruaja faqe të tëra për ndjenjat e ëmbla që provova kur ju pashë, për xhelozinë përvëluese ndaj zonjushës Verinder, për drithërimat dhe lotët që më shkonin çurg sa herë që ju shihja.

Po të hidhemi te çështja që ju intereson aq shumë, te zhdukja e diamantit.

Zoti Sigrev, kur na mblodhi në dhomën e zonjushës Reçëll, na e bëri të ditur vendin ku qe fshirë boja nën çelësin e derës. Na qortoi se e kishim fshirë bojën me fundet tona. E

pashë edhe unë fustanin mos më qe bërë me bojë, më pa edhe Penelopa Beterexhi, e vetmja nga shërbëtoret me të cilën mba-ja marrëdhënie miqësore.

— S'ke pse merakose, Rozana, — më tha, — boja ka disa orë qe është tharë.

— E nga e dini ju këtë ? — e pyeta.

— Dje tërë mëngjesin kam qënë me zotin Frenklin dhe me zonjushën Reçëll, kam trazuar bojën. E dëgjova me veshët e mi zotin Frenklin, kur tha se do të jetë e thatë jo më parë se pas dymbëdhjetë orëve. Pra aty nga ora tre e mëngjesit dera ka qënë e thatë.

— Po mos e kanë fshirë zonjat qe mund të kenë qënë për vizitë te zonjusha Reçëll? — e pyeta.

— S'ka sesi, — m'u përgjigj Penelopa. — Kur dola në ora dymbëdhjetë nga dhoma e zonjushës Reçëll, pasi qe rehatuar në shtrat, e pashë atë derën dhe në të nuk kishte njollë.

Me këto fjalë dhe u ndamë!

Detyra ime, zotëri, ishte t'ju shtroja shtratin dhe t'ju pas-troja dhomën. Kjo ishte ora ime më e lumtur e ditës. Përqafoja dhe puthja jastëkun ku qe prehur koka juaj, ledhatoja plaçkat e garderobit tuaj... Por të vazhdojmë atje ku e lamë.

Zura të vë rregull në dhomën tuaj, ngrita dhe këmishnatën tuaj, të hedhur pa kujdes mbi krevat, kur syri më shkoi te njolla e bojës në të, pikërisht e asaj bojës me të cilën ishte lyer dera e zonjushës Reçëll!

U tremba sa më s'bëhet, e rrëmbeva dhe vrapova për në dhomën time, e mbylla derën me çelës, qe ta kqyrja më nge. M'u kujtua biseda me Penelopën, thashë me vete: «Ja dëshmia qe ai ka qënë në dhomën e zonjushës Reçëll ndërmjet orës dy-mbëdhjetë dhe orës tre!»

Kuptohet se për ku më shkoi mendja, por shpejt u qetëso-va: po të ishit treguar aq kokëkrisur e t'i kishit shkuar natën në dhomë zonjushës Reçëll, vetë ajo do ju kishte paralajmëruar të kishit kujdes derën qe të mos binte në sy vajtja tek ajo natën. Vendosa ta mbaja në dhomën time këmishnatën tuaj dhe të prisja zhvillimin e mëtejshëm të ngjarjeve. Sakaq ju si-guroj se as në mendje nuk më shkonte qe të ishit ju ai qe e vo-dhi diamantin...»

E ndërpreva përsëri leximin e letrës.

Kur shkruante për ndjenjat që kishte për mua më dhimbsej shqerisht ajo vajzë, ndjeja keqardhje që kisha hedhur hije dyshimi mbi emrin e saj. Por kur lexova ato fjalët me dyshimin për mua si vjedhës, me zor po e përmbaja inatin dhe zemërimin kundër Rozana Spirmanit.

— Lexojeni ju vetë pjesën tjetër, — i thashë Beterexhit, duke ia zgatur letrën. — Po të ketë ndonjë gjë që më duhet ta di, ma thoni vetë.

— Ju kuptoj, zoti Frenklin, — m'u përgjigj.

Po e kopjoj nga origjinali vazhdimin e asaj letre:

«Duhej menduar që ta fshihja sa më mirë atë këmishë. Kishte vetëm një rrugëdalje; të qepja një të re tamam si ajo, para ditës së shtunë, kur vinte rrobalarsja dhe mblidhte ndërresat, pasi i kishte regjistruar në regjistër. Kisha frikë ta lija punën për të premtën; kushedi ç'mund të ndodhte, dhe vendosa ta kem gati këmishën e re që atë ditë. Por duhej kthyer njëherë në dhomën tuaj të gjumit jo aq për të përfunduar pastrimin (atë mund ta bënte edhe Penelopa, po t'i lutesha) po për të parë mos kishit bërë me bojë diku çarçafët apo orenditë. Pashë me kujdes dhe gjeta ca gjurmë boje në pizhamat tuaja. Meqë keni mbërdhëhur, keni veshur edhe pixhamet. I fshiva me kujdes. Pra e vetmja gjë që fliste kundër jush mbeti këmishënata që e kisha kyçur në komo. Pas zemërimit të Penelopës që ishte indinjuar nga dyshimi i inspektorit Sigrev për vjedhjen e diamantit, vetëm nga shkakun që paska dalë e fundit nga dhoma e Reçëllit, më shkoi mendja te ju që kishit qënë pas Penelopës në atë dhomë. U trondita tmerrësisht shumë se e kuptova që ajo këmisha e zhyer mund të kishte domethënënie krejt tjetër.

Thashë me vete se, duke patur në dorë shpëtimin tuaj nga turpi i pashmangshëm, do të gëzoja edhe dashmirësinë tuaj. Pas dreke u shtira si e sëmure dhe dola për të blerë cohën si ajo e këmishënatës suaj, e qepa për tërë natën, dhe ditën e grumbullimit të ndërresave çdo gjë ishte në rregull. Tani s'kisha më asnjë frikë edhe sikur t'i kontrollonin ndërresat në shtëpi...».

Këtu Beterexhi ngriti sytë nga letra.

— Asgjë shpresëdhënëse nuk po shoh për punën e zhakjes së diamantit, zotin Frenklin, — tha.

— Vazhdoni të lexoni letrën, zoti Beterexh, kushedi nga

fundi mund të ketë ndonjë të dhënë shpresëndjellëse. Atëherë do ju shpreh edhe mendimin tim.

— Shumë mirë, zotëri. T'i lëmë një grimë sytë të pushojnë. S'dua t'ju ngut, zoti Frenklin, por qoftë edhe me disa fjalë; a s'më thoni, ç'rrugëdalje keni gjetur tek kjo kashelashë?

— Do nisem për në Londër, — i thashë, — do këshillohem me zotin Bref. Në qoftë se s'më ndihmon dot, dhe dedektivi Kaf s'pranon ta braktisë vetminë e tij në Dorking... atëherë, Beterehx, me sa shoh deri më tani, mundësitë janë fare të shteruara.

Ndërkohë u dëgjuan të trokitura në derë. Fytyra e Beterehxhit shprehu edhe habi, edhe pakënaqësi që po na pengonin.

— Hyni, — thirri disi i nxehur. — Hyni!

Dera u hap dhe qetë-qetë hyri një njeri me një pamje disi të veçantë, të rrallë. Nga lëvizjet dhe paraqitja dukej që ishte në moshë të re. Ish zijosh si cigan, faqet e fishkura i kishte të rëna, mollëzat dhe nofullat i kishte të dala. Hundën e kishte të drejtë, të bukur, siç haset rëndomë në banorët e Lindjes. Ballin e kishte të lartë plot me zhubra që zbrisnin edhe poshtë nëpër fytyrë. Në këtë fytyrë të çuditshme edhe më të çuditshëm ishin sytë gështenjë të kadifenjtë, pikëllimtarë dhe të mendueshëm, të futur thellë në zgavra. Kur të shihnin, të detyronin t'i përkushtojë vëmendje (të paktën kjo kështu ndodhi me mua). Shtoni këtu edhe kreshtën e flokëve të dendur, të qethur kare, të një ngjyre të çuditshme, thuajse të papërcaktueshme. Vetëm në çaçkë kishin ruajtur ngjyrën e tyre të dikurshme korb të zezë. Në tëmtha ata qenë fare të bardhë, duke formuar kësisoj një kontrast të pazakontë. Ia ngula shikimin kurreshtar këtij njeriu, më vjen turp ta them, por s'po gjeja forca që ta përmbaja veten. Sytë e tij bojë kafe të butë më shihnin me ëmbëlsi, shikimit tim të ngulur dhe të habitur iu përgjigj duke më kërkuar ndjesë, të cilën, isha i bindur për këtë, aspak nuk e meritoja.

— Më falni, — tha. — S'e dija që zoti Beterehx qënka i zënë. Lista për javën e ardhshme, — shqiptoi.

Më pa përsëri dhe doli nga dhoma po aq heshturazi siç hyri.

— Kush është ky, — e pyeta.

— Ndhimësi i zotit Kandi, — m'u përgjigj Beterexhi. — Do ju pikëlloja po t'ju njoftoja, zoti Frenklin, që doktori shtatvogël nuk e ka marrë veten pas asaj sëmundjes që mori kur po kthehej pas darkës me rastin e ditëlindjes së zonjushës Reçëll. Vetën s'e ndien dhe aq keq, por ka humbur kujtesën pas etheve të forta që kaloi. Punët e shërbimit mjekësor i ka marrë mbi vete ndihmësi. Pacientët u larguan, kanë mbetur ca të vobektë; se ata s'kanë ç'të bëjnë, janë të detyruar të pranojnë shërbimet e këtij balashi.

— Me ç'po shoh, s'e honepskeni atë, Beterexh?

— Askush s'e do atë, zotëri.

— E pse vallë?

— Po ja edhe pamja flet kundër tij. Qarkullojnë dhe zëra që Kandi e paska pranuar në klinikën e vet edhe pse nuk paska nam të mirë. Askush nuk e di se nga është. S'ka as edhe një mik në këto anë. E si të flitet mirë pas tërë kësaj?

— Epo, domosdo. Po a mund të ma thoni pse erdhi t'ju takonte. Ç'është ajo letër që ju dha?

— Më sollli listën e të sëmurëve që kanë nevojë për verë, zotëri. Se zonja gjithmonë u ka dhënë falas verë të sëmurëve të vobektë, edhe zonjusha Reçëll ka dëshirë ta vazhdojë këtë traditë. Po kanë ndryshuar kohët! Më kujtohet si zoti Kandi me dorën e tij ia jepte vetë listën zonjës. Kurse tani ndihmësi i zotit Kandi ma dorëzon mua. Po, në më lejoni zotëri, ta vazhdoj leximin e asaj letrës, — tha Beterexhi dhe mori përsëri letrën e Rozana Spirmanit. — S'është ndonjë qejf, por sidoqoftë s'më le të pikëllohem, duke e çuar mendjen tek e kaluara.

Vuri syzet dhe tundi i dëshpëruar kryet.

Ndhimësi i zotit Kandi më pataksi. Para se Beterexhi t'i kthehej asaj letrës, e pyeta.

— Po si e ka emrin ky ndihmësi?

— Ka një emër shëmtirë, — m'u përgjigj zymtak Beterexhi. — Ezra Xhenings.

5.

Ndërkohë që Beterexhi u mor me leximin e letrës së Rozana Spirmanit, përpunova me mendjen time planin e veprimeve në të ardhmen: të kthehesha në Londër, të takoja Brefin,

dhe, kryesorja, të arrija të bisedoja kokë më kokë me Reçëllin. Kishte mbetur vetëm një orë nga nisja e trenit të Londrës, shkoja me shpresë që Beterexhi të gjente në atë letër diçka që do më qe e dobishme para se të largohesha nga shtëpia ku ishte zhdukur diamanti. Ndaj dhe vendosa të prisja që të mbarohej së lexuari letra. Ja ç'skruhej në mbyllje të saj.

«Mos m'u zemëroni, zoti Frenklin, që ngadhëjeva ndopak, kur mësova se e ardhmja juaj gjendej në dorën time. Kjo s'më zgjati shumë: merakun dhe frikën për ju m'u kthyen shpejt. Duke e ditur që dedektivi Kaf mund të ndërmerre kontrollin e ndërresave, do të kontrollonte edhe tuajat. Në tërë shtëpinë, për mendimin tim, s'gjendej dot ndonjë vend jashtë rrezikut. E ç'bëra unë thoni ju? E vështirë vetë këmishënatën tuaj. Atë e kishit mbajtur ju, tani e vështirë unë, ç'kënaqësi e padëgjuar!

Lajmi i posamarrë më bindi që kisha vepruar drejt: dedektivi Kaf kish shprehur dëshirën të kontrollonte regjistritin ku shkruhej hyrja dhe dalja e ndërresave për larje. E çova regjistritin në dhomën e zonjës. E dija që do më njihte se ishim takuar jo një herë më parë. Mendova se duhej ngutur për t'u takuar dhe biseduar me ju. Ishte koha kur sapo ishit kthyer nga stacioni hekurudhor ku kishit përcjellë zotin Godfri Ebluajt. Shkova te rrugina juaj e dashur mes postateve me trëndafila, për t'ju takuar. Ju aty nuk kaluat, por më e keqja qe që zoti Beterexh dhe dedektivi Kaf kaluan pranë vendit ku qesh fshehur unë; dedektivi më pikasi. S'më mbeti tjetër veçse të kthehesha në punët e mia. Atë çast ia behët ju. Me të më parë, për këtë jam e sigurt, zotëri, më kthyet shpinën, si para një lebrozeje, dhe hytë në shtëpi.

U ngjita lart nëpër shkallët e tjera. Në atë kohë lavanteria ishte bosh, qëndrova aty vetëm. Thashë me vete: ç'gjë do të jetë më e vështirë, të duroj këtë mospërfillje të zotit Frenklin Blek apo të mbytem në «Rërën e Tallazitur» e kësisoj të marrë fund gjithçka.

As që mund të më kërkohet shpjegim për sjelljen në ato caste. Sado që përpiqem, s'po arrij dot as vetë ta kuptoj.

E përse nuk ju thirra, kur në atë mënyrë të pashpirtë më kthyet krahët? T'ju thosha: «Zoti Frenklin, më duhet diç t'ju them, më dëgjoni?» Se ju kisha në dorë të tërin, de... Dija jo pak gjëra (nëse do më duhej t'u detyroja të më besonit) që

mund t'u isha e dobishme më pas. Kuptohet, as që më besohej që një njeri fisnik si ju ta kishte vjedhur diamantin thjesht nga kënaqësia për ta vjedhur. Jo. Penelopa kishte dëgjuar zonjushën Reçëll dhe unë zotin Beterexh të thoshin se jeni dorëlëshuar dhe deri në fyt me borxhe. S'kisha as dyshimin më të vogël që e kishit marrë diamantin për ta shitur apo për ta lënë peng. Po unë mund t'ju rekomandoja një njeri në Londër që t'u jepte borxh një shumë të mirë po t'i linit peng këtë diamant, pa ju bërë as edhe një pyetje që do ju vinte në pozitë të vështirë.

E pse nuk ju thirra! Pse s'u bëra zë! Në lavanteri erdhi Penelopa që e dinte prej kohësh të fshehtën time dhe bënte çmos që të më bindte t'i thërrisja mendjes.

«E di pse rrini këtu si qyqare! — më tha. — Për ju, Rozana, do të ishte më mirë që zoti Frenklin të largohej që këtë... Më duket se ka për ta bërë së shpejti këtë...»

S'më pati shkuar kurrë në mendje që ju mund të largohehit. S'gjeta dot forca që t'i përgjigjesha. Vetëm e pashë si e fandaksur.

«Tani po vij nga zonjusha Reçëll, — vazhdoi Penelopa, — unë e di ç'po heq nga kapriçiot e saj. Thotë se është i padurueshëm qëndrimi në këtë shtëpi bashkë me atë policin; ka vendosur që të bisedojë që sot me zonzjën dhe nesër do shkojë te tetoja Ebluajt. Në e bëftë këtë, edhe zoti Frenklin s'ka për të qëndruar gjatë, ta them unë këtë!»

Këto fjalë më kthyen aftësinë e të folurit.

«Domethënë, sipas jush, zoti Frenklin do të iki bashkë me të?» — e pyeta.

«Do ta kishte bërë me gjithë qejf, po ta kishte pranuar ajo një gjë të tillë. E ka pësuar dhe jo pak edhe ai nga kapriçiot e saj, se edhe atë s'e sheh dot me sy ajo. E cilin pa, atë që u bë copë për ta ndihmuar! Se ku do vejë, s'ta them dot, por këtu s'ka për të qëndruar më, Rozana».

Shënim i Frenklin Blekut. E gjora, është gabuar rëndë. Unë atë nuk e vura re. Kur bëra të shëtis nëpër rruginën e dashur, m'u kujtua se ndoshta tetoja kishte dëshirë të më takonte pas kthimit nga stacioni hekurudhor, ndaj dhe bëra atë kthesë të befte dhe hyra në shtëpi.

Arrita ta ndrydh angushtinë që më pushtoi. T'ju them të vërtetën, gjeta ca fije shprese për veten time në këtë ftohjen tuaj.

«Po a e dini përse janë prishur? — e pyeta».

«Për fajin e zonjushës Reçëll, — më tha Penelopa. — Vec mos pandehni, Rozana, se kjo prishje është përgjithmonë. E do shumë zonjushën Reçëll ai!»

Sakaq hyri zoti Beterexh. Shërbëtorët duhej të mblidheshin në sallën e katit të parë. Që andej një nga një duhej të shkonin në dhomën e zotit Beterexh, ku do na merrte në pyetje dedektivi Kaf.

Para meje qenë marrë në pyetje dy shërbëtores, armike të mijat për vdekje. Edhe pse tepër të maskuara, pyetjet e dedektivit Kaf më lanë të kuptoja që ato gra më kishin përgjuar prapa derës. Ky e dinte që kisha qepur në fshehtësi një këmishë-nate, por gabimisht mendonte se ishte imja. Kuptohet që e han-te dyshimi që kisha gisht në atë çështjen e zhdukjes së diamantit, por, në të njëjtën kohë, më la të kuptoja se nuk më quante fajtores kryesore të zhdukjes së diamantit. Me sa dukej, pandehte që të kem vepruar me urdhër të dikujt tjetër. Kush ishte ky tjetër, s'arrita ta marrë vesh as atëherë, as tani.

Ishte e qartë që dedektivi Kaf nuk po i binte fare në të. Ju ishit jashtë çdo rreziku, përderisa nuk kishte si të gjendej këmisha juaj e natës. Vendosa ta fshehë dhe zgjodha për këtë vendin që e njihja më mirë nga të tjerët: «Rërën e Tallazitur».

Me të përfunduar marrja në pyetje, mora leje për të thithur pak ajër të pastër dhe u nisa drejt e në Kobs-Holl. I kisha miq të zotët e shtëpisë, veç mos kujtoni se ua besova të fshehtë-n tuaj. Desha vetëm të shkruaj këtë letër drejuar juve dhe të fshihja këmishën tuaj.

Po i jap fund kësaj letre në dhomën e gjumit të Lusí Jollandit. Do të zbres poshtë, do të gjej ndonjë kuti hekuri që të fsheh këmishën, do shkoj te «Rëra e Tallazitur» — mos kini frikë, gjurmët do t'i fshij, që të mos më tradhëtojnë — dhe do e fsheh në rërë këmishën, as edhe një qenie e gjallë s'ka për ta gjetur dot.

Po kur ta kem bërë tërë këtë, çë pastaj?

Pastaj, zoti Frenklin, do të kem dy herë të drejtë t'ua them ato fjalë që deri më tani s'kam patur mundësi. Së pari, më

duhet të flasë me ju, para se të niseni që këtej, ndryshe s'do më paraqitet më ndonjë rast tjetër. Së dyti, më bën të ndihem e qetë vetëdija se edhe në ju zemërofshin ato fjalët e mia, këmishënata do të jetë zbutëse. Nëse të dyja këto rrethana s'do të më bëjnë të ndihem aq e fortë sa të përballoj atë ftohtësinë tuaj, që aq shumë më pikëllon, atëherë s'do të jetë e largët dita, kur tërë sforcimet e mia të marrin fund. Do t'i lë lamtumirën kësaj bote që më privoi nga lumturia, ndërkohë që i gostit me bujari të tjerët. Do të ndahem nga bota që, përveç asaj mirësisë suaj, asgjë tjetër s'mund ta bëjë për mua të këndshme. Mos e qortoni veten, zotëri, nëse kjo punë kësisoj ka për të përfunduar. Veç përpiguni t'ju vij qoftë edhe pak keq për mua! Do kujdesem që ju t'i mësoni gjithë sa kam bërë për ju, atëherë kur nuk do të jem në gjendje t'ua tregoj këtë vetë. A do të thoni, vallë, atëherë për mua ndonjë fjalë ledhatuese më atë zë të dridhur siç i thoni zonjushës Reçëll? Në e bëfshi dhe në ekzistofshin shpirtërat, jam e sigurt që shpirti im ka për ta dëgjuar dhe ka për të gëzuar. Për të qënë sa më e sigurt që kjo letër t'u bjerë në dorë, do ta vë bashkë me këmishënatën në kuti. S'e pata aspak të lehtë shkrimin e kësaj letre për ju.

Mbetem kurdoherë besnike, kurdoherë e dashuruar, shërbëtorja juaj kokulur, Rozana Spirman».

Beterexhi e përfundoi heshturazi letrën, e palosi me kujdes, e futi në zarf dhe ra në mendime me kokën varur dhe me shikimin në tokë.

— Beterexh, — i thashë. — Mos ka në atë letër ndonjë gjë që mund të na ndihë në këtë çështjen tonë?

Ky ngriti sytë ngadalë dhe psherëtiu thellë.

— Asgjë të tillë që t'u ndihmonte nuk gjeta këtu, zoti Frenklin. Dëgjojeni këshillën time, mos e nxirrni letrën nga zarfi, pa marrë fund tërë shqetësimi dhe preokupimi që keni. Ka për t'ju hidhëruar shumë. Më dëgjoni mua, mos e lexoni tani.

6.

U nisa për në stacion në këmbë. Kuptohet që s'më la vetëm Gabriel Beterexhi. Letrën e kisha në xhep, kurse këmishë-

nata gjendej në valixhe për t'ia treguar si njerën, ashtu dhe tjetrën zotit Bref, me të mbërritur në Londër.

Dolëm të heshtur nga shtëpia. Ishte hera e parë që plakoshi Beterehx s'dinte përse të fjalosej me mua. Por meqë kisha unë për t'i thënë, e nisa bisedën me të dalë nga porta e parkut.

— Dua t'u bëj dy pyetje që kanë lidhje me mua dhe them se do ju çudisin disi.

— Nëse ma shkulin nga mendja letrën e asaj vajze, zoti Frenklin, le të më çudisin sa të duan.

— Pyetja e parë, Beterehx, është kjo: mos kam qënë gjë i dehur atë mbrëmje kur kishte ditëlindjen Reçelli?

— I dehur? Ju? — thirri plakoshi. — Përkundrazi, kjo është një e metë e madhe tuaja, zoti Frenklin, që pini vetëm kur hani drekë, më pas nuk pranoni të vini në gojë as edhe një pikë!

— Po ditëlindja është diçka e shënuar, mund të bëja edhe ndonjë përjashtim.

Beterexhi u mendua një hop.

— Mund t'ju them, zotëri, vetëm këtë: atë mbrëmje kishte pamjen e një njeriu fare të sëmurë, dhe ne ju lutëm të pini pak konjak të holluar me ujë të akullt, në mënyrë që të gjallëroheshit ca.

— S'e kam zakon të pi konjak të holluar në ujë. Ndoshta...

— Po ja, zoti Frenklin, e kam ditur që s'ishit mësuar ndaj dhe ndonja gjysmë gote konjak të vjetër e hollova me një gotë ujë. As edhe fëmija s'kishte për ta ndjerë, e jo pastaj i rrituri!

E kuptova që pyetja e parë e kishte marrë përgjigjen. I bëra pyetjen e dytë.

— Para se të shkoja jashtë shtetit, Beterehx, më keni parë jo një herë fëmijë. Ma thoni troç: mos më ka pas ndodhur diçka e çuditshme pasi më ka pas zënë gjumi? Mos më ka pas ndodhur të ecë në gjumë?

Beterexhi ndali për një çast, më pa ngultas dhe, pasi tundi kryet, çapiti më tej.

— E kuptova ku doni të dilni ju, zoti Frenklin, — më tha. — Ju po orvateni të shpjegoni si u gjend ajo njolla në këmi-shënatën tuaj pa ditur ju vetë asgjë për këtë. Por jemi një

shekull larg së vërtetës. Të çoheni e të vërdalloseni në gjumë? Kurrë s'e keni bërë këtë ndonjëherë!

Edhe këtë herë u binda që Betereخي kishte të drejtë. Po të kisha qënë somnambul, do të kishin qënë me qindra ata që do ta kishin vënë re këtë, do ma kishin bërë të ditur që të merrja masa për shërimin e saj. Por i thashë tërë këto në pamundësi për të kërkuar ndonjë shpjegim tjetër.

Betereخي ma përforcoi edhe më pamundësinë e këtyre hamendjeve, kur më tha:

— Ta zëmë se paskeni qënë ose i dehur, ose somnambul, po ju jo vetëm duhej të kishit zhyer këmishënatën, ju duhet të kishit marrë edhe diamantin. Atëherë si u gjend ky në Londër, i lënë peng te zoti Luker? Mos vallë edhe këtë ta keni bërë pa qënë i vetëdijsëm? Pse mos paskeni qënë i dehur, kur ju përçolla të shtunën më darkë në kaloshinë? Pse në gjumë të keni qënë, kur keni shkuar te zoti Luker? Më falni që po ju them, zoti Frenklin, se kjo çështje ju ka trullosur aq keq, sa që po humbisni fare logjikën. Sa më shpejt që të këshilloheni me zotin Bref, aq më herët keni për t'u shqitur nga kjo gjendje pa rrugëdalje ku tani ndodheni.

Mbërritëm në stacion nja dy minuta para nisjes së trenit. I dhashë me ngut Betereخي adresën time të Londrës që të më shkruante po ta ndiente të nevojshme dhe i dhashë fjalën që edhe unë do ia njoftoja të rejat që mund të kisha. Kur po ndahesha me të, fare rastësisht më shkuan sytë te tezgja me libra dhe gazeta, ku qe duke biseduar me të zotin e tezgës ndihmësi i çuditshëm i zotit Kandi. Sakaq shikimet tona u kryqëzuan. Ezra Xheningsi hoqi kapelen. Ia ktheva përshëndetjen me një përkulje të lehtë të trupit dhe hyra në vagon, kur treni u nis. Edhe vetë u çudita kur më rastisi ta shoh brenda ditës dy herë atë njeri të çuditshëm!

Në Londër kisha ardhur në një të tillë ore, që s'kisha as edhe një fije shprese ta gjeja zotin Bref në zyrë. Ndaj dhe u nisa nga stacioni i trenit drejt tek ai në shtëpi, duke e bezdisur atë burrë plak që ishte duke dremitur në kuzhinë me kishën e dashur në prehër dhe me një shishe verë përpara.

Se ç'përshtypje i bëri tregimi im zotit Bref, po mundohem t'ua bëj të qartë, duke përshkruar veprimet që ai ndërmoi. Pasi më dëgjoi, urdhëroi të ndiznin zjarrin në oxhak, të na

sillinin çaj të nxehtë në dhomën e tij të punës dhe t'u thoshin grave që në asnjë mënyrë të mos na shqetësonin. Pastaj pa vëmendshëm këmishënatën dhe lexoi letrën e Rozana Spirmanit.

Vetëm pas kësaj më foli:

— Frenklin Blek, kemi përpara një çështje tepër serioze në të gjitha drejtimet. Ka të bëjë me Reçëllin po aq sa dhe me ju. Ajo sjellja e saj e çuditshme tanimë gjen shpjegimin e vet: ajo është fare e sigurt që diamantin e vodhët ju.

Më vinte të pëlcisja nga një përfundim i tillë, por doja s'doja ai ishte krejt i pranishëm.

— Gjëja e parë që duhet të bëjmë është t'i drejtohemi Reçëllit, — tha zoti Bref. — Deri më tani ajo ka heshtur për arsye fare të qarta, po të kemi parasysh karakterin e saj; tani, pas gjithë ç'ka ndodhur, kjo heshtje e saj s'durohet më. Ajo duhet bindur apo edhe detyruar të na thotë, përse mendon që jeni pikërisht ju ai që e keni marrë **Gurin e Hënës**. Kushedi, kjo çështje që ne na duket aq serioze, del një bllof, nëse Reçëlli pranon të na e zbulojë gjithçka.

— Është një mendim që më bën ta ndjej veten të qetë, — i thashë. — Të them të drejtën, do të doja të dija...

— Se si e argumentoj unë këtë? — ma ndërpreu fjalën zoti Bref. — Mund t'ua shpjegoj fare lehtë. Pikësëpari këtë çështje e gjykoj nga pikëpamja juridike. Për mendimin tim, tërë çështja fshihet në të dhënat që kemi ndër duar. Ato nuk qëndrojnë.

— Si kështu?

— Tani do ta merrni vesh. Është e vërtetë që njolla në këmishënatën tuaj tregon se ajo është juaja. Është e vërtetë se kjo njollë tregon që kjo këmishënatë është zhyer me bojën e derës së Reçëllit. Po kush e vërteton që këtë këmishënatë e keni pas veshur ju?

Ky argument m'u duk aq më tepër bindës e serioz, ngaqë edhe vetë mua më pat ardhur në mendje.

— Sa për këtë, — vazhdoi zoti Bref, duke marrë ndër duar letrën e Rozana Spirmanit, — kuptohet, është për ju diçka e pakëndshme. Veç t'i gjykojmë punët me syrin e juristit: pa zënë ngoje faktin që ka qënë hajdute, po them vetëm se nga letra e saj del se paska qënë një mashtruese e sprovuar; kam

plotësisht të drejtë të dyshoj se nuk ua ka thënë deri në fund të vërtetën. Mund të them vetëm këtë; nëse Reçëlli dyshon tek ju nisur nga njolla e këmishënatës, me siguri që këtë këmishë ia ka treguar Rozana Spirman. Se ajo e pranon me gojën e saj që ka vuajtur nga xhelozia ndaj Reçëllit. Mund të them, pra, se zhdukja e diamantit do t'i krijonte kësaj hajduteje, të dashuruar çmendurisht, një rrethanë të favorshme për t'u bërë të grindeni e të prisheni përfundimisht mes jush. Se ajo, në kësi rrethana, s'kishte pse vendoste t'i jepte fund jetës, kështu shkruan në letër! Them se, nisur nga karakteri, aftësia dhe e kaluara e saj kjo ishte e aftë për të shfrytëzuar rastin e ta vëdhite diamantin. Ju ç'mendim keni lidhur me këtë?

— Afërsisht këtë që keni ju, — iu përgjigja. — Po sikur këtë këmishënatë ta kem pas veshur unë, atëherë si i bëhet?

— Këtë s'e vërteton dot kush, — tha zoti Bref. — Tani kryesore mbetet nëse dyshimi i Reçëllit mbështetet vetëm në punën e këmishës apo gjetiu.

O Zot! Me çfarë gjakftohësie që e thoni këtë! — fola i nxehur. — A ka vallë të drejtë ajo të më dyshojë për vjedhje, pavarësisht nga të dhënat që mund të ketë?

— Keni plotësisht të drejtë të shprehni kështu, zotëri. Por ajo që s'po arrini dot të kuptoni ju vetë, nuk po arrij as unë. Duam s'duam, hapi tjetër në rrugën e hetimeve do na çojë te Reçëlli. Dhe vështirësia kryesore është ta detyrojmë të zbrërthet. Ju keni ndonjë mendim lidhur me këtë?

— Kam vendosur, zoti Bref, të flas vetë me Reçëllin.

— Ju?!

Më pa siç shohim një të lojtur.

— Po a mundeni ta bëni vallë?

Tundi fort kryet dhe filloi ecejaket nëpër dhomë.

— Epo, po nuk riskove, nuk fiton. Kam mendimin se Reçëlli ende vazhdon të ketë një farë dobësie për ju. Duhet ta shfrytëzoni këtë dhe, të jeni i sigurt, keni për të dëgjuar një rrëfim të vërtetë, kuptohet sa mund ta bëjë këtë një grua. Tërë puna është si ta takoni.

— Ka qënë mysafire tek ju, — iu përgjigja. — A mund t'u lutem ta ftoni këtu, pa i thënë se do më takojë mua?

— Si tepër e guximshme kjo! — tha zoti Bref.

Përsëri nisi ato ecejaket nëpër dhomë.

— Po të shpreheshim më saktë duhej të thoshim që shtëpia ime duhet të shndërrohet në grackë për Reçëllin. Po të mos quheshit Frenklin Blek dhe po të mos qe e rëndësisë jetike kjo çështje, do të kisha kundërshtuar kategorikisht, por gjendemi në të tilla rrethana, që jam më se i sigurt; më pas vetë Reçëlli do na falenderojë për këtë që po bëjmë. Më konsideroni pra pjesëmarrës në këtë komplot tuajin. Do ta ftojme Reçëllin të kalojë një ditë me ne dhe do ju vëmë në kohën e duhur në dijeni për këtë.

— Po kur, nesër?

— Nesër nuk arrijmë dot të marrim prej saj përgjigje. Më mirë pasnesër.

— E si do më vini në dijeni?

— Mos dilni tërë mëngjesin nga shtëpia se do vij vetë t'ua njoftoj.

E falënderova për ndihmën e çmuar dhe u ktheva në apartamentin tim të Londrës.

Për ditën e nesërme mund të them vetëm se ka qënë dita më e gjatë e jetës sime. Edhe pse e dija që isha i pafajshëm, edhe pse qeshë i sigurt që akuza e tmerrshme s'do të vononte të sqarohet, prapë se prapë sesi ndihesha i poshtëruar. S'ma kishte fare ënda të takohesha me miqtë.

Ditën tjetër, kur isha duke ngrënë mëngjes, ia behu pa prituri e pa kujtuar zoti Bref. Më futi në dorë kyçin e derës dhe më tha se ishte hera e parë në jetë që i vinte turp nga vetja.

— Do vijë?

— Do vijë që në mëngjes dhe do rrijë tërë ditën me gruan dhe me vajzat.

— Zonja Bref dhe vajzat janë në dijeni të së fshehtës sonë?

— Ndryshe s'kishte si bëhej. Por gratë, siç mund ta keni vënë re edhe ju vetë, s'para janë aq strikte në respektimin e rregullave. Veç njerëzit e familjes sime nuk provojnë asnjë vrasie ndërgjegjeje se synimi i vetëm yni është t'u pajtojnë ju më Reçëllin.

— Ju jam shumë po shumë i detyruar. Po ky kyçi që më dhatë, ç'është?

— Është i deriçkës së kopshtit. Jini aty në ora tre, pastaj

që andej përmes serrës hyni në shtëpi. Do të kaloni nëpër dhomën e vogël të pritjes e do hapni derën përballë që të çon në dhomën e muzikës. Aty do të gjeni Reçëllin, ka për të qënë vetëm.

— S'di si t'ju falenderoj.

— Jua them unë si: mos të më bëni fajtor për asgjë, pavarësisht nga drejtimi që do të marrin punët!

Në këtë e sipër doli

M'u desh të prisja shumë. Për të kaluar kohën, zura të shoh postën. Gjeta një letër nga Beterechi. E hapa me ngut, por niste e bitiste me fjalët për ndjesë që s'mund të më njoftonte asgjë të re. Veç nëpër të përmendej emri i Ezra Xheningsit që e kishte pyetur Beterechin se kush isha. I kishte thënë se më paska parë zotëria e tij doktor Kandi. I kishte thënë se ka një arsye të veçantë, do të dëshironte të më takonte dhe e kishte porositur t'i çonte lajm kur të kthehesha në atë vend. E futa letrën në xhep dhe pas një minute harrova për ekzistencën e saj, i përqëndruar i tëri në atë takimin e pritshëm me Reçëllin.

Plot në ora tre futa çelësin e zotit Bref në bravën e deriçkës së kopshtit. Kur e mbylla derën përsëri me kyç nga brenda, më pushtoi tmerrri nga mendimi ç'mund të më ndodhte. Pashë përreth me frikë mos kishte të fshehur ndonjë njeri në kopsht. Rruginat qenë të zbrazëta, dëshmitarë të vetëm të qënies sime aty ishin zogjtë dhe bletët.

Kalova përmes kopshtit, u futa në serrë, pastaj hyra në dhomën e pritjes ku më zunë veshët disa akorde të mekët pianoje. Reçëllit i pëlqente ja, kështu, e shpërqëndruar të merrte ca akorde në piano, kur kisha qënë tek ajo mysafir. U detyrova të qëndroja aty disa çaste, që të mbushesha me frymë. E kaluara dhe e tashmja më shkuan shpejt para syve dhe kontrasti ndërmyjet tyre më la të habitur.

— Pas pak sekondash mora guximin dhe hapa derën.

7.

Kur më pa te dera, Reçëlli u ngrit nga fortepianoja. E mbylla derën. Pamë heshturazi njeri-tjetrin. Na ndante gjatësia e dhomës. Tërë forcat shpirtërore dukej që i kishte përqe-

ndruar në atë shikimin që më kishte drejtuar. Ishte si shumë e beftë për të kjo paraqitja ime aty. Bëra disa hapa drejt saj dhe i fola me zë të ndrydhur:

— Reçëll.

Tingëllimi i zërit tim e ktheu në jetë, u skuq në fytyrë. Pa nxjerrë as edhe një fjalë u prir drejt meje, pastaj si t'i bindej një force të padukshme, zuri të më afrohej. I digjeshin faqet, i rrezëllinin sytë. E harrova fare atë për çka kisha ardhur, e harrova atë dyshimin famëkeq, që hidhte hije mbi emrin tim të mirë, gjithçka sikur më fluturoi nga mendja: e tanishmja e ardhshmja, të cilat isha i detyruar të mos i harroja. Shihja vetëm si gruaja që aq shumë e doja po më afrohej gjithë më tepër. Ajo u rrënqeth dhe ndali e pavendosur. S'u përmbajti dot më, e pushtova fort dhe ia mbulova fytyrën me të puthura.

Ishte një çast, kur pandeva se po i përgjigjej puthjeve të mia, thashë me vete se edhe ajo e kishte harruar çdo gjë të kësaj bote. Por s'vonoi dhe e kuptova që ajo çdo gjë e mbante mend. Atë çast lëshoi një britmë që ngjante me rënkim tmerri, e cila më tronditi aq shumë, saqë s'kishin për të më mbajtur këmbët po të tentonte për të më shtyrë. Në sy iu duk një zemërim i pamëshirshëm, buzët iu shtrembëruan në një grimasë përbuzjeje. M'i nguli sytë inatçorë të njeriut që ndihej e fyer.

— Frikacak! — më tha. — Frikacak i poshtër, i nëmur, i pashpirt!

Këto qenë fjalët e para me të cilat m'u drejtua.

— Më duket, Reçëll, se ka qënë njëherë një kohë që më me dinjitet mund të më thoshit që ju kam fyer. Ju lutem të më falni.

Ndoshta tërë ai hidhërim që provoja nxori krye përmes zërit. Kur i dëgjoi këto fjalë, përtueshëm i ktheu sytë nga unë dhe m'u përgjigj me zë të ulët, me një zymti të papërmbajtur që s'e kisha vënë re tek ajo kurrë më parë.

— Më duket se e kam hak këtë falje, — më tha. — Pas gjithë asaj që bëtë, s'ke si e cilëson ndryshe veçse si të poshtër këtë veprim tuajin për të më takuar kësisoj. Më duket se s'është tjetër veçse spekulim kjo sjellja juaj për të shfrytëzuar kësisoj dobësinë time. Më duket diçka e ulët që të shfrytëzoni befasi-

në për të më shkëputur një të puthur. Por këto nuk janë veçse mendime gruaje. Do të kisha bërë më mirë po të mos ju kisha folur as edhe një fjalë.

Ky kërkim ndjese që më i keq se çdo lloj fyerje. Edhe ndonjë leckë njeri kishte për ta ndjerë veten të poshtëruar.

— Po të mos gjendej nderi im në duart tuaja, — i thashë, — do ju kisha lënë që në këtë minutë dhe s'do të doja t'u shihja kurrë. Por ju përmendët se diç paskam bërë. Ç'qënka kjo vallë?

— Ç'qënka? Edhe ju pyetkeni?

— Po.

— E kam ruajtur në fshehtësi të plotë atë ndyrësirë që bëtë, — m'u përgjigj. — Dhe e kam paguar shtrenjtë atë hesh-tje. Vallë nuk paskam të drejtë që të mos ma dëgjojnë veshët atë pyetje fyese? Mos nuk ju paska mbetur as edhe një grimë falënderimi në zemër? Dikur keni qënë zotni burrë. Keni qënë i shtrenjtë për mamanë, edhe më i shtrenjtë për mua...

Zëri iu drodh. U lëshua në karrige, më ktheu krahët dhe e mbuloi fytyrën me duar.

Prita pak sa arrita të mbledh forcat për të folur.

— Nëse s'do më tregoni ju si qëndron puna, atëherë do jem i detyruar ta bëj unë. Erdha për të biseduar për diçka shu-më të rëndësishme. A do pranoni të më dëgjoni?

As lëvizzi e as foli. Nuk iu drejtova më me pyetje, nuk bëra as një hap drejt saj. I tregova shkurt për gjithë ç'kisha zbuluar në «Rërën e Tallazitur». Kaloi goxha kohë, por s'bëri as lëvizjen më të vogël për t'u kthyer nga unë, nuk nxori as edhe një fjalë.

U tregova i papërmthajtur. E ardhmja ime varej në një qi-me. Kishte ardhur koha e verifikimit të teorisë së zotit Bref. I pushtuar nga dëshira e thekshme për ta vënë atë në provë, eca rreth tryezës që të gjendesha përballë saj.

— Duhet t'ju bëj një pyetje, — i thashë, — edhe pse de-tyrohem të kthehem tek diçka shumë e rëndë: a ua ka treguar Rozana Spirman këmishën time? Po apo jo?

Brofi dhe m'u drejtua, thujse u puthit pas meje. Sytë m'u ngulën në fytyrë, si të donin të lexonin atë që kurrë nuk e ki-shin lexuar ndonjëherë në të.

— Mos paskeni lojtur! — thirri.

Edhe pas kësaj e përmbajta veten. I thashë fare i qetë:

— Reçëll, a do t'i përgjigjeni kësaj pyetjeje?

Vazhdoi pa ma varur fare.

— Mos fshihet në këtë mes ndonjë qëllim i fshehtë? Ndonjë frikë prej mizantropi për të ardhmen që më prek edhe mua? Thonë se pas vdekjes së atit tuaj ju jeni bërë i pasur. Mos ke-ni ardhur për të më kompensuar çmimin e diamantit? Dhe ku-shedi u paska mbetur aq sedër që e ndjeni veten me turp? Mos vallë ky të jetë shpjegimi i asaj pafajsisë së rreme dhe histo-risë së Rozana Spirmanit? Mos fshihet turpi në thellësi të kë-saj gënjeshtre?

S'u përmbajta dot më dhe e ndërpreva.

— Po më fyeni në mënyrën më përbindshore! — thirra. — Dyshokeni që unë e paskam vjedhur diamantin? Kam të drej-të dhe dua ta di, mbi ç'bazë?

— Dyshokam? — u habit, duke u nxehur jo më pak. — Maskara! Po unë e pashë, ja, me këta dy sy si e morët dia-mantin!

Ky shpjegim i tmerrshëm e bënte shkrumb e hi çdo shpre-së të zotit Bref; shtanga. Edhe pse isha krejt pa faj, heshta. Në sytë e saj por edhe në sytë e kujt do që të kishte qënë do të du-kesha i tronditur deri në lemeri nga zbulimi i krimit. Kurse atë kjo heshtja ime e beftë sikur e trëmbi.

— Ju kam mëshiruar atëherë, — më tha, — do ju mëshi-roja edhe tani, po të mos më kishit detyruar të flisja.

Bëri mënjanë, duke dashur të dilte nga dhoma, por, kur arriti te dera, qëndroi në mëdyshje.

— Jy pyes, përse erdhët, vallë për të poshtëruar veten? Për të më poshtëruar mua?

Bëri edhe disa hapa dhe përsëri ndali.

— Po flisni, de, flisni, thoni ndonjë gjë, — thirri me zë të drithëruar. — Nëse ju ka mbetur qoftë edhe një fije keqar-dhje në shpirt, mos më detyroni ta poshtëroj kësisoj veten! Thoni diçka dhe më detyroni të dalë nga dhoma!

Iu afrova pa e ditur as vetë se çfarë po bëja. Ndoshta më gëlonte ndonjë mendim i turbullt që ta lusja të më bënte ndo-ca shpjegime më të hollësishme. Qysh kur dëgjova që dëshmia, mbi bazën e së cilës Reçëlli më akuzonte, ishte dëshmi e parë nga ajo me sytë e saj, asgjë, madje as bindja për pafajsinë e

plotë timen, e humbi atë qartësinë e kulluar në kokën time. E mora për krah; u përpoqa t'i flas i sigurt dhe me logjikë, ndërkohë që arrita vetëm t'i bëlbëzoj.

— Reçëll, ju dikur më keni dashur!

U rrënqeth e tëra dhe u kthye mënjanë. Dora që i dridhej i mbeti në dorën time.

— Lëshomani dorën, — shqiptoi me zë të shuar.

Prekjet e mia ndikonin tek ajo ashtu si zëri kur hyra. Pasi më kishte quajtur frikacak, pas damkosjes me damkën e hajdutit, ende kisha forcë pushteti mbi të, dora e saj ishte në timen!

E çova qetësisht në mesin e dhomës. E ula pranë vetes.

— Reçëll, — i thashë. — S'jam në gjendje të t'i shpjegoj kundërtitë e kësaj që do të them. Mundem vetëm t'ju them të vërtetën, ashtu siç ma thatë edhe ju. Ju vetë e keni parë si e kam marrë diamantin. Të betohem para Zotit që na dëgjon, është hera e parë që po e dëgjoj se e paskam marrë unë! Ende dyshoni për këtë?

Ose nuk i kushtoi fare vëmendje këtyre fjalëve, ose nuk i dëgjoji.

— Lëshomani dorën, — përsëriti me zë të mekur.

Kjo që përgjigja e saj e vetme. Koka iu vajtis mbi supin tim, kurse dora në mënyrë të pavetëdijshe shtrëngoi dorën time ndërkohë që më lutej t'ia lëshoja. Nuk ia përsërita më atë pyetje. Veç këtu dhe mori fund durimi im. E kuptova që përsëri mundesha t'i shihja drejt në sy njerëzit e ndershëm nëse arrija ta detyroja Reçëllin të më kallzonte gjithçka që dinte. Shpresa e vetme që më kishte mbetur ishte: kushedi Reçëllit i kishte shpëtuar ndonjë hallkë, ndonjë detaj që, pas një shqyrtimi më të vëmendshëm, mund të shërbente si provë e pafajsisë sime. Të them të drejtën, nuk ia lëshova dorën. I fola me ngrohtësinë dhe besimin e kohëve të mëparshme.

— Do t'ju lutem për diçka, — i thashë. — Të më tregoni se çfarë ndodhi që nga çasti, kur i uruam njeri-tjetrit natën e mirë e deri në çastin kur ju e patë që unë e mora diamantin.

I ngriti kryet nga supi dhe u përpoq të çlironte dorën.

— E pse duhet t'i kthehem asaj kohe? — tha. — Përse?

— Ja përse, Reçëll. Ju dhe unë jemi viktimë e një mash-

trimi të tmerrshëm që ka mbuluar të vërtetën. Po ta shohim së bashku gjithë ç'ka ndodhi, pas krenimit të ditëlindjes, në kushedi e kuptojmë njëri-tjetrin.

E lëshoi përsëri kokën mbi supin tim. Lotët i shkuan çurg.

— Oh! — psherëtiu. — Po pse unë a nuk kam shkuar me këtë shpresë? Pse a nuk kam bërë çmos që ta shoh këtë ndodhi ja kështu siç po e shihni ju tani?

— E keni bërë vetëm, — iu përgjigja. — Ta provojmë bashkërisht.

Këto fjalë sikur ia përtërinë ato shpresa që ushqeja dhe unë kur i fola kështu. M'u përgjigj jo vetëm e përkorë, por duke u tendosur të kujtojë gjithçka; ma hapi zemrën sinqerisht.

— T'ia fillojmë, — i thashë, — nga çasti kur i uruam njëri-tjetrit natën e mirë. Ju ratë të flinit apo jo?

— Rash të fle.

— A e patë sa ishte ora? Ishte vonë?

— Jo dhe shumë, ishte rreth orës dymbëdhjetë.

— Ju zuri gjumi?

— Jo nuk kisha gjumë atë natë.

— Keni patur shqetësime?

— Më rrinte mendja te ju.

Kjo përgjigje më çarmatosi. Toni me të cilin u thanë më shitoi mu në zemër. Munda të vazhdoj vetëm pas njëfarë heshtjeje.

— Dritën ndezur e kishit? — e pyeta.

— Jo, më pas u ngrita dhe e ndeza.

— E ndezët pasi kishit ndenjtur shtritur për njëfarë kohe?

— Më duket se pas ndonjë ore.

— A dolët nga dhoma e gjumit?

— Desha të dilja. Hodha krahëve rrobënatën dhe desha të shkoja në dhomën e pritjes për të marrë librin.

— E hapët derën e dhomës së gjumit?

— E hapa.

— Po nuk hytë në dhomën e pritjes?

— Jo se diç më ndali...

— E çfarë që ajo që ju ndali?

— Pashë dritë në të çarën poshtë derës dhe dëgjova hapa.

— U trembët?

— Jo. E dija që e gjora ime ëmë vuante nga pagjumësia dhe m'u kujtua që më ishte lutur t'ia jepja asaj të ma ruante diamantin. Edhe pa ndonjë arsye ajo mund të ndihej e shqetësuar dhe thasë me vete se ishte ajo që po vinte të shihte në isha në krevat dhe të më fliste për diamantin, ose të merrte vesh që ende nuk më kishte zënë gjumi.

— E ç'farë bëtë pastaj?

— E shova dritën që ajo të mendonte se po flija. S'desha të dëgjoja njeri, diamantin desha ta mbaja vetë.

— Pasi e shuat dritën, ratë përsëri në shtrat?

— Nuk arrita. Atë çast u hap dera e dhomës së pritjes dhe pashë të hynit...

— Të hynite kush?

— Ju.

— I veshur si zakonisht?

— Jo. Me këmishënate dhe me qiri në dorë.

— Vetëm?

— Vetëm.

— Ma shquat mirë fytyrën?

— Po. Qiriri që mbanit në dorë ua ndriçonte fare mirë.

— Sytë të hapura i kisha?

— Po.

— A vutë re ndonjë gjë të çuditshme në ta, ndonjë shprehje të huptë?

— Aspak. Sytë ju përshkënditeshin më tepër se zakonisht. Patë përreth ashtu si sheh njeriu që e di se ku duhet të ndodhet dhe sikur të trembeshit mos ju shihnin.

— A ju ra në sy diçka e pazakontë në pamjen time, kur hyra në dhomë?

— Ecnit siç ecni ngaherë. Me të arritur në mes të dhomës, ndalët dhe patë rretherrtull.

— Po ju ç'farë bëtë, kur më patë?

— S'mund të bëja asgjë. Qëndroja si e ngurosur. S'më dilnin fjalët nga goja, nuk bërtisja dot, nuk mundja madje as të lëvizja që të mbyllja derën.

— A mund t'ju shihja atje ku ndodheshit?

— Sigurisht që po. Kurse ju as edhe një herë s'mi hodhët sytë. Është e kotë të bëhet kjo pyetje: jam e sigurt që nuk më shihnit.

-- E pse jeni kaq e sigurt?

— Pse a do ta kishit marrë diamantin ju, po të më shihnit që isha aty? Pse a do të ishit ju tani këtu me mua, po ta dinit që unë atëherë nuk flija, por ju shihja ç'po bënit? Mos më de-tyroni të flas për këtë! Dua që t'i përgjigjem qetësisht pyetjeve që po më bëni. Më ndihmoni ta ruaj qetësinë. Vazhdojmë më mirë këto pyetje-përgjigjet.

Kishte të drejtë, në çdo drejtim që ta merrje.

— Po ç'bëra pastaj, pasi qëndrova në mes të dhomës?

— U kthyet dhe iu drejtuat qoshes pranë dritares ku ishte dollapi indian.

— Qëndrova me shpinë nga ju, domethënë. E si e patë ç'bëra?

— Në dhomën e pritjes janë tri pasqyra. Kur qëndronit aty, ndoqa pasqyrimin tuaj në pasqyrë.

— E çfarë patë aty?

— E vutë qiririn mbi dollap, hapët sirtarët njërin pas tjetrit deri sa arritët tek ai ku kisha vënë diamantin. Patë për disa sekonda brenda, futët dorën dhe nxorrët diamantin.

— Nga e dini që nxora diamantin?

— E pashë si e futët dorën në sirtar, pashë vezullimin e diamantit ndërmjet gishtit tuaj tregues dhe të madh, kur e nxorët nga sirtari.

— Po nuk e zgjata përsëri dorën, për shembull, për të mbyllur sirtarin?

— Jo. Diamantin e kishit në dorën e djathtë, kurse qiririn nga dollapi e morët me dorën e majtë.

— Dhe përsëri pashë rretherrotull?

— Jo. Qëndruat fare pa lëvizur dhe, me ç'mbaj mend, jo pak. Jua pashë fytyrën në pasqyrë. Dukeshit i menduar, i pakënaqur nga gjithë ç'bluanit në veten tuaj.

— Po pastaj ç'farë ndodhi?

— Sakaq u shkundët nga gjendja e menduar dhe dolët nga dhoma.

— Derën e mbylla pas vetes?

— Jo. Dolët shpejt në korridor dhe e latë derën të hapur.

— Po pastaj?

— Pastaj drita e qiririt tuaj u zhduk, dhe zhurma e hapave tuaja u shua; unë mbeta e vetme në dhomë.

— Dhe asgjë tjetër nuk ndodhi deri në atë kohë, kur në shtëpi u hap lajmi se diamanti qe zhdukur?

— Asgjë.

— Jeni e sigurt për këtë? Mos ju mundi gjumi për pak kohë?

— Unë nuk mbylla sy, as që u shtriva më në shtrat. Asgjë nuk ndodhi derisa erdhi Penelopa si ngaherë, në mëngjes.

Ja lashë dorën, u çova dhe nisa nga ecejaket nëpër dhomë. Pyetjeve që kisha u ishte dhënë përgjigje. Deri edhe detajet, që kisha dashur t'i di, i pata mësuar. Bile përsëri më erdhi ai mendimi për gjendjen somnambul dhe prej të dehuri, dhe përsëri pamundësia e tyre më doli edhe më e qartë se më parë: veç kësaj here nga deponimet e një dëshmitari që çdo gjë e kishte parë me sytë e veta. E ç'mund të thosha tani? Ç'duhet të bëja? Në atë terr të padepërtueshëm, ku qe zhytur gjithçka, qëndronte i patundur një fakt evident, i parë aqik. As edhe një fije drite për hetime të mëtejshme.

Këtë herë ishte ajo që e ndërpreu heshtjen.

— Epo, — më tha, — ju më pyetët dhe unë iu përgjigja. Më thatë se kishit shpresë se diç do të dilte? Ç'mund të më thoni tani?

Toni me të cilin e tha këtë, më bëri të ditur që i kishte ardhur fundi atij ndikimit tim mbi të.

— Se ne duhej ta riprodhonim bashkë gjithë sa ndodhi atë natë pas kremtimit të ditëlindjes sime, — vazhdoi, — dhe atëherë duhej ta kuptonim shoshoqin. A ndodhi vallë kjo?

Priste e pamëshirshme përgjigjen time. Po ta kisha bërë, do ta kishte mbytur dëshpërimi dhe angushtia.

— Po të ishit shpjeguar atëherë kur duhej, — fillova, — po të ma kishit thënë copë atëherë...

Më ndërpreu me një britmë tërbimi. Fjalët që i thashë e zemëruan pa masë.

— Të isha shpjeguar! — përsëriti. — Po a mund të gjendet një i dytë në botë kështu si unë? E mëshirova duke bërë të më coptohej zemra, e mbrojta kur vihej në pikëpyetje tërë reputacioni im, kurse ky të merr e të qorton, duke të thënë se duhej të isha shpjeguar. Pas tërë atij besimi, pas tërë asaj ndjenje, pas tërë atyre mendimeve ditë e net pa mbarim, pas tërë atyre ëndrrave të llahtarshme

ky këtu të merr e të thotë përse nuk e akuzova dhe nuk e turpërova me të parë! «Oh i dashuri im, ju jeni hajdut! Heroi im i adhuroar, më ke ardhur natën në dhomë dhe më ke vjedhur diamantin! Të dua e të respektoj, por kjo kështu është!» — kështu duhej të të thoshja? Ç'maskarallëk, maskarallëk i padëgjuar! Po unë do të qesh gati të sakrifikoja pesëdhjetë diamante bashkë se sa të pranoja të të shihja atë fytyrën tuaj të mashtronte ashtu siç po mashtron tani!

Mora kapelen dhe nga mëshira për të, — e them këtë me ndershmërinë më të madhe, — nga mëshira për të ktheva shpinën pa thënë as edhe një fjalë, hapa derën, në të cilën kisha hyrë.

Sakaq ajo u turr drejt derës, më futi, duke më shtyrë, brenda, e përplasi fort kur e mbylli dhe më tregoi karrigen ku isha ulur.

— Jo, — më tha, — s'keni ku të shkoni! Pra, qënkam e detyruar të përlligj sy jush sjelljen time. Uluni, de, dhe dëgjoni. Po qe se ke kundërshtim me këtë dëshirë timen ik, kjo ka për të qënë poshtërsia më e madhe.

E kisha të rëndë ta shihja, të dëgjoja këto fjalë. I tregova me shenjë, tjetër s'qeshë në gjendje të bëja, se i nënshtroheshja vullnetit të saj.

Të kuqtë e zemërimit herë i dukej e herë i zhdukej në fytyrë. U ula. Priti pak sa mblodhi veten. Kur zuri të flasë, nuk shfaqti pikë ndjenje. Fliste pa më parë në fytyrë. I shtrëngonte fort gjunjët me duar, sytë ia kishte ngulur dyshemesë.

— Pra duhej ta kisha vënë në vend drejtësinë dhe t'ua kisha bërë të ditur, thoni ju. Dëgjoni atëherë, a jam përpjekur të jem e drejtë apo jo. Sapo ju thashë që nuk rash të flija pasi dolët nga dhoma. S'ka asnjë dobi t'ju llokanis kokën me tregimin për mendimet që më roitnin në kokë, s'keni për të më kup-tuar: ju them vetëm se çfarë bëra kur e mblodha veten pas pak kohe. Vendosa të mos ndiheshja fare, të mos i kallzoja kujt nër gjithë çka ndodhi. Kurse në të mirën time ishte ta bëja këtë. Edhe pse çdo gjë e pashë me sytë e mi, ju doja aq shumë, sa që isha gati t'i zija besë gjithçkaje, por jo asaj që ju qën-keni hajdut. Mendova, mendova dhe i dhash karar t'ju shkru-aja.

— Këtë letër unë nuk e kam marrë.

— E di që nuk e keni marrë. Pak durim dhe do ta merrni vesh përse. Ajo letër asgjë të qartë nuk do ju rrëfente. S'kishte për t'ju marrë më qafë, po të binte në dorën e ndokujt. Aty vetëm thuhej se kisha arsye të mendoja që jeni deri në fytyrë me borxhe dhe se si unë, si mamaja ime e dimë që s'para jeni i kujdesshëm në mënyrën e të siguruarit të parave, kur ju nevojiten. Pastaj ju do të njiheshit me propozimin tim për t'ju ofruar një shumë të mirë të hollash borxh. Dhe do ta kisha gjetur atë! — tha Reçelli me zë të lartë. Përsëri iu ndezën faqet prush, sytë më panë ngultas. — Do të lija peng diamantin, po të mos e siguroja dot atë shumë me rrugë tjetër. Ja për këtë ju shkrova. Po mos u ngutni të flisni, bëra edhe më shumë se kaq: e porosita Penelopën t'ua japë atë letër vetëm juve në dorë. Thashë të fshihesha në dhomën e gjumit dhe ta lija dhomën e pritjes pa njeri tërë atë mëngjes. Shkoja me shpresën, dhe besoja me gjithë shpirt, që do ta shfrytëzonit këtë rast dhe fshehtas do ta vinit diamantin në dollap.

Bëra diç të them, po ajo më ndaloi me një lëvizje që shprehte padurim. Përsëri dukej e inatosur. U ngrit nga karri-gia dhe m'u afrua.

— E di ç'do më thoni, — vazhdoi. — Doni të ma kujtoni se këtë letër nuk e keni marrë. Dhe mund t'ua them unë përse: e grisa.

— E pse?

— Sepse parapëlqeva ta bëj më mirë copë-copë se sa t'ia jepja një njeriu si ju! E ç'lajme mësova atë mëngjes? Se ju — ju!!! — i pari u hodhët për të thërritur policinë. U treguat më i zellshmi se të tërë në hetimet për gjetjen e diamantit! Madje guximi juaj arriti deri në atë shkallë saqë u orvatët të flisni edhe me mua për punën e zhdukjes së diamantit që e kishit vjedhur vetë dhe që tërë kohës ishte në xhepin tuaj! Pas kësaj e bëra copë e çik letrën. Veç edhe pas gjithë këtyre një si verbëri e çudi'shme më pengonte të ndërprisja çdo lloj lidhje me ju. Dikush më tha se ishit në tarracë. Erdha edhe unë aty. Mezi e detyrova veten t'ju shihja në fytyrë, të hapja muhabete. E mbaj mend mirë ç'ju thashë, sepse e pata menduar mirë qysh më parë. Ju dhashë jo një mundësi për të më thënë të vërtetën. Nuk ju thashë vetëm se e dija që këtë vjedhje e keni bërë ju. Kurse ju më shihnit me një habi të shtirë, me një pafajësi

të rreme, ja kështu siç më shihni edhe tani. U largova atë mëngjes nga ju pasi u binda përfundimisht se kush qënkoni: maskarai më i poshtër, që ka ekzistuar ndonjë herë në botë!

— Po të m'i kishit thënë atëherë që të gjitha, Reçëll, do të largoheshit nga unë me vetëdijen se keni fyer rëndë një njeri të pafajshëm.

— Po ta thosha sy njerëzish, do të ishit damkosur në jetë të jetëve! Po t'ua kisha thënë juve vetëm, do të fshiheshit, ashtu siç po fshiheni edhe tani! Pse mos ju shkon në mendje se do ju besoj? E ç'i kushton gënjeshtria një njeriu si ju që bëri atë që unë e pashë me sytë e mi? Po jua përsëris, më kallte tmerrin qoftë edhe mendimi se do ju dëgjoja të më mashtronit, e, kur, pas asaj që e pashë me sytë e mi. Se unë juve as tani nuk ju besoj! Nuk ju besoj që e keni gjetur atë këmishënatë; nuk ju besoj që Rozana Spirman ta ketë shkruar atë letër; nuk i besoj as edhe një fjale tuajës. Ju e vodhët diamantin, ju pashë me sytë e mi! Ju u shtirët gjoja sikur donit ta ndihmonit policinë, këtë e pashë vetë! Ja keni lënë peng diamantin atij fajdexhiut londinez, jam e sigurt për këtë! Ju hodhët hije dyshimi dhe çnderimi, nga që në mënyrë të poshtër heshta unë, mbi një njeri të ndershëm! Ju ia mbathët edhe jashtë shtetit, duke e patur në xhep atë gur të çmuar! Pas gjithë këtyre fëlliqësirave mundët të bënit edhe këtë: erdhët këtu me gënjeshtrenë e fundit në gojë, të më thoni se ju dënokam me pa të drejtë.

Po të qëndroja edhe një minutë, mund të shpërtheja në një të tillë baterie fjalësh, që do pendohesha më pas. E lashë mënjane Reçëllin dhe bëra të hap përsëri derën. Dhe përsëri me atë mendjeshkurtësinë e gruas, që e ka humbur kontrollin mbi veten, më kapi nga krahu dhe më zuri rrugën.

— Largohuni nga dera, Reçëll, kështu do të jetë më mirë për të dy ne. Hapuni, — i thashë.

Kraharori i gufonte nga zemërimi, frymëmarrja e shpesh-tuar dh e vullshme më përplasej në fytyrë.

— Po pse erdhët këtu? — më pyeti si në makth. — Mos keni frikë se ju denoncoj? Tani jeni i pasur, njeri me peshë në shoqëri, mund të martoheni me nusen më të mirë në tërë Anglinë dhe trembeni se tërë këto fjalë që ju thashë juve ia them edhe të tjerëve? Jo! S'mund t'ia them kërkujt këto fjalë. S'mundem t'ju denoncoj! Se jam më e keqe ndoshta edhe se ju...

U shkreh në dënese edhe pse bënte aq shumë për të mos i ndodhur kjo.

— Nuk po mundem dot ta shkul nga zemra ndjenjën që kam për ju, — thirri. — As edhe tani! Mund ta shfrytëzoni fare mirë këtë dobësi timen për dobinë tuaj!

Më lëshoi, ngriti lart krahët dhe rënkoj e dëshpëruar.

— Cilado grua do ta kishte për turp t'i afrohej një të tilli! Zot i madh! E përbuz veten më shumë sa përbuz atë!

Më dolën vetvetiu lot në sy, s'kisha më forcë ta duroja këtë skenë të tmerrshme.

— Do ta merrni vesh ndonjëherë që s'keni fare të drejtë, kur silleni kështu me mua. Ndoshta edhe nuk do shihemi më!

Dola nxitimthi. Ajo brofi nga karrigia, ku u ul para një minute, dhe, o krijesë fisnike, më përcolli përmes dhomës fqinje, duke shqiptuar ndërkohë këto fjalë mëshirëplote:

— Frenklin! Jua fal që të gjitha! Oh, Frenklin, Frenklin! Nuk kemi për t'u parë më kurrë. Ma thoni që edhe ju më falni.

U ktheva që të mund ta lexonte në fytyrën time atë që s'kisha forca t'ia thosha, pastaj tunda dorën dhe e pushë turbull, përmes lotëve që më shkuan çurg.

Gjithçka kishte marrë fund. Dola përsëri në kopsht. As shihja e as dëgjoja më.

8.

Në mbrëmje vonë erdhi pa kurrfarë njoftimi zoti Bref. Kishte ndryshuar shumë; s'e kishte atë vetëbesimin e tij të zakonshëm, dukej apatik. Ma shtrëngoi heshturazi dorën.

— Me ç'po shoh, — filloi zoti Bref, — jemi të detyruar të bëjmë këto përfundime: ju s'keni as pikën e dyshimit që Reçëlli ju tha të vërtetën edhe pse do ta marrim vesh që në këtë mes ka ndodhur një gabim i tmerrshëm. Reçëllin s'e akuzon dot për asgjë.

— Nuk e akuzoj Reçëllin, — e ndërpreva. — Unë vetëm i shpreva keqardhjen që nuk vendosi të ma kishte thënë troç që atëherë.

— Duke e njohur mirë vajzën, — ma ktheu zoti Bref, — fare lehtë mund të pohohet se ajo këtë nuk mund ta bënte. Do të bënim mirë ta harronim gjithë ç'ka ndodhur vitin e kaluar në shtëpinë e zonjës Verinder, dhe të shohim ç'mund të ndër-marrim në të ardhmen. Ju pyes edhe një herë zoti Frenklin, i përmbaheni ende mendimit se shkaktar i tërë këtyre telashe-ve është Guri i Hënës?

— Sigurisht, që ai është.

— Dhe tani ai ndodhet në një bankë të Londrës, te zoti Luker. Por dihet që s'jeni ju ai që e ka lënë peng. Po kush është? S'dihet. Veç ai njeri, po nuk qe në gjendje të shlyejë pengun, do detyrohet t'ia lërë diamantin zotit Luker. Duhet të vëmë njeri të gjurmojë veprimet e zotit Luker në fundin e këtij muaji.

Pranova të bëhej kjo edhe pse s'arrita dot ta shohis mirë këtë mendim.

— Ky është edhe mendimi i zotit Mertuet, — vazhdoi zoti Bref. — Sipas tij, edhe indianët do të gjurmojnë çdo veprim te banka. Ndoshta do të ndodhë diçka serioze. Çfarë pikërisht ne nuk na intereson fare, kryesore është të mësojmë kush është ky pengvënës misterioz. Them se pikërisht ai dhe është shkaktari i kësaj gjendjes së vështirë në të cilën u ndodhët; vetëm zbulimi i tij ia kthen respektin Reçëllit.

— S'mund ta mohoj, — i thashë, — që ky plan është tepër i guximshëm dhe i hollë, por... do të jemi të detyruar të presim.

— Sipas përllogaritjeve të mia, rreth dy javë. Pse mos është shumë?

— Jo shumë, por një shekull është, zoti Bref, — i thashë. — Jeta më është bërë e padurueshme, më duhet të veproj shpejt për të vënë në vend nderin tim.

— Ju kuptoj, po a keni menduar ndonjë gjë konkrete?

Kisha vendosur të këshillohesha me dedektivin Kaf.

— Po mirë. — lëshoi pe zoti Bref. — Të veprojmë në të dy krahët. Dedektivit Kaf i thoni nga ana ime se zbulimi i së vërtetës gjendet i përqëndruar në personin që e ka lënë peng diamantin. Ma bëni të ditur mendimin e zotit Kaf.

Me këtë dhe u ndamë.

Të nesërmen në mëngjes u nisa për në qytetin e vogël Darking, ku, sipas fjalëve të Beterehit, jetonte i vetmuar dedektiv i Kaf. Vila ndodhej larg qytetit, e rrethuar nga një kopsht për merak. Deriçka qe mbyllur. Përmes hekurave pashe bimët e dashura të Kafit të famshëm: ishin të një bukurie të rrallë. Gruaja e moshuar që më hapi deriçkën, më bëri të ditur se zoi Kaf një ditë më parë ishte nisur për në Irlandë. I dhashë kartvizitën time, pasi shkrova me kalem: «**Kam njoftime për «Gurin e Hënës». Më çoni lajm me t'u kthyer»**. S'më mbeti tjetër, veçse të kthehesha në Londër. Me të mbërritur, i bëra një vizitë kortezie kushëririt tim zotit Godfri Ebluajt, por s'gjeta njeri. Para një dite edhe ky ishte nisur për në Duvër. U nisa pa vonesë për në Frizingol, që ishte tani pika e përqëndrimit të kërkimeve të mia. Takova Beterehin dhe bashkë vendosëm t'i bënim një vizitë doktor Kandit. Nuk isha i përgatitur të shija tërë ato ndryshime që kishin ndodhur: sytë i qenë shuar, flokët i qenë zbardhur, fytyra i qe rrudhosur, shpina i qe kërrusur. M'u ndërmendën ato shakatë e kripura dhe shpotitë guduilitëse që lëshonte, por ato i kishin lënë shëndënë. S'ishte veçse një gërmadhë e së dikurshmes, po të përjashtonim veshjen laragane e spic, plot me zbukurime, që në mënyrë sarkastike theksonte ndryshimet e thella që i kishin ndodhur.

— Ju kam kujtuar jo një herë, zoti Blek. — tha doktori. — Jam thellësisht i gëzuar që ju shoh. Po të mundem të bëj diçka për ju. ju lutem, jam në dispozicionin tuaj!

I tregova përse kisha ardhur përsëri në Jorkshir: për disa të dhëna të reja lidhur me zhdukjen e atij diamantit para një viti, për preokupimin që ndjeja si antar i asaj familjeje. I thashë se doja ta pyesja për ndonjë gjë që mund të paraqiste interes lidhur me ditëlindjen e zonjushës Reçëll. Kur i përmenda këtë, e kuptova nga shprehja e fytyrës së zotit Kandi që sprova s'pati sukses. Rrinte si i hutuar dhe i përhumbur, më shihte si i mpirë dhe i hupët. Madje shpejt vura re se s'po më dëgjonte fare. U detyrova ta ndryshoja temën e bisedës. Kaloi fare pak kohë dhe i thashë zotit Kandi që më kishte çuar lajm, përmes Beterehit, të vija ta takoja sepse kishte diçka për të më thënë lidhur me atë ditëlindje.

— A! Po! Darka te zonja Verinder! — thirri tërë pasion. — Duhet diç t'ju tregoj për atë darkë!

Sytë e tij përsëri më panë ngultas, në mënyrë pyetëse dhe me një shprehje të thellë keqardhjeje e pafuqie sa që më dhimbej. Bënte sforcim të dukshëm për të kujtuar diçka, por nuk mundej ta kujtonte.

U largova nga doktor Kandi me mendimin e hidhur se do nte diç të më thoshte, shumë të rëndësishme për mua, por kujtesa e kishte lënë dhe s'arrinte dot ta ndërmendëte.

Kur zbrita shkallët dhe mora në drejtim të derës së daljes, një zë i mekur, i përkorë më foli ultas:

— E gjetët shumë të ndryshuar zotin Kandi, zotëri, apo jo?

Ndala në vend dhe u gjenda ballëpërballë me Ezra Xheningsin.

9.

Nuk kishe si e hidhje poshtë mendimin e Beterexhit se pamja e jashtme e Ezra Xheningsit nuk fliste në favor të tij. Dukej edhe i ri, edhe plak në të njëjtën kohë, veç kishte në të edhe diçka që të bënte ta simpatizoje.

Vura re që kërkonte rastin të bisedonte me mua kokë më kokë për të zotin.

— Mos e kemi basikë rrugën. zoti Xhenings? — e pyeta kur pashe që mbante ndër duar kapelen — i o sakoje për një vizitë te teto Ebluajt.

Ezra Xheningsi m'u përgjigj se do shkonte te një i sëmure që banonte në po atë anë.

Shkoi llafi te sëmurdja e zotit Kandi.

— Me ç'duket. — ia fillova unë, — sëmurdja e zotit Kandi paska qënë ku e ku më e rrezikshme nga ç'paskemi pandehur.

— Është një mrekulli që mbeti gjallë, — m'u përgjigj Ezra Xheningsi.

— Po kujtesën kështu e ka vazhdimisht, apo me hope? Sec nisi të më thoshte, por s'e kujtoi që s'e kujtoi dot...

— Mos ka pas ndodhur para se të sëmurej? — më pyeti.

— Po.

— Thujse e ka lënë fare kujtesa, — tha. — Ndonjë dëshirë e kahershme edhe i ndërmendet turbull; por se çfarë, s'e

thotë dot. Është shumë i brengosur nga humbja e kujtesës dhe bën çmos që të tjerët të mos e vënë re. Sikur pas shërimit ta kishte harruar krejt të kaluarën do të ndihej ku e ku më i lumtur. Se ne të gjithë, — shtoi me një buzëqeshje të trishtë, — do të ishim më të lumtur të mundnim ta harronim fare të kaluarën tonë.

— Çdo njeri, — e kundërshtova, — ka në jetën e tij të tilla ngjarje, me të cilat s'ia ka ënda kurrë të ndahet.

— Them se kjo i përket pjesës më të madhe të njerëzimit, zoti Blek. Por druhem se do të jetë e drejtë nëse e shtrijmë në tërë njerëzimin. A thua që ai njoftimi që u përpoq të ringjallte në kujtesë zoti Kandi të jetë i një rëndësie të veçantë për ju?

Më zuri kësisoj ngoje pikërisht çështjen për të cilën po bëhesha gati të këshillohesha me të. Sakaq m'u krijua bindja se kisha të bëja me një njeri fisnik. Kishte në të një si vetëpërmajtje të natyrshme që, jo vetëm në Angli, por në mbarë botën e civilizuar konsiderohet si shenja e parë e edukatës. Cili do që të ishte qëllimi i asaj pyetjeje, isha i sigurt që mund t'i përgjigjesha deri diku hapur.

— Mund t'ju them, se për mua ka shumë rëndësi, ripërtëritja e atyre rrethanave që zoti Kandi s'është në gjendje t'i ndërmond, — i thashë. Nuk dini vallë ndonjë mënyrë që të ndihmohet kujtesa e dëmtuar?

Ezra Xheningsi më vështronte serioz me sytë gështenjë të mendueshëm ku s'kishte si të mos e vije re pjesëmarrjen.

— Kujtesa e zotit Kandi tanimë nuk mund të ndihmohet. Këtë ua them sakt.

U hidhërova kur e dëgjova dhe nuk e fsheha këtë.

— Kisha shumë shpresë tek ju, — i thashë.

— Por kushedi kjo përgjigje nuk është e formës së prerë, zoti Blek. Ndoshta do të gjenden mënyra për të ripërtërirë rrethanat që i kanë fluturuar nga kujtesa zotit Kandi, pa patur nevojë për ndihmën e tij.

— Vërtet? A s'do tregohesha i ngutur po t'ju pyesja: në ç'mënyrë?

— Aspak. Vështirësia e vetme për t'iu përgjigjur pyetjes suaj është në vetë shpjegimin. A mund të shpresoj se do tre-

goheni i duruar, po t'u flas pa mundur t'i shmangim edhe ndopak hollësi të natyrës profesionale?

— Pa tjetër, mezi që pres t'i dëgjoj.

Kjo kërshtëri që tregoja, dukej që e kënaqte. Ndali hapin për të këputur disa lule që ishin rritur buzë rruge.

— Sa të mira që janë, — nëpërdhëmbi, duke ma treguar tufën. — Sa të paktë janë në Angli ata që vërtet i adhurojnë ashtu si e meritojnë!

— Nuk keni banuar kurdoherë në Angli? — e pyeta.

— Jo. Kam lindur dhe kam kaluar fëmijërinë në një rënd nga kolonitë. Im atë ka qënë anglez, kurse ime më... Po sikur dolëm jashtë teme, zoti Blek, dhe fajtor për këtë jam unë.

S'e pata të vështirë të konstatoja se ishte njeri që kishte hequr shumë në jetë dhe nuk ishte me gjak të pastër anglezi.

— Jeni në dijeni të shkakut të asaj sëmundjes së zotit Kandi, zoti Blek? — vijoi sakaq Ezra. — Bëra shumë për kurimin e saj të plotë, madje u detyrova të shpërfill edhe rekomandimet e dy mjekëve më të dëgjuar të qytetit. Mora përsipër një përgjegjësi të madhe: të përkujdesesha fill i vetëm për shëndetin, ndoshta dhe për jetën e zotit Kandi. Gjendja erdhi dhe u keqësua, temperatura e lartë, ethet, dobësimi i përgjithshëm, i shoqëruar edhe me përçartje. S'po futem në analiza të imta të shkakpasojës së përçartjeve, por po ndalem vetëm në përshkrimin e atyre anëve të tyre që për ju paraqesin interes. Nga praktika ime mjeksore kam arritur në përfundimin se në kohë përçartjesh, humbja e aftësisë për të shqiptuar gjëra të lidhura, s'është gjë tjetër veçse rrjedhë e humbjes së aftësisë për të menduar në mënyrë konsekuente. Edhe sëmundja e zotit Kandi ma përforcoi këtë konstatim. E zotëroj mirë stenografinë dhe me lehtësi mund t'i shënoj frazat e ndërprera që shqipton një i sëmurë me përpikmërinë më të madhe. Këtë e bëra edhe në rastin e përçartjeve së zotit Kandi. Në fillim ajo që pata mbajtur shënim m'u duk diçka kaotike, por kur zura t'i mbarështrorë pjesët e shkëputura, më doli parasysh një tablo e përfunduar krejt e qartë.

— A e përmendi ndonjëherë emrin tim në ato përçartjet, — s'mu durua ta pyes.

— Tani do i mësoni që të gjitha, zoti Blek. — vijoi Ezra. — Në ato shënime stenografike përmendet edhe emri juaj, zoti Blek. I ruaj si shprehjet kaotike të të sëmurit gjatë përçartjeve, ashtu dhe tekstin e formuluar sipas hamendjes sime.

— Shkojmë t'i shohim ato shënime, — i foli me padurim.

— Po këtu ka një problem, zoti Blek. — më ndali Ezra Xheningsi. — A kam të drejtë, vallë, t'ia bëj të ditur një personi të tretë atë që i sëmuri e ka nxjerrë në gjendje të pavetëdijshme?

— Tërë puna është në i bëj dëm apo jo mikut, — u përpoqa ta kundërshtoj.

— Sidoqoftë, — vazhdoi, — s'mund të bije dakord t'ua bëj të ditur pa më parashtruar më parë arsyen pse duhet ta bëj këtë.

U ndodha para mëdyshjes në duhej ta vija veten në atë gjendje poshtërimi e t'i rrëfeja fare sinqerisht, siç kish bërë ai deri tani me mua, pse qeshë aq i interesuar të dija brendinë e përçartjeve të zotit Kandi për mua. S'kisha nga ia mbaja, ia tregova me kujdes dhe takt. Më dëgjonte me shumë vëmendje por, kur mbarova, më tha:

— Më vjen keq, zoti Blek, se ju bëra t'ju lindin ndopak shpresa, të cilat janë parapercaktuar me zhgënjim. Tërë atë kohë të lëngatës zoti Kandi as edhe një herë nuk e zuri ngoje diamantin. Emrin tuaj e përmendi në raste që s'kishin asfare të bënin me atë gur të çmuar të zonjushes Reçëll.

Në këtë e sipër bashkëudhëtari im më dha të kuptojë se i duhej të ndiqte një rrugë tjetër. Ndala në vend dhe thashë me vete: «S'kam si ia bëj ndryshe, duhet thënë e vërteta deri në fund».

— Nuk u thashë diçka të rëndësishme, zoti Xhenings, — fillova. — Interesi im për ato kujtimet e zotit Kandi darkën e ditëlindjes nuk ka të bëjë me kërkimet e diamantit. Është një çështje personale, për mua jetike ajo që më solli këtu në Jorkshir. Veç e kam shumë po shumë të vështirë të hapem.

Ezra Xheningsi më pa disi i hutuar.

— Nuk kam as të drejtë e as dëshirë, zoti Blek, të përzihem në punët tuaja private. Ju kërkoi ndjesë nëse pa dashjen time ju vura para kësioj provash.

— Është e drejta juaj të më diktoni gjithfarë kushtesh para se të më njoftoni ndonjë gjë nga ato që keni patur rastin të dëgjoni pranë shtrairit të zotit Kandi të sëmurë. E kuptoj dhe e çmoj fisnikërinë që jua dikton këtë. Do ta mërrni vesh shpejt përse jam aq shumë i interesuar të di, çfarë ka dashur të më bëjë të ditur zoti Kandi. Në gabofsha, do ju jap fjalën e nderit që çdo gjë do të ruhet në fshehtësi të plotë, ashtu si dhe ju do më betoheni të ruani në fshehtësi ato që do dëgjoni nga unë.

— Po më parë duhet t'ju bëj të ditur diçka tjetër, zoti Blek. Do përpiqem sa më shkurt. Do ju tregoj aq sa i kam pas treguar edhe zotit Kandi. Po qe se pas këtij rrëfimi nuk ndërro- ni mendje, do të jem në dispozicionin tuaj. Po më parë, në mos jeni kundër, ulemi në atë lëndinë të çlodhemi pak.

Kështu dhe bëmë. Pas një çasti m'u drejtua me këto fjalë:

— Zoti Blek. Një akuzë e tmerrshme më është bërë kohë më parë. Emri më është damkosur keq, pa shpresë korrigjimi. S'kam si e detyroj veten që ta pranoj këtë akuzë, por s'kam as si e vërtetoj pafajësinë time: për rrjedhojë hoqa dorë përfundimisht nga karriera mjeksore, u ndava me gruan që e desha. Mallkimi më ndoqi pas, u detyrova të këmbej disa vende pune. Edhe pse s'jam veçse dyzet vjeç, ndihem i kapitur, andrallat më kanë plakur para kohe. Fati, më në fund, më solli në këto anë: zoti Kandi kishte nevojë për ndihmës. Rekomandimin për zotësinë profesionale e kisha të shkëlqyer, veç damka më mbetej damkë. Ia bëra këtë të ditur zotit Kandi. «Nëse ju jeni gati të riskoni, edhe unë jam gati të riskoj bashkë me ju», — më tha doktor Kandi, kur e mbarova rrëfimin dhe e paralajmërova se isha i detyruar të jetoja me emër tjetër.

— Të bekoftë zoti! — më tha. — Më dha strehë, më bëri të ushtroj profesionin, m'i dhuroi qetësi shpirtit dhe jam i bindur se tanimë s'ka për të ndodhur asgjë e tillë që do ta bënte të pendohej.

— Mos zuri karar ajo shpifja? — e pyeta.

— Jo, është më e fortë se kurrë. Por sa të vijë deri në këto anë, ka për të qënë vonë.

— Do të largoheni kur ta shihni të nevojshme?

— Jo, zoti Blek, atëherë nuk do të jem gjallë. Kam dhjetë vjet që vuaj nga një sëmundje e pashërueshme. Do e kisha lënë prej kohësh veten që ajo sëmundje të bënte të vetën, por kam

një njeri të shtrenjtë që dua ta lë të siguruar... Dhe tanimë e kam arritur këtë... Tani ju takon juve, zotëri, të vendosni në duhet të më hapeni lidhur me atë të fshehtën tuaj munduese.

Pa u lëkundur as edhe një çast ia tregova tërë historinë e zhdukjes së diamantit. U çua i tronditur në këmbë dhe po më shihte me zemër të ngrirë dhe me frymëmarrje të ndalur.

— S'ka asnjë dyshim që kam hyrë në atë dhomë, që e kam marrë diamantin. Veç mund t'ju them me bindje të plotë që e kam bërë fare pa vetëdije.

Ezra Xheningsi më kapi prej krahu.

— Prisni! — thirri. — E kam të qartë çështjen. A s'më thoni, ju ka rastisur ndonjë herë të pini opium?

— Kurrë ndonjëherë në jetën time.

— Mos keni patur shqetësime nervore vitin e shkuar në këto kohë? Mos keni patur shqetësime të ndonjë lloji të veçantë apo ngacmime të fuqishme?

— Po, kam patur.

— Keni vuajur nga pagjumësia?

— Shumë. Net të tëra s'kam pas mbyllur sy fare.

— Mos ka bërë përjashtim vetëm nata e ditëlindjes së zonjushës Verinder? Përpiquni ta kujtoni, keni pas bërë gjumë të mirë atë natë.

— Më kujtohet fort mirë që fjeta për mrekulli.

Ma lëshoi krahun po aq befas siç edhe ma kapi dhe më pa siç sheh njeriu i shkarkuar nga barra e dyshimit mundues.

— Është një ditë e mrekullueshme ajo në jetën tuaj dhe timen! — tha me bindje të palëkundur. — Një gjë mund t'ua them të sigurt, zoti Blek: e di ç'ka dashur t'ju thotë zoti Kandi; gjendet e shkruar në ato shënime e mia ajo. Po prisni, ka edhe më: jam krejt i sigurt që në mënyrë fare të pavetëdijshme keni hyrë në dhomë dhe e keni marrë diamantin. Më lejoni tani t'ju pyes hollësisht. Më duket se dëshmia e pafajësisë suaj gjendet në duart e mia!

— Si kështu! ç'doni të thoni me këtë?

Atë çast dikush e thirri nga rruga aty pranë.

— Erdha, — iu përgjigj ky. — Një minutë! Më pret në këtë fshat një i sëmurë rëndë; — më tha. — Duhej të kisha qënë tek ai një gjysmë ore më parë, më duhet të shkoj. Pas dy orësh ejani përsëri te zoti Kandi; do më keni në dispozicion.

— Po si mund të të pres! — thirra me padurim. — A nuk mund të më qetësoni me një fjalë para se të ndahemi?

— Është një çështje disi e koklavitur e nuk shpjegohet me një fjalë, zoti Blek. S'është kapriçoja ime ajo që ua dikton këtë provë durimi; përkundrazi, do t'ua bëja të padurueshme pritjen po të përpiqesha t'ua lehtësoja tani. Mirupafshim në Frizingol pas dy orësh, zotëri!

U dëgjua përsëri zëri i njeriut në rrugë dhe ai u largua, duke më lënë vetëm.

10.

Ajo torturë dyorëshe m'u shoqërua ja me çfarë: s'më rrihej në një vend, s'më flitej me kënd. Jo vetëm hoqa dorë nga vizita te teto Ebluajti, por nuk desha as të takohesha me Gabriel Beterexhin. Dola nga qyteti dhe shëtita jashtë tij, derisa ora më tregoi se kishte ardhur koha e shumëpritur për t'i bërë vizitën zotit Kandi.

Ezra Xheningsi po më priste. Ishte vetëm në atë dhomën e vogël, dera prej xhami e së cilës të çonte në farmaci.

— Ju kërkoi ndjesë, zoti Blek, që po ju pres në këtë dhomëzë, — më tha. — Është e vetmja në tërë godinën ku në këtë orë do jemi të sigurt që nuk do të na shqetësojë kush. Ja dhe letrat që kam përgatitur për ju; këto librat i vura këtu sepse do të na duhet t'i hapim para se të përfundojmë bisedën tonë. Afrohuni te tryeza dhe t'i shohim së bashku që të gjitha me radhë.

Afrova karrigen dhe ai zuri të më japë njërin pas tjetrit shënimet. I kishte mbajtur në dy letra të mëdha. Në njërin ishin shkruar fjalë me ndërprerje nga njëra-tjetra në tjetrën ishte shkruar teksti i lidhur nga fillimi deri në fund.

— Pa më thoni, de, para se të lexoj këto letra, ç'më pret pas këtij njoftimi?

— Me kënaqësi do ta bëja këtë, zoti Blek! A më lejoni t'ju bëjë nja dy-tri pyetje?

— Pyesni për çfarë të doni.

Më pa me një buzagaz të trishtë dhe me një shikim kup-timplotë të syve gështenjë.

— Më thatë se, me sa dini, kurrë nuk keni vënë në gojë ndonjëherë opium.

— Me sa di unë kështu është, — i thashë.

— Nuk ju kujtohet, pra, që ndonjë herë të keni pirë opium. Ja, vitin e kaluar keni qënë me nerva të prishura, keni patur pagjumësi. Atë natën e ditëlindjes së zonjushës Verinder, thatë se keni fjetur mirë? A mund të më thoni, cili ka qënë shkaku i atyre çrregullimeve?

— Jo, s'mund ta them. Me sa di unë, plakoshi Beterehx thotë se e ka të qartë shkaku. Por kjo as që ia vlen të përmendet.

— Më falni, por që të gjitha janë të rëndësishme. E si i shpjegon këto çrregullime Beterehxi.

— Me lënien e duhanit.

— Pse e kishit pirë më parë?

— Po.

— Dhe e latë menjëherë?

— Po, menjëherë!

— Beterehxi ka të drejtë, zoti Blek. Pagjumësia, për mendimin tim, me këtë dhe shpjegohet. Pyetja tjetër ka të bëjë me zotin Kandi. Mos keni patur me të, atë darkë apo më parë, ndonjë debat lidhur me profesionin e tij?

Pyetja më solli ndër mend një kujtim të trubullt të asaj që ndodhi në darkë. E kisha atakuar mjekësinë me aq rreptësi dhe ashpërsi, sa që kisha bërë të prekej zoti Kandi. M'u kujtua gjithashtu që zonja Verinder kishte ndërhyrë për t'i dhënë fund këtij debati dhe me doktorin topolak qemë **pajtuar**, siç shprehen për fëmijët, kishim mbetur përsëri miq, kur i shtrënguan shoshqit dorën para se ky të largohej.

— Ka edhe një diçka tjetër që do të desha të dija, — tha Ezra Xheningsi. — Mos keni patur ndonjë ngasje shqetësuese me **Gurin e Hënës** në këtë vitin e kaluar?

— Kam patur dhe madje të fortë. Mora vesh se donin ta grabisnin me çdo kusht dhe më patën paralajmëruar të merrja masat e duhura për ta ruajtur zonjushën Verinder, së cilës i përkiste.

— Mos folët para se të shkonit të flinit për mënyrën si do të ishte më mirë për ruajtjen e diamantit?

— Zonja Verinder foli për këtë me të bijën...

— Në praninë tuaj?

— Po, në praninë time.

Ezra Xheningsi mori shënimet dhe m'i zgjati.

— Zoti Blek, — më tha. — Po t'i lexoni tani këto shënime, pas kësaj bisedës sonë, do të arrini të bëni disa zbulime të çuditshme që lidhen me ju: se keni hyrë në dhomën e zonjushës Verinder dhe e keni marrë diamantin në gjendje të pavetëdijshme, të shkaktuar nga opiumi, dhe se atë ua ka dhënë zoti Kandi, pa dijeninë tuaj, që konkretisht, nga përvoja juaj, të bindeshit për pavërtetësinë e atyre mendimeve që shprehët atë darkë ditëlindjeje të zonjushës Reçëll, lidhur me mjekësinë.

Rrija me ato fletë ndër duar si i fandaksur.

— Faljani këtë të gjorit Kandi, — tha i përkorë Xheningsi. — Ju shkaktoi dëm të pallogaritshëm, por pa prapamendim. Ju do ta shihni në ato shënime, se po të mos ishte sëmurrur, do të vinte te zonja Verinder në mëngjes dhe do ia bënte të ditur shakanë që bëri. Kësisoj e vërteta do të qe sqaruar.

— S'kam si i zë mëri zotit Kandi, në atë gjendje në të cilën ndodhet! — thashë i pezmatuar. — Sidoqoftë shakaja që provoi të bënte ishte tejet e pabesë. Mund edhe t'ia fal, por për ta harruar — kurrë!

— Njihuni me këto shënime, — vazhdoi Ezra, — përpiqu-ni të përsëritni në vetëdijen tuaj gjithë ç'ju ndodhi atë natë, kam ndër mend t'ju propozoj një diçka tepër të guximshme dhe të beftë për të ardhmen.

Këto fjalë më dhanë zemër. Iu vura shikimit të vëmendshëm të fletëve. Ja se ç'lexova:

«Zoti Frenklin Blek është i zgjuar dhe i këndshëm, por duhet ta firapsë pak atë fodullëkun, kur jep mendime për mjekësinë. E pranon që vuan nga pagjumësia. I them që i ka të prishura nervat dhe ndaj duhet të kurohet. Ai më thotë se si të kurohesh, si të shkosh në qilarin e errët është e njëjta gjë. Dhe e thotë në sy të të gjithëve, gjatë darkës. I them: jeni ju ai që e kërkoni gjumin qorrazi në qilarin e errët dhe asgjë përveç ilaçeve nuk ju ndihmon dot ta gjeni. Ai ma ktheu se ka parë njëherë një të verbër që mbante përdore një të verbër tjetër dhe e di mirë se ç'do të thotë kjo. E thënë e hollë, sigurisht. por ama unë jam aq i zoti sa ta bëj të flejë tërë natën pa u

zgjuar as edhe një herë. Të vërë mendje e të dijë ku ta vërë në përdorim atë gjuhën brisk të hollë. Se vërtet që po ngordh për gjumë dhe farmacia e zonjës Verinder është në dispozicionin tim. T'i jap ndonja njëzet e pesë gran¹⁾ laudanum para se të bjerë të flejë, pa dijeninë e tij dhe të vijë ta shoh të nesërmen në mëngjes. «Hë, si, zoti Blek, a do të pranoni të merrni ndopak ilaçe sonte? Pa ndihmën e tij s'keni si e kuroni pagjumësinë». — «Gaboni, zoti Kandi, — do më thotë, — kam bërë një gjumë të shkëlqyer natën që shkoi pa ato ilaçet tuaja».

Dhe atëherë t'i bëj mat, duke ia zbuluar të vërtetën:

«Bëtë gjumë të shkëlqyer natën që shkoi ngaqë pitë laudanum, zotëri, që jua dhashë para se të flinit. Hë, po tani, ç'do të thoni për mjekësinë?»

Mbeta i mahnitur nga aftësia depërtuese e Ezra Xheningsit që atë lesheli përçartjesh të doktor Kandit ta riprodhonte aq shtruar dhe aq lidhur. Me atë modestinë që e karakterizonte m'u drejtua me pyetjen në isha i njëmendjeje me të për përfundimin?

— A mendoni edhe ju si mendoj unë që gjithë ç'ju ndodhi atë natë në shtëpinë Verinder ka qënë ndikim i laudanumit? — më pyeti.

— Di pak për forcën ndikuese të tij, por i besoj tërësisht bindjes që keni krijuar ju, — iu përgjigja.

— Shumë mirë. Tani i duhet dhënë përgjigje edhe një pyetjeje tjetër: ju jeni i bindur, edhe unë po ashtu, por si do të bindim për këtë të tjerët?

I tregova fletët që rrinin mbi tryezë.

Ezra tundi kokën në shenjë mohimi: — S'na hyjnë në punë për këtë, zoti Blek. Dhe ja përse: janë shkruar në ca rrethana krejt të panjohura për shumicën dërrmuese të njerëzve, në të ka gjetur pasqyrim një pikëpamje e re në mjekësi, që ende nuk është vërtetuar në praktikë dhe, më në fund, këto shënime janë të mijat, janë diçka personale; përveç pohimit tim, asgjë nuk e vërteton që s'janë sajime. Kujtoni ç'ju tregova atje në lëndinë për veten time: ç'peshë mund

1) pikëz.

të kenë sy njerëzve fjalët e mia? Në opinionin publik këto shënime nuk kanë asnjë vlerë, por ama na e bëjnë të qartë mënyrën si duhet ta vërtetojmë pafajsinë tuaj!

— Në ç'mënyrë? — e pyeta.

U përkul me trup drejt meje përmbi tryezë.

— A jeni gati t'i nënshtroheni një sprove të guximshme?

— Jam gati për gjithçka vetëm të më hiqet damka e dyshimit! — i thashë.

— Jeni dakord t'i nënshtroheni edhe disa parapërgatitjeve për sprovën?

— Jam dakord për gjithçka!

— A do t'i bindeni të gjitha këshillave që do ju jap? Ndonjë i trashë do mund edhe t'ju qeshë, ndonjë i mençur mundet edhe t'ju porosisë të hiqni dorë, ju s'keni për t'u tundur nga vendimi i marrë, kështu apo jo?

— Vetëm më thoni se ç'duhet të bëj, — i fola me padurim, — dhe të kalojmë nga fjalët në vepra.

— Me që është kështu, zoti Blek, ju duhet ta vidhni përsëri Gurin e Hënës. Ta vidhni pa qënë i vetëdijshëm, në prani të dëshmitarëve.

Brofa. Bëra të flas... Por vetëm e pashë ngultas.

— Them se kjo mund të arrihet, — vijoi. — Dhe do të arrihet në rast se ju do më ndihmoni. Qetësohuni. Dëgjomëni me vëmendje. Ju pashë që e ndezët një cigare pak më parë, ja edhe tani e nxorët një tjetër. Keni kohë që e pini?

— Kam ndonjë vit.

— Pini më shumë apo më pak se më parë?

— Më shumë.

— A hiqni dot dorë, kuptohet, në mënyrë të beftë, si atëherë?

E kuptova se ku donte të dilte.

— E lë që tani, — iu përgjigja.

— Në qoftë se kjo do të shoqërohet nga po ato pasoja të vitit të kaluar, domethënë se keni përsëri pagjumësi, them se e kemi bërë hapin e parë. Duhet të ndodheni përsëri në atë gjendjen e tronditur nervore që keni qënë vitin e kaluar. Nëse do të arrijmë të përtërijmë afërsisht atë mjedis, në të cilin keni qënë vitin e kaluar, nëse do të mundim ta përtërijmë tërë atë botë mendore dhe shpirtërore, në të cilën keni pas jetuar vitin

e kaluar, nëse do i kthehemi mendimeve për diamantin, që aq shumë ju ka pas emocionuar, do të arrijmë të viheni fizikisht dhe moralisht sa më afër që të jetë e mundur ose në atë gjendje që ishit kur e morët atë dozë opiumi vitin e kaluar. Kësisoj mund të shpresojmë që përsëritja e po asaj doze opiumi mund të çojë në një shkallë më të madhe apo më të vogël në përsëritjen e rezultateve të dozës së parë. Ja se ç'dua të provoj. Tani po jua shpjegoj përse e quaj të mundur këtë sprovë.

Mori librin, që ishte aty pranë, dhe e hapi në vendin ku kishte vënë një copë letre.

— S'kam ndërmend t'ju lodh me mbarështrimin e gjithfarë teorive për fiziologjinë, — më tha. — Do të përpiqem t'ju bind që të riskoni me këtë sprovë jo për të përlegjur ndonjë teori timen. Ka mendimtarë me autoritet që i përmbahen kësaj teorie shkencore. Më mjaftojnë vetëm pesë minuta për të vërtetuar që ky propozim imi, sado i çuditshëm që duket, mbështetet në argumente shkencore.

Dhe shkurt më tregoi, duke cituar edhe burimet përkatëse, lidhur me këtë.

— Jam krejt i bindur në vërtetësinë e pikëpamjes suaj, — i thashë.

— Atëherë të flasim konkretisht për çështjen, — më tha. — Duhet t'ju paralajmëroj se, pavarësisht nga përpjekjet tona, kurrë s'do ia arrijmë t'i ripërtërijmë qindpërqind rrethanat e vitit të kaluar. Ne mund të shpresojmë për një përafërsi sa më të madhe. Po të mundemi ta bëjmë, unë kam besimin se po, atëherë do të mundemi ta shohim edhe përsëritjen e asaj, ç'ka keni bërë në mënyrë të pavetëdijshme atë natë të datëlindjes së zonjushës Reçëll. Kjo do ta bindë këdo për pafajsinë tuaj. Ju ç'mendim keni?

— Shpjegimi që më bëtë është më se i qartë. Veç s'kam si e fsheh se diç më le të habitur.

— Çfarë pikërisht?

— S'arrij dot ta kuptoj atë ndikimin e opiumit mbi mua. Si eca nëpër shkallë e koridor, si hapa e mbylla dyertë, sirtarët dhe përsëri u ktheva në dhomën time. Këto janë veprime aktive. Kam menduar që opiumi në fillim të mpinë, të bukosh, mandej të ndjellë gjumë!

— Është një moskuptim i përgjithshëm ky i veprimit të opiumit, zoti Blek! Ja unë, për shembull, jam duke ju shtjelluar me aq qartësi tërë këto teza e procese i ndodhur nën ndikimin e laudanumit, por të një doze dhjetë herë më të madhe se ajo që morët atëherë ju. Po mos u mbështetni tek unë edhe pse kjo është një përvojë vetjake imja. E kam parashikuar këtë rezervë tuajën, ndaj dhe jam parapërgatitur për t'ju dhënë përgjigje, madje kam siguruar dëshmi që do të jetë me peshë në sytë e miqve tuaj.

Më afroi librin tjetër që ndodhej mbi tryezë.

— Ja, titullohet «Pohime të anglezit që ka pirë opium». Merreni me vete dhe lexojeni. Në një vend thuhet se, kur de Kushkija merrte doza të mëdha opiumi, shkante për në opera për t'u kënaqur me muzikë, ose endej nëpër pazarin londinez dhe shihte marifetet e shitësve për të siguruar sa më shumë të ardhura.

— M'u përgjigjët, — i thashë, — por jo deri në fund; ende s'ma keni bërë të qartë se ç'ndikim ushtron opiumi pikërisht mbi mua.

— Po mundohem t'ua shpjegoj me pak fjalë, — tha Ezra Xheningsi. — Në shumicën e rasteve ndikimi i opiumit është dyfish: në fillim eksitues mandej qetësues. Në ndikimin e parë mbresat më të fuqishme, në rastin tuaj ato që lidheshin me diamantin, kanë arritur t'ia nënshtrojnë vetes arsyen, ashtu siç e bënë këtë edhe gjumi i zakonshëm. Dalëngadalë nën këtë ndikim tërë ankthi juaj për ruajtjen e diamantit, që ju kishte munduar gjithë atë ditë, duhej të kalonte nga gjendja e dyshimit në gjendjen e besimit që ju hodhi pastaj në veprime konkrete për ruajtjen e tij, i ka detyruar hapet tuaja për te qëllimi në atë dhomë ku hytë, ka drejtuar dorën deri sa ajo arriti të gjejë diamantin në sirtar. Gjithçka e keni bërë në gjendje dehjeje me opium. Më pas, kur veprimi qetësues zu të dominojë mbi veprimin eksitues, dalëngadalë jeni bërë më i ngathët dhe më në fund ratë në gjendje mpirjeje. Ju kaploi një gjumë plumb i rëndë. Kur po afronte agu dhe veprimi i opiumit kishte marrë fund, ju u zgjuat në një gjendje padije të plotë për gjithë sa kishit bërë natën. Tani e keni të qartë se ç'ju ndodhi?

— Aq të qartë e kam, — i thashë, — sa që kam vetëm një

dëshirë: ta ndjekim çdo lëvizje timen deri në fund. Pasi e mora diamantin, këtë e pa edhe zonjusha Verinder, ç'bëra më tej?

— Them se kjo provë që po ndërmarrim jo vetëm do ta vërtetojë pafajsinë tuaj, por do të arrijë ta gjejë diamantin e humbur. Kur dolët nga dhoma e zonjushës Verinder me diamantin në dorë, ju, me ç'duket, u kthyet në dhomën tuaj...

— Po, e që pastaj?

— Kjo që do ju them, zoti Blek, s'është veçse hamendje, por synimi për ta ruajtur si duhet diamantin ju çoi te mendimi për ta fshehur në një vend të sigurt në dhomën tuaj të gjumit. Me ju mund të ndodhë ajo që i ndodhi edhe një hamalli irlandez. Pas marrjes së dozës së dytë të opiumit ju, ndoshta, do ta ndërmendni vendin ku e keni fshehur diamantin nën ndikimin e dozës së parë.

Më erdhi radha mua tani t'i bëja të ditur Ezra Xheningsit një njoftim të ri. Ndaj dhe ia ndërpreva fillin e arsytetimeve.

— Kjo që thatë është diçka e pamundur; diamanti në këto caste gjendet në Londër.

Më pa tejet i çuditur:

— Në Londër? — përsëriti. — Po si kaloi aty nga shtëpia e zonjës Verinder?

— Këtë askush nuk e di.

— Po ju e mbajtët në duart tuaja, pasi e morët nga dhoma e zonjushës Verinder. Si t'ua kenë marrë, vallë?

— As që e kam përfytyrimin.

— E kishit diamantin kur u zgjuat në mëngjes?

— Jo.

— Iu kthye përsëri zonjushës Verinder?

— Jo.

— Zoti Blek! Ka diçka në këtë mes që pret shpjegimin e vet. A mund t'u pyes nga e dini që diamanti ndodhet tani në Londër?

Ia përsërita Ezra Xheningsit gjithë ç'më kish treguar për këtë zoti Bref. Më dha të kuptoja që nuk e kënaqte kjo përgjigja ime.

— Për mendimin tim, — zuri të shpjegojë ky, — ju, nën ndikimin e opiumit, e morët diamantin për ta fshehur në një vend më të sigurt, po nën ndikimin e tij, ju mund ta fshihnit diku në dhomën tuaj. Ju thoni se indianët s'janë nga ata që

bëjnë gabime. Ata e kontrolluan zotin Luker, pra tek ai dhe ndodhet diamanti. A keni të dhëna që të vërtetojnë se diamantin e kanë çuar në Londër? Ju s'jeni në gjendje as të hamendësoni se kush dhe si mund ta ketë çuar atë në Londër. A keni dëshmi që diamanti është lënë peng te Lukeri? Ai vetë betohet që as ka dëgjuar ndonjëherë për **Gurin e Hënës**, kurse në dëftesën e bankierit shënohet vetëm se është lënë peng një gur i cmuar. Indianët thonë se zoti Luker gënjen, kurse ju vazhdoni të supozoni se indianët kanë të drejtë.

Gjykimi që i rreptë por nuk mund të thuash se që i padrejtë.

— T'u them të drejtën, po më bëni të lëkundem, — i thashë. — Më lejoni t'ia bëj të ditur zotit Bref gjithë sa dëgjova këtu nga ju?

— Përkundrazi, do të jem shumë i gëzuar. Fal konsultës me një personalitet aq me përvojë, mund t'i shohim gjërat në një dritë të re. Po le t'i kthehemi sprovës sonë me opiumin: u vendos që ta lini menjëherë duhanin.

— Po. kështu thamë.

— Ky është hapi i parë. Duhet përpjekur për rimëkëmbjen me sa më shumë saktësi të mjedisit.

Po si mund të arrihej kjo: zonja Verinder kishte vdekur, Reçelli dhe unë, për sa kohë që mbi mua binte dyshimi i grabitjes, qemë të ndarë, Godfri Ebluajti bënte udhëtime nëpër kontinent. Ishte krejt e pamundur të mblidheshin njerëzit siç genë atë natë.

Po Ezra Xheningsi ndihej i qetë. Tha se grumbullimi i njerëzve nuk ishte kryesore. Më të domosdoshëm, për mendimin e ij, ishin objektet e mjedisit që më rrethonin atëherë.

— Dhe më kryesore nga të gjitha është që ju të flini në po atë dhomë ku fjetët pas darkës së ditëlindjes, që dhoma të jetë e mobiluar po ashtu, që shkallët, korridori të jenë ashtu si i keni parë për herë të fundit. Është e domosdoshme, zoti Blek, që mobiljet të vihen në po ato vende që kanë qënë atëherë. Duhet siguruar leja e zonjushës Verinder për gjithë këto.

— E kush do i drejtohet me një të tillë kërkesë? — e pyeta.

— A s'mund ta bëni këtë ju?

— As që mund të flitet për një diçka të tillë. Pas gjithë çka ndodhi mes nesh, nuk kam as si shihem me të e as si i shkruaj.

Ezra Xheningsi heshti i menduar.

— A mund t'ju bëj një pyetje delikate? — më pyeti. (Ia miratova me tundje koke). — Drejt e kam kuptuar që dikur kenë shfaqur një interes të veçantë ndaj zonjushës Verinder?

— Po, drejt.

— Dhe ky interes ka qënë i ndërsjellhtë?

— Jam më se i bindur për këtë.

— Atëherë po i shkruaj unë vetë zonjushës Verinder, në rast se kam pëlqimin tuaj.

— Dhe do t'i tregoni për propozimin që më bëtë.

— Do ia tregoj gjithë çka ndodhi mes nesh sot.

Është tepër të theksohet se e prita i entuziazmuar shërbimin që po më ofronte.

— Arrij ta nis letrën me postën e ditës së sotme, — tha, pasi pa orën. — Mos harroni të vini në kyç paqetën e cigareve. Do vij nesër t'ju pyes si fjetët natën.

U ngrita që t'i lija lamtumirën dhe bëra shumë për t'i shprehur falenderimet më të thella për vëmëndjen dhe shpirtmirësinë që po tregonte. Ma shtrëngoi qetësisht dorën.

— Mos harroni çka ju thashë në bisedën tonë të parë zoti Frenklin, — m'u përgjigj. — Ky shërbim imi është për mua vezullimi i fundit i dritës diellore në terrin e paanë të natës.

U ndamë. Ishte data 15 qershor. Ngjarjet e këtyre ditëve të ardhshme janë të shkruara me përpikmëri të madhe në ditarin e ndihmësit të zotit Kandi. Ai tregon si kaloi prova dhe ç'rezultate u arritën.

Tregimi i katërt,

i shkruar nga ditari i Ezra Xheningsit.

Viti 1849. Data 16 Qershor. Kalova një natë pa gjumë, ndaj dhe u vonova në takimin me zotin Frenklin. E gjeta shtrirë në divan; po pinte konjak të holluar me ujë të ftohtë dhe po bren-te ca peksimadhe.

— Fillimi është aq i mirë, sa më mirë prishet, — më tha. — Nata me gjumë të rëndë, të shqetësuar; mungesë e plotë oreksi sot në mëngjes. Tamam siç më ndodhi vitin që shkoi, kur lashë duhanin. Sa më shpejt që të jem gati të marrë atë dozën e opiumit, aq më e madhe do të jetë për mua kënaqësia.

— Do ta merrni sapo të plotësohen kushtet, — i thashë. — Tani duhet bërë çmos që t'ju ruajmë shëndetin. Po të ndiheni i pafuqishëm, prova s'ka për të dalë. Duhet të shëtisni që t'ju vijë oreksi, ose kalëroni pak.

U ndava me zotin Blek i gëzuar dhe optimist. Ky njeri më zgjoi në shpirt dëshirën për të jetuar.

Data 17 qershor. Sot u nis për në jug të Anglisë zoti Kandi. Më la gjithë ato porosi për të sëmuret. Posta më solli përgjigjen e letrës që i dërgova zonjushës Verinder.

Letër mahnitëse! Nuk e fsheh interesin e saj për provën tonë. Letra ime e bindi për pafajsinë e zotit Blek. Duket që vazhdon ende ta dojë. Mos vallë po më jepet rasti fatlum të shërbej si urë bashkimi i këtyre dy të rinjve të dashuruar?

Kishte dy lutje: të mos ia tregoja këtë letër zotit Blek, vetëm t'i thosha se zonjusha Verinder pranonte të vinte në dispozicion shtëpinë për ne, vetëm kaq. S'është vështirë të plotësohet. Lutja e dytë paraqet vështirësi jo të vogla. Ajo shprehte dëshirën të më ndihmonte personalisht për ta sjellë dhomën e saj të pritjes dhe të gjumit në gjendjen e atëhershme. Vetëm priste fjalën time për të ardhur në Jorkshir dhe për të qënë njëra nga dëshmitaret e eksperimentit me opium që do përsëriste gjithë çka kishte ndodhur vitin e kaluar. Druhem se tronditja nga takimi, përtëritja e ndjenjave të dikurshme mund të çojnë në dështimin e eksperimentit. Edhe kështu është tepër e vështirë t'ia rikthesh atë humor edhe atë gjendje të përgjithshme që pati vitin që shkoi. Ndërkohë s'më bën zemra të mos ia plotësoj dëshirën. Duhet gjetur një rrugëzgjidhje e këtij problemi: t'i them «po» zonjushës Verinder dhe ta çoj deri në fund shërbimin që po i bëj zotit Frenklin Blek.

Ora dy. Këtë natë zoti Blek, siç u shpreh vetë, e kishte kaluar njëlloj si natën e mëparshme. I kishte dalë gjumi disa herë natën, por ndihej disi më mirë se dje ngaqë kishte fjetur në drekë. Nuk duhet të jetë as krejt i shëndetshëm, as krejt i sëmurë.

Ora pesë. I nisa përgjigjen zonjushës Verinder. Ajo që i propozova është në interesat e të dy palëve. Ia ndalova kategorikisht takimin me zotin Blek para provës. Do të vinte fshehtas atë mbrëmje, që do të bëhej prova. Kur zoti Blek do të jetë në dhomën e tij, ajo do të hyjë fshehur në dhomën e saj për të qënë pastaj njëra nga dëshmitaret. Të nesërmen ajo do i tregojë zotit Blek letërkëmbimin tonë dhe ai do bindet që e kishte shpallur të pafajshëm që para provës...

Data 20 qershor. Pagjumësia po jep shenjat e para në shëndetin e zotit Blek. Sa më shpejt të marrë fund rregullimi i dhomave dhe i korridorit, aq më mirë. Kur po shkonim në çiflig, më kërkoi të këshillohej për punën e letrës që kishte marrë nga dedektivi Kaf. I shkruante nga Irlanda. Nëse zoti Blek arrin ta bindë që të ketë bërë ndonjë gabim trashaman në hetimin e çështjes së vitit të kaluar, e quante për detyrë të ishte në dispozicionin e zotërisë. Në rast se jo, do të parapëlqente të mbetej në vetminë e tij i rrethuar nga trëndafilët e dashur.

Pa ngurrimin më të vogël, e këshillova zotin Blek t'i bënte të ditur dedektivit Kaf gjithë çka kishte ndodhur pas ndërprerjes së hetimeve vitin e kaluar dhe ta linte atë vetë të bënte përfundimet e duhura mbi bazën e këtyre të dhënave.

Pasi e mendova pak, e këshillova gjithashtu ta ftonte dedektivin Kaf të ishte i pranishëm në këtë provë. Sidoqoftë do të ishte një dëshmitar i çmuar dhe, nëse mendimi im, që diamanti është fshehur në dhomën e zotit Blek, do të dilte i pavërtetë, porositë që mund të japë dedektivi do të qënë shumë të dobishme. Ishte ky mendim i fundit që e bëri, me sa duket, zotin Blek të vendoste. Pranoi të bënte si e këshillova.

Data 21 qershor. Kurrë deri më sot zoti Blek nuk kishte kaluar një natë aq të keqe. Kundër dëshirës sime qesh i detyruar t'i jepja pak ilaç. Në njerëzit me natyrë të ndjeshme si ajo e tij, ilaçet veprojnë, për fat të mirë, shumë shpejt. U tremba mos zgërlaqej fare deri sa të vinte dita e provës.

Data 22 qershor. Shpresat për suksesin m'u përtërinë. Tensioni nervor i zotit Blek ra në mënyrë të ndjeshme. Fjeti pak natën që shkoi si vitin e kaluar. Beterexhi ia doli mbanë detyrës. Kam marrë masa që dëshmitarë gjatë provës të jenë: zoti Bref, që s'para beson në suksesin e kësaj ndërmarrjeje, si i tillë ai është një dëshmitar me peshë; dedektivi Kaf; zonjusha

Verinder; plakoshi Beterexh, një person shumë i rëndësishëm në këtë familje.

Data 23 qershor. Zoti Blek sot nuk po ndihet mirë. Më tha vetë se në ora dy të mëngjesit kishte hapur sirtarin ku kishte fshehur cigaret. Iu desh të thërriste në ndihmë të gjithë forcën e vullnetit që ta mbyllte përsëri. Pastaj e kishte flakur celësin nga dritarja.

Data 24 qershor. Bëra me zotin Blek një shëtitje të gjatë në një karrocë të hapur. Na flladiti ajri i freskët veror. Hëngrëm drekë në hotel. Për kënaqësinë time të madhe, edhe pse në mëngjes ndihej i shqetësuar dhe i emocionuar, fjeti nja dy orë të mira në divan pas dreke. Tani, në qoftë se do vuaj nga pagjumësia edhe një natë, s'kam pse trembem për pasojat e këqija që mund të vijnë nga kjo.

Data 25 qershor, e hënë. Dita e provës! Ora pesë e pasdites. Jemi në shtëpi. Çështja më kryesore, që më preokuponte, ishte shëndeti i zotit Blek. Nga sa mund të gjykoj, premton t'i nënshtrohet ndikimit të opiumit ashtu si iu nënshtrua edhe para një viti. (Po të gjykojmë nga gjendja e tij e përgjithshme fizike). Ndodhet në një gjendje nervore ndjeshmërie, që s'është larg gjendjes nervore të çrregulluar. Një fytyrë i vjen e një fytyrë i shkon, i dridhen duart. Rrënoqethet nga zhurmat e befta, nga takimet e papritura. Janë rrjedhoja të pagjumësisë, që, nga ana e vet, i shkaktohet nga gjendja e përgjithshme nervore e çrregulluar pas heqjes së duhanit, që e kishte pas pirë aq shumë. Janë po ato shkaqe që patën ndikuar edhe vitin e kaluar, me ç'duket, edhe rrjedhojat kanë për të qënë po ata. A do të vazhdojë kjo gjendje deri në fund të provës? Ajo që do ndodhë këtë natë, ia vë vulën gjithçkaje.

Ndërkohë që jam duke shkruar këta rreshta, zoti Blek luan bilardo në katin e parë, siç ka pas bërë shpesh edhe atëherë kur ishte mysafir në shtëpinë Verinder. Kam marrë me vete ditarin me qëllim që të shkruaj diçka në orët e lira të natës, nisur edhe nga shpresa se do të haset ndonjë gjë që e meriton të shënohet.

Na njoftuan për ardhjen e zonjushës Verinder dhe zotit Bref. Dedektivi Kaf s'po ndihet. Me siguri që ndodhet ende në Irlandë. Me sa duket, nuk ka për të ardhur

Erdhi Beterexhi dhe më tha që më kërkonte zoti Blek. Më duhet të shkëputem për pak kohë nga këto shënime.

Ora shtatë. Pamë edhe një herë dhomat, korridorin dhe shkallët. Bëmë edhe një shëtitje mes postateve me trëndafila, pikërisht në atë vendin e preferuar të zotit Blek. Me këtë synoj të gjallëroj kujtesën e tij, mbresat e dikurshme nga vendi dhe mjedisi, sa më shumë që kjo është e mundur.

Tani do ulemi të hamë pikërisht në atë vend që hëngrëm vitin e kaluar në ditëlindjen e zonjushës Verinder. Kam lidhur me këtë objeksionet e mia mjekësore: laudanumi duhet të pihet në po ato rrethana si dhe vitin e kaluar.

Pasi të ketë kaluar aq kohë sa duhet që t'i hapë bisedën rreth diamantit, në një mënyrë krejt të natyrshme, do i flasë për synimin që kishin indianët që ta grabisnin diamantin. Pasi ta kem kurdisur kësisoj tërë aparatën mendor të zotit Blek rreth këtyre çështjeve, nga ana ime do të jetë bërë gjithçka që varet nga unë deri në atë çast kur do i japim opiumin.

Ora tetë e gjysmë. Vetëm tani po gjej një minutë të lirë për t'u marrë me njërin nga detyrat kryesore: të kërkoj në farmacinë e shtëpisë laudanumin që pat përdorur zoti Kandi. Ia shpreha para dhjetë minutash këtë dëshirën time Beterexhit. Pa më thënë as edhe një fjalë kundërshtimi, më çoi në qilar, ku ruhet farmacia e shtëpisë. E gjeta shishëzën vulosur me tap dhe, përveç kësaj, e lidhur dhe me rrip meshini. Ashtu si dhe e kisha parashikuar, përmbante laudanim të pastër. Vendosa ta preferoja para atyre preparateve të opiumit që për çdo rast i pata marrë me vete.

Çështja e dozës më vinte para një vështirësie. Pasi e peshova mirë, vendosa ta përdor më të madhe se ajo që pat përdorur doktor Kandi. Do riskoj ta rris deri në dyzetë gran. Zoti Blek është i paralajmëruar tanimë se do të pijë laudanium e kjo do të thotë që ka për t'i bërë një qendresë të pandërgjegjshme veprimit të tij. Ndaj dhe i duhet shtuar doza që të përsëriten rrjedhojat e përdorimit të tij vitin e shkuar në dozë më të vogël.

Ora dhjetë. Dëshmitarët apo mysafirët, s'di si t'i quaj më mirë, erdhën para një ore. Rreth orës nëntë i thashë zotit Blek të vinte me mua në dhomën e gjumit, duke patur si synim që ky ta shihte për të fundit herë dhe të verifikonte vetë në mun-

gonte ndonjë gjë nga mjedisi i vitit të shkuar. E kisha bërë me 1jalë me Beterexhin që zotit Bref t'i shtrohej në dhomën për-bri zotit Blek. Mbërritja e zotit Bref do më bëhej e ditur me një trokitje të lehtë në derë. Pesë minuta pasi ra nëntë, u dëgjua sinjali në derë, dola në korridor dhe takova zotin Bref.

— Keni ardhur bashkë me zonjushën Verinder dhe zonjën Meridju? — e pyeta.

— Po, — m'u përgjigj zoti Bref thatë.

— Zonjusha Verinder u ka vënë në dijeni të dëshirës sime që ardhja e saj dhe e zonjës Meridju të mos i bëhet e ditur zotit Blek deri sa të përfundojë prova?

— E di që duhet ta mbaj gojën kyçur, — e ngriti zërin zoti Bref. — Duke e patur për zakon të heshtë para çmendurisë njerëzore në përgjithësi, aq më tepër jam i predispozuar të mos ndihem në këtë rast. A ju kënaq kjo?

Ju përkula dhe e lashë Beterexhin ta shoqëronte në dhomën fqinje me atë të zotit Blek.

Dola që të takoja zonjat. I zbrita shkallët, s'kam si e fsheh këtë, disi i emocionuar dhe u drejtova për në dhomën e pritjes së zonjushës Verinder. Në korridorin e katit të parë më doli përpara e shoqja e kopshtarit, që ka marrë porosi të përkujdeset për rregullimin e zonjave. Kjo grua zemërmirë sillte me mua plot respekt, por që e ka burimin, me sa duket, në ndjenjat e tmerrit që i shkakton qënia ime në këtë shtëpi. Kur e pyeta ku ndodhej atë çast zonjusha Verinder, kjo zuri të dridhet dhe të bëjë gjithfarë përkuljesh, dhe do të ishte ulur në këtë e sipër drejt e në dysheme po të mos kishte dalë nga dhoma e pritjes vetë zonjusha Verinder dhe t'i kishte dhënë fund kësaj ceremonie.

— Ju jeni zoti Xhenings? — më pyeti.

S'më la kohë t'i përgjigjem, doli në korridor. Ishim mu poshtë llambës. Kur më pa, ndali e pavendosur, por e mblodhi sakaq veten, fytyrën ia mbuloi të kuqtë e lehtë dhe me një natyrshmëri këndellëse më zgjati dorën.

— S'kam si sillem me ju si me një të huaj, zoti Xhenings, — më tha. — Sikur ta dinit se ç'gëzim të pamatë ndjeva nga ato letrat e tua!

E hetoi fytyrën time të rrudhosur, aspak tërheqëse, me një ndjenjë falenderimi të singertë aq të çmuar për mua, sa që

s'gjeta dot fjalë që t'i përgjigjesha. Vuajtjet shumëvjeçare, lavdi Zotit, s'ma kanë egërsuar zemrën. S'dija si të mbahesha, s'dija si të silllesha në prani të kësaj vajze, si të kisha qënë një pesembëdhjetëvjeçar. S'isha i përgatitur të shihja një mirësi dhe bukuri të tillë.

— Ku është ai tani? — më pyeti pa e fshehur aspak se mendja i rrinte te zoti Blek. — Ç'është duke bërë? A më ka kujtuar? Po me humor si është? Ç'përshtypje i bëri pamja e kësaj shtëpie pas gjithë asaj që ndodhi këtu vitin e kaluar? Kur do ia jepni laudanumin? A s'mund ta shohë kur t'ia shtini? Jam aq në merak, jam aq e emocionuar... Sa shumë gjëra dua t'ju tregoj, gjithfarë mendimesh ma kanë dyndur kokën, s'di nga t'ia filloj. Nuk po çuditeni me këtë sjelljen time?

— Aspak, — iu përgjigja. — Unë ju kuptoj fort mirë.

— Jeni ju ai që po më dhuroni një jetë të re! — vijoi pa më të voglën shenjë të shtirjes. — Sa shumë të falënderoj. Unë atë e dashuroj, e kam dashur dhe e dua, edhe atëherë kur mendojta me pa të drejtë kundër tij. Kur të më shohë nesër në këtë shtëpi, si thoni...

Nuk e përtundoi mendimin, por vetëm më pa drejt në sy.

— Nesër do ju duhet thjesht të përsëritni gjithë sa më folët mua tani, — i thashë.

Fytyra iu çel, m'u afrua me një hap dhe tejet e emocionuar preku petlat e lules që ishte këputur në kopsht dhe e kishte vënë në jakën e polkës.

— Keni siguri të plotë për mbarëvajtjen e provës? — më pyeti.

— Deri tani gjithçka ka ecur sipas parashikimit, — iu përgjigja.

Biseda jonë u ndërpre nga ardhja e Beterexhit.

— Ju kërkoi ndjesë, zoti Xhenings, — më tha me një mënyrë të stërholluar. — Zoti Frenklin dëshiron të dijë ku jeni. Duke mos dashur t'i tregoj për mbërritjen e zonjave, sipas porosisë suaj, i thashë se nuk e dija ku ndodheshit. Po t'i themi gjërat me emrin e tyre, kjo që bëra s'është veçse mashtrim. Do të desha të mos përsëriteshin kësi rastesh me mua.

S'duhej humbur as edhe një minutë, s'duhej merakosur shumë për punën e normave morale të Beterexhit. Nga çasti në çast aty mund të vinte zoti Blek, duke dashur të merrte vesh

ku ndodhesha. Shkova tek ai. Zonjusha Verinder doli fill pas meje në korridor.

— Më duket se paskan rënë në ujdi që t'ju marrin shpirtin sot, — më tha. — Ç'domëhënë kjo?

— S'është veçse një protestë e lehtë e shoqërisë, zonjusha Verinder, edhe pse e mikropërmasave për të kundërshtuar të renë.

Zonjusha Verinder u kthye në dhomën e saj të pritjes, unë u ngrita lart te zoti Blek.

U habita kur e gjeta vetëm duke ecejakur nga qoshja në qoshe, me sa dukej, i nervozuar që kishte mbetur fillikat në dhomë.

— Ku është zoti Bref? — e pyeta.

Më bëri me shënjë nga dera e mbyllur ku ndodhej juristi. Zoti Bref kish qënë tek ai vetëm pak minuta, që përpjekur t'i mbushte mendjen për kotësinë e provës, kishte pësuar fiasko. Zoti Blek qëndronte në të vetën. Pas kësaj zoti Bref kishte nxjerrë nga çanta e fryrë e zezë shkresat dhe që zhytur në shqyrtimin e tyre. «Koha është para, — i kishte thënë. — Zoti Xhenings le t'i bëjë zë po t'i nevojitet prania e tij».

— Kur do ma jepni ta pi laudanumin? — më pyeti sakaq me padurim zoti Blek.

— Duhet pritur edhe pak, — i thashë. — Ndërkohë do rri këtu me ju.

Ora ende nuk kishte vajtur dhjetë. Pas bisedave që pata me Beterexhin dhe me zotin Blek, kisha arritur në përfundimin se doktor Kandi ia kishte dhënë laudanumin jo më parë se ora njëmbëdhjetë. Kisha vendosur ta respektoja këtë orë.

Biseduam për një kohë, por mendja na rrinte te prova e ardhshme. Fjalët mezi na dilnin nga goja, zoti Blek fare shkujdesur shfletonte një libër. Por koha kalonte, po afronte ora njëmbëdhjetë. Më duhet t'i lë mënjanë këto shënime dhe të fillojmë provën.

Ora dy pas mesnate. Prova u krye. Po bëj një përshkrim të hollësishëm të rezultatit.

Në ora njëmbëdhjetë i rashë ziles dhe thirra Beterexhin. Zotit Blek i thashë se ishte koha të binte për të fjetur. Pashë në dritare. Ishte një natë e ngrohtë, binte pak shi, krejt e ngja-

shme me atë natën e njëzet e një qershorit të vitit të kaluar. Edhe pse s'i besoja shumë veprimit të agjentëve atmosferikë, më gëzoi mungesa e ngacmuesve mbi sistemin nervor, si ngar-kesat e tepërta elektrike, shenjat e afrimit të ndonjë shtrëngate etj. Beterexhi m'u afrua dhe në fshehtësi më futi nën dorë një pusullë. Aty ishte shkruar sa më poshtë:

«Zonja Meridju ra të flerë, pasi i dhashë fjalën se s'do dilja nga kjo shtëpi pa ardhur ajo vetë të më marrë. As që i shkon në mendje që vendi i veprimit ka për të qënë dhoma ime e pritjes, ndryshe s'kishte për t'u shqitur që këtej. Jam tejet e alarmuar. Ju lutem, më krijoni ndonjë mundësi të shoh si do e matni dozën e laudanumit, dua medoemos të marrë pjesë në këtë procedurë qoftë edhe në rolin modest të spektatorit. Reçëll Verinder».

Dola nga dhoma fill pas Beterexhit dhe e urdhërova që ta çonte dollapin e ilaçeve në dhomën e pritjes të zonjushës Verinder. Ky urdhër atë e gjeti fare të papërgatitur. Më pa me dyshim mos kisha ndër mend të bëja ndonjë provë mjekësore nga ato të fshehtat me zonjushën Verinder.

— A mund t'u pyes, ç'punë ka në këtë mes ai dollapi i ilaçeve në dhomën e zonjushës?

— Qëndroni dhe ju në dhomën e saj të pritjes dhe keni për ta parë, — qe përgjigja që i dhashë.

M'u duk se Beterexhit s'po i mjaftonte besimi në forcat e veta për të mbikqyrur veprimet e mia.

— Po sikur të ftonim edhe zotin Bref, të ishte i pranishëm në këtë që po përgatiteni të bëni? — më pyeti.

— Duhet ta ftojme me çdo kusht. Po shkoj t'i lutem zotit Bref të vijë me mua poshtë.

Beterexhi shkoi të merrte dollapin e ilaçeve pa thënë më as edhe një fjalë. Shkova të marrë zotin Bref.

— Më vjen keq që po ju shqetësoj, — i thashë. — Do më duhet të përgatis laudanumin për zotin Blek, prania juaj është e domosdoshme.

— Po, po! — më tha. — Domosdo.

— Do ju lutesha gjithashtu që të vinit pastaj bashkë me mua dhe të asistonit gjatë marrjes së ilaçit nga zoti Blek.

— Sigurisht. Po tjetër?

— Edhe diçka të fundit. Jam i detyruar t'ju shqetësoj me lutjen për të kaluar më pas në dhomën e zotit Blek dhe të prisni aty rrjedhojat e ilaçit.

— Shumë mirë! — më tha zoti Bref. — Në do të jem në dhomën time apo në atë të zotit Blek, kjo s'ka fare rëndësi; me shkresurinat e mia mund të merrem gjithkund.

Para se t'i thosha unë diçka, iu përgjigj zoti Blek që nga shtrati i tij.

— Mos doni të thoni me këtë se jeni fare mospërfillës për këtë provën tonë? Zoti Bref, po shoh që imagjinata ju punon jo më mirë se ajo e lopës!

— Lopa është kafshë dobiprurëse, zoti Blek, — iu përgjigj juristi.

Tha këtë dhe doli bashkë me mua nga dhoma, duke vazhduar të mbante ndër duar ato shkresurinat e tij.

Kur hymë në dhomën e pritjes, zonjusha Verinder e zbeh-të por e entuziazmuar, tejet e emocionuar vente e vinte nga qoshja në qoshe të dhomës. Pranë tryezës që ulur Betere-xhi sogjetar i dollapit të barnave. Zoti Bref u ul në karrigen e parë që gjeti dhe, për të mos humbur kotsëkoti kohën e shumëçmuar, u zhyt sakaq në ato shkresurinat e tij.

Zojnusha Verinder më hoqi mënjanë dhe më pyeti për atë që ia kishte pushtuar tërësisht mendimet, për zotin Blek.

— Si e ndien veten? Mos është i nervozuar? Mos është i zemëruar me dikë? Si thoni, a do të ketë sukses prova? A jeni i sigurt që s'ka për t'ia dëmtuar shëndetin kjo provë?

— Jam krejt i sigurt. Shkojmë të masim dozën e laudanumit që do t'ia japim.

— Edhe një pyetje! Tani është ora njëmbëdhjetë e ca. Sa kohë duhet të presim që të ndihet veprimi i tij?

— Nuk është kollaj të thuhet... Ndoshta ndonjë orë...

— Unë them që në dhomë të ketë errësirë të plotë, ashtu siç që ajo vitin që shkoi.

— Patjetër.

— Do rri e do pres në dhomën time të gjumit, si vitin e shkuar. Derën do ta lë paksa të hapur, si vitin e shkuar. Do ta shoh ç'ka për të bërë që prapa derës së dhomës së pritjes; sapo ajo të hapet, do ta shuaj dritën. Kështu bëra atë natë. Se çdo gjë duhet të përsëritet me përpikmërinë më të madhe, apo jo?

— A jeni i sigurt që do të mundni ta përmbani veten, zonjusha Verinder?

— Për hir të tij jam gati për çdo gjë! — m'u përgjigj pashionshëm.

E pashë në fytyrë dhe u binda se fjalët do i shndërronte në vepra. Iu drejtova përsëri zotit Bref.

— Do t'ju lutem të shkëputeni për disa minuta nga ato shkresurat tuaja, — i thashë.

— Po, po, domosdo!

Më pa i hutuar, si ta kisha penguar të vazhdonte leximin në vendin më interesant. U çua dhe iu afrua dollapit të ilaçeve. Pastaj ia nguli shikimin Beterehit dhe gogësi moskokëçarës.

Zonjusha Verinder m'u afrua me kanën me ujë të ftohtë. që e mori nga tryeza.

— Më lejoni që ujin në gotë ta derdh unë, — më pëshpëriti. — Duhet të kem gisht edhe unë në këtë provë!

Mata dyzetë gran laudanum nga shishja dhe e hodha në gotë.

— Mbusheni tani gotën deri tre të katërtat me ujë, — i thashë zonjushës Verinder duke i zgjatur gotën me ilaçin.

I thashë Beterehit ta mbyllte dollapin, që nuk na duhej më. Fytyra e këtij shërbëtori besnik shkëlqeu nga lehtësimi. Me siguri që dyshonte se kisha bërë mendje të kryeja një eksperiment mjekësor edhe mbi zonjën e tij të re. Pasi e mbushi gotën me ujë aq sa i thashë, zonjusha Verinder gjeti një çast kur Beterehi ishte duke mbyllur dollapin, ndërsa zoti Bref që zhytur përsëri në ato shkresurat e veta dhe fshehtas puthi buzën e gotës.

— Kur t'ia jepni, — më pëshpëriti ajo vashë e mrekullueshme, — kthejeni gotën nga kjo anë!

Nxora nga xhepi kristalin që do të luante rolin e diamantit, ia dhashë, duke i thënë:

— Edhe këtë ju duhet ta preknë me dorën tuaj. Vëreni atje, ku e keni pas vënë vitin e kaluar **Gurin e Hënës**.

Iu afrua dollapit indian dhe e vuri në sirtar kristalin. Zoti Bref, si dhe më parë, vazhdonte të shihte me një mospëlqim të hapur. Ndryshe qëndronte puna me plakoshin Betereh: i dri-

dhej dora kur ndriçonte pranë dollapit indian dhe me zë të dri-
dhur i pëshpëriste:

— A jeni e sigurt, zonjushë, se ka pas qënë pikërisht në
këtë sirtar?

Bëra të dilja nga dera me gotën e laudanumit ndër duar.
Te pragu ndala për t'i dhënë porosinë e fundit zonjushës Ve-
rinder.

— Mos harroni të shuani në kohën e duhur qiririn.

— Do e shuaj që tani, — m'u përgjigj, — dhe po rri të pres
në dhomën time vetëm me një qiri.

E mbylli pas nesh derën e dhomës së pritjes. I shoqëruar
nga zoti Bref dhe Beterexhi, u ktheva në dhomën e zotit Blek.

Ky po vërtitej i merakosur në shtrat dhe i irrituar na pye-
ti. a do ia jepnim, më në fund, laudanumin? Në praninë e dy
dëshmitarëve ia dhashë ta pinte dozën e parapërgatitur, ia rre-
gullova jastëkun dhe e këshillova të ishte i qetë dhe të priste.

Krevati me dy perde anash qe vënë në mes të dhomës, kë-
shu nga të dyja anët kishte shumë vend të lirë. Në njërën anë
ia ula perden, në mënyrë që të mos e vinte re praninë e zotit
Bref dhe të Beterexhit në dhomën e tij. Do prisnin këtu veprimin
e laudanumit. Te këmbët e krevatit zura vend unë. Isha
gati t'i gjendesha pranë për çdo rast, të fshihesha, po ta lypte
nevoja, apo t'i bëja zë, po të më thërriste, pra të veproja si të
më paraqitej rasti. Që më parë ma kishin thënë se flinte me
dritë, andaj në komodinë te koka i kisha vënë një qiri të nde-
zur, por në mënyrë që drita të mos i binte në fytyrë. Një tjetër
qiri ia dhashë zotit Bref, por drita e tij zbutej pasi binte mbi
perden e lëshuar. Dritaren e lash pak të hapur që të kishte ajër
të freskët. Gjithkund mbretëronte heshtja. Që nga jashtë dë-
gjohej vetëm zhurma e lehtë e shiut.

Kur çdo gjë ra fash, u ula në karrigen te këmbët e krevatit.
Ishte ora njëmbëdhjetë e njëzet. Zoti Bref iu kthye përsëri
shkresave të tij dhe të dukej se qe zhytur në to si dhe më
parë. Por një sy hetuesi s'e kishte të vështirë të vinte re se ky
jurist s'po kishte më fuqi t'ia impononte vetes punën. Edhe atë
s'kishte si të mos e bënte për vete kjo provë aq interesante që
po bënim. Sa për Beterexhin, ky qe bërë i tëri sy e vesh dhe
priste i tendosur çdo të ndodhte.

— Në keni perëndi, zotëri, — më përshpëriti, — a mund të më thoni, kur do filloj të duket ndikimi i ilaçit?

— Jo më parë mesnatës. — iu përgjigja po me pëshpërimë. — Mos u ndjeni, rrini i qetë.

Ma shkeli syrin me familjaritet, duke më dhënë të kuptoja se e mori vesh.

Pashë nga zoti Blek dhe vura re që kish pushuar së vërtituri në shtrat, duke llomotitur përse ai laudanumi s'po i bënte asnjë lloj efekti. T'i thosha në atë gjendje që ndodhej se sa më shumë do e shfaqte shqetësimin dhe padurimin aq më tepër e shtynte veprimin e laudanumit, nuk ishte aspak e udhës. Më e mira e të mirave ishte t'ia largoja mendjen nga opiumi, t'ia çvendosja në mënyrë të vetvetishme në një objekt tjetër. Ia hapa muhabetin e diamantit për rrezikun e madh që i qe kanosur kur e pat sjellë nga Londra në Jorkshir, që nga çasti i marrjes nga banka, pastaj i prurjes në Jorkshir, më pas në Frizingol, pastaj sërish në shtëpinë Verinder ditën e kremtimit të ditëlindjes. Bëja enkas sikur i kisha kuptuar jo si duhet ato që më pat treguar ai vetë para disa orësh. Pra e detyrova të fliste për ato që duhej të ishin preokupimi i tij në ato çaste, kuptohet, pa i dhënë të ditur që po e bëja me paramendim. Dhe ai u mor seriozisht me korigjimin e shumë thënieve të mia, në këto e sipër pushoi së vërtituri nëpër shtrat; pat harruar fare për opiumin, kur nga sytë e kuptova që ky po vepronte. Ishte një çast i rëndësishëm, ishte dymbëdhjetë pa pesë. Dalëngadalë laudanumi po bënte punën e tij. Sytë i shkëlqyen si ndër ethe, fytyrën ia mbuluan bula djerse. Pas pesë minutash iu trash gjuha, fliste kot së koti, por biseda jonë vazhdonte. Fliste për diamantin, por s'arrinte t'i përfundonte frazat. Pastaj pllakosi heshtja. Befas u ul në shtrat. Duke mos e hequr mendjen nga diamanti, zuri të flasë përsëri, por tani jo me mua por me veten e tij. Ky ndryshim më tregoi qart se faza e parë e provës kishte kaluar me sukses. Zoti Blek gjendej i tëri nën ndikimin e opiumit, ishte ky ai që ia kishte diktuar atë gjallëri.

Ora ishte dymbëdhjetë e tridhjetë e tre minuta. Gjysmora që vinte ishte vendimtare: a do të çohet nga shtrati; a do të dilte nga dhoma? I gëzuar pa masë për arritjen e parë, tejet i tendosur, harrova fare për praninë e dy dëshmitarëve. Kur pashë nga ata, vura re se tërë jurisprudenca e zotit Bref, e

përfaqësuar nga ato shkresat, kishte rrëshqitur për tokë. Vetë ai ia kishte qepur sytë kureshtarë të çarës ndërmjet perdeve të krevatit. Beterexhi, duke shkelur normat e mirësjelljes, qe ngritur dhe ndiqte, që prapa shpinës së zotit Bref, çdo lëvizje të zotit Blek. Kur më panë që po i shihja, hovën të hutuar, siç bën nxënësi i kapur në flagrancë nga mësuesi për ndonjë paudhësi. U bëra me shenjë të ndiqnin shembullin tim: të zbatnin këpucët. Nëse do na duhej të ecnim pas zotit Blek, këtë duhej ta bënim pa u ndjerë. Kaluan dhjetë minuta e nuk ndodhi asgjë. Kur, pa prituri, ai hodhi tej mbulesën dhe nxori njëren këmbë nga krevati. Ndenji ashtu një hop i pavendosur...

— S'bëra mirë që e mora nga banka, — mërmëriti. — Atje ishte në vend të sigurt.

Zemra më rrihte fort, në tëmthas sikur më godisnin çekanët. Pra, mendja i rrihte te diamanti! Këtu dhe i kisha përqëndruar të gjitha shpresat për mbarëvajtjen e provës. Ishte për nervat e mia të dobta një tronditje e jashtëzakonshme.

U detyrova t'ia shqisja sytë, ndryshe mund të mos arrija dot të përmbahesha. Përsëri heshtje. Kur pashë pas pak përsëri në drejtim të tij, e gjeta në këmbë te krevati. Bebëzat e syve i qenë ngushtuar, sytë i shkëlqenin, tundte kryet sa andej-këtej. Diç mendonte, ishte në mëdyshje; foli përsëri.

— Ku i dihet... indianët, ndoshta, janë fshehur në shtëpi!

Heshti dhe çapëloi për në anën tjetër të dhomës, ndali aty, qëndroi pak dhe u kthye përsëri te krevati, duke thënë me vete:

— Dollapi nuk është as i mbyllur. Se ndodhet në atë dollapin indian ai. As çelës nuk ka!

U ul mbi krevat.

— Gjithkush mund ta marrë, — vazhdoi.

Përsëri u ngrit dhe përsëri mërmëriti ato fjalët e mëparshme:

— Ku i dihet... indianët, ndoshta, janë fshehur në shtëpi!

Dukej tejet i menduar dhe i merakosur. U fsheva prapa perdes. I hodhi dhomës një shikim të pavetëdijsëm me sytë që i shkëlqenin. E preva frymëmarrjen. Përsëri një frenim në veprimtarinë e trurit, kush mund ta përcaktonte këtë? Gjithçka do dukej në veprimet që do pasonin.

U shtri në shtrat.

Një dyshim i tmerrshëm më pushtoi të tërin. Mos vallë ndikimi paqëtues i opiumit fillonte që tani? Zor se gjenden në botë dy njerëz, mbi të cilët ai do të vepronte njëllëj. Mos kish-te në organizmin e zotit Blek ndonjë të tillë veçorie, falë së cilës ndikimi i laudanumit duhej të ishte i veçantë? Mos po na zë derën mossuksesi në çastet e suksesit të padiskutueshëm? Jo, befas u ngrit përsëri.

— Po pse flihet me tërë këto mendime?

Pa nga qiriri, që ishte mbi komodinë, e mori në dorë shandanin. E shuaqta qiririn që ishte në anën tjetër të perdes dhe bashkë me zotin Bref dhe me Beterexhin u fshehëm në qoshen pas krevatit. U bëra me shënjë që të heshtnin. Zëmë të presim, pa parë e pa dëgjuar tanimë gjë prej gjëje që prapa perdes. Qiriri që ai mbante në dorë befas lëvizti nga vendi. Kaloi pranë nesh me çap të shpejtë dhe të pandjeshëm, pa e lëshuar qiririn nga dora. Hapi derën, doli nga dhoma e tij e gjumit. E ndoqëm pas nëpër korridor, pastaj nëpër shkallë. As edhe një herë nuk e ktheu kokën, as edhe një herë nuk e ndali hapin. Hapi derën e dhomës së pritjes dhe hyri, duke e lënë derën hapur. Si të gjitha dyert e tjera, kjo kishte ca mentesha të vjetra. Ndërmjet derës dhe shkallës formohej një e çarë goxha e madhe. I bëra shenjë bashkudhëtarëve të afroreshin aty që ta shihnim ç'do të bënte, kurse ai ndërkohë duhej të mos na shihte. Aty pranë ishte një si kamare ku mund të fshiheshim po t'i mbushej mendja zotit Blek të shihte në korridor.

Kur arriti në mes të dhomës, pa përreth, por as edhe një herë nuk pa prapa. Dera e dhomës së gjumit të zonjushës Verinder ishte paksa e hapur. E kishte shuar qiririn. Po qëndronte si burrneshë. Munda të shquaj në errësi të vetëm konturet e bardha të fustanit të saj veror. S'kishte si dyshoje që në dhomë dikush është. Rrinte e heshtur, asnjë lëvizje.

Ora ishte një e dhjetë minuta. Në qetësinë e thellë dëgjohej vetëm zhurma e shtuar e shiut dhe fëshfërima e fletëve të drurëve nga era e lehtë e natës. Pasi/qëndroi për disa çaste i pavendosur në mes të dhomës, zoti Blek iu afrua qoshes ku ndodhej dollapi indian. E vuri shandanin mbi dollap, dhe zuri të hapë njeri pas tjetrit sirtarët deri sa arriti te sirtari ku gjendej kristali që luante rolin e diamantit. Disa sekonda e pa i përçëndruar, pastaj e nxorri që andej me dorën e djathtë dhe

me dorën e majtë mori shandanin. Pastaj u kthye përsëri në mesin e dhomës dhe përsëri ndali. Deri më tani e kishte përsëritur me saktësi gjithë sa kishte bërë vitin e kaluar pas darkës së ditëlindjes. A do t'i përsëriste vallë me po aq përpikmëri edhe veprimet e tjera që kishte kryer vitin e kaluar? A do të dilte vallë nga dhoma? A do të kthehej vallë, ashtu si e supozoja unë, në dhomën e tij të gjumit? A do na e tregonte ç'kishte bërë me diamantin kur qe kthyer në dhomën e tij?

Lëvizja e parë që bëri tani, nuk i ngjante lëvizjes së vitit të kaluar: e la shandanin në tryezë dhe bëri disa hapa drejt fundit tjetër të dhomës së pritjes. Aty ishte divani. U mbështet me dorën e majtë në shpinën e tij, pastaj e drejtoi trupin dhe u kthye përsëri në mes të dhomës. Ia pashë sytë. I qenë turbulluar, qepallat i qenë rënduar.

Tensionin e këtyre minutave nuk e duruan dot nervat e zonjushës Verinder. Ajo bëri disa hapa përpara dhe pastaj ndali. Zoti Bref dhe Beterexhi për herë të parë panë nga unë. Parandjenja se shpresat s'po bëheshin realitet po i mundonte edhe ata jo më pak se mua. Por ato ende nuk qenë shuar, përderisa ai vazhdonte të qëndronte në mes të dhomës. Po prisnim me padurim ç'do të ndodhte më tej. Dhe ja seç ndodhi: e lëshoi kristalin nga dora që u rrokullis në dysheme mu pranë derës dhe mbeti aty. Zoti Blek nuk bëri asgjë që ta ngrinte: e pa me një shikim të turbullt dhe befas koka sikur iu këput dhe iu vajtis në kraharor. Iu morën këmbët, erdhi përsëri në vete për ca çaste dhe me hap të pasigurt iu drejtua divanit dhe u ul. Bëri edhe një sforcim të fundit: provoi të ngrihej, por përsëri u lëshua fuqiprerë. Koka i ra në jastëk. Ora ishte një e njëzet minuta. S'kisha arritur ende të vija orën në xhep, kur e kishte zënë gjumi.

Gjithçka kishte marrë fund. Ndodhej nën ndikimin gjumëdhënës të laudanumit; prova kishte mbaruar.

Hyra në dhomë dhe u thashë zotit Bref dhe Beterexhit të vinin pas meje. S'kishte pse të trëmbeshin mos e shqetësonin. Mund të lëviznim lirisht dhe të flisnim.

— Më parë duhet vendosur, — u thashë, — ç'duhet të bëj-

më me të. Me siguri që do flejë ndonja gjashtë-shtatë orë. S'kemi pse e ngrejmë.

S'arritën këta të shprehin ndonjë mendim, kur zonjusha Verinder më thirri me zë të ulët. Kishte qëndruar në derën e dhomës së saj të gjumit dhe mbante ndër duar një shall të lehtë dhe jorganin e krevatit të saj.

— A do të qëndroni pranë tij deri sa të zgjohet? — më pyeti.

— Po, nuk dua ta lë vetëm, sepse s'i dihet ç'veprim do të ketë opiumi.

Më dha shallin dhe jorganin.

— E pse ta shqetësojmë? — më pëshpëriti. — Le të flejë këtu... Unë do e mbyll derën e dhomës sime.

I fola për këtë zotit Bref dhe Beterexhit; ata e miratuan. E rregulluam si s'ka më mirë në divan. Zonjusha Verinder na uroi natën e mirë dhe mbylli derën. Iu luta që të dy dëshmitarëve të uleshin në tryezën ku ishte ndezur një qiri dhe kishite letër, penë e bojë.

Para se të largohemi që këtej, — u fola, — dua t'ju them disa fjalë lidhur me provën e posa bërë. Kishim dy pikësynime: duhej vërtetuar që vitin e kaluar zoti Blek kishte hyrë në këtë dhomë dhe e kishte marrë Gurin e Hënës në një gjendje të pavetëdijshme nën ndikimin e opiumit. Pas asaj që pamë, them se edhe ju për këtë u bindët.

Që të dy dëshmitarët pohuan me kokë.

— Pikësynimi i dytë, — vazhdova, — ishte të mësonim se ku e kishte fshehur diamantin, kur kishte dalë nga dhoma e pritjes së zonjushës Verinder. Kjo, sigurisht, do arrihej në varësi të saktësisë së riprodhimit të kushteve fizike dhe morale, në të cilat ishte vënë vitin e kaluar; e pata paralajmëruar zotin Blek se kjo ishte thuar se pamundur. I riprodhuam situatat pjesërisht, për rrjedhojë edhe rezultatet e arritura qenë të pjesshme. Pra nuk mund të them se kjo s'më hidhëroi, por, ju flas sinqerisht, që nuk u habita. Ndoshta i dhashë dozë të madhe opiumi, por më kryesore mbetet ajo që sapo theksova: riprodhimi i rrethanave dhe situatave psikologjike është ai faktor, të cilit i detyrojmë edhe suksesin edhe mosesuksesin tonë.

Pas kësaj iu drejtova zotit Bref me lutjen, a ishte dakord ta shtjellonte me shkrim hollësisht gjithë sa kishte parë si dë-

shmitar dhe ta përforconte edhe me nënshkrimin e tij? Ky mori në çast penën dhe po bëhej gati të shkruante një raport me formulimet profesionale të domosdoshme.

— Para se t'i vihem kësaj pune, — tha, — ju kërkoj ndjesë, zoti Xhenings, për mosbesimin që shpreha. I bëtë Frenklin Blekut një shërbim të paçmueshëm. Po të shprehem në gjuhën juridike, ju e fituat gjyqin.

Pasi raporti që nënshkruar nga zoti Bref dhe Beterexhi si dëshmitarë, zoti Bref më hoqi mënjane dhe më pyeti:

— Sipas mendimit tuaj, zoti Frenklin Blek e ka fshehur diamantin në dhomën e tij, kështu apo jo? Për mendimin tim, ai ndodhet te bankieri i zotit Luker në Londër. S'do i futemi debatit se kush ka të drejtë. Po mjaftohemi vetëm me një pyetje: kush do ia dalë mbanë i pari ta vërtetojë në praktikë hipotezën e tij?

— Vërtetimi që prisja nuk u arrit këtu, — i thashë.

— Kurse vërtetimi im është duke u kryer. Kam dy ditë që kam pajtuar dy dedektivë për të mbikqyrur çdo veprim të zotit Luker, kam ndër mend t'i mbaj deri në fund të muajit. E di që diamantin mund ta marrë nga banka vetëm zoti Luker, personalisht ai, dhe shkoj me shpresën që njeriu që e ka lënë peng gurin e çmuar, pasi ta ketë pengun, do ta detyrojë ta tërheqë diamantin nga banka. Nëse do veprohet kështu, s'do ta kem të vështirë ta marrë vesh se kush qënka ky njeri. Atëherë do ta zbulojmë të fshehtën duke filluar nga ai çast, që sot na mbeti i errët. A jeni një mendje me mua për këtë?

Kuptohet që s'kisha pse të mos isha në njëmendje.

— Do të kthehem në Londër me trenin e mëngjesit, — vazhdoi juristi. — Ndoshta me të mbërritur kam për të marrë vesh ndonjë lajm të rëndësishëm dhe lypset që zoti Frenklin Blek të jetë diku këtu afër. Kam ndër mend t'i them me t'u zgjuar, që të vijë me mua në Londër. A mund të shpresoj që edhe ju, me respektin që gëzoni në sytë e tij, ta mbështesni këtë propozim timin?

— Domosdo! — iu përgjigja.

Zoti Bref më shtrëngoi dorën dhe doli nga dhoma. Beterexhi e ndoqi pas.

Ora shtatë e mëngjesit. Për herë të parë zoti Blek lëvizi në shtrat. Kur po gdhinte, në dhomën e pritjes hyri zonjusha

Verinder dhe m'u lut të rinte bashkë me mua pranë tij. E le-
jova. Tani ajo është ulur më gjunjë para divanit. E zgjodhi atë
vend, në mënyrë që kur ky të hapte sytë, gjëja e parë që të
shihte të ishte fytyra e saj.

A t'i lë vetëm?

Sigurisht që po!

Tregimi i pestë,

i shkruar nga Frenklin Blek.

1.

Kur po hanim mëngjes, zoti Bref më bëri të ditur përse
mendonte që duhej të vija me të në Londër me trenin e më-
ngjesit. Dedektivët e bankës dhe të dhënat e reja që mund të
përftoheshin nga kjo ndjekje ia ngacmuan aq keq kërsërinë
Reçëllit saqë ajo atë çast vendosi të nisej bashkë me ne.

Po largoheshim, duke provuar vetëm një keqardhje; do
ndaheshim aq shpejt me Ezra Xheningsin. S'pranoi të vinte me
ne. I premtova se do i shkruaja, kurse Reçëlli e porositi t'i vin-
te mysafir sapo që kjo të kthehej në Jorkshir.

S'kishim shumë që gjendeshim në zyrën e zotit Bref në
Londër, kur aty erdhi një djalë me trike e pantallona të shkur-
tëra të fërkuara nga mbajtja, që të bënte për vete me ata sytë
e jashtëzakonshëm. I kishte aq të dalë dhe aq të shqyer, saqë
dukeshin sikur nga çasti në çast do kërcenin jashtë orbitës. Pa-
si e dëgjoi ç'i tha zoti Bref, u kërkoi falje zonjave që nuk mund
t'i shoqëronte deri në shtëpi. Më rrëmbeu për krahu, pa arri-
tur të ndahesha si duhet nga Reçëlli, dhe më futi me ngut në
pajton. Djalka zuri vend pranë karrocierit dhe pajtoni u nis
menjëherë në drejtim të rrugës «Lombard».

— Ka ndonjë lajm nga banka? — e pyeta kur pajtoni u nis.

— Ka lajme për zotin Luker, — m'u përgjigj zoti Bref. — Para një ore e kanë parë të dilte nga shtëpia e tij në Lambet, në një pajton, bashkë me dy persona që dedektivët e mi thonë se janë policë të veshur civilë. Nëse frika nga indianët e detyroi zotin Luker të marrë masa sigurimi, çdo gjë është e qartë: shkon të tërheqë diamantin në bankë.

— Kurse ne jemi duke shkuar në bankë për të parë se ç'ka për të ndodhur.

— Po, apo për të dëgjuar se ç'ndodhi, në qoftë se, kur të arrijmë ne, gjithçka ka marrë fund. E sheh atë djalkën që është ulur pranë karrocierit?

— Më bënë përshtypje sytë e tij.

Zoti Bref ia plasi të qeshurit.

— E mbaj si postjer, për besnik s'e ka shokun. Është djallë i shkathët dhe i zgjuar.

Ora ishte pesë pa njëzet e pesë, kur arritëm në bankë, në rrugën «Lombard». Djalka, duke na hapur derën e pajtonit, ia nguli sytë lutës të zotit.

— Do të vish edhe ti? — e pyeti embël zoti Bref. — Vec mos u largo nga unë pa marrë ndonjë porosi. Është zhivë e jo djallë, — më pëshpëriti. — Me dy fjalë të kupton.

Hymë në bankë. Në zyrën e parë me një banak të gjatë, ku qëndronin punonjësit e arkës, kishte shumë njerëz.

Me të hyrë aty zoti Bref, iu afrua një njeri që nga turma.

— Hë? — e pyeti juristi. — A e keni parë?

— Para një gjysmë ore, zotëri, kaloi mu pranë nesh dhe hyri në zyrën e brendshme.

— Ende nuk ka dalë?

— Jo, zotëri.

Zoti Bref u kthye nga unë.

— Ta presim këtu, — më tha.

Bëra t'i kërkoj me sy në turmë ata të tre indianët, por më kot, s'dukeshin gjëkund. I vetmi njeri me fytyrë të zeshkët ishte një burrë shtatlartë me fanellë marinari, me kapele të rrumbullaktë, që ngjant si detar. «Mos është njëri nga ata i veshur si detar?» — thashë me vete. Por sakaq vetë u përgjigja: «E pamundur!» Ky burrë ishte më shtatlartë se tre indi-

anët, kurse fytyra në ato pjesë që s'ishte e mbuluar nga qimet e dëndura të zeza, ishte dy herë më e gjerë se fytyra e secilit prej tyre.

— Duhet të jetë këtu ndonjë nga bashkëpunëtorët e tyre, — më tha zoti Bref, që po ashtu ia kishte qepur shikimin marinarit zijosh. — Dhe ka të ngjarë që të jetë ky. Po, po ky është!

S'arriti të thoshte ndonjë gjë tjetër, kur djali me sytë kërdrhokë e çiku tërë respekt nga çipi i setrës. Zoti Bref pa në atë drejtim, në të cilin shihte edhe djalka.

— SHshsh.. — tha. — Ja zoti Luker!

Nga dhoma e brendshme e bankës doli fajdexhiu, kurse fill pas tij edhe ata policët e veshur civilë që e ruanin.

— Mos lini t'ju humbasë nga sytë, — pëshpëriti Brefi. — Nëse ka ndër mend t'ia japë dikujt diamantin, ka për t'ia dhënë pikërisht këtu.

Pa na vënë re fare, zoti Luker eci ngadalë drejt derës përmes turmës. E pashë fort mirë si i lëvriu dora, kur kaloi përbri njeriut shtatvogël, shpatullan, veshur me një kostum gri të bukur. Ky u rrëqeth dhe e ndoqi me sy. Zoti Luker s'e ndaloi hapin, por vazhdoi të ecte ngadalë. Te dera policët qëndruan nga të dyja anët, ata i ndiqte njëri nga dedektivët e zotit Bref. Pas pak ata që të gjithë s'u dukën më.

Pashë nga juristi; pastaj bëra me shenjë për nga personi me kostum gri.

— Po, — mëmëriti zoti Bref. — Edhe unë e vura re!

Ktheu kokën që të shihte se ku gjendej dedektivi tjetër. Nuk dukej gjëkund. Bëri të thërriste atë djalkën, por as ai nuk ishte.

— Dreq o punë! Ç'do të thotë kjo? — tha i inatosur zoti Bref. — Na lanë në një kohë kur na ishin aq të nevojshëm...

I erdhi radha atij personit me kostum gri. Ky i zgjati arkëtarit çekun, nxorri dëftesën dhe u kthye të dilte.

— Si t'ia bëjmë? — më pyeti zoti Bref. — S'kemi si e poshtërojmë veten deri në atë derexhe sa ta ndjekim nga pas.

— Unë jam gati! — i thashë. — S'duhet lënë pa u mbikqyrur ky njeri, në asnjë mënyrë!

— Epo atëherë, — ma ktheu zoti Bref, — unë po ju mbikqyr ju. Punë e bukur kjo për një njeri të detyrës sime! —

mërmëriti, kur që të dy dolëm fill pas personit me kostum gri. — Veç, paçi perëndi, mos i tregoni për këtë njeriut! Do më njo- lloset emri, po të merret vesh.

Me të dalë nga banka, personi me kostum gri hipi në auto- busin që të çonte në pjesën perëndimore të Londrës. Ne pas tij. Zoti Bref bëri ca lëvizje prej të riu ndaj, kur hipëm në autobus, fytyrën ia mbuloi të kuqtë.

Në rrugën «Oksford» ai zbriti. Edhe ne pas tij. Hyri në farmaci. Zoti Bref u rrëngeth.

— Këtë farmaci e di e kujt është, — më tha. — Druhem se paskemi gabuar!

Hymë në farmaci. Zoti Bref shkëmbeu me të zotin disa fjalë dhe m'u afrua me një shprehje habije në fytyrë.

— Kjo na nderon pa masë, — më tha, pasi më mori nga krahu dhe më nxori që andej. — Kemi të paktën këtë si ngu- shëllim!

— E ç'qënka ajo që na bëka nder? — e pyeta.

— Po ja, zoti Blek, që si ti, si unë s'jemi veçse dedektivët më të këqijë që ekzistojnë. Njeriu me kostum gri na qënka prej tridhjetë vjetësh në shërbim te ky farmacist. E paska dërguar i zoti në bankë për të derdhur paratë në emrin e tij. E ç'lidhje mund të ketë me diamantin tonë?

E pyeta se ç'duhej të bënim.

— Kthehemi tek unë në zyrë, — m'u përgjigj zoti Bref. — Ndonjë nga njerëzit e mi do të vijë të na njoftojë për situatën. Do shkojmë me shpresë se diç do kenë vënë re.

E gjetëm aty atë dedektivin e dytë, kur erdhëm në zyrën e zotit Bref. Kishte ndonjë çerek ore që na priste.

— Hë, ç'të reja do na thuash? — iu drejtua zoti Bref.

— Duhet ta pranoj me keqardhje, zotëri, se u gabova. Zë- be që zoti Luker diç i futi në dorë një zotërie me pallto të çer- lur. Ky zotëri doli që ishte një tregtar i nderuar llamarine në Istçip.

— Po djalka ku është? — e pyeti sakaq zoti Bref.

Dedektivin zgurdulloi sytë nga habija.

— Nuk e di, zotëri. S'e kem parë më që prej asaj kohe, kur dola nga banka.

Zoti Bref e la të largohej.

— Një nga të dyja, — më tha pasi ky doli. — Ose djalka

ia mbathi e s'kthehet më, ose është duke ndjekur dikë për hesap të vet... Nuk keni gjë kundër të hamë së bashku diçka këtu, që të presim mos kthehet djali? Kam ca verë të mirë në qilar, marrim edhe ca biftekë dhe s'do ia kalojmë keq.

Hëngrëm në zyrën e zotit Bref. Para se ta pastronim tryezën, na raportuan që dikush donte të bisedonte me juristin. Mos ishte djalka? Jo, ishte dedektivi që ndoqi pas zotin Luker, kur doli nga banka. Edhe ajo që tregoi ky nuk qe diçka që të tërhiqte vëmendjen. Zoti Luker qe kthyer në shtëpi dhe i kishte lënë të lirë policët e fshehtë. Nuk kishte dalë më nga shtëpia. Kur qe errur, kishte ulur grilat dhe e kishte mbyllur derën me lloz. Matanë rrugës, para shtëpisë dhe në rrugën prapa saj rinin njerëz që përgjonin. Indianët nuk qenë dukur asgjëkund. Pas këtij njoftimi, dedektivi pyeti në do udhëzohej për ndonjë punë tjetër? Zoti Bref i tha të vinte të nesërmen.

E pritëm djalkën edhe ndonja gjysmë ore, por më kot. I lamë postjerit adresat dhe u nisëm secili në punë të vet.

Ditën tjetër në ora dhjetë më njoftuan se dikush kërkonte të më takonte. Kur u hap dera, u gjenda ballë për ballë me... dedektivin Kaf.

— Erdha të marr vesh në jeni ende në Londër para se të nisesha në Jorkshir, zoti Blek, — tha.

E ftova të hanim bashkë mëngjesin. Ky banor fshati u fye. Kishte ngrënë bukë në ora shtatë e gjysmë, sa për të fjetur binte me pulat.

— Mbrëmë jam kthyer nga Irlanda, — më tha dedektivi duke kaluar menjëherë në çështje pune. — Para se të flija, lexova letrën tuaj ku më tregonit ç'kishte ndodhur pasi qe nd rprerë ndjekja e procesit të diamantit vitin që shkoi. Më mbetet të them vetëm një gjë: s'arrita dot ta kuptoj atë çështje. Nuk e them dot nëse ndonjë tjetër në këmbën time do të mund të arrinte më tepër. Por e vërteta mbetet e vërtetë. U ngatërrova; dhe mund t'ju them se, nuk ishte hera e parë që më ndodhte kjo, zoti Blek! Vetëm në libra dedektivët nuk bëjnë kurrë gabime.

— Keni ardhur në kohën e duhur që ta vini në vend reputacionin tuaj, zoti Kaf, — i thashë.

— Më falni, zoti Blek, — më kundërshtoi dedektivi. — Tani që kam dalë në lirim, as që më ha fare merakun për repu-

tacionin. I kam dhënë fund çdo gjëje. Erdha këtu nga respekti për kujtimin e zonjës Verinder, që u tregua aq bujare me mua. Do t'i kthehesha profesionit të mëparshëm, në rast se ju pranoni të mbështeteni tek unë. S'ju kërkoj as edhe një gosh. Për mua kjo është vetëm punë sedre... Ju lutem të më vini në dijeni, zoti Blek, në ç'gjendje është çështja pas letrës suaj?

I kallzova për provën me opiumin dhe për ngjarjen në bankën në rrugën «Lombard». E mahniti lajmi për provën, ishte diçka krejt e re në praktikën hetimore. U interesua sidomos për supozimin e Ezra Xheningsit lidhur me veprimet që mund të kisha bërë pasi kisha dalë nga dhoma e pritjes së Reçëllit.

— Nuk jam dakord me zotin Xhenings që ju e keni fshehur **Gurin e Hënës**, — tha dedektivi Kaf, — por jam dakord me të që ju duhet ta kishit çuar në dhomën tuaj.

— Mirë! Po ç'ndodhi më pas? — e pyeta.

— S'u ka ardhur në mendje asnjë shpjegim?

— As edhe një.

— As zotit Bref?

— As atij.

Dedektivi Kaf u çua dhe iu afrua tryezës ku qesh ulur. Më zgjati një letër të mbyllur ku qe shkruar «Sekrete», që më adresohet mua. Në cep ishte nënshkrimi i dedektivit.

— U gabova atëherë, kur dyshova për një person, — më tha. — Ndoshta edhe tani s'po i bije dot përsëri në të. Mos u ngutni ta grisni zarfin, zoti Blek, para se ta mësoni si qëndron e vërteta. Atëherë krahasojeni emrin e fajtorit me emrin e atij që kam përmendur unë në këtë letër.

E vura letrën në xhep, pastaj i kërkoja mendim lidhur me ato masat që kishim marrë në bankë.

— Shumë bukur paskeni bërë, zotëri. — m'u përgjigj Kafi. — Keni vepruar ashtu si duhet. Por përveç Lukerit duhej ndjekur edhe një person tjetër.

— Emrin e të cilit ju e keni shkruar në letër?

— Po, zoti Blek, emrin e të cilit e keni në letër. Po tani s'ke ç'bën. Në kohën e duhur diç do ju këshilloj të bëni, zotëri. Tani le të presim e të shohim, në do na sjellë ndonjë lajm ai djalka.

Ora po shkonte dhjetë e djali nuk po dukej. Kafi e çoi bisedën në ngjarje të tjera. Më pyeti për mikun e tij të vjetër

Betereixin, për kopshtarin. Do ta hidhte lllafin edhe tek ata trëndafilat e dashur; po të mos kishte hyrë shërbëtori e të na njoftonte se një djalë aty poshtë donte të na takonte. Kur e sollën në dhomë, ky qëndroi te dera dhe ia qepi shikimin dyshimtar të panjohurit. E thirra djalin të hynte brenda.

— Mund të thoni çdo gjë në prani të këtij njeriu, — i tha shë. — Ka ardhur për të më ndihmuar, është në dijeni të gjithçkaje. Zoti Kaf, — iu ktheva dedektivit, — këtë djalin e ka dërguar këtu zoti Bref.

Sapo dëgjoi emrin e këtij njeriu të shquar, djalit mend i dolën jashtë kokërdhokët e syve, aq shumë i shqeu nga habija.

— Eja këtu, mor djalë, — i tha dedektivi. — Pa të dëgjojme ç'do të na thuash.

Vëmendja që tregoi ky njeri famëmadh e shitoi në vend djaloshin. Qëndroi gatitu para dedektivit dhe mori pamjen që merr nxënësi në provim.

— Si të quajnë? — e pyeti dedektivi.

— Oktavius Gaj, — iu përgjigj djali.

— Të kanë kërkuar dje në bankë. Ku ke qënë? — e pyeti tejet serioz dedektivi.

— Qesh duke ndjekur një person, zotëri.

— Cilin?

— Një burrë shtatmadh, me një mjekër të madhe të zezë sterrë, të veshur si marinar...

— Më kujtohet ky njeri! — e ndërpreva. — Unë dhe zoti Bref e kemi marrë për spiun të indianëve.

Dedektivit Kaf, me ç'pashë, s'i bëri ndonjë kushedi çfarë përshtypje ky hamendësimi ynë. Vazhdoi t'i bënte pyetje djalit.

— E pse ndoqe pikërisht atë marinarin? — e pyeti.

— Po zoti Bref, zotëri, kishte dëshirë të dinte në do i jep-te ndokujt ndonjë gjë zoti Luker, duke dalë nga banka. Pashë që zoti Luker i dha atij marinarit me mjekër të zezë diçka.

— E pse nuk e vure në dijeni menjëherë zotin Bref për gjithë sa pe?

— Nuk arrita dot, marinari doli menjëherë.

— Dhe ti iu qepe pas?

— Po, zotëri.

— Të lumtë, të punoka ajo mendja. Ke bërë ashtu si duhet.

Djali u skuq nga kënaqësia. Dedektivi Kaf vijoi:

— E ç'bëri ai marinari, kur doli në rrugë?

— I hipi një pajtoni, zotëri.

— Po ti çfarë bëre?

— Vrapova pas tij.

Në këtë kohë trokitën në derë. Dola që të mos e pengoja bisedën e dedektivit Kaf me djaloshin. Ishte një nëpunës i zotit Bref që më njoftoi se ky qënka gdhirë me dhimbje të forta koke. I thashë nëpunësit t'i tregonte zotit Bref se ndodhesha këtu me dedektivin Kaf dhe i dhashë fjalën se do e vija në dijenë për gjithçka që do ndodhte.

— Më falni, zoti Blek, — më tha dedektivi, kur u ktheva. — S'kam as dyshimin më të vogël që ky djalosh qënka njeri për të qënë. Ka ndjekur pikërisht atë person që duhej ndjekur. Duhet të nisemi një orë e më parë.

Pas pesë minutash dedektivi Kaf, unë dhe djalka, që u ul pranë karrocierit për t'i dëftyer rrugën, ishim duke udhëtuar nëpër rrugën «Siti». Dedektivi më bëri të ditur ç'i kishte rrëfyer djali: Marinari kishte biseduar pastaj me një nga ata të voporit që do nisej të nesërmen për në Hollandë, kishte kërkuar të flinte atë natë në vapor, në kajutën e tij. I qenë përgjigjur që kjo nuk lejohej. Marinari qe larguar. Djali kishte vënë re se në trotuarin karshi e përgjonte një njeri i veshur si zanatçi. Marinari qe futur në një rostiçeri. Djali e kishte pritur, po ashtu edhe ai zanatçi. Qe afruar një pajton, zeshkani mjekrosh kishte biseduar që nga pajtoni me atë zanatçiun.

U duk qartë që si unë, si zoti Bref kishim gabuar: marinari me mjekrën e madhe të zezë kishte qënë spiun i indianëve. Thua të ishte ai njeriu që e kishte marrë diamantin?

— Pas do kohe, — vijoi dedektivi, — pajtoni qe larguar. Zanatçi paska kaluar mospërmas rrugën dhe qënka futur në rostiçeri. Pas pak aty kishte hyrë edhe djali. Kishte në xhep një shilingë; hëngri sa u ngop.

— E ç'pa djali në rostiçeri, — e pyeta.

— Pa që marinari rrinte ulur në një tryezë dhe lexonte gazetën, kurse zanatçi rrinte ulur në tryezën tjetër dhe po ashtu lexonte gazetën. Kur marinari po bëhej gati të dilte, ki-

shte errur. Zanatçiu vazhdonte të rrinte në rostiçeri. Marinari ecte dhe shihte rretherrrotull i shqetësuar, dukej sheshit që s'po dinte nga t'ia mbante. Ndërkaq në anën tjetër të rrugës përsëri ia behu ai zanatçiu. Marinari paska hyrë në hotelin «Rrota e Fatit», djali pas tij. Te sporteli kishte njerëz. Marinari kërkoi një krevat, i qenë përgjigjur që nuk kishte, por ky paska ngulur këmbë. Sportelisti deshi s'deshi i caktoi dhomën numër dhjetë. Mes njerëzve djali kishte pikasur atë zanatçiun. Njëri nga shërbëtorët e kishte shoqëruar marinarin për në dhomën e tij, kur atë çast qenë dëgjuar zhurma, ishin duke nxjerrë për krahu zanatçiun, që, për çudinë e madhe të djalit, bënte sikur ishte i dehur. U sqarua se ky njeri paska zënë me dhomën e dhomën numur dhjetë, duke thënë se paska qenë aty para marinarit. Kjo dehja e zanatçiut e çuditi pa masë djalin. Qe turrur pas tij në rrugë. Kur kishte qënë pranë hotelit; zanatçiut kishin vazhduar ende t'i merreshin këmbët, por me t'u kthyer në cepin e rrugës i kishte ardhur si për çudi drejtpeshimi dhe po ecte krejt normal. Djali u kthye në hotel fare i çoroditur. Kishte pritur se mos ndodhte edhe ndonjë gjë tjetër, por nuk kishte ndodhur më asgjë. Ishte duke u kthyer në zyrën e zotit Bref, kur në anën tjetër të rrugës i kishin zënë sytë përsëri atë zanatçiun! Ky ia kishte qepur shikimin dritares së vetme të hotelit që kishte dritë. Sikur ishte qetësuar nga kjo dhe qe larguar. Djali u kthye në zyrë, aty kishte gjetur pusullën me adresën tuaj dhe erdhi këtu. Ja si qëndrojnë punët, zoti Blek.

— Ju ç'mendim keni për gjithë këto?

— Them se punët janë shumë keq, zotëri. Duket qartë që në këtë mes kanë gisht indianët.

— Po ky marinar i kush të jetë, vallë? Apo mos është personi, të cilit zoti Luker i ka dhënë diamantin? A nuk ju duket e çuditshme që zoti Bref, unë dhe ddedektiv, i pajtuar nga zoti Bref, u gabuam në përcaktimin e personit të cilit i'u dha diamanti?

— Aspak, zoti Blek. Zoti Luker me paramendim e largoi vëmendjen tuaj në ndonjë person tjetër.

— Po ato ngjarjet në hotel si duhen kuptuar? — e pyeta. — Ai zanatçiu është me siguri njeri i indianëve. Po ajo dehja ç'të ketë qenë.

— Them se ka shkuar në dhomën numër dhjetë para marinarit për t'u njohur paraprakisht me vendndodhjen e diamantit këtë natë. Se indianëve u nevojitet përshkrimi i saktë i dhomës së hotelit, për të përcaktuar pastaj mundësinë e depërtimit në të. Ndryshe ky njeri s'do ia dilte dot në krye detyrës së marrë. Me të dalë nga hoteli, zanatçiu ua ka bërë të ditur që të gjitha indianëve, këta u kthyen përsëri për ta saktësuar në ishte aty ende marinarin. Se ç'farë ndodhi natën; këtë duhej ta mësonim shumë më parë, tani ora është njëmbëdhjetë, të shohim çka ndodhur.

Pas nja një çerek ore pajtoni ndali para hotelit «Rrota e Fatit». Na ranë në sy ç'rregullime, gjendja ishte e alarmuar. Kur pyetëm për të zotin e hotelit, na u përgjigjën se ishte lart dhe nuk mund të priste njeri.

— Shkojmë atje, — më tha dedektivi Kaf, dhe gjakftohtë ngjiti shkallët. Djali ndoqi shembullin tonë.

Na doli përpara i zoti i hotelit tejet i irrituar.

— Po ju kush jeni? Ç'dreqin kërkoni këtu? — Na foli tërë inat.

— Mos u nxehni, — ia ktheu me të qetë dedektivi Kaf. — Jua them se kush jam: dedektivi Kaf.

Emri famëmadh bëri efektin e duhur. Pronari i inatosur na hapi rrugën, duke na kërkuar ndjesë.

— Na ka ndodhur një diçka e tmerrshme, zotërinj. Një klient yni na porositi ta zgjonim në ora shtatë. Trokasim, asnjë përgjigje. Derën e kishte të mbyllur nga brenda. Provuam përsëri të trokasim në ora nëntë, përsëri asnjë përgjigje. Që mbrapa derës nuk dëgjohej asnjë zhurmë! Dërguam të thërresin marangozin. Po të keni durim të prisni disa minuta, ai tani duhet të vijë. Ta hapim derën e të shohim ç'ka ndodhur.

— Mos ka qënë gjë i dehur mbrëmë? — e pyeti dedektivi.

— Aspak, zotëri, ndryshe nuk do e lejoja në hotelin tim.

— Ju pagoi për dhomën qysh më parë?

— Jo.

— A mund të ikte nga dhoma nëpërmjet ndonjë dalje tjetër?

— Kjo dhomë ka një baxha në tavan. Mos mendoni, zoti Kaf, që ky maskara t'ia ketë mbathur nga baxhaja pa paguar fjetjen?

— Marinari, — iu përgjigj dedektivi Kaf, — këtë fare lehtë mund ta bënte në mëngjes herët, kur në rrugë s'ka njerëz. Se ca si ai janë të mësuar me ngjitje e me zbritje gjithfarëshe.

Ndërkaq erdhi marangozi. E pashë që dedektivi që më i vrenjtur se ngahera. M'u duk e çuditshme që djalin e urdhëroi të priste poshtë kthimin tonë. Brava u shpërthye, por dera ishte e zënë me një gjë të rëndë nga brenda. Pasi e shtymë, u futëm. I pari hyri i zoti i hotelit, i dyti dedektivi, unë i treti. Pastaj hynë edhe të tjerë.

Sytë ia qepëm shtratit dhe shtangëm. Marinari dergjej në krevat i veshur, fytyrën e kishte të mbuluar me jastëk.

— Po kjo kështu ç'të jetë? — pëshpëriti i zoti i hotelit. duke bërë me shenjë nga jastëku.

Dedektivi, pa thënë asnjë fjalë, iu afrua shtratit dhe e hoqi jastëkun.

Fytyra zeshkane e marinarit ishte pa shprehje, e ngurtësuar. Flokët korb të zinj dhe mjekrën i kishte të shushpuritur. Sytë e vdekur, të ngrirë shihnin tavanin. Kjo kallkanosje e përgjithshme e ish-njeriut më kalli datën. I ktheva shpinën dhe iu afrova dritares së hapur. Të tjerët bashkë me dedektivin Kaf u mblodhën te shtrati.

— I paska rënë të fikët, — tha pronari.

— Është i vdekur, — e kundërshtoi Kafi. — Çoni lajm në polici dhe thërrisni ndonjë mjek.

Kështu bënë. Seç që një forcë magjike që s'e lëshonte dedektivin të largohej nga krevati. Një kërshtëri e çuditshme i mbante njerëzit në pritje të asaj ç'ka do të bënte dedektivi.

U largova nga dritarja. S'kaloi një minutë, kur më tërhoqën nga çipi i xhaketës dhe një zë hollak më pëshpëriti:

— Pa shihni, zotëri!

Në dhomë kishte ardhur djali, kokërdhokët sa s'i kapërceenin përsëri jashtë nga tmerri por edhe nga entuziazmi.

— Pa shihni, zotëri, — përsëriti dhe më çoi te tryeza që ndodhej në qoshe të dhomës.

Mbi tryezë qëndronte një kuti e vogël druri, e hapur bosh. Në njërën anë të kutisë kishte një shtresë pambuku, me të cilën argjendarët mbështjellin arturinat. Në anën tjetër ishte një fije letre e grisur e bardhë me një vulë në mes, pjesërisht të dëmtuar, dhe me një mbishkrim që fare lehtë mund të lexohej:

«Iu dorëzua zotërinjve Bush dhe Lajsot nga Septimus Lukeri, me banim në sheshin «Midlseks» në Lambert një kuti e vogël druri e mbështjellë me letër, ku përmbahet një xhevahir shumë i shtrenjtë. Kjo kuti duhet t'i kthehet nga zotërinjtë Bush dhe Lajsot vetëm personalisht zotit Luker».

Pra s'kishte më as më të voglin dyshim që **Guri i Hënës** ishte në duart e marinarit, kur kishte dalë dje nga banka.

Ndjeva që përsëri më tërhoqën nga çipi i xhakëtës; ishte ai djalka që më qe qepur.

— E kanë vjedhur, — më pëshpëriti duke treguar në drejtim të kutisë bosh.

— Të thanë të presësh jashtë, — i thashë. — Largohu që këtej!

— Dhe e kanë vrarë! — shtoi djali, me një entuziazëm edhe më të madh. Më bëri me shënjë në drejtim të marinarit që dergej në shtrat.

Në entuziazmin që shprehte ky djali kishte diçka aq të pështrirë, saqë s'e durova dot, por ia vura dorën pas shpine dhe e shtyta jashtë dhomës. Në këtë çast dëgjova të më thërriste dedektivi Kaf. Më çoi te krevati.

— Zoti Blek, — më tha, — shikojeni mirë fytyrën e këtij njeriu, e ka të grimuar. Ja, vini re.

Më tregoi me gisht një vend të mavijosur si të zbrujtur mbi ballin e zeshkët të të vdekurit, ku fillonin flokët e zinj të shprishur.

— Pa ta shohim se ç'fshihet nën këta krela, — tha dedektivi pasi ia përfshiu shpejt e shpejt me dorë.

Nuk më duruan nervat, ktheva kokën që të mos e shihja. Gjëja e parë që më ra në sy ishte djali zhivë i gjallë që kishte hipur në një karrige dhe ndiqte shumë i përqëndruar që mbi kokat e të pranishmëve të tëra lëvizjet dhe veprimet e dedektivit.

— Po ia heq parruken, — pëshpëriti djali, duke më parë me keqardhje që isha i vetmi në atë dhomë, që s'po shihja ç'po nododhte.

Ra një heshtje habije që nuk zgjati shumë dhe u prish nga një britmë habije.

— Ia shqiti mjekrën! — thirri djali.

Përsëri ra heshtja. Dedektivi Kaf diç i tha të zotit të hotelit. Ky doli dhe u kthye shpejt me një legen të vogël plot me ujë dhe me një peshqir.

Djali u hodh përpjetë në karrige nga entuziazmi.

— Afrohuni këtu tek unë, zotëri! Është duke ia larë bojën që ia paska mbuluar fytyrën!

Dedektivi befas i shtyti njerëzit që e kishin rrethuar, dhe me një shprehje tmerri m'u afrua dhe më tha:

— Ejani te shtrati, zotëri! Ose më mirë jo! — M'i qepi sytë zhbirues si teh thike dhe vazhdoi: — Hapeni më parë atë letrën që ju dhash.

Nxora letrën dhe e hapa.

— Lexojeni, zotëri, atë emrin që ju kam shkruar aty.

E lexova emrin që kishte shkruar: **Godfri Ebluajt.**

— Ejani tani me mua, — më tha dedektivi, — të shohim kush është ai që dergjet në atë shtrat.

Shkova pas tij dhe pashë i tronditur atë që rrinte shtrirë i vdekur: ishte **Godfri Ebluajt.**

Tregimi i gjashtë,

i shkruar nga dedektivi Kaf.

Historia e **Gurit të Hënës** po i afrohet fundit. Ka mbetur për t'u sqaruar vetëm ç'ndodhi pas darkës së shtruar me rastin e ditëlindjes së zonjushës Verinder më 21 qershor 1848.

Një ditë para se të vinte në Jorkshir, Godfri Ebluajt erdhi nga Londra te-i ati në Frizingol dhe i kërkoi treqind stërlina hua. (Këtë ma ka thënë vetë zoti Ebluajt — ati). Mbajeni mend shumë, por vini re edhe diçka tjetër: treqind stërlina ishte shuma që zoti Godfri duhej t'i paguante më 24 qershor atij xhentelmenit të mitur, tutor i të cilit kishte qënë, ndërsa kapitalin e këtij xhentelmeni të mitur zoti Ebluajt e kishte harxhuar krejt aty nga fundi i vitit 1847.

Zoti Ebluajt — ati nuk kishte pranuar t'i jepte as edhe një stërlinë hua.

Të nesërmen zoti Godfri Ebluajt u nis bashkë me ju për te zonjusha Verinder. Disa orë pas mbërritjes, siç më keni thënë ju vetë, ky i kërkoi dorën zonjushës Verinder. Kuptohet se, po të pranohej ky propozim, zoti Ebluajt kishte gjetur tapën e shpëtimit. Por zonjusha Verinder e hodhi poshtë këtë propozim. Gjendja financiare e zotit Ebluajt në këtë kohë ishte sa më poshtë: duhej të gjente borxh treqind stërlina për datën 24 qershor, dhe njëzet mijë stërlina për shkurtin e vitit 1850, kur mbaronte afati i moshës miturake të atij xhentelmenit. Po të mos i siguronte këto para, pasojat do të ishin nga më të rëndat.

Në këto kushte ç'ndodhi?

Ju e fyet zotin Kandi, duke folur pa konsideratë për profesionin e mjekut, ai jua pagoi, duke ju dhënë atë dozën e laudanumit. Ia ngarkoi pikërisht zotit Godfri Ebluajt t'ia jepte atë dozë të përgatitur nga mjeku në një epruvetë. Zoti Godfri e ka thënë këtë me gojën e tij në ca rrethana që tani do i mësoni se cilat qenë. Aq më tepër zoti Godfri u tregua i zellshëm, sepse ishte edhe ai nga ata që e patën pësuar atë natë nga ajo gjuha e mprehtë. E mbështeti propozimin që ju bëri Beterexhi të pinit pak konjak të holluar me ujë të ftohtë, para se të binit të flinit. Zoti Godfri Ebluajt fshehtas e shtiri laudanumin në gotën tuaj me konjak të holluar. Dhe ju e pitë.

Tani të flasim cazë për zotin Luker nga Lamberi. Më parë më lejoni t'ju bëj të ditur se unë dhe zoti Bref e gjetëm mënyrën ta bënim fajdexhiun ta hapte gojën. Dhe ja ç'na tha: ditën e premtë në mbrëmje vonë, për habi të zotit Luker i kishte bërë një vizitë zotit Godfri Ebluajt. Kishte mbetur gojëhapur, kur ky i kishte dëftyer **Gurin e Hënës**. Me sa dinte zoti Luker, një diamant të tillë s'e posedonte asnjë person privat në Evropë. Zoti Godfri Ebluajt i kishte bërë dy propozime modeste: t'ia shiste zotit Luker, ose në qoftë se ky s'pranonte t'ia blinte, ta mbante peng me kusht që një pjesë të parave t'ia jepte menjëherë. Zoti Luker e kishte kqyrur mirë e mirë diamantin, e kishte peshuar, dhe ia kishte nxjerrë vlerën para se t'i jepte përgjigje. Duke patur parasysh atë bulëzën në mes të xhevahirit, e kishte vlerësuar tridhjetë mijë stërlina. Sakaq zoti Luker e kishte pyetur:

— Nga e gjetët?

Tre fjalë janë të shkretat, por sa shumë kuptim që kanë!

Zoti Godfri Ebluajt seç i kishte dërdëllitur, zoti Luker ia kishte prerë shkurt:

— S'ma mbushët mendjen!

Zoti Godfri kishte sajuar në vend një tjetër histori. Pas kësaj zoti Luker qe bindur se të gjitha pyetjet kishin qënë diçka e keqe. Qe ngritur dhe kishte thirrur shërbëtorin që ky ta përcillte zotërinë. Atëherë zoti Godfri qe detyruar t'ia rrëfente ngjarjen në një dritë më të saktë dhe pikërisht: pasi e kishte hedhur laudanumin në gotën e konjakut të holluar, ju kishte uruar natën e mirë dhe kishte shkuar në dhomën e tij. Dhoma e tij e fjetjes ishte ngjitur me tuajën dhe komunikonte me derë. Mendimet për vështirësitë financiare s'po e linin të flinte. Kishte ndenjur veshur me rrobënatë dhe pandofle si ndonjë orë, duke menduar për gjendjen e vështirë në të cilën gjendej. Kur po bëhej gati të binte në shtrat, kishte dëgjuar që ju ishit duke folur me vete, i qe afruar derës, dhe e kishte parë që nuk kishte qënë e puthitur si duhej. Kishte përgjuar një hop mos ju kishte ardhur kush. Ju pa si po dilnit me shandanin në dorë nga dhoma e gjumit, si shqiptuat me zë të mekur, aspak të ngjashëm me zërin e zakonshëm:

— E ku i dihet? Indianët mund edhe të jenë fshehur brenda në shtëpi.

Deri më tani pat menduar se, duke ju shtyrë atë laudanumin në gotën me konjak të holluar, vetëm sa kishte marrë pjesë në një shaka fare të pafajshme. Tani po e kuptonte që laudanumi kishte ndikuar fort mbi ju, saqë as mjeku, e aq më tepër ai vetë këtë s'e kishte parashikuar. Nga frika mos u ndodhte ndonjë fatkeqësi, kishte dalë nga dhoma e tij dhe ju kishte ndjekur pas të shihte ç'po bënit. Ju ndoqi deri në dhomën e pritjes së zonjushës Verinder dhe ju pa si hytë; derën e latë hapur. E pa si e nxorrët diamantin nga dollapi, por pa ndërkaq edhe zonjushën Verinder që e heshtur ju shihte ç'po bënit. U bind që edhe ajo ju pa si e morët diamantin. Nuk dolët menjëherë nga dhoma e pritjes; këtë vonesë e shfrytëzoi zoti Godfri, u kthye në dhomën e tij të gjumit para se ju të dilnit në korridor ku mund ta diktonit. Pak pas tij u kthyet në dhomë edhe ju. Me sa duket e kishit parë kur ishte duke hyrë në derën

ndërmjet dhomës suaj dhe të tijës. Sidoqoftë i thirrët me një zë të çuditshëm, të përgjumur. Ai ju afrua. Ju e patë me ca sy të ngrirë, të huptë. Ju ia futët diamantin në dorë, dhe i thatë:

— Unë vetë s'kam si e çoj në bankë. E kam kokën të rëndë plumb, këmbët më janë mpirë, më janë bërë dru.

Koka sakaq ju ishte vajisur në shpinën e kolltukut, kishit nxjerë një psherëtimë të thellë dhe ju kishte zënë gjumi.

Zoti Godfri Ebluajt qe kthyer në dhomën e tij me diamantin në dorë. Bëri be se atë kohë nuk kishte vendosur për asgjë, përveç se do të priste e do të shihte ç'kishte për të ndodhur në mëngjes. Mëngjesi ia bëri të qartë se ju gjëprejgjëje nuk mbanit mend: as ç'kishit thënë e as ç'kishit bërë natën. Ndërkohë fjalët dhe sjellja e zonjushës Verinder i dhanë të kuptonte se kjo kishte marrë vendim të prerë të mos tregonte (nga që i vinte keq për ju). Dhe zoti Godfri Ebluajt e bëri mendjen top ta mbante diamantin, e pse jo, këtë ai mund ta bënte pa asnjë frikë se mund të ndëshkohej. **Guri i Hënës** do ta shpëtonte nga shkatërimi i plotë që e priste. E vuri në xhep.

Këtë histori i pat treguar kushëriri juaj zotit Luker i shtrënguar nga nevoja. Zoti Luker e kish besuar sepse, siç u shpreh ky, zoti Godfri Ebluajt është kaq i trashë sa që kurrë s'mund ta sajonte një të tillë historie. Zoti Bref dhe unë qemë dakord me këtë mendim të tij.

Po ç'të bënin me **Gurin e Hënës**? Ranë dakord që zoti Luker t'i jepte zotit Godfri Ebluajt dy mijë stërlina borxh, duke i mbajtur peng diamantin. Nëse pas një viti zoti Godfri Ebluajt i kthente zotit Luker tre mijë stërlina do të bëhej përsëri zot i tij, pengu do i kthehej. Nëse nuk paguante dot, pengu, domethënë **Guri i Hënës**, do të bëhej pronë e zotit Luker, i cili me këtë rast do ia kthente zotit Godfri të gjithë kambialet që i kishte. Është e kotë të themi që zoti Godfri i kishte hedhur poshtë me indinjatë këto kushte përbindshore. Zoti Luker atëherë ia kishte kthyer diamantin dhe i kishte uruar natën e mirë. Kushëriri juaj kishte ecur deri te dera dhe ishte kthyer. E si mund të kishte besim se tërë kjo bisedë do ruhej në fshehtësi? Zoti Luker i qe përgjigjur se, meqë s'e kishin gjetur dot gjuhën e mirëkuptimit, do të vepronte si ia lypte leverdia. I trembur nga këto fjalë dhe i zënë ngushtë sepse 23 qershori ishte afati i fundit, kur duhej t'i jepte treqind stërlina xhen-

telmenit të mitur tutor i të cilit kishte qënë, dhe para nuk kishte ku të gjente; përjashto ato që sapo i kishte afruar zoti Luker, kishte pranuar. Po të mos e kishte patur litarin në grykë, fare mirë mund ta çonte diamantin në Amsterdam dhe ta shiste ku e ku më shtrenjtë, pasi ta kishte coptuar më parë. Tani s'kishte rrugëdalje tjetër veçse të pranonte kushtet e zotit Luker. Kishte përpara një vit të tërë për t'i siguruar ato tre mijë stërlinat, me të cilat do kthente pengun. Zoti Luker shkroi në çast dokumentin. Pasi e nënshkruan, i dha zotit Godfri Ebluajt dy çekë njërin të datuar 23 qershor për treqind stërlina, tjetrin të datuar pas një jave për një mijë e shtatëqind stërlina. Në ç'mënyrë **Guri i Hënës** u dha për t'u ruajtur në bankë, ju këtë e dini. Edhe arsyen e propozimit për martesë zonjushës Verinder dhe prishjen e kësaj fejëse, po ashtu e dini. Edhe sesi provoi fatin të lidhej me një vashë tjetër e nuk i shkrepri, edhe këtë kush nuk e di. Edhe që mori si trashëgimi pesë mijë stërlina nga një anëtare e shoqërisë bamirëse, ku bënte pjesë edhe vetë, edhe këtë e dinë tërë ata që e njohin, veç duhet thënë se ishte pikërisht kjo trashëgimi, siç treguan ngjarjet e mëpastajme, ajo që u bë shkaktare e asaj vdekjes së tmerrshme.

Munda të mësoj që, me të shtirë në dorë ato pesë mijë stërlinat, ishte nisur për në Amsterdam. I kishte marrë të gjitha masat që ta copëtonte diamantin. Qe kthyer i veshur tjetërllorj dhe i maskuar dhe, pasi kishte paguar pengun, arriti ta kthente diamantin. Le të kalonin disa ditë (për këtë masë sigurimi kishin rënë dakord që të dyja palët), para se ta nxirrte diamantin nga banka. Po të kishte arritur të shkonte në Amsterdam, kishte kohë të bollshme (korrik 1849-shkurt 1850, kohë kur ai zotëria adoleshent mbushte moshën për ta administruar vetë trashëgiminë) për ta coptuar diamantin dhe për ta shitur. Kup-tohet sa shumë arsye kishte të riskonte. O fitore, o vdekje, rrugë tjetër për të nuk kishte.

Para se ta mbyll këtë raportim, më mbetet të them si më poshtë: ende nuk na ka shpëtuar nga duart mundësia për të arritur indianët dhe për të kthyer **Gurin e Hënës**. Sipas të gjitha gjasave, ata tani janë duke udhëtuar për në Bombej me një anije të shoqërisë Ost-Indi. Kjo anije, po të mos ndodhë diçka e paparashikuar, nuk ka për të ndaluar në asnjë port, kurse policia e Bombeit është vënë në dijeni, me anë të një letre

të nisur me tokë, për gjithçka dhe do t'i marrë të gjitha masat të gjendet në vapor me të hyrë ky në port.

Kam nderin, zotëri i mirë, të jem shërbëtor i juaji i bindur.

RIÇARD KAF

ish-agjent i policisë dedektive
Skotland-Jard. LONDËR

E P I L O G

Ndihmësi, pasi mori udhëzim nga dedektivi Kaf më 27 qershor 1849, të ndiqte tre të huaj që dyshoheshin se kishin kryer një vrasje, dhe që në të parë dukeshin si indianët, i ndeshi për herë të parë në limanin e Touerit, kur po niseshin me një anije për në Rotterdam. Vetë ai që nisur për në Rotterdam nga Londra. Kapiteni i vaporit, që që nisur nga limani i Touerit, i kishte thënë se indianët vërtet që kishin qenë pasagjerë në vaporin e tij por vetëm deri në Grejvsend. Këtu njeri nga të tre kishte pyetur, kur do mbërrinin në Kale. Kur u thanë se vaporit shkonte për në Rotterdam, indianët u dëshpëruan dhe u pezmatuan shumë; doli që paskan hipur gabimisht. Iu lutën kapitenit pa kthim të hollash t'i zbriste sa më parë në breg. U lëshua një barkë që i çoi në breg.

Indianët e bënë këtë marifet për të humbur gjurmët. Ndihmësi i dedektivit Kaf u kthye menjëherë në Angli. Zbriti në Grejvsend. Këtu i thanë se indianët kishin shkuar në Plimut. Këtu mori vesh se qenë nisur për në Bombej me një anije të shoqërisë Ost-India. «Byli Kestl». Me të marrë vesh lajmin, dedektivi Kaf njoftoi me postën tokësore policinë e Bombejit që ta kontrollonte vaporin me të mbërritur në port.

Kapiteni i anijes «Byli Kestl», me të mbërritur në Bombej, njoftoi se, për fat të keq, në afërsi të brigjeve indiane kishin rënë në kohë bunace ndonja tre ditë. Rryma detare sidoqoftë i afronte për nga bregu dhe kur kishte zënë të frynte era, kishin arritur në port pas dy ditësh. Dihet që në kësi rastesh disiplina e marinarëve le për të dëshiruar, kishin kërkuar të lëshoheshin disa barka, shumëkush donte të lahej. Barkat pas kësaj duheshin ngritur, por nga moskokëçarja i kishin lënë në ujë të lidhura pas anijes. Në mëngjes nuk i kishin gjetur asnjërën nga barkat e as tri indianët. Marinari roje s'kishte dëgjuar as zhurmë. S'kishte as dyshimin më të vogël që të kishin arritur shëndoshë e mirë në breg. Për gjithë sa ndodhi, kapiteni u kishte raportuar njerëzve të pushtetit. Më tej kërkush nuk dinte asgjë për tre indianët.

S'kaloi shumë dhe zoti Bref mori një letër nga udhëtari i famshëm zoti Mertuet. Pas mërgimesh të gjata nëpër Azinë Qendrore, zoti Mertuet kishte shkuar në provincën indiane të Kativarit, që njihej pak nga evropianët. Këtu dhe i ndodhi diçka që kishte të bënte me historinë e Gurit të Hënës. Në këtë vis të egër popullata është e dhënë me mish e me shpirt pas një besimi të lashtë indus. Mertueti kishte ardhur me mendimin t'i vizitonte domosdo rrënojat antike të qytetit të shenjtë të Somnat'hes. I duhej të ecte ndonja tri ditë më këmbë. Gjatë rrugës kishte vënë re se në të njëjtin drejtim me të udhëtonin edhe shumë banorë vendas. Udhëtarëve u thoshte se ishte indus budist, gjuhën e dinte mirë, pamjen e kishte ashtu si duhej. Njerëzit sa vinin e shtoheshin, të gjithë ecnin drejt qytetit Somnat'ha. I qe paraqitur rasti të njihej edhe me disa indu-së të kastës më të lartë. Nga ata kish mësuar se turma shkonte në një kremtim të madh. I përkushtohej perëndisë së Hënës dhe do të bëhej natën. Mbërritën te kodra ku do të bëhej kremtimi, kur hëna ishte ngritur lart në kupën e qiellit. Indusët e kastës së lartë, me të cilët shoqërohej, kishin qënë të privilegjuar, ndaj i kishin thënë të mos u ndahej. Në kodrinëzën me bukuri të rrallë u doli përpara idhulli i mbuluar me perde të mbërthyer në dy drurë të mrekullueshëm. Te këmbët e idhullit ishte një shesh i madh shkëmbor që formonte një si platformë natyrore. Në këtë shesh zuri vend dhe Mertueti bashkë me miqtë indusë. Poshtë tyre hapej një pamje madhështore, e rra-

llë për nga bukuria, ku edhe dora e njeriut kishte çudinë e vet në atë çudi të përgjithshme të natyrës. Faqet e poshtme të kodrinave shkriheshin ëmbël në fushat e lagura nga tre lumenjë. Nga njëra anë shpaloseshin lakadredhat piktoreske të lumenjve, nga ana tjetër oqeani i paqtuar prehej në ninullën e natës. Anëmbanë të zinin sytë dhjetra mijëra njerëz të veshur me të bardha, të shpërndarë bukur nëpër faqet e kodrave, në fushën poshtë dhe mes zigzakeve të lumenjve. Ndriçojini tërë këta pelegrinë me dritën flakëkuqe të pishtarëve, përfytyroni hënën e plotë në qiellin e bukur oriental, që hedh dritën e saj të artë mbi këta taborre pa fund e anë dhe do ta keni si të gjallë para syve atë tablonë e mrekullueshme që hapej para Mertuetit dhe indusëve të kastës së lartë.

Melodia e zvargur, pikëllimndjellëse që dilte nga ca vegla me harqe dhe flaute, i kishte detyruar ta drejtonin shikimin nga perdjia ku fshihej idhulli. Në sheshin shkëmbor qenë dukur tre njerëz. Mertueti njohu mes tyre atë, me të cilin kishte folur në Angli, kur indianët kishin ardhur në tarracën e shtëpisë së zonjushës Verinder. Dy të tjerët, shokët e tij të atëherëshëm, edhe ata ishin pranë tij. Njëri nga indianët e kastës së lartë, që kishte qënë më pranë Mertuetit, e kishte vënë re habinë që ky s'po mundëte dot ta fshihte. Ia kishte shpjeguar me pëshpërimë këtë shfaqje të tre indianëve në platformën shkëmbore. I tha se ishin braminë që kishin shkelur ligjet e kastës së tyre në emër të shërbimit të lartë. Zoti kishte bërë emër që të pastroheshin përmes pelegrinazhit. Këtë natë ata duhej të niseshin në tri drejtime të ndryshme në vendet e shenjta të Indisë. Kurrë nuk duhej të takoheshin me shoshoqin, kurrë s'do të merrnin fund endjet e tyre; deri në vdekje do të mbeteshin pelegrinë.

Pas pak muzika heshti. Në platformën shkëmbore para perdes që fshihte idhullin që mbledhur gjindje e madhe. Të tre të dënuarit u shtrinë përmbys, pastaj u çuan, panë njëri-tjetrin, u përqaftuan dhe u përzier me turmën. Të pranishmit u hapnin udhë heshturazi. Ecnin në tre drejtime të ndryshme deri sa nuk dukeshin më.

Një muzikë tjetër, më kumbuese dhe më e gëzuar se e para u dëgjua që prapa perdes. Turmën e përshkuan të rrënqethura. Dikush e tërhoqi perden dhe sy njerëzve u shfaq idhu-

lli, ulur në fron, kaluar mbi antilopën karakteristike. Katër krahët i kishte të shtrirë në katër anë të botës. Ishte perëndia e Hënës, i ngrysur, i tmerrshëm, që ndriçohej nga drita që binte prej qiellit. Mu në mes të ballit të perëndisë rrezëllinte diamanti i verdhemë me atë vezullimin e tij të mahnitshëm që linte pa mend cilindo që e shihte.

Po! Pas sa e sa vitesh endjeje e peripecish, **Guri i Hënës** shkëlqente përsëri aty ku e kishte patur vendin, brenda mureve të qytetit të shenjtë, aty ku pat zënë fill ky rrëfimi ynë. Se me ç'rrugë të përgjakshme arriti të kthehet, përmes sa e sa sakrificave, krimeve, bëmave të çuditshme u bë e mundur, këtë ju, lexues, e dini tanimë. S'ka dyshim se në duart e këtyre besimtarëve fanatikë ai do të qëndrojë në jetë të jetëve. Veq ç'aventura e presin vallë në të ardhmen atë **Gurin e Hënës** kush mund ta profetizojë?

Tirazhi: 5.000 kopje

Shtypur në Shtypshkronjën «Sindikata» — Tiranë

Botues: Arian Lleshi, Rruga «Hamdi Vrioni» 22, Berat
Tel. në zyrë 22 44, në shtëpi 24 86

